

Vol 25

Schindleren ompröad 11/12 10

Uppgifter på s. 102, 103,
104, bil 4 s. 4 och 5
har släppts ut i m. b.
kopiora här

CT

28 februari. Händelseförloppet i sig ger inget utrymme alls för en sådan hypotes. Det ligger annars i linje med hans övriga brottsbeteende. I och för sig kanske inte en missbrukare av Christer Petterssons typ behöver något motiv som överhuvudtaget är rimligt om han varit 'påtänd' vid mötet.

Christer Pettersson saknar alibi för den aktuella tiden, vilket också är hovrättens bedömning.

Christer Pettersson har med stor sannolikhet befunnit sig i närheten av biografen Grand under mordkvällen, vilket också är hovrättens bedömning. *Det talar i praktiken både för och emot honom som en gärningsmannen - se nedan.*

En rad vittnen har mer eller mindre starkt identifierat Christer Pettersson vid Grand och vid mordplatsen. Speciellt vill vi rikta uppmärksamheten på den fördjupade analys vi gjort av Lisbeth Palmes vittnesmål (bilaga 6). Vidare har vi i bilaga 4 berört övriga vittnesmål främst då Ljubisa Najics (i korvkiosken), Lars-Erik Erikssons (flygledaren) och Leif Ljungqvists (Chevamannen). Sammantaget ger dessa vittnesmål enligt vår bedömning ett starkare stöd för hypotesen att Christer Pettersson är gärningsmannen än vad som framkom under rättegångarna och den bedömning som hovrätten gjorde. Vi konstaterar också att en del rätt viktig information om vad vittnena egentligen sagt och hur de reagerat (t ex Lisbeth Palme, Ljungkvist och Ljubisa Najic) inte kommit fram tidigare. Det kan ha betydelse för deras vittnesvärde.

Hovrätten fäste stort avseende vid den av försvaret åberopade Devlinrapporten. Den ger en generellt sett mycket skeptisk bild av vittnens förmåga att göra korrekta observationer. Ett sammandrag av rapporten bifogas t o m som bilaga till domen. De grundförutsättningar den vilar på kan enligt vissa uppgifter ha varit felaktiga och dess slutsatser därmed helt irrelevanta. Om dessa uppgifter skulle vara riktiga fäster vi det allra största avseende vid dem.

Christer Pettersson kan ha haft tillgång till en revolver av samma typ som mordvapnet och sannolikt även 'pansarbrytande' ammunition. Det har intygats av Sigge Cedergren vid olika tillfällen. I den sk dödsbäddsimtervjum intygar Sigge Cedergren att han lämnat över ett sådant vapen till Christer Pettersson en tid före mordet för att denne skulle "skjuta födelsedagssalut för en vän". Han kan också ha haft kännedom om var det fanns vapen gömda, t ex i Sigges bostad eller på andra platser i närheten.

Christer Pettersson hade vid husrannsakan 1988 en karta över en närbelägen skjutbana. Olovlig skjutning lär ha förekommit på denna skjutbana tiden före mordet. Han hade vidare enligt ett vittnesmål genom brevväxling och genom böcker förkovrat sig i ämnet "Hur man lättast avrättar en människa". Detta skulle då ge visst stöd för Christer Petterssons förmåga att använda vapen och att placera skotten på ett verkningsfullt sätt. *Christer Pettersson har dock inte tidigare gjort sig känd som en person som går omkring på stan med eller använder skjutvapen. Det talar i sig mot att han skulle kunna klarat sekvensen vid mordplatsen med sådan precision.*

I vår genomgång har vi stött på ett protokoll från en husrannsakan som gjordes hos Sigge Cedergren i oktober 1985. Därvid beslagtogs bl a två magnumpatroner (.357). Dessa lämnades i början av februari 1986 till polisens godsförvaring. Vissa andra beslagtagna objekt återlämnades till Sigge Cedergren. Därefter har patronerna förstörts i maj 1986 utan någon undersökning av Palmeutredningen huruvida dessa patroner kunde ha något samband med Palmemordet. Ett rätt så uppseendeväckande handlande med tanke på att Sigge Cedergren redan då figurerade i samband med mordutredningen och hade hörts av polisen.

Problemet uppmärksammades första gången 1988-11-06, men aktualiserades av oss för nuvarande Palmeutredning i maj 1996. Därvid har detta förhållande ytterligare följts upp. Vår och deras slutsats är att patronerna 'förstörts' och inte kan ha återlämnats till Sigge Cedergren. Det viktigaste argumentet för detta torde vara att Sigge Cedergren självfallet inte uppgivit sig ha någon aning om varför dessa patroner kunnat påträffas hemma hos honom och således inte uppgivit sig vara den rättmätige innehavaren. Därför fanns det inget som helst skäl att lämna tillbaka dem till Sigge Cedergren. I vilket fall som helst skulle det ha varit synnerligen värdefullt för utredningen om dessa patroner kunnat jämföras med Palmekulorna. I det mest extrema och i och för sig mycket osannolika fallet skulle det kunna ha varit dessa två kulor som använts. Det skulle då även förklara varför inte gärningsmannen slutligen likviderade Lisbeth Palme. Gärningsmannen hade inga fler patroner kvar...

Christer Pettersson som person har vi studerat rätt ingående. Vi har analyserat olika källor som belyser Christer Petterssons såväl psyke som brottsbeteende. Vad avser det senare särskilt det s k bajonettdråpet. Vi har även tagit del av den psykiatriska undersökning av Christer Pettersson som gjordes år 1978. Ett utlåtande som Palmekommissionen hos tingsrätten begärt att få ta del av. Något som tingsrätten nekade Palmekommissionen med hänvisning till att Palmekommissionen inte behövde det för att fullgöra sitt uppdrag. Vår bedömning av denna undersökning stöder bilden av Christer Pettersson som en psykopat men en som är fullt medveten om vad han gör och manipulerar omgivningen för sina syften. Han kan överdriva sina aggressiva reaktioner respektive kontrollera dem beroende på vad som för tillfället bäst gagnar hans syften. *Kvar står dock som hovrätten konstaterat att Christer Pettersson tidigare mest reagerat med momentana våldshandlingar när han upplevt sig provocerad eller trängd. Eller som Christer Pettersson själv anförde i sitt första inlägg inför tingsrätten: 'Jag är en dråpare, men ingen mördare.'*

Litet mer utvecklat skulle man här kunna peka på att hans tidigare brottsmönster haft en annan karaktär. De flesta brotten har haft anknytning till hans missbruk av alkohol och amfetamin. Oftast har brotten drabbat personer som han antingen skulle skaffa narkotika från, som han umgåtts med under missbruket eller som han känt sig handgripligt provocerad eller lurad av.

Frågan är således om Christer Pettersson skulle ha kunnat begå ett attentat av denna typ. Man får då ha i minnet att han även sannolikt försökt skjuta Lis-

beth Palme som rimligen torde vara helt utanför hans primära motivbild. Den rättspsykiatriska undersökningen emotsäger dock inte, enligt vår uppfattning, att han skulle ha kunnat begå ett så stötande attentat

Det vore också i så fall en rätt träffande karakteristik på människan Christer Pettersson i linje med de rättspsykiatriska undersökningarna.

Christer Pettersson är vidare kleptoman. Första gången åkte han fast för stöld redan som nioåring, då han stal en plånbok. Han blev vidare relegerad från Kalle Flygares teaterskola bl a för stöld från studiekamrater. Christer Pettersson lägger som en jordekorre upp förråd av olika saker som han kan tänka sig ha behov av i framtiden (t ex stämpel från försäkringskassan respektive skattemyndigheten). Vidare har vi utifrån beslagsprotokoll vid husrannsakan i Christer Petterssons bankfack konstaterat att han där förvarade ett stort antal nycklar, närmare ett 30-tal. En knippa på fyra nycklar skulle kunna överensstämma, i alla fall i antal, med den knippa som Sigge Cedergren förlorade några dagar innan mordet. Vi är inte helt övertygade om att polisen verkligen kontrollerade vart alla dessa nycklar (29 stycken) gick. Några noteringar i anslutning här till som skulle styrka att så skett har vi inte sett.

En helt avgörande fråga vid bedömningen av om Christer Pettersson kan vara gärningsmannen är hur han 'tog upp' makarna Palme vid Grand. Vi erinrar om bilden med de två fartygen som mötts på öppna havet. Christer Pettersson är den ende gärningsmannen vi har prövat i vår analys av Palmeutredningens material som verkar ha haft anledning att vistas utanför Grand ofta och rätt långa perioder vid varje tillfälle. Korsningen vid Grand utgör nämligen den bästa observationsplatsen om man vill vänta på Sigge Cedergren. Från korsningen Sveavägen/Tegnérgatan vid Grand har man Sigges bostad på Tegnérgatan 16 under bra uppsikt och kan dels se om Sigge är på väg mot bostaden från alla tänkbara håll, dels se om lyset tänts i bostaden. Det innebär att Christer Pettersson, som också verifierats av polisen men som inte uttryckts av dem med denna målande bild, ofta gick och vankade precis framför Grand i avvaktan på att Sigge Cedergren skulle komma hem.

På mordkvällen kommer Christer Pettersson in till stan vid åttatiden på kvällen med pendeltåget från Sollentuna för att 'hämta' amfetamin åt sig själv och Ulf Spinnars. Enligt uppgift från Sigge Cedergren har Christer Pettersson sagt att han sökt Sigge vid dennes bostad innan han gick till Oxen. Om dessa uppgifter skulle vara riktiga borde Christer Pettersson rimligen ha gått och väntat en något längre tid vid Grand i anslutning till att den tidiga bioföreställningen slutade och den senare skulle börja. Då ökar sannolikheten rätt väsentligt att Christer Pettersson skulle ha möjlighet att få syn på makarna Palme i samband med biljettköpet. Detta anser vi vara av den allra största betydelse eftersom det ger en någorlunda rimlig förklaring till att det skulle kunna röra sig om kvadrant 3 EGM/OP.

son. Den ger en generellt sett mycket skeptisk bild av vittnens förmåga att göra korrekta observationer. Ett sammandrag av rapporten bifogas t o m som bilaga till domen. De grundförutsättningar den vilar på kan enligt vissa uppgifter ha varit felaktiga och dess slutsatser därmed helt irrelevanta. Om dessa uppgifter skulle vara riktiga fäster vi det allra största avseende vid dem.

Christer Pettersson kan ha haft tillgång till en revolver av samma typ som mordvapnet och sannolikt även 'pansarbrytande' ammunition. Det har intygats av Sigge Cedergren vid olika tillfällen. I den sk dödsbäddsintervjun intygar Sigge Cedergren att han lämnat över ett sådant vapen till Christer Pettersson en tid före mordet för att denne skulle "skjuta födelsedagssalut för en vän". Han kan också ha haft kännedom om var det fanns vapen gömda, t ex i Sigges bostad.

Christer Pettersson hade vid husrannsakan 1988 en karta över en närbelägen skjutbana. Han hade vidare enligt ett vittnesmål genom brevväxling och genom böcker förkovrat sig i ämnet "Hur man på effektivaste sätt dödar en människa". Detta skulle då ge visst stöd för Christer Petterssons förmåga att använda vapen och att placera skotten på ett verkningsfullt sätt. *Christer Pettersson har dock inte tidigare gjort sig känd som en person som går omkring på stan med eller använder skjutvapen. Det talar i sig mot att han skulle kunna klarat sekvensen vid mordplatsen med sådan precision.*

I vår genomgång har vi stött på ett protokoll från en husrannsakan som gjordes hos Sigge Cedergren i oktober 1985. Därvid beslagtogs bl a två magnumpatroner (.357). Dessa lämnades i början av februari 1986 till polisens godsförvaring. Vissa andra beslagtagna objekt återlämnades till Sigge Cedergren. Därefter har patronerna förstörts i maj 1986 utan någon undersökning av Palmeutredningen huruvida dessa patroner kunde ha något samband med Palmemordet. Ett rätt så uppseendeväckande handlande med tanke på att Sigge Cedergren redan då figurerade i samband med mordutredningen och hade hörts av polisen.

Efter vi uppmärksammat nuvarande Palmeutredning i maj 1996 om detta förhållande har ytterligare uppföljning gjorts. Vår och deras slutsats är att patronerna 'förstörts' och inte kan ha återlämnats till Sigge Cedergren. Det viktigaste argumentet för detta torde vara att Sigge Cedergren självfallet inte uppgivit sig ha någon aning om varför dessa patroner kunnat påträffas hemma hos honom och således inte uppgivit sig vara den rättmätige innehavaren. Därför fanns det inget som helst skäl att lämna tillbaka dem till Sigge Cedergren. I vilket fall som helst skulle det ha varit synnerligen värdefullt för utredningen om dessa patroner kunnat jämföras med Palmekulorna. I det mest extrema och i och för sig mycket osannolika fallet skulle det kunna ha varit dessa två kulor som använts. Det skulle då även förklara varför inte gärningsmannen slutligen likviderade Lisbeth Palme. Gärningsmannen hade inga fler patroner kvar...

Christer Pettersson som person har vi studerat rätt ingående. Vi har analyserat olika källor som belyser Christer Petterssons såväl psyke som brottsbeteende. Vad avser det senare särskilt det sk bajonettdräpet. Vi har även tagit del av den psykiatriska undersökning av Christer Pettersson som gjordes år 1978. Ett

utlåtande som Palmekommissionen hos tingsrätten begärt att få ta del av. Något som tingsrätten nekade Palmekommissionen med hänvisning till att Palmekommissionen inte behövde det för att fullgöra sitt uppdrag. Vår bedömning av denna undersökning stöder bilden av Christer Pettersson som en psykopat men en som är fullt medveten om vad han gör och manipulerar omgivningen för sina syften. Han kan överdriva sina aggressiva reaktioner respektive kontrollera dem beroende på vad som för tillfället bäst gagnar hans syften. *Kvar står dock som hovrätten konstaterat att Christer Pettersson tidigare mest reagerat med momentana våldshandlingar när han upplevt sig provocerad eller trängd. Eller som Christer Pettersson själv anförde i sitt första inlägg inför tingsrätten: 'Jag är en dråpare, men ingen mördare.'*

Litet mer utvecklat skulle man här kunna peka på att hans tidigare brottsmönster haft en annan karaktär. De flesta brotten har haft anknytning till hans missbruk av alkohol och amfetamin. Oftast har brotten drabbat personer som han antingen skulle skaffa narkotika från, som han umgåtts med under missbruket eller som han känt sig handgripligt provocerad eller lurad av.

Frågan är således om Christer Pettersson skulle ha kunnat begå ett attentat av denna typ. Man får då ha i minnet att han även sannolikt försökt skjuta Lisbeth Palme som rimligen torde vara helt utanför hans primära motivbild. Den rättspsykiatriska undersökningen emotsäger dock inte, enligt vår uppfattning, att han skulle ha kunnat begå ett så stötande attentat.

Det vore också i så fall en rätt träffande karakteristik på människan Christer Pettersson i linje med de rättspsykiatriska undersökningarna.

Christer Pettersson är vidare kleptoman. Första gången åkte han fast för stöld redan som nioåring, då han stal en plånbok. Han blev vidare relegerad från Kalle Flygares teaterskola för stöld från studiekamrater. Christer Pettersson lägger som en jordekorre upp förråd av olika saker som han kan tänka sig ha behov av i framtiden (t ex stämplat från försäkringskassan respektive skatteverket). Vidare har vi utifrån beslagsprotokoll vid husrannsakan i Christer Petterssons bankfack konstaterat att han där förvarade ett stort antal nycklar, närmare ett 30-tal. En knippa på fyra nycklar skulle kunna överensstämma, i alla fall i antal, med den knippa som Sigge Cedergren förlorade några dagar innan mordet. Vi är inte helt övertygade om att polisen verkligen kontrollerade vart alla dessa nycklar (29 stycken) gick. Några noteringar i anslutning härtill som skulle styrka att så skett har vi inte sett.

En helt avgörande fråga vid bedömningen av om Christer Pettersson kan vara gärningsmannen är hur han 'tog upp' makarna Palme vid Grand. Vi erinrar om bilden med de två fartygen som mötts på öppna havet. Christer Pettersson är den ende gärningsmannen vi har provat i vår analys av Palmeutredningens material som verkar ha haft anledning att vistas utanför Grand ofta och rätt långa perioder vid varje tillfälle. Korsningen vid Grand utgör nämligen den

1996-12-11

PALMEUTREDNINGEN
- EN "REVISIONELL" BEDÖMNING

"Jag tror att jag begriper varför du är här. Du vill väl fråga ut mej om mordet. Undersökningen har förstås kört fast, nej, inte kört fast utan permanentats: den har blivit ett slags påvligt ämbetsverk som för all framtid ska fortsätta att förvalta de frågor som inte kan besvaras, hålla hårt på hemligstämpeln, bannlysa avvikande tolkningar och tvista om kardinalstillsättningar. För att då och då sända en ilning av insikt eller en svart misstanke genom hela samhället.

Men du tillhör inte denna maktlösa maktgruppering utan har en helt annan nyfikenhet och en mer sammanbiten envishet. Du är beredd att lyssna. Det känner jag i fingertopparna. Jag hade bara inte tänkt mej att en utredare kunde röra sej som du."

Hatet, Kjell Espmark, 1995, Norstedts förlag

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

		Sid
0	Förord	i-ii
1	Inledning	1
1.1	Bakgrund	1
1.2	Uppdraget	2
1.3	Förutsättningar för uppdraget	3
2	Palmeutredningen	4
3	Uppdragsprecisering och avgränsningar	5
3.1	Palmekommissionens uppgift och ramvillkor	5
3.2	Tid och resurser	5
3.3	Nyttan av vår insats	6
3.4	Vägläddande överväganden	8
4	Ansats	10
4.1	Utgångspunkter och definitioner	10
4.2	Modellen	10
4.3	Scenariers inneboende logik och dynamik	13
4.4	Prioriteringar	16
4.5	Avvikelser	17
5	Analysöverväganden	18
5.1	Inledning	18
5.2	Påverkande faktorer	18
5.3	Vittnesmålsvärdering	20
5.4	Indicievärdering	21
5.5	Scenario- och spårvärdering	21
5.6	Avvikelser	22
6	Tidigare attentat	23
6.1	Inledning	23
6.2	Clarke's arbeten	23
6.3	Gärningsmannaprofilens redovisning	31
6.4	Politiska mord - PM Göran Rystad	31
6.5	Slutsatser	33
6.6	Avvikelser	33

7	Händelseförloppet	38
7.1	Inledning	38
7.2	Rekonstruktion	39
7.3	Analys	41
7.3.1	Inledning	41
7.3.2	Kännedom om biobesöket	42
7.3.3	Övervakning	43
7.3.4	Upptagandet	47
7.3.5	Brottsplatsen	50
7.3.6	Ammunition, vapen och skott	53
7.3.7	Flykten	65
7.4	Slutsatser	66
7.5	Avvikelse	67
8	Kvadranterna - en översikt	68
8.1	Inledning	68
8.2	Motiv- och hotbilder	69
8.3	Kvadrant 2 FGM/P	72
8.4	Kvadrant 3 EGM/OP	85
8.5	Avvikelse	89
9	PKK	90
9.1	Inledning	90
9.2	Sammanfattning	92
9.3	Avvikelse	98
10	Christer Pettersson	100
10.1	Inledning	100
10.2	Sammanfattning	100
10.3	Avvikelse	106
11	Gärningsmannaprofilen	107
11.1	Inledning	107
11.2	Analys	108
11.3	Uppföljning av gärningsmannaprofilen	112
11.4	XX och YY	113
11.5	Avvikelse	115
12	Slutavvägning	117
12.1	Inledning	117
12.2	Genomgång av de strategiska delarna	118
12.3	En jämförande sammanställning	126
12.4	Matchningar	134
12.5	Avvikelse	136

13	Värdering av Palmeutredningen	137
13.1	Inledning	137
13.2	Palmeutredningen - några karakteristika	138
13.3	Bedömningsdimensioner och -kriterier	139
13.4	Iakttaga brister	139
13.5	Organisation och styrning	151
13.6	Avvikelse	157

Bilagor		Antal sid
1	Händelseförloppet	35
2	Brottsplatsen	20
3	Huvudspår PKK	41
4	Huvudspår Christer Pettersson	25
5	Gärningsmannaprofilen	14
6	Lisbeth Palmes vittnesmål	21
7	Uppföljning av ammunition	8
8	Skelleftehamnsbrevet	5

GRK

1996-12-11

0 Förord

På uppdrag av dåvarande Palmekommissionen, sedermera konfirmerat av Granskningskommissionen, har vi, revisionsdirektörerna Bo Sandberg (projektansvarig) och Christer Skogwik vid Riksrevisionsverket (RRV), genomfört en "revisionell granskning" av Palmeutredningen. Uppdraget gavs 1996-04-24. Vi förordnades som experter av Justieministern 1996-04-04. Ersättning för arbetet har fakturerats av RRV enligt gällande regler för utlåning av personal från RRV.

Uppdraget kan närmast karakteriseras som "a wild card" för oss att inom de ramar som även gäller för kommissionen granska Palmeutredningen. I anslutning därtill skulle vi även kvalitetssäkra delar av det material som det tidigare sekretariatet presenterat för kommissionen.

Den rapport som nu föreligger består av drygt 320 sidor fördelade på en huvudtext på 13 kapitel och 8 bilagor. I bilagorna sker fördjupade analyser av huvudspår och specialfrågor. Dessa kan läsas som fristående produkter och måste läsas av den läsare som vill skaffa sig en fullständig bild och kritiskt pröva den gjorda analysen. I starkt sammandrag återfinns dessa sedan i huvudtexten. I de flesta fall i form av att vi återger det inledande avsnittet i bilagan, som ger en referensram och motiverar varför just detta studeras, sammanfattningen av våra resultat samt vilka avvikelser detta innebär i förhållande till övriga promemorior som framtagits inom dåvarande Palmekommissionen.

Noteras bör att det s k Polisspåret avses studeras djupare av Granskningskommissionen under början av nästa år. En sådan fördjupning kan ge en annan bild än den översiktliga bedömning som görs i avsnitt 8.3. Motivet för denna djupare granskning är att kommissionen i sina direktiv har ett särskilt ansvar för en analys av hur Palmeutredningen utrett uppslag i anslutning till detta spår.

Vidare erinrar vi om att vissa delar i rapporten har fördjupats och endast skett muntligt till kommissionen med tanke på de förhöjda kraven på sekretess. Hela rapporten i den form det nu föreligger lyder under sekretessregler.

För den läsare som endast vill ta del av en mer konventionell uppläggning på en sammanfattning fyller kapitel 12 och 13 denna funktion.

Samarbetet med Palmeutredarna har varit friktionsfritt och konstruktivt. Vid ett möte med vardera åklagarna (1996-11-26) och polisen (1996-11-21) har en värdefull dialog förts kring de första 12 kapitlen och de 8 bilagorna (utkast 1996-11-11). Därvid konstaterades att vi hade en samsyn i de flesta frågor och att de inte hade funnit några direkta sakfel. Vi har dock utifrån

deras synpunkter fördjupat vår analys på ett antal punkter, främst tolkningen av ett antal W/T-observationer och tänkbara flyktbilar, som därmed ändrats i denna version. Däremot ser vi utifrån en tolkning av händelseförloppet betydligt större möjligheter, än vad utredningen sett, att det trots allt skulle kunna röra sig om någon typ av planerat agerande av flera gärningsmän. I slutsatsen att ett sådant alternativ inte kan uteslutas är dock vi och utredningen numera helt ense.

Avsnitt 13 Värdering av Palmeutredningen har dock inte kvalitetssäkrats gentemot Palmeutredningen i enlighet med givna direktiv av kommissionen. Detta för att kommissionen skall ha full frihet att göra den bedömning som endast åvilar den. Detta kapitel har därför karaktär av ett utkast snarare än material som kvalitetssäkrats enligt våra normala principer. Detta bör en läsare ha i åtanke.

Under arbetets gång har uppdragsgivarens namn förändrats från Palmekommissionen till Granskningskommissionen. I rapporten används genomgående den gamla beteckningen. Det skulle vara förenat med rätt stora kostnader att varje gång kommissionen förekommer ta ställning till om det rörde sig om den gamla eller nya kommissionen. Vi tycker inte det vore försvarbart att ta denna kostnad.

Avslutningsvis vill vi uttrycka vårt uppriktiga tack för det stöd och den uppskattning som Granskningskommissionen visat för vårt arbete. Utan detta hade det inte gått att genomföra. Speciellt värdefulla synpunkter har under arbetets gång framförts av Granskningskommissionens huvudsekreterare Hans-Gunnar Axberger.

Stockholm den 11 december 1996

Bo Sandberg

Christer Skogwik

GRK

1996-12-11

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Vid ett möte 1996-03-25 på Riksrevisionsverket (RRV) mellan företrädare för Palmekommissionen, ordföranden Sigvard Marjasin och sekreteraren Tora Holst respektive RRV, överdirektören Jan Landahl samt revisionsdirektörerna Bo Sandberg och Christer Skogwik, diskuterades de utredningstekniska problem som följer av kommissionens uppdrag. Initiativ till detta möte hade tagits av Sigvard Marjasin. Frågan om RRV skulle kunna biträda kommissionen i olika avseenden behandlades.

Sigvard Marjasin uppmanade Bo Sandberg att inkomma med ett diskussionsunderlag till kommissionen för en eventuell insats. Underlaget skulle diskuteras med kommissionens ordinarie ledamöter vid närmaste tillfälle. 1996-03-27 förordnade chefen för Justitiedepartementet Sandberg och Skogwik som experter (JU96/1231 §91).

1996-04-24 föredrogs den utlovade promemorian (BS 1996-04-04) av Bo Sandberg inför kommissionen (Palmekommissionen protokoll 8/96 §§ 5-7).

"Kommissionen beslutar därefter - med förbehåll för att medel beviljas - att åt Bo Sandberg och Christer Skogwik ge i uppdrag att i enlighet med de riktlinjer som angivits i Bo Sandbergs promemoria göra en särskild granskning och att en rapport över arbetet skall vara avlämnad till kommissionen senast till midsommar 1996 för avstämning och bedömning av eventuell fortsatt medverkan."

Vid kontakter med Sigvard Marjasin och Per Kjellsson (huvudsekreterare) erhöles klartecken att påbörja uppdraget i vecka 16 och ett första möte mellan sekretariatet och oss hölls 1996-04-18. Vi erhöles då material från kommissionens arbete (PM och minnesanteckningar).

Underhand bekräftade Sigvard Marjasin och Per Kjellsson att finansieringsfrågan skulle lösas enligt uppgifter från Justitiedepartementet och att vi kunde påbörja arbetet.

Föreliggande rapport utgör en preliminär avrapportering enligt uppdraget¹. Kommissionen har därvid möjlighet att framföra sina synpunkter inför dess slutliga färdigställande.

¹ I anslutning härtil må möjligen noteras att i vår promemoria utlovades inte någon skriftlig delrapport i juni 1996 utan endast "en mer översiktlig beskrivning och analys av delar av materialet... Arbetet skall vara avrapporterat senast 1996-08-31 i form av en rapport till kommissionen." (BS PM 1996-04-04 s 4) Kommissionens sammanträde den 20

Vi vill också uppmärksamma kommissionens ledamöter på att de uppgifter som finns i rapporten, inklusive dess bilagor, inte sakgranskats av Palmeutredningen eller uppgiftslämnare. Erfarenhetsmässigt blir det alltid rätt omfattande justeringar efter en sådan avstämning. Med tanke på grundmaterialets omfattning och komplexitet är det oundgängligen nödvändigt med en sådan avstämning innan rapporten slutligt överlämnas till Palmekommissionen.

Vidare gäller att rapporten innehåller utdrag ur och information från material som omfattas av sekretessregler avseende dels förundersökning, dels rikets säkerhet etc, dels enskilda personliga förhållanden.

1.2 Uppdraget

Vårt uppdrag har vi uppfattat som att utifrån den modellansats som presenterades 1996-04-04 och godkändes av kommissionen 1996-04-24 ge en kompletterande analys inom de ramar som ges av kommissions direktiv. Den presenteras närmare i avsnitten 3-5.

Särskilt framhölls i vår promemoria att "även om experterna är underställda kommissionen är det angeläget att de får arbeta fritt och under iakttagande av egen utredningsmetodik. Experterna måste också ha samma tillgång till material och möjlighet till intervjuer som kommissionen har. Det kan innebära att redan gjorda hearings måste kompletteras med vissa intervjuer..... Samtliga ledamöter har möjlighet att peka på frågor som bör utredas i anslutning till uppdraget. Dessa provas då seriöst av oss inom de ramar som ges av kommissionens direktiv och av tillgängliga resurser."

Närmare precisering av uppdraget utvecklades i en samsyn mellan ordföranden och oss 1996-05-29 (Palmekommissionen 1996-05-29 'Förslag till överenskommelse om vissa former för "RRV-uppdraget"). Preciseringsen avsåg främst formerna för vårt uppdrag (tillgång till central skriftlig information och möjlighet att själva kunna intervjua personer under informella former) för att spara tid och resurser. Det innebar att mer rationella arbetsformer kunde iakttas av oss.

I anslutning härtill konstaterade vi att olika faktorer utanför vår kontroll sannolikt försenat vårt arbete med ett antal veckor i förhållande till vår PM. Därutöver kom klartecken för vårt arbete två veckor senare än vår PM förutsatte. Dessa problem har påverkat utformningen av vårt arbete för att vi skulle försöka innehålla den ursprungliga tidsplanen.

Slutligen har vi uppfattat att vår rapport är ett internt dokument för att vidga kommissionens beslutsunderlag. *Det är definitivt inte avsett att vara ett utkast till en del av kommissionens officiella rapport.* En sådan skulle behöva utformas med helt andra hänsynstaganden bl a till sekretessfrågorna.

juni 1996 ställdes in eftersom ingen ny ordförande var utsedd. Vi orienterade dock kommissionens sekretariat översiktligt om vårt arbete och överlämnade ett synopsis för att ge dem tillfälle att lämna synpunkter på uppläggning och innehåll.

1.3 Förutsättningar för uppdraget

Ett uppdrag av detta slag är rätt unikt och därför måste uppdraget närmare mejslas ut i samråd med kommissionen allteftersom erfarenhet och överblick vinnes. Något sådant successivt samråd har dock inte av kända skäl kunnat ske med kommissionen. Följande allmänna principer har dock varit vägledande för oss

- att i första hand repliera på skriftligt material inom Palmekommissionen och Palmeutredningen. Skälen till detta är flera. Några må upprepas här: Det material som tas fram av oss måste vila på rätt säker grund. Vi har inte heller möjlighet att bedriva operativ verksamhet t ex att ånyo intervjua vittnen och misstänkta. Därför torde material som inte källgranskats i ordinarie utredning bli mycket svårt att kvalitetsbedöma av kommissionen.
- att det sannolikt blir svårt för oss att presentera egna scenarier eller spår. Privatspanares och andra aktörers spår eller iakttagelser som skulle kunna vara uppslag för detta torde i de flesta fall kräva ytterligare undersökningar av rent polisiär natur innan de kan åberopas av kommissionen.
- att inskränka förnyade intervjuer med av kommissionen hörda personer till det absolut nödvändigaste. Kommissionens allmänna anseende kan annars äventyras och berörda personer med viss rätt bli irriterade.
- att vårt material skall syfta till att lyfta fram alternativa tolkningar och 'motbilder' till de ställningstaganden som Palmeutredningen i olika lägen gjort t ex av vissa huvudspår. 'Motbilder' kan även ha sitt värde för att ytterligare belysa ställningstaganden i tidigare kommissionsutkast. Detta för att kommissionen skall ges möjlighet till ett bredare beslutsunderlag. Det gäller även i de fall besluten och ställningstagandena i sig vilar på det mest sannolika alternativet.
- att främst se uppdraget som en komplettering till redan framtaget material av kommissionen. Därutöver bör särskilt uppmärksammas möjligheterna till "kvalitetssäkring" av detsamma.

2 Palmeutredningen

Mordet på Olof Palme klassificeras som ett spaningsmord. I och med att den okände gärningsmannen försvann från brottsplatsen och inte kunde gripas i omedelbar anslutning till dådet blir det ett spaningsmord.

För spaningsmord av mer ordinär karaktär gäller erfarenhetsmässigt att en helt övervägande andel av de vittnesmål som verkligen bidrar till mordets lösning kommer till polisens kännedom under den första och möjligen den andra veckan. Undantag kan vara för vittnen som av något skäl varit förhindrade att lämna sitt vittnesmål under den första tiden t ex pga utlandsvistelse. I en sådan här stor och speciell utredning kan denna tid behöva utsträckas något utan att för den skulle behöva ses som mönsteravvikande. Skälet är att allting snabbt fick helt extrema proportioner och därför i det inledande skedet hade organisatoriska problem med att överhuvudtaget ta emot och registrera vittnesmål.

Palmeutredningens omfattning: ca 18000 registrerade spaningsuppslag (noteringar av olika dignitet från en notis till en sammanfattande utredning över ett stort antal uppslag med en speciell infallsvinkel); 300 000 till 500 000 A4-sidor; mer än 10 års arbete; flera hundra polismän som under årens lopp varit inblandade, flera olika uppsättningar av ansvarig spaningsledning respektive åklagare, två domstolsprövningar m m gör att tidigare erfarenhet av hur mordutredningar bör bedrivas men framförallt dokumenteras ställs på hårda prov.

De totala kostnaderna för Palmeutredningen, exklusive kostnaderna vid domstolarna, fram till och med 1996-06-30 beräknas av Rikspolisstyrelsen uppgå till ca 300 miljoner kr. Då ingår direkt lön, sociala avgifter och expenser. Under ett antagande om ett pålägg på 100% utöver direkt lön för att spegla en totalkostnad blir detta ca 500 miljoner kr. Inledningsvis arbetade den första månaden ca 300 polismän för utredningen för att ett par månader senare ha minskat till hälften. Under senare år har ungefär 15 poliser arbetat med utredningen, dock inte på heltid.

Allmänhetens, massmedias och därmed den politiska sfärens intresse har legat på en sådan nivå att det påverkat Palmeutredningen i alla faser av dess arbete. Gång på gång trasas tänkt arbetsuppläggning sönder eller förvrider pga ur utredningens synvinkel irrelevanta hänsyn tagit över. Detta visar sig ofta ligga bakom annars svårförståeliga misstag. Att längre tid arbeta under en sådan press blir också psykiskt påfrestande för personalen. Gång på gång anser sig de omgivande och överordnade politiska systemen tvungna att gå in med korrigerande och granskande åtgärder som också blir störande och destabiliserande för själva utredningen. Under stark press eller stort medialt intresse i en fråga av denna dignitet med starka värdeladdade inslag visar sig ofta till synes irrationella beteenden i alla de system som blandas in. Ett otal 'affärer' uppstår. Den tredje kommissionen som nu granskar utredningen om mordet på Olof Palme (Palmeutredningen) utgör inget undantag därvidlag.

3 Uppdragsprecisering och avgränsningar

3.1 *Palmekommissionens uppgift och ramvillkor*

I kommissionens direktiv (1994-09-29) anges att kommissionen inte skall

- a) ägna sig åt operativ verksamhet i syfte att finna gärningsmannen,
- b) gå in på en överprövning av åklagares eller domstols (rättsliga - vår kommentar) beslut eller annars göra några ställningstaganden som ankommer på de rättsliga instanserna.

Kommissionen skall göra egna bedömningar och värderingar av utredningsarbetet (c). Den skall i första hand inrikta sitt arbete mot den brottsutredning som inte granskats av tidigare kommissioner, dvs utredningsarbetet efter den 4 februari 1987 (d). I uppdraget ingår också att undersöka om det finns delar av utredningsmaterialet som inte är tillräckligt bearbetat (e).

Kommissionen skall vid sin redovisning beakta att delar av brottsutredningen lett till att åtal väckts och att en domstolsprövning skett (f).

Kommissionens uppdrag skall även omfatta en uppföljning av den tidigare parlamentariska kommissionens särskilda granskning av brottsutredningen vad gällde misstankar om polismäns eventuella medverkan till mordet (g). Resultatet av den parlamentariska kommissionens arbete i denna del redovisades i en skrivelse till justitieministern den 21 december 1987.

3.2 *Tid och resurser*

Inför en uppgift av denna storleksordning framstår behovet av att arbeta med de generella revisionskriterierna i högsätet: risk och väsentlighet.

Det gäller att försöka skapa överblick samtidigt som de viktigaste pusselbitarna av indicier och bevis i olika spår och scenarier provas mer ingående.

Efter att ha trängt in i materialet har vi funnit att vi bör prioritera de bitar som är viktiga och kan möjliggöra litet mer generella slutsatser om scenarier och spår. Det gäller båda de för kommissionen relevanta aspekterna: 'om det finns delar av utredningsmaterialet som inte är tillräckligt bearbetat' respektive 'göra egna bedömningar och värderingar av utredningsarbetet'.

Vidare bör vi i första hand *komplettera det material som redan tagits fram*, dvs utgående från detta försöka se vad som genom vårt bidrag skulle kunna ge ett tillskott till kommissionens underlag.

3.3 *Nyttan av vår insats*

I och med att vår uppgift delvis är att kvalitetssäkra det material som kommissionen med hjälp av sitt ordinarie kansli arbetat fram kan det givetvis uppfattas som kritik från vår sida. En naturlig fråga från kansliets sida måste därvid bli huruvida de själva skall peka på de eventuella tveksamheter i sitt material som vi borde ägna oss åt. Samtidigt åvilar det enligt kommissionens uppdrag oss att ta fram en egen rapport. Vi har nog därför båda parter sett det som naturligt att vi på respektive håll arbetat med eget material. Kommissionen arbetar också med ett större antal uppslag än vi kunnat fördjupa oss i. Vi har försökt ta vid utifrån det kunskapsläge som kommissionens olika skriftliga PM ger uttryck för. Vi har dock självfallet tagit del av allt som dokumenterats inom kommissionens ram och låtit det påverka våra prioriteringar och val.

Vi har samtidigt försökt undvika att tynga rapporten med långa beskrivningar hämtade från redan befintliga PM. När vi dock behöver utnyttja delar ur redan befintliga PM för resonemangens skull har vi försökt ange källan till berörd PM.

För att underlätta för kommissionen att ta ställning till vårt bidrag har vi försökt *strukturera vårt material enligt en generell mall för varje avsnitt och framförallt bilagorna:*

- varför studerar vi detta, vilket är dess roll i vår totala framställning
- sammanfattning av våra resultat
- analysavsnitt(-en)
- eventuella avvikelser i behandlade frågor och deras resultat i förhållande till tidigare kommissions-PM.

Med denna uppläggning bör det vara enklare för kommissionens medlemmar att ta del av vårt arbete (varför, resultat och avvikelser). Har läsaren sedan ont om tid kan man läsa ett eller flera analysavsnitt mer översiktligt.

Vidare ser vi som vår uppgift att vara kommissionärernas "öga och öra". Kommissionärerna har naturligt nog inte tid att själva tränga in i allt material eller intervjua alla aktörer. Det är därför viktigt att vi förmedlar så mycket som möjligt av gjorda iakttagelser till kommissionen och inte bara det som direkt stödjer vårt huvudalternativ. Bedömning och värdering av dessa åligger kommissionen att göra. Det är ofta de litet mer talande kommentarerna och värderingarna från olika aktörer som skapar den djupare förståelsen. (En jämförelse kan här göras med domstolens krav på att höra alla vittnen inför domstolen för att inte bli beroende av andras tolkningar.) Vi redovisar därför hur vi gjort vår bedömning men vår analys bör förhoppningsvis kunna hanteras separat från våra slutsatser. Båda dessa delar kan och bör provas kritiskt av kommissionen.

Vi har själva mött ett par exempel på dess motsats i Palmeutredningen, där olika aktörer gjort en filtrering av informationen för att få den så att säga "salongsfärdig". Enligt vår bedömning kan det i en del fall även ha varit skad-

ligt för utredningen. Ett belysande och i och för sig mänskligt exempel på detta, som i just det här fallet kanske inte hade haft så stor betydelse, är hur stenograferna vid tingsrättens förhör med Lisbeth Palme uteslöt följande ordväxling i sin första utskriftsversion. Det rörde slutorden mellan Christer Pettersson och lagmannen Carl-Anton Spak. Den senare påpekade dock felet för stenograferna.

"CP: Jag skall bara säga en sak.

C-AS: Nu skall du vara tyst. (Ofullständiga anteckningar.)

CP: Att Olof Palme i sin himmel tycker inte om det du säger nu. Jag säger bara det att om du tror att det är som du säger är det okej, men om du inte tror det, då är det inte okej. Det är allt jag har att säga.

C-AS: För ut honom!

CP: Det är allt jag har att säga. Om du tror på vad du säger är det okej, inte annars. (Får lämna salen.)" (Målsägandeförhör med Lisbeth Palme, Stockholms tingsrätt 1986-06-19, s 60)

Det här anförda gick direkt ut i massmedia, vilket ställde det hela på sin spets vid protokollföringen. I den fortsatta framställningen kommer vi att peka på andra exempel som dock kan ha haft större betydelse.

Slutligen vill vi erinra om att

" *kreativitet är förmågan att integrera skilda kunskapselement på nya innovativa sätt, så att förut okända kombinationer uppstår*".... För att kunna vara kreativ och tillföra något nytt måste man förstå vilka förutsättningar som måste råda i en kreativ process. "Den entreprenöriella upptäckten kräver alltid en period av *divergerande* tänkande. Denna behövs för att så att säga 'få isär' kunskapselementen som kännetecknar en viss situation. Under denna period frigör sig kreatören från de befintliga ramarna som begränsar nyskapandet. Kreatören måste skapa ett nytt mönster för mål och medel och få en totalbild av de komponenter av vilka kreationen kommer att bestå. Den andra komponenten är att *konvergera* i tänkandet, dvs få ihop tänkandet i en ny form. Kreativa processer kräver bl a perioder av intensiv koncentration på problemets alla komponenter. Dessa perioder måste brytas av längre perioder, då problemet ägnas en mer generell uppmärksamhet för att ånyo följas av kortare perioder med koncentration... Det är ett av skälen till att dessa processer nästan aldrig kan koncentreras i tiden." (Karlöf s 132)

Vi bör således sträva efter

- att vara kreativa och finna nya infallsvinklar,
- att säkra kvaliteten i vid bemärkelse av vissa nyckeluppgifter eller resomang som Palmekommissionen bygger sin bedömning på.

3.4 Vägledande överväganden

När man skall gripa sig an ett sådant här stort material, bara Palmeutredningen² beräknas omfatta mellan 300 000 och 500 000 sidor, med en mer begränsad insats krävs det noggranna överväganden för att resultatet skall bli meningsfullt. Vi har haft anledning att överväga detta under hela utredningsarbetet.

I dessa överväganden ingår att vi måste försöka förstå, 'läsa', hur följande sinsemellan beroende men ändå separata system fungerar i dess grundläggande delar och vad som ger dess resultat:

- mordet på Olof Palme - hur gick det hela till,
- Palmeutredningen - hur har det utretts,
- Palmekommissionen - vilken är dess roll sett i ett större perspektiv och hur har Palmeutredningen granskats.

Eftersom Palmekommissionen befinner sig högst i denna 'kedja' och vi för vår del delvis har uppgifter som i alla fall ligger parallellt med Palmekommissionens grundläggande uppgift måste vi tillägna oss en förståelse för tidigare nivåer. Det ställer stora krav på oss.

Vi tror

- att vi måste försöka skapa oss en egen uppfattning om själva händelseförloppet vid mordet. Även om denna uppfattning till en början inte kan mäta sig med Palmeutredningens. Palmekommissionen sökte inledningsvis med hjälp av vissa restriktioner förvissa sig om att vi skulle tvingas till det. Vi tror att denna tanke var god även om detta stadium kanske kom att vara något för lång tid ur rationalitetssynvinkel. Den största fördelen med att bygga upp en bild av händelseförloppet är nog, som vi i efterhand insett, att vi lättare förstår vilka moment i förloppet som är svårast att rekonstruera på ett tillförlitligt sätt. Tar man bara del av redan 'färdigtuggad föda' så inser man kanske inte var svagheter i argumenteringen ligger. Till detta kommer givetvis att man lättare kan stöta på nya fakta när man med oförvanskade ögon betraktar ett synnerligen komplext material. *Vi har därför lagt ned ett avsevärt arbete på att försöka bygga upp en egen bild av händelseförloppet.*

- att när man granskar Palmeutredningen så måste man ofta försöka komma 'under' den officiella bilden för att kunna förstå ett händelseförlopp inom utredningen. För att möjliggöra detta behövs informella samtal med de berörda litet mer på tu man hand. Information av denna karaktär tror vi också är värdefullt om vi kan förmedla till kommissionen i anslutning till vår rapportering. En annan fråga är hur mycket information av denna karaktär som bör tecknas ned.

² Till detta kommer de två tidigare kommissionerna och ett antal andra smärre utredningar. Juristkommissionens PM nr 484 1987-09-02 "Samtal med länspolis-mästare Hans Holmér upptar t ex 89 sidor bara den. Därutöver finns det dussintals artiklar, böcker, TV-program m m som olika aktörer och "privatspanare" bidragit med.

- att vi vidare när det gäller bedömningen av Palmeutredningen måste tillägna oss en grundläggande förståelse för det rättsliga (polis, åklagares och domstolars) arbetssättet.

- att man för att kunna göra en rättvisande bedömning av Palmeutredningen måste väga in de *synnerligen speciella omständigheter* som rått. En händelse av detta slag skapar ett allmänt intresse, stress och olika sorters belastning som trotsar all jämförelse med tidigare erfarenheter. Vår värdering av Palmeutredningens arbete måste väga in detta i bedömningen. Det är alltför lätt att annars i en besser-wisserattityd med facit i hand peka ut hur allting skulle ha gjorts.

- att när det gäller Palmekommissionens uppdrag så är det meningsfullt att på ett tidigt stadium fundera litet på dess tänkbara resultat. Det beror självfallet dels på hur verkligheten faktiskt kan tänkas se ut vad avser mordet på Olof Palme, dels vilka restriktioner som ligger i Palmekommissionens uppdrag. En sådan tänkt kombination som har stor praktisk betydelse för hur Palmekommissionen skall tolka sitt uppdrag är följande. Antag att den faktiske gärningsmannen är Christer Pettersson och att Palmekommissionen uppfattat sitt uppdrag som att Christer Pettersson-spåret inte får granskas av kommissionen i de delar som föregått domstolarnas prövning, då kommer kommissionen bedöma Palmeutredningens arbete utifrån en helt felaktig grundförutsättning. *Vår bedömning blir således att hela Palmeutredningen måste tas in i denna bedömning och att inga gärningsmän i princip är uteslutna.*

- att kommissionen efter vårt arbete inte bör hamna i det läget att en mängd ny information av svårbedömt värde tillförts. Speciellt viktigt är det i vårt fall också i och med att vi representerar en annan utredningstradition. Det leder oss till slutsatsen att vi måste bygga på material som redan finns i utredningen eller material som på annat sätt lätt kan kvalitetsbedömas. Vårt bidrag bör främst innebära att frågan om detta material kan tolkas på ett annat sätt. Det innebär därmed en analys av de argument som använts i olika sammanhang samt alternativa konstellationer.

- att vi i vår värdering av vittnesmål, vilka är ymnigt förekommande i denna utredning, i praktiken bör tillämpa gängse polisiär/rättslig praxis.

- - - - -

Referenser

- BS PM 1996-04-04 Ev RRV-uppdrag i anslutning till Palmekommissionen
- Affärslivets begrepp och modeller; Karlöf, B, SvD 1994
- Målsägandeförhör med Lisbeth Palme, Stockholms tingsrätt 1986-06-19

4 Ansats

4.1 Utgångspunkter och definitioner

Några centrala begrepp i vår modell är

- *dimensioner (variabler)* . Två dimensioner som vardera har två värden dels antalet inblandade i mordet (en eller flera gärningsmän), dels planeringsgrad (planerat eller oplanerat). Intermediära fall kan dock förekomma,
- *kvadrant* är ett av de fyra fälten i vår matris,
- *huvudscenario* är beteckningen på det övergripande skeendet i var och en av de fyra kvadranterna,
- *scenario* är beteckningen på ett samlingsnamn för ett tänkt händelseförlopp utifrån arbetshypotesen att scenariot är det riktiga. Vi försöker förklara olika händelser och observationer utifrån ett tänkt scenario för att se om de i detta perspektiv blir meningsfulla. Det är däremot i sig inte ett bevis på att scenariot är sant,
- *huvudspår* är ett spår som Palmeutredningen utrett under längre tid och med större resursinsatser (t ex Christer Pettersson, PKK, 33-åringen),
- *spår* är en beteckning för en uppföljning av ett eller flera spaningsuppslag som pekar mot någon eller något,
- *gärningsman* används ofta synonymt med fallet att det skulle röra sig om flera gärningsmän. Först i det läge där vi vill understryka att det rör sig om flera använder vi pluralformen.
- *mordet på Olof Palme* används som en samlingsbeteckning för attentatet på både Olof och Lisbeth Palme.

4.2 Modellen

För att kunna skapa klarhet och överblick, vilket är ett av problemen i avslutning till Palmeutredningen, behöver vi en undersökningsmodell för att strukturera vårt tänkande, vår datainsamling och analys. En modell är en förenkling av verkligheten uppbyggd utifrån ett antal av de egenskaper som har störst betydelse för att så kostnadseffektivt som möjligt avbilda verkligheten.

Efter en inledande genomgång och bedömning har vi funnit att en helt avgörande dimension (den första dimensionen) i utredningen om mordet på Olof Palme är frågan om gärningsmannen kunde veta före kl 20.35, dvs före det att makarna Palme lämnat bostaden på väg till bion att han skulle göra ett attentatsförsök just den kvällen. Detta fall benämns *Planerat*. Det förutsätter i praktiken, men det är inte hundra procentigt säkert, att någon form av övervakning skett av Olof Palme genom s k buggning, telefonavlyssning eller

fysisk övervakning av bostaden. Det andra fallet benämns *Oplanerat*. Det innebär att gärningsmannen av en slump får syn på Olof Palme under vägen, på eller efter bion.

Den andra centrala dimensionen är huruvida det var *en gärningsman eller flera gärningsmän* inblandade. Med inblandning avser vi om gärningsmannen hade någon ytterligare som deltog i planering eller genomförande av attentatet. Vi har däremot inte inkluderat eventuell inblandning i 'överskyllning' av dådet. Exempelvis lär Christer Pettersson i efterhand ha försökt övertala Sigge Cedergren att ge honom ett falskt alibi. Om Sigge ställt upp på detta leder inte detta, i vår modell, till att det blir flera gärningsmän. I typfallet flera gärningsmän har vi lagt in även det fall där mördaren får ersättning för dådet, dvs är s k hit man³. *Det innebär dock ingen kvalitativ värdering av vederbörandes väntade eller faktiska 'professionalism' i utförandet av dådet.*

Därmed skapas en fyrfältstablå med fyra kvadranter (huvudscenarier) enligt nedan.

	En gärningsman	Flera gärningsmän
Planerat	kv 1 EGM/P	kv 2 FGM/P
Oplanerat	kv 3 EGM/OP	kv 4 FGM/OP

Denna uppdelning är som synes mycket enkel, vilket ofta är kriteriet på en bra modell. Ju enklare en modell är givet kravet på ett visst förklaringsvärde, desto bättre är den.

Successivt tvingas vi dock föra in andra förklaringsvariabler för att öka förståelsen men väljer att ha denna enkla strukturering som en ram för presentationen.

I våra diskussioner med i ärendet insatta personer säger sig flera av dem uppskatta modellens enkelhet och transparens.

Vi väljer att använda denna för vår bedömning i hela kedjan: analys av händelseförloppet vid mordet, kvarvarande spår som inte utretts tillräckligt och en värdering av polis och åklagares arbete. Värdering av t ex polis och åklagares arbete måste ju rimligen bli beroende av vad som antas vara det faktiska förhållandet. Skulle t ex Christer Pettersson vara gärningsmannen trots frikännandet blir värderingen av Palmeutredningens arbete en annan jämfört med om han inte är det. För att förtydliga detta något har Palmeutredningen i så fall funnit och lagfört rätt gärningsman men inte företett tillräcklig bevisning. Är Christer Pettersson inte gärningsmannen blir bedömningen en annan utifrån svagheter i bevisning och utredningsarbete. Kommissionen å sin sida får inte enligt sina direktiv presentera en egen uppfattning i skuldfrågan, i alla fall är det ytterst tveksamt. Därmed måste den rimligen i vissa avseenden

³ Webster's dictionary (1990): hit' man or <hit'man> n. Slang - a hired killer, esp. a professional killer from the underworld.

göra konditionala ('förutsatt att det också i verkligheten rör sig om en gärningsman i huvudscenariot EGM/OP så ...') bedömningar.

Eftersom Palmeutredningen lagt ned stora resurser utifrån antagandet om att det rör sig om kvadrant 3 EGM/OP och även idag anser att det mesta talar för denna kvadrant, så blir vår första och övergripande fråga som skall provas mot för oss tillgängligt material följande.

Fråga 1

Finns det något i materialet (främst händelseförloppet) som starkt talar mot kvadrant 3 EGM/OP, dvs som säger att "så här kan det inte ha gått till - det kan inte röra sig om endast en gärningsman som utan föregående planering ('oplanerat') mördade Olof Palme"?

Om svaret skulle bli att så kan det inte ha gått till, skulle det innebära en mycket långtgående slutsats för hela Palmeutredningen. I viss mån skulle det innebära att vi är tillbaka där vi började för tio år sedan. Fast kanske betydligt värre ute eftersom så mycket tid förflutit.

Ur det 'nationella traumats' synvinkel är det givetvis mycket otillfredsställande om en konspiration legat bakom och kanske inte ens blivit föremål för relevanta utredningsåtgärder. Det uppfattas nog av allmänheten som mer förståeligt att t ex en ensam 'galning' inte kunnat spåras upp och fällas jämfört med alternativet att 'konspiratörer' går fria.

Med denna ansats och den övergripande fråga vi ställt upp för prövning blir det naturligt att fokusera vår granskning mot faktorer som på ett generellt plan talar mot respektive kvadrant. Vårt arbete riktas därmed in mot faktorer som skulle kunna eliminera respektive kvadrant. För att med ett enkelt exempel belysa detta så borde en enda observation av kommunikation med W/T (walkie-talkie, dvs en bärbar radiosändare) fälla kvadrant 3 EGM/OP. *Förutsatt att den verkligen är helt säkerställd som hörande till mordet.*

Fråga 2

Vad talar för respektive kvadrant och dess huvudspår?

Skulle vår granskning i dess första fas leda till att vi inte kan fälla någon eller några kvadranter, inriktas vårt arbete i nästa fas på att se vad som talar för respektive kvadrant och speciellt dess huvudspår. Den senare uppgiften är givetvis mycket svårare och mer resurskrävande. På ett rent principiellt plan gäller att det kan vara möjligt att fälla en kvadrant. Däremot går det inte att säga att det som talar för det är så starkt att det är därmed måste vara denna kvadrant. Det är viktigt att ha denna distinktion klar för sig. Det är i och för sig inget märkvärdigt konstaterande - det gäller för allt vetenskapligt och rättsligt arbete.

I bägge fallen - emot eller för en kvadrant - inriktar vi oss på strategiska komponenter i respektive fall. I det första fallet ('emot') koncentrerar vi oss

på faktorer som är dissonanser och mönsterbrott i förhållande till vad som man väntar sig att finna i en kvadrant. I kvadrant 1 EGM/P och 3 EGM/OP får inte förekomma W/T, flyktbilar med fler än en passagerare. Buggning, telefonkontroll och fysisk övervakning är mer osannolika i dessa kvadranter. Kan mer än en person bindas till dessa aktiviteter, t ex att flera personer observerats vid dessa aktiviteter omöjliggör det också kvadranterna 1 och 3.

I det andra fallet ('för') blir det fråga om mer traditionella rättsliga sekvenser: *motiv, möjlighet och medel (personal och teknik)* samt *när, var, hur, varför och vem*. För att få denna uppgift hanterlig inom våra resurs- och tidsramar måste det blir mer översiktliga bedömningar där vi inte har möjlighet att verkligen tränga ned på djupet annat än i de allra viktigaste faktorerna.

Gemensamt för bägge fallen är egentligen att det rör sig om logiska samband och sannolikhetsbedömningar.

Fråga 3

Vilken typ av mördare rör det sig om?

Vi avser därmed inte primärt att söka ge svaret på vem som är mördaren utan snarare typ av mördare. Och vår bedömning säger *inte att det verkligen är så*, utan endast att den logiska slutsatsen utifrån vår begränsade analys pekar mot detta. Om det går att säga något i denna riktning framgår av den fortsatta framställningen.

Det är också viktigt att ha klart för sig att vi inte sysslar med bevisprövning inför domstol, utan gör en spaningsteknisk bedömning - 'kvarvarande spår som inte utretts tillräckligt'. Den rättsliga prövningen har vi vare sig kompetens eller behörighet att göra. För att med ett enkelt men viktigt exempel åskådliggöra detta så har Christer Pettersson 'frikänts' av hovrätten ('lämnar åtalet utan bifall'). I juridisk bemärkelse är han därmed oskyldig till mordet. Det innebär dock inte att han spaningstekniskt är utesluten som gärningsman. Däremot innebär ett sådant frikännande att den uppsättning av spaningsmetoder som Palmeutredningen förfogar över begränsas något i just detta fall, såvida inte Högsta domstolen beviljar resning i målet. Exempelvis kan inte Christer Pettersson tvångsvis höras i detta mål eller anhållas utan resning i målet. Däremot får polisen följa upp nya uppslag. Vi behöver dock beakta hela huvudspåret Christer Pettersson om inte annat så för att kunna göra en 'värdering av polisens och åklagares arbete'.

4.3 Scenariers inneboende logik och dynamik

Det är viktigt att inse de underliggande psykologiska mekanismer som styr vår uppfattning om sannolikheten för olika kvadranter. Det gäller generellt oavsett om man arbetar inom Palmeutredningen eller Palmekommissionen. Det är mycket svårt att över en längre tid vara öppen för alla alternativ. Utredningsarbetet drivs framåt. Man måste binda sig vid en uppfattning för att kunna gå vidare. Efter att ha tänkt länge i banor av en kvadrant och invest-

rat tid, resurser och prestige, tenderar man att rationalisera bort iakttagelser som stör ens huvudscenario.

Låt oss ta ett konkret exempel som utvecklas längre fram i rapporten. Kulan som dödade Olof Palme placerades inom ett mycket begränsat område med några centimeters diameter. Det är den mest optimala punkten på mänskliga kroppen för att nå attentatets syfte. I kvadrant 3 och framförallt huvudspåret Christer Pettersson (som tidigare inte var känd i samband med vapenbruk/-våld) är det något som inte riktigt passar in i bilden. Är man nu på andra grunder rätt övertygad om att Christer Pettersson är gärningsmannen tenderar man att tolka kulans placering som ett utslag av slumpen. Man har anfört att "ryggsömnen" på Olof Palmes rock skulle ha varit osedvanligt markerad och därför blev det där gärningsmannen siktade ovetande om denna punkts strategiska betydelse. Det generella i detta mönster är att man efter ett tag söker mer eller mindre långsökta förklaringar till observationer i det verkliga händelseförloppet som man inte kan undvika i respektive kvadrant. Detta är en naturlig reaktion som vi självfallet själva inte heller kan undgå. Vi har därför inledningsvis legitimerat detta genom ett medvetet användande av 'scenariotekniken'. I denna söker vi medvetet efter den rimligaste förklaringen till att skottet hamnade där det gjorde givet att Christer Pettersson är gärningsmannen. Men styrkan i detta indicium med ryggsömnen det måste bedömas utifrån dels dess eget självständiga indicievärde, dels summan av alla andra påverkande faktorer indicievärde.

Den risk vi således löper är förenklat uttryckt att vi tenderar efter ett tag att undertrycka eller bortse från observationer som egentligen talar mot vårt scenario eller ge dem rätt långsökta förklaringar. Vi vill bara se det som talar för vårt scenario medan det är egentligen är lika viktigt att fundera över vad som faktiskt talar emot det.

I den fyrfältstablå vi skapat finns det en *naturlig 'axel'* som närmare utvecklas i avsnitt 8. Det borde rimligen främst vara frågan om antingen kvadrant 2 FGM/P eller 3 EGM/OP. *Palmeutredningen hyser som sagt uppfattningen att vi rör oss i kvadrant 3 EGM/OP.*

Låt oss därför fundera över *mönsterbrotten i kvadrant 3 EGM/OP*. Huvudscenariot innebär således att det är en slump som gjorde att gärningsmannen stöter på makarna Palme i anslutning till biobesöket denna kväll. Observationer som rör *W/T, flyktbilar, buggning, telefonkontroll, övervakning stämmer inte in i bilden*. Om det kan säkerställas att en enda sådan observation faktiskt rör mordet så faller hela kvadranten direkt. Sedan finns det en andra grupp observationer som gör det mer osannolikt att vi rör oss i rätt huvudscenario. Det rör sig om frågan om vi har att göra med en *duktig skytt* och/eller en person som har sådana *anatomiska kunskaper* som förklarar kulans placering. Ytterligare en sådan fråga är gärningsmannens beteende just före skotten och omedelbart efter. Han *avvaktade* i förloppet fram till och med Dekorimainfasningen och *avlägsnade sig i lugna och kontrollerade former*. Vad som aktualiseras här är sannolikheten för att en gärningsman med sådana egenskaper stöter på Olof Palme av en slump. Det finns en risk att man efter ett tag bagatelliserar dessa två typer av observationer eller har

långsökta förklaringar till dem. Vi fokuserar därför vårt arbete i första fasen på dessa.

Vidare tenderar vi lätt att förstora upp vissa förklaringsfaktorers betydelse som stöder vårt huvudscenario. Ett sådant exempel kan kanske vara det så kallade *palmehatet*. I scenariot förutsätts gärningsmannen, litet tillspetsat uttryckt, vara 'ute och vattna hunden' och när han får syn på Olof Palme grips han av en oemotståndlig lust att mörda honom. Inom loppet av några timmar har han gjort det på ett dramatiskt och symbolmättat sätt. Många ser det som 'en avrättning på öppen gata'. Hur skall då en sådan uppseendeväckande händelse kunna uppfattas som sannolik? Ja, ju fler som hatade Olof Palme och ju starkare känslorna var desto rimligare borde vara att detta kunde inträffa.

Här finns alltså en risk att man förstorar upp det faktiska palmehatet till allt större proportioner. Och det motiveras således inte i och för sig av att Olof Palme inte kunde väcka den typen av reaktion hos vissa människor utan av att det utan föregående planering skulle kunna utlösa en sådan reaktion. I sina mest utrerade former av teorin om palmehatet så var nationen delad i två oförsonliga läger - för eller emot Olof Palme. Det var i stort sett förknippat med livsfara för honom att ge sig ut på stan utan livvakter. Så var det självfallet inte. Olof Palme polariserade människor för eller emot honom själv och socialdemokratin, men att någon därifrån när han får syn på Olof Palme en kväll på stan, rusar hem och hämtar en revolver för att skjuta honom var ett stort steg i dåtidens svenska samhälle - mycket stort.

En annan viktig slutsats som vi inledningsvis drog inför val av ansats och modellval var att det krävs 'hårddata' eller mycket starka logiska argument (argumentanalys) som talar mot en kvadrant för att det skall räcka för att övertyga läsarna om att t ex kvadrant 3 EGM/OP inte kan vara aktuell.

Motivbilder är sällan av detta slag. Motivet för ett mord är självfallet viktigt. Problemet är bara att det är först i efterhand man egentligen vet något säkert om motivet för ett mord. Motivet är kopplat till gärningsmannen. Det behöver bara vara rationellt och förståeligt för honom. Det gör att det inte alltid är relevant att tillämpa en utanförståendes logik. En person av Olof Palmes typ har både i kraft av sin position, sina handlingar, sin personlighet och regeringens faktiskt förda politik gett upphov till en mängd tänkbara motiv. Vi har därför inte prioriterat motivbilden som en inkörsport för vår analys. Det för vi in senare i bilden. Motivbilderna hör främst hemma i fas 2 - vad är det som talar för ett spår? Det är inte säkert att motivbilder överhuvudtaget diskriminerar mellan de olika kvadranterna, utan vi måste sannolikt ner till spårnivå vid en sådan bedömning. Vissa sannolika kopplingar finns självfallet mellan olika typer av spår, t ex torde PKK, Irak-Iran, Moskvaresan etc, som har ett klart motiv som utgångspunkt höra hemma i kvadrant 2 FGM/P. Men det kan ju finnas en ensamagerande gärningsman som har ett motiv kopplat till PKK eller Moskvaresan. Iran-Irak kan däremot rimligen inte vara en ensamagerande gärningsman. Alternativet med en 'hit man' hör, som redan påpekats, definitionsmässigt till FGM/P.

4.4 Prioriteringar

I princip kan vi tänka oss tre olika infallsvinklar för vad som bör granskas av oss. Den ena rör de stora huvudspåren 33-åringen, PKK, Christer Pettersson, 'polisspåren', och uppslag utifrån gärningsmannaprofilen (GMP). Motiv för att prioritera dessa är att de tagit de största resurserna. Sammantaget torde nog dessa ha förbrukat mer än 3/4-delar av de resurser som förbrukats. Som redovisats i avsnitt 2 uppgår totalkostnaderna till ca 500 miljoner kr.

Det är också de uppslag som varit mest prioriterade och därför borde de ha fått de kvalitativt bästa resurserna under årens lopp. Det bör därför vara av intresse vid en värdering av polisens och åklagarnas arbete. Här borde rimligen vidare finnas en hel del indicier som pekar i respektive spårs riktning. Hur såg de ut? Hur hanterades och värderades dessa av utredningen? På vilken grund har de avförts eller är vilande? Hur starka är de kvarvarande indicierna för att ett spår trots allt skulle vara riktigt?

Den andra infallsvinkeln skulle vara att prioritera de nu aktuella spåren som faktiskt bearbetas, t ex uppföljare av gärningsmannaprofilen. Ett problem som uppstår här är att de kan vara litet prematura ur indicie- och bevissynvinkel och därför svåra att värdera. Det kan också tänkas störa polisens arbete mer.

Den tredje infallsvinkeln skulle kunna vara att prioritera sådana uppslag som utredningen inte uppmärksammat särskilt mycket eller inte alls. Det kan då tänkas bestå antingen av vad andra personer anmält till polisen men som avfärdats eller s k privatspanares uppslag.

Vi har valt den första infallsvinkeln. Den inkluderar i viss utsträckning den andra och tredje infallsvinkeln (uppföljning av gärningsmannaprofilen och polisspåren). Att vi uppfattat det som den bästa prioriteringen för oss beror dels på att vi lägger vikt vid argumenten ovan, dels att vår studie är ett komplement till det redan gjorda arbetet vid kommissionen.

Tyngdpunkten i vår analys ligger således i

- generella aspekter 'emot' och 'för' respektive huvudscenario (kvadrant),
- händelseförloppet sett mot faktorer av 'hårddata' karaktär,
- de viktigaste huvudspåren.

Därmed fördelar sig dessa studieobjekt på följande sätt i vår matris (inom parentes anges när de påbörjades).

	En gärningsman	Flera gärningsmän
Planerat	kv 1 EGM/P	kv 2 FGM/P - PKK (maj -86) - Polisspårn (-87)
Oplanerat	kv 3 EGM/OP - 33 åringen (mars -86) - Christer Pettersson (okt -88) - GMP (febr -94)	kv 4 FGM/OP

4.5 Avvikelser

Det är svårt att säga något om vilka skillnader som föreligger mellan kommissionens tidigare angreppssätt eftersom vi inte tagit del av några promemorior som redogör för angreppssätt och övriga utredningsöverväganden. Det kan självfallet ha skett muntligen under kommissionens sammanträden utan att det dokumenterats.

Vi har inte heller sett någon disposition till en slutrapport som skulle kunna ha gett information om en tänkt struktur.

Utifrån vår referensram är det ovanligt att finna att denna typ av överväganden inte skrivits ned med tanke på uppdragets omfattning och komplexitet. Att granska allt ur alla aspekter är självfallet omöjligt. Därför torde det ha ett värde att redovisa urvalskriterier och övriga metodöverväganden.

Vi får när vi läser Palmekommissionens promemorior intrycket att de är avsedda att vara kapitelutkast i en tänkt slutrapport. Sett i det perspektivet måste de naturligen iakttä vissa restriktioner bl a med hänsyn till sekretesskravet. Om det i praktiken haft någon större betydelse för kommissionens överväganden och ställningstagande vet kommissionärerna själva bäst.

En annan iakttagelse vi gjort är att det svårt att i en del PM finna något som explicit behandlar den andra huvuduppgiften som kommissionen har "en värdering av polis och åklagares arbete". Vi har valt att explicit behandla detta i ett separat avsnitt (avsnitt 13).

Ej heller har vi funnit att kommissionen hittills i många av sina promemorior redovisat några mer betydelsefulla avvikande bedömningar i förhållande till de som polis och åklagare gjort. Sakförhållandena kan ju i och för sig tänkas vara sådana att det inte är motiverat med en annan bedömning. Vi har dock valt att försöka tydliggöra de eventuella "motbilder" som vi sett även i de fall vi slutligen kommer till samma slutsats som Palmeutredningen.

5 Analysöverbäganden

5.1 Inledning

Inför den fortsatta redovisningen är det några faktorer som man måste vara medveten om i sin analys. Det är den påverkan som skett genom

- publiceringen av 'fantombilden' av den då tänkta gärningsmannen samt av 'skuggan', dvs den person som då troddes ha följt efter Olof Palme i Gallerian någon dag innan mordet,
- erbjudanden om belöningar för värdefulla tips på 200 000 kr, 500 000 kr, 5 miljoner kr och slutligen 50 miljoner kr,
- efterlysning av W/T-observationer samt
- den allmänna massmediala bevakningen av utredningen.

Sammantaget har dessa faktorer påverkat eller stört utredningsarbetet på ett sätt som sannolikt saknar motstycke i svenskt rättsväsende.

I detta avsnitt anger vi också några andra övergripande principer för vårt analysarbete. Det är självfallet inte någon banbrytande eller heltäckande redovisning men det kan ändå ge en läsare ett hum om den referensram vi haft och försökt tillämpa.

Vi har valt att benämna respektive underrubrik påverkande faktorer, vittnesmålsvärdering, indicievärdering samt scenario- och spårvärdering.

5.2 Påverkande faktorer

Låt oss snabbt summera konsekvenserna av de ovan nämnda faktorerna för Palmeutredningen och vår analys av densamma, som de framkommit i vår undersökning.

Publiceringen av *fantombilden*, som skedde redan i slutet av första veckan, 1986-03-06, grundade sig på en vittnesuppgift från en tecknerska som nere på Smala Gränd ca femton minuter efter mordet såg en springande man som polisen inledningsvis trodde var den flyende gärningsmannen. Den konstruerades utifrån den signalementsmaskin som BKA (Bundeskriminalamt) i Tyskland lånade ut med tillhörande experter för dess handhavande. Sedermera har polisen ifrågasatt om det överhuvudtaget var gärningsmannen som tecknerskan såg.

Denna bild finns på de flesta svenskars näthinnor än idag. Den fick som konsekvens att ett stort antal tips kom in som främst grundade sig på en påstådd porträttlikhet mellan den person som man tipsade polisen om och fantombilden. T o m tips om en tänkt PKK-inblandning som kom ända från Turkiet grundade sig på denna porträttlikhet.

Enligt vissa bedömningar ledde det till en enorm belastning på utredningen med tips och vittnesuppgifter, kanske 6-7000, av låg kvalitet. Juristkommissionen anger för sin del att 1500 förhör genomfördes med anledning av de två "pusselbilderna" (SOU 1987:72, s 145). Det blev en 'extra ryggsäck' som fick hela utredningen att knäa under lång tid framöver. Det ledde sannolikt också till att andra mer relevanta utredningsuppgifter åsidosattes under de inledande månaderna. Många av de tips som influerades om misstänkta polismän har också grundat sig på porträttlikhet.

Bortsett från dess störande moment i detta avseende påverkade det såväl vittnens minnesbilder som att uppgifter från andra vittnen kanske aldrig lämnades in eftersom de iakttagelser de gjort inte stämde överens med fantombildens utseende på gärningsmannen.

Det lär ha funnits delade meningar i dåvarande spaningsledningen om det förnuftiga i att gå ut med denna bild så snabbt. Man hade nämligen redan innan publiceringen ett kraftigt tillflöde av vittnesuppgifter och svårt att ta hand om dem, fantombilden förutom. Motivet för att i normala fall gå ut med en fantombild är att göra eventuella vittnen uppmärksamma på att ett brott begåtts och ett troligt utseende på gärningsmannen. I detta läge visste dock varenda svensk över koltåldern om vad som skett (när, var och hur). Att gå ut med en fantombild i detta läge kan därför ifrågasättas. Risken att polisen endast skulle få de negativa konsekvenserna av publiceringen borde rimligen ha kunnat förutses.

Det fick också till konsekvens, som belyses nedan, att andra helt grundlösa och falska vittnesuppgifter inkom som försökte "balansera" det intryck av en utländsk gärningsman som fantombilden får anses ge. Vi kan inte utesluta att man försökte presentera material som skulle tyda på en "svensk" gärningsman (t ex 'Skelleftehamnsbrevet', se bilaga 8, och 'Skuggan').

Publiceringen av *skuggan-bilden* 1986-03-24 fick inte samma genomslag. Även denna bild var en rekonstruktion av signalementsmaskinen utifrån de uppgifter som en chilensare lämnat om en man som följt Olof Palme i Gallerian någon dag innan mordet. Den utlösande impulsen för polisen att gå ut med en ny bild på en tänkt inblandad var det andra skelleftehamnsbrevet, som hade en teckning som dåvarande spaningsledningen tyckte hade likheter med Skuggans teckning. Senare tog han tillbaka alla sina uppgifter och uppgav som sitt motiv för att ha lämnat felaktiga uppgifter att han befarat negativa konsekvenser på ett allmänt plan för invandrare.

De successivt allt högre *belöningarna* bedöms också ha haft både negativa och positiva konsekvenser. Redan i början av mars (1986-03-04) kom den belöning på 200 000 kr som utlovades till den eller de som bidrog med sådana uppgifter att en gärningsman kunde fällas för mordet. Det slutligen utlovade beloppet kom 1987-11-12 och var på 50 miljoner kr. Ett belopp som fortfarande gäller. Tanken bakom detta höga belopp var att det skulle bli intressant även för personer från andra länders underrättelsetjänster att lämna ut information. Någon sådan information kom dock aldrig, vilket i sig givet-

vis också har ett intresse. Däremot kan de höga belöningarna ha lett till att framförallt vittnen ur den undre världen (t ex Roger Östlund) som uppträdde mot Christer Pettersson när denne satt häktad för mordet kan ha påverkats till att lämna felaktiga uppgifter. Men några hållbara bevis på att så skulle vara fallet går självfallet inte att få. Det finns också ett vittnesmål som vi stött på där vittnet går ett varv runt kvarteret i senare vittnesmål för att komma tillbaka till mordplatsen och därmed kunna presentera "intressanta" uppgifter⁴. I stort bedömer dock vi utifrån våra diskussioner med bl a Palmegruppen att dessa inte varit lika besvärande som publiceringen av fantombilden.

Efter Skelleftehamnsbrevets ankomst, daterat 1986-03-05, med detaljerade uppgifter om en *W/T-observation* mitt emot brottsplatsen kl 23.23 på mordkvällen gick spaningsledningen 86-03-11 ut till massmedia med en uppmaning till allmänheten att höra av sig till polisen om de sett personer tala i en *W/T* omedelbart före eller under morddagen. Totalt sett ledde denna uppmaning till ett stort antal uppslag. Möjligen kan något enstaka vara av intresse, dvs möjlig relevans för mordet och av tillräckligt god kvalitet.

Det allmänna massmediala trycket har slutligen fått starkt negativa konsekvenser för Palmeutredningens arbetsbetingelser i alla faser av arbetet. En av de mest ödesdigra kanske i samband med vittneskonfrontationerna av en eventuell gärningsman. Nära kopplat till det massmediala trycket ligger även det politiska trycket, vilket också har haft påverkan, isynnerhet det första året.

5.3 Vittnesmålsvärdering

Eftersom mordet på Olof Palme blivit ett spaningsmord blir olika vittnesuppgifter centrala i spaningsarbetet. Hur många vittnen som hörts i Palmeutredningen är svårt att ange med det måste röra sig om ett par tusen i alla fall. De är, med de begränsningar som gäller för Palmekommissionens utredningsuppdrag, den kanske viktigaste informationskällan idag.

I vår analys har vi försökt tillämpa vad vi uppfattat vara allmänna polisiära och rättsliga kriterier för värdering av vittnesmål. Just i detta brott finns nog alla typer av störande faktorer för ett vittnesmåls tillförlitlighet representerade. Värdering av olika vittnesmåls tillförlitlighet blir därför central för oss. Samtidigt kan vi inte heller utan vidare bara acceptera Palmeutredningens bedömningar av vittnesmål. Skulle vi göra det så skulle vi automatiskt dra samma slutsatser. Detta problem är ett av de allra största problemen för Palmekommissionens arbete såvitt vi kan förstå.

Vi har som *huvudregel bedömt vittnesmål utifrån följande bedömningsgrunder:*

⁴ En närmare analys pekar dock snarast på en allmänt sett störd person (E 4426, bilaga 1 s 9). Denne har blivit aktuell i uppföljningen av gärningsmannaprofilen, men har kunnat avföras.

- ju tidigare ett vittnesmål avgivits desto mindre torde det ha påverkats av störande av faktorer. De är de allra första timmarnas, dagarnas och möjligen veckornas vittnesmål som värderats högst,
- vittnen som ökar ut sina vittnesmål över tiden med allt mer detaljer och uppgifter mister något i trovärdighet,
- vittnesuppgifters trovärdighet ökar om uppgiften i sig styrks av andra vittnesmål och/eller ingår i ett logiskt mönster av något slag,
- vittnets relation till en person är viktig. Det kan gå i bägge riktningarna både att vittnet försöker skydda eller smutskasta t ex en misstänkt.

Även i övrigt har vi försökt beakta vad som sägs om olika vittnespsykologiska skolor och tillämpa de principer som anges i 'Vittnesförhör' (RPS Rapport 1991:5).

5.4 Indicievärdering

När det gäller bedömning av indicier så måste ett enda fristående indicium om det inte är oerhört starkt i sig väga lätt. I stort sett varje "spår" (jämför porträttlikheten med fantombilden) kan mobilisera i alla fall något ytterligare indicium som stöder det. Enskilda uppslag från t ex privatspanare måste möta denna rätt hårdhänta och kallsinniga bedömning. Det måste finnas indicier i alla fall delar av kedjan motiv, händelseförlopp och gärningsman för att förtjäna att uppmärksammas av oss i detta sammanhang. Samtidigt är vi medvetna om att ett enda indicium kan vara det som rullar upp hela mordgåtan. Men vi kan inte komma till Palmekommissionen eller Palmeutredningen och bara peka på ett enda indicium. Antalet sådana enstaka observationer kan nog räknas i hundratal.

Antalet intressanta indicier måste passera vad man brukar benämna den '*kritiska massan*' för att kunna föras fram av oss vid en värdering av Palmeutredningens arbete eller som värda fortsatt uppföljning av denna. Det finns självfallet inget väl definierat värde på denna kritiska massa. Den är också beroende av såväl mängd som styrka hos indicierna. I praktiken innebär det att det måste finnas en hel del som talar för ett uppslag eller spår.

5.5 Scenario- och spårvärdering

Den teknik vi använt för att kunna analysera och bedöma huvudscenarier, scenarier och spår är att väga resultaten i en naturlig och logisk sekvens.

Vi börjar med *tidigare attentat (avsnitt 6)* - vilka slutsatser kan dras utifrån tidigare attentat av denna typ? Hur ser mönstret ut? Vilka är skillnaderna i förutsättningar? Det har självfallet inget eget indicievärde men gör oss mer uppmärksamma på vissa aspekter i förutsättningar och förlopp.

Vi fortsätter med en redovisning och analys av *händelseförloppet* (avsnitt 7). Detta avsnitt är av avgörande betydelse för den fortsatta analysen. Vad vet vi egentligen om händelseförlopp, gärningsmannens beteende, vapen och ammunition? Vilka slutsatser går det att dra i syfte att reducera antalet tänkbara gärningsmän?

På en övergripande nivå görs sedan *kvadrantvis* (avsnitt 8) en översiktlig bedömning utifrån information i de tidigare avsnitten. Det inleds med *motiv- och hotbilder* - en övergripande översikt av de tänkbara motiv- och hotbilder vi sett under vårt analysarbete. Det vägs samman med eventuella indicier på att mordet skulle kunna relateras till det redovisade motivet. Det är en grov och översiktlig bedömning, men den redovisar skälen till varför vi på ett tidigt stadium prioriterat ned vissa alternativ. Analyser av motivbilder är den mest utvecklade delen i Palmeutredningen.

Efter detta utkristalliseras ett antal *huvudspår* - *PKK, Christer Pettersson och uppföljningen av gärningsmannaprofilen*, som undersöks mer på djupet (avsnitt 9-11).

Denna del i vår rapporten rundas av med en *slutavvägning* (avsnitt 12) av det som analysen gett. Vi redovisar våra resultat med avseende på mest sannolika kvadrant, mest sannolika huvudspår och tänkbara gärningsmän.

Inför kommissionens uppdrag att bedöma och värdera åklagares och polisens arbete görs en *värdering av Palmeutredningens arbete* (avsnitt 13).

5.6 *Avvikelser*

Någon genomgång som liknar detta avsnitt har vi inte sett i kommissionens övriga material.

Referenser

- Vittnesförhör, Rapport nr 3 av KRIPUT-gruppen, RPS Rapport 1991:5

6 Tidigare attentat

6.1 Inledning

En naturlig utgångspunkt för en utredning om mordet på Olof Palme torde vara att studera hur andra attentat mot framträdande statsmän, politiker eller kända personer i allmänhet gått till. Detta för att ge en referensram och öka förståelsen för motiv, händelseförlopp, psyke hos gärningsmannen vid just denna typen av grövre våldsbrott.

En sådan sammanställning kom också att göras inom Palmeutredningens ram år 1993/94, dvs 7-8 år efter mordet på Olof Palme, i gärningsmannaprofilen i form av en bilaga som också behandlas i huvudtexten.

Inom Palmekommissionens ram har också Göran Rystad, Lund, tagit fram ytterligare en PM (PK 1996-01-23) som delvis är överlappande i förhållande till gärningsmannaprofilen.

För att fördjupa förståelsen har vi själva även valt att ta del av den kände amerikanske samtidshistorikern Clarke's två standardverk. De är de mest genomarbetade och har legat till grund för både gärningsmannaprofilen och Rystads PM.

Vi avser inte att här upprepa den beskrivning och analys som redovisas i gärningsmannaprofilen (se även bilaga 5) eller Rystads PM. Däremot vill vi i något fall göra några fördjupade reflektioner i anslutning till dessa samt därefter redovisa vilka övergripande slutsatser vi vill dra av dem.

De *övergripande frågor* vi ställer oss inför läsningen av detta material är:

a) hur vanligt har det varit i modern tid (>1962) att utländska säkerhetstjänster ("agentmord") eller terroristgrupper varit (eller misstänkts ha varit) delaktiga i mord eller mordförsök på statsmän eller framträdande politiker i Europa, USA eller dåvarande östblocket?

b) går det att se något mönster avseende olika typer av attentat och gärningsmän på ett allmänt plan utifrån detta material?

Vi väljer att börja med Clarke's arbeten för att därefter kortfattat kommentera gärningsmannaprofilen och Rystads PM.

6.2 Clarke's arbeten

Inledningsvis börjar vi med några citat som väl speglar Clarke's observationer och huvudteser:

- "... all but two American assassins fall into four basic motivational patterns that span the distance between rational political extremism, through various

degrees of emotional disturbance, to outright insanity. Before 1963 American assassins were usually either rational political extremists or utterly insane...

Beginning in 1963, the year television coverage raised the drama of assassination to an unprecedented level, the pattern changed. Six of eight attacks upon presidents or other national political figures in this later era have been carried out by emotionally disturbed, but sane, persons - sane, that is, by the standards of the M'Naghten rule, which is to say that each of the six knew what he or she was doing, and all were also aware of the legal consequences.... All six conform to the closely related patterns of emotionally disturbed subjects I have labeled Type II and Type III. There are only two exceptions in this period: James Earl Ray, Martin Luther King, Jr's, atypical assassin in 1968 - *the only contract assassin in American history (vår kursivering)* and, two months later, the Palestinian assassin Sirhan Sirhan, who was acting as a rational political extremist when he killed presidential candidate Senator Robert Kennedy. (OB s 82)

"The subjects ranged from rational political extremists (Type I), through two shades of mental and emotional disturbance (Type II and Type III) to the truly insane (Type IV). The distribution of subjects is presented in Chart 2. (OB s 99)

CHART 1

Types of American Assassins

<i>Characteristics</i>	<i>Type I</i>	<i>Type II</i>	<i>Type III</i>	<i>Type IV</i>
Emotional distortion	Mild	Moderate	Severe	Severe
Cognitive distortion	Absent	Absent	Absent	Severe
Hallucinations	Absent	Absent	Absent	Present
Delusions	Absent	Absent	Absent	Present
Reality contact	Clear	Clear	Clear	Poor
Social relations	Varied	Disturbed	Isolated	Isolated
Primary motive	Political Irrational	Personal/ Compensatory	Personal/ Provocation	

Source: This and the following figure are drawn from *American Assassins: The Darker Side of Politics* (Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1982), pp. 260 and 17, respectively.

CHART 2

Classification of American Assassins and Would-Be Assassins (1835-1981)

<i>Rational Type I</i>	<i>Disturbed Type II</i>	<i>Type III</i>	<i>Irrational Type IV</i>
Booth	Oswald	Zangara	Lawrence
Czolgosz	Byck	Bremer	Guiteau
Collazo	Fromme	Hinckley	Schrank
Torresola	Moore		
Sirhan			
	<i>Atypical</i>		
	Weiss		
	Ray		

(OB s 100)

This relatively small number of only seventeen actual subjects *contrasts sharply* with the over 26,000 persons who have been investigated by the Secret Service as being potential threats to the president (or other persons in their charge) and the 250 to 400 suspects, drawn from that total, who at any more time are considered dangerous and placed on the Service's 'watch list' for 'Quarterly Investigation' and protective surveillance. (OB s 101)

- Definitions: Type II and Type III Subjects⁵

A Type II och III subject is a person with overwhelming and aggressive ego-centric needs for acceptance, recognition, and status which have been denied or withdrawn by those persons he has needed most - usually some combination of parents and spouses, or other persons whom he is strongly attracted to or dependent upon...

Type II och III subjects share a driving need to be noticed and to control others. It is that quality which sets them apart from ordinary suicides. And that, of course, is why they act publicly and include other prominent victims.

... The two types differ in their reasons for selecting particular victims. Type II subjects need scapegoats to blame for their disappointing lives. Thus victims are selected because of their political views, even though those views are clearly secondary to the Type II subject's real personal motives. But those motives are invariably rationalized in political terms...

Type III assassins choose their political victims because of their prominence and visibility, *not* their political views. Political purpose has nothing to do with the Type III subjects' actions. For that reason nonpolitical persons in comparable celebrity status could serve the same objective. (Cfr Chapman's murder of John Lennon in 1980.) Type III subjects do not blame their surrogate victims for their problems, nor do they feel any more animosity toward them than they do toward most of society. Their estrangement is complete. They make no attempt to attach any ideological or altruistic meaning to their

⁵ För mer fullständiga definitioner av de fyra kategorierna hänvisas till underbilaga 1 sist i detta avsnitt eller till AA s 14-16.

actions. The reason for this is that Type III subjects are not constrained by conscience. Their acts are simply the expression of a perverse rage that consumes them - nothing more. There is no need to justify; there is also no sense of remorse. Guilt and remorse, for the Type III personality are unfamiliar atrophied emotions...

Another way of describing this difference between Type II and Type III subjects is to say that the Type III subject has hit the bottom of that lacera-ting emotional slide toward complete estrangement and alienation, while the Type II is still sliding, with the last remnants of conscience reflected in the need to rationalize and justify his suicidal act. (These differences in *degree*, should not obscure the differences in *kind* that distinguish these emotionally disturbed subjects from the truly politically motivated assassin, on the one hand, and the truly insane, on the other. But the fact remains that, since 1963, the emotionally disturbed assassin poses a bigger security threat than either his truly political or truly insane counterparts. Only the threat of inter-national terrorism looms larger.) Type III subjects like Arther Bremer (George Wallace 1972) and John Hinckley (Reagan 1981) had hit that bot-tom. No such need existed. There was no political justification, no scapegoa-ting, no rationalization, and only the flimsiest of explanations. (OB s 82-85)

There is a long list of similarities between Hinckley and Bremer: the submissive personalities; the social isolation; the early preoccupation with suicide; the menial jobs and aimless existence, despite above-average intelli-gence; the eventual family estrangement; the failed first romance with a very young girl.; the interest in handguns and violence that followed; the sexual initiation rites with prostitutes.; the great impression film depictions of vio-lence had on both; the various options of suicide and mass murder each con-sideraed before choosing assassination; the intense interest each had in pre-vious assassins; the manner in which the victim was selected on the basis of popularity rather than politics, the stalking behavior that followed; and, finally, the diaries and other writings each kept." (OB s 91)

I syfte att försöka förutsäga attentatsmäns farlighet redovisar Clarke dels en aktuarisk, dels en klinisk ansats (OB 99-109).

Vid en jämförelse mellan *statistik över gärningsmannas karaktäristiska* (actuarial predictors) för våldsbrott i USA och samtida sjutton politiska at-tentatsmän i USA fann Clarke följande:

CHART 3

A Ranking of Actuarial Predictors of Violent Crime and Their Applicability to Assassins and Would-Be Assassins

*Best Predictors**Applicability (n = 17)*

1. Previous history of criminal violence	1 (Ray)
2. Age 18-25	5 (Torresola, Oswald, Sirhan, Bremer, and Hinckley)
3. Male	15 (all except Fromme and Moore)
4. Black	0
5. Lower social class	3 (Oswald, Ray and Bremer)
6. Drug abuse	0
7. Low IQ	0
8. Poor education/skills	4 (Lawrence, Torresola, Oswald, and Ray)
9. Unemployment	14 (all except Booth, Weiss, and Collazo)
10. Peer influence	2 (Fromme and Moore)

Source: Adapted from FBI annual crime statistics.
(OB s 105)

"To underscore the point, consider the applicability of actuarial indicators to the universe of seventeen assassins and would-be-assassins ... With the exception of being male and unemployed there is scant demographic similarity between the ordinary violent criminal and persons who attack presidents. The best predictor of ordinary violent crime - a previous history of violence - applies to only one of the seventeen subjects, James Earl Ray. Even youth has only limited applicability: most presidential attackers were beyond the crime-prone later teens of their street counterparts." (OB s 105)

Efter en genomgång av den *kliniska* ansatsens väl kända begränsningar, psykiatriker lyckas som bäst förutse en av tre våldshandlingar (Monahan, Predicting Violent Behavior, Am Journal of Psychiatry, 1984:1, p 129), redovisar Clarke (OB s 110) slutsatserna från en kommitté (Committee on Research and Training Issues Related to the Mission of the Secret Service proposed model of dangerousness) som 1984 tog fram generella karakteristika hos grova våldsmän:

"... five general categories that may be relevant to defining dangerousness. The categories are: (1) *interest in or motivation toward harming the protected person*; (2) *possession of weapons and knowledge to how to use them*; (3) *ability to plan an attack*; (4) *mobility*; and (5) *inhibitory factors such as a supportive family or a good job*."

It is a commendable beginning, perhaps, in that the categories suggest, at least, a broadened view of dangerousness that extends beyond dispositional characteristics and mental health. Still, what has been described as 'the socially constructed nature of the dangerousness phenomenon' (Menzies et al., The Dimensions of Dangerousness, p 49) remains elusive."

Detta försöker Clarke med utgångspunkt i två dominerande emotionella tillstånd - vrede och depression - identifiera utifrån sina studier av de sjutton

attentatsmän han arbetat med. "But most assassins are drawn into identifiable behavior patterns before they strike." Han försöker därför lista vissa beteendekriterier som man bör vara uppmärksam på (tabellen är skrymmande och återges därför i underbilaga 2 sist i detta avsnitt):

Några av hans indikatorer är, som synes, av särskilt intresse (vi tar här endast upp den del som avser modern tid, dvs >1962):

- ströjobb och/eller arbetslöshet - åtta av åtta möjliga (8/8)
- geografisk rörlighet (7/8)
- störningar i relationen till familj (7/8)
- sökande efter uppmärksamhet (6/8)
- misstänkt beteende (6/8)
- vapeninnehav (6/8)⁶.

Även om utfallet för de övriga variablerna förtjänar uppmärksamhet:

- överdrivet intresse för offret (5/8)
- överdrivet intresse för andra beryktade attentat (5/8)
- kända tidigare hot (4/8)
- ideologisk intensitet (4/8)
- 'stalking' (4/8)
- självmordstendenser (4/8).

Paralleller med mordet på Olof Palme

En fråga som utan att ha något högre indicievärde ändå kan ha ett intresse är följande. *Med vem eller vilka av de sexton attentatsoffren i Clarke's studie är Olof Palme närmast att jämföra?* Vi utgår därmed från offret och dess roll som politiker vid tidpunkten för attentaten. Två kandidater i Clarke's studie framträder rätt snabbt: John F Kennedy och litet förvånande kanske Martin Luther King. Vid närmare eftertanke blir det nog King som närmast är att jämföra med Olof Palme. Bägge var karismatiska ledargestalter, stora retoriker, drev rättvise- och jämställdhetsfrågor. Bägge delade i nästan fysisk bemärkelse sina nationer i varma anhängare respektive antagonistiska motståndare - man var antingen för eller emot - sällan neutral. Bägge upplevdes av deras antagonister som hotfulla för de samhälle de senare ville värna eller få tillbaka. I King's fall de vita i framförallt södern och deras privilegier. "King was widely hated by whites regardless of social background" (AA s 254). I Olof Palmes fall rörde det sig om olika extremistkretsar långt till höger men även inom vissa kretsar inom näringslivet och försvaret. Bägge mötte således viss animositet inom rättsväsende eller försvar. "It is perhaps only coincidental that the Bureau's failure to pursue this obvious line of investigation occurred in the wake of its illegal counterintelligence program designed to harass and discredit Dr. King and the civil rights movement. But even J. Edgar Hoover's well documented and virtually pathological hatred and harassment of Dr. King - which outlined in the Justice Department's

⁶ De som inte utnyttjade ett vapen som de själva var registrerade som innehavare för, var Sam Byck (Nixon 1974. Byck avsåg att störta en passagerarplan över Vita Huset) som utnyttjade en finkalibrig (.22) pistol (stulen eller lånad ?) samt Lynette From (Ford 1975) som med sin lånade .45 kalibriga pistol agerade för att hennes "guru" skulle få publicitet.

1977 investigation of the Bureau's activities.... are not enough to explain the breakdown in the investigation.

Although it is unlikely that there was direct collusion between the FBI and those persons who instigated the King assassination, it is probable that there was a common perception of the threat posed by the civil rights movement and its leader. Few people hated Dr. King more than J. Edgar Hoover. Also, Hoover's admiration for the values espoused by groups such as the Southern States Industrial Council has been established - an admiration shared by John Sutherland (ultrakonservativ organisation respektive misstänkt huvudanstiftare - vår anmärkning).

It must be assumed that J. Edgar Hoover had mixed feelings when he heard the news of King's death. On the one hand, he no longer had to worry about what he believed was the Communist threat posed by his black adversary - a man he had labeled a 'sexual degenerate' and 'the most notorious liar in the country' - a concern, incidentally, that the Justice Department concluded was unsupported by the facts⁷. On the other hand, however, given his well-publicized disputes with Dr. King, it was imperative that the FBI get the killer before existing suspicions about the FBI's vendetta could build. But as soon as Ray was apprehended, the Bureau showed little interest in pursuing the investigation into a possible conspiracy. Relieved and content with a lone-assassin explanation, as he was in President Kennedy's death, Hoover did not want to follow a path of investigation when he was gravely concerned about there that rather well-defined path might lead. He did not want to know, nor, in his fashion, did he think it would be in the national interest for the country to know. King was dead, his killer in prison; the case was, to his relief, closed." (AA s 256)

Enligt Clarke låg således en konspiration bakom mordet på King. Gärningsmannen James Earl Ray "possessed none of the characteristics of other assassins. He fits none of the four types. His decision to kill Dr. King and his conduct to the present has been that of a coldly rational and shrewd, if not highly competent, hit man..... His stress-induced decision to discard the fingerprinted murder weapon and personal belongings is consistent with a long history of such incidents that had led to his imprisonment for lesser crimes.... and the fifty-thousands-dollar bounty, it seemed of acceptability for a man who, in the past, would gamble twenty years of his life for a hundred dollars or so in a supermarket cash register." (AA s 257)

⁷ Senare forskning har dock enligt en källa visat att Hoover's påståenden tycks ha haft visst fog för sig:

"...Efter långvariga rykten och år av självcensur från de journalister och forskare som visste, spräckte någon bubblan för ett par år sedan. En undersökningskommission vid Bostons universitet tvingades konkludera, att 45 procent av texten i första delen av Kings doktorsavhandling och 21 procent av texten i andra halvan, utgjordes av mer eller mindre ordagranna stölder ur andra forskares arbeten.

Ett närmare studium visade senare att King i själva verket rutinmässigt plagierat sig igenom inte bara hela sin akademiska karriär, utan även senare, i rollen som medborgarrättsaktivist, utnyttjat metoden i ett par av de mest berömda brandtalerna." Eddie Tistelgren, SvD 1996-07-09 s 2.

Reflektioner

Detta tämligen utförliga utdrag har tagits med för att visa att den kanske närmaste parallellen vi har när det gäller den allmänna ramen för attentatet mot Olof Palme faktiskt var en av de få sällsynta fallen av konspiration. Den hämtade sin näring från en motsvarighet till 'palmehatet' och med gemensamma drag i personlighet och politisk inställning hos offren. Bägge offren rörde sig ofta tämligen fritt i samhället med bristfälligt personligt skydd och var därför ur den synvinkeln tämligen lätta att mörda. Utdraget medger även en annan iakttagelse: gärningsmannen, James Earl Ray, var en hit man, men det var ingen verkligt professionell yrkesmördare utan en hit man av det mer alldagliga och småkriminella slaget. En omfattande och systematisk 'stalk' från Ray's sida föregick mordet. Ray följde King's rörelser och planering under nästan en månad före attentatet den 4 april 1968. Ray tappade trots sin allmänna kallblodighet och kriminella bakgrund koncepterna och gjorde de mest elementära fel, lämnade fingeravtryck på vapnet och tog av sig kläderna. Bägge kastades omedelbart efter attentatet. Det blev den direkta orsaken till att han avslöjades. Uppdragsgivaren (John Sutherland) tillhörde inte någon av de mer obskyra rascisterna och agerade sannolikt via ytterligare en mellanhand (Kaufmann eller Shrum) som slöt kontraktet med Ray. Detta enda misstänkta konspirationsfall utreddes inte ordentligt av FBI. Den officiella versionen är därmed en ensamagerande gärningsman. De övriga inblandade erhöll således inte heller några straff. Allt enligt Clarke.

Slutsatser för mordet på Olof Palme

Vad vill vi då själva dra för slutsatser som skulle kunna ha relevans för mordet på Olof Palme?

Ja, för det första måste man vara uppmärksam på de skillnader som faktiskt finns mellan USA och Sverige i detta sammanhang. Några som säkert har stor betydelse är att i USA

- är vapeninnehav vanligare både i legal och illegal form,
- råder en större våldsbenägenhet som även inkluderar utnyttjande av handeldvapen,
- finns ett mer utbrett intresse för publicitet hos många människor även om den avser negativa företeelser ('herostratisk' ryktbarhet),
- har de tilltänkta offren väsentligt bättre personligt skydd, vilket gör en attack till ett mycket vanskligt företag. Risken att själv bli skjuten eller åtminstone tillfångatagen är mycket stor. Det gör att exempelvis utnyttjande av ett vapen som man själv är registrerad för inte har så stor betydelse eftersom man sannolikt ändå måste räkna med att bli fast vid själva attentatet. Det kan få som konsekvens att det blir fler psykiskt störda attentatsmän i USA än i Sverige.

Med detta i bakhuvudet kan vi dock göra en del iakttagelser och reflektioner som kan ha betydelse för den fortsatta analysen av mordet på Olof Palme. Stor genomslagskraft har följande lätt observerbara förhållanden uppenbarligen haft

- *avsaknaden av en ordnad arbetssituation (arbetslöshet, förtidspension, ströjobb m m),*
- *utnyttjandet av det egna och registrerade vapnet,*
- *störningar i familjerelationen vare sig det rör sig om relationen till hustru/flickvän eller föräldrar.*

Vi kan också konstatera att man i USA vid viktigare politiska mord endast har ett enda fall av en hit man, nämligen Ray. Denne var en tämligen ordinär kriminell våldsvärkare som tappade koncepterna och i ett väsentligt avseende uppträdde synnerligen oprofessionellt. Det är intressant tycker vi när man diskuterar möjligheten av en hit man som gärningsmannen i mordet på Olof Palme. Det behöver inte alls röra sig om ett alltigenom professionellt agerande även om det rör sig om en hit man.

Vidare kan konstateras att de faktiska attentatsmännen i stort sett var okända för Secret Service som ansvarar för säkerheten, trots de stora ansträngningar som lagts ned för att identifiera tänkbara riskpersoner.

6.3 Gärningsmannaprofilens redovisning

I gärningsmannaprofilen görs i en bilaga en genomgång av ett drygt hundratal politiska attentat som inträffat under 1900-talet. De förhållanden kring dådet som tas upp är mycket kortfattade och avser: offer; år; förövare; metod och en kort kommentar. Vidare redovisas en särskild sammanställning av de mord/mordförsök som PKK begått i Europa.

Vidare görs en mer bearbetande analys av attentat i ett kapitel i huvudtexten. Denna analys bygger i hög grad på Clarke's arbeten och med den fördjupade psykiatriska kompetens som en av författarna besitter.

En rätt utförlig kommentar till denna analys görs av oss i avsnitt 11 och i bilaga 5. Här räcker det med att konstatera att den har det allra största intresse för mordet på Olof Palme.

6.4 Politiska mord

(PM 1996-01-23 Politiska mord av Göran Rystad)

Rystads sammanfattande slutsatser vad avser de av honom refererade politiska morderna är följande:

- terroraktioner bör urskiljas från det vidare begreppet politiska mord ("assassination"). Med det senare begreppet avser Rystad mordet på en bestämd individ av politiska motiv, med ett bestämt mål, och på grund av offrets politiska maktställning eller symboliska position, Drivkraften bakom terroraktioner har som regel fanatism, politisk, religiös eller en kombination av båda. Den karakteriseras ofta av ett urskiljningslöst dödande med en strävan att avpersonalisera dödandet,
- antalet politiska attentat runt om i världen under 1900-talet ökade drastiskt och uppgick fram till 1980 till 682. Mer än hälften av dessa inträffade efter 1950 - en brant eskalering,
- när det gäller politiska mord, assassinationer, förhåller det sig så, att ju betydelsefullare offret är, desto mer obenägen har man varit att acceptera triviala förklaringar. I det övervägande antalet fall är det fråga om en ensam gärningsman, eller en mycket liten, avgränsad grupp, kanske två eller tre. Framförallt har de politiska mord som lyckats vanligen varit enmansföretag eller genomförda av en mycket liten grupp,
- omfattande konspirationer är ovanliga, och framförallt, när en konspiration förekommit, har detta praktiskt taget alltid stått klart omedelbart. Det är synnerligen ovanligt att konspirationer avslöjas i efterhand. Ju längre tid som har förflutit, desto osannolikare är det att så sker, eller annorlunda uttryckt, har en konspiration inte upptäckts i nära anslutning till dådet, har det med stor sannolikhet ingen förekommit - även om det naturligtvis inte är helt uteslutet,
- motiven för politiska mord är vanligen ytterst en vilja att påverka, att förändra rådande maktförhållanden.

Våra reflektioner kring denna PM och dess slutsatser blir följande:

- det är en mycket bred sammanställning som gjorts. Den avser en lång period och från stora delar av världen,
- några fördjupningar görs främst avseende mordet på president-Kennedy,
- den redovisning som görs i övrigt på politiska mord i USA (s 12-22) förefaller hämtade från Clarke's arbeten. Någon redovisning av Clarke's mer grundläggande slutsatser och teoribyggnad sker inte. *En av Rystads mer generellt giltiga slutsatser, nämligen att motiven för politiska mord skulle vara viljan att påverka rådande maktförhållanden gäller inte enligt Clarke för modern tid i USA,*
- det finns inte redovisat några mer övergripande frågeställningar eller infallsvinklar som visar vad PM-an avsåg att täcka. Det är vidare en bred sammanställning. Det begränsar dess värde för en fortsatt analys av mordet på Olof Palme. Vi menar att det hade varit intressantare att få en mer avgränsad redovisning i tid och rum utifrån ett antal angivna frågeställningar. *Relevansen för PM-ans huvudslutsatser för mordet på Olof Palme blir därmed osäkra.*

6.5 Slutsatser

Vårt huvudintryck av ovanstående genomgång (avsnitt 6) vad gäller politiska mord i modern tid (>1962) begångna i västvärlden blir:

- inte i något fall har någon inblandning en utländsk säkerhetstjänst kunnat påvisas (CIA:s misstänkta inblandning i viktiga politiska attentat ligger före i tiden och har inte berört västvärlden eller östblocket),
- terroristgrupper som begått attentat mot ledande politiker eller har tagit på sig dådet tämligen omedelbart för att uppnå det som de ser politiska målet med sin handling (IRA, Brigade Rosso, Rote Armee Fraktion, m fl). Det naturliga mönstret har normalt varit bombattentat, kidnapping, massiv eldgivning etc som sannolikt främst berott på svårigheterna att komma i närheten av offren,
- PKK har i nästan samtliga kända fall tidigare agerat mot interna avhoppare eller motståndare inom deras 'hemområde'. PKK tar till skillnad från övriga terroristgrupper normalt inte på sig ansvaret för sina dåd,
- omfattande konspirationer är ovanliga, men mindre (2-3 gärningsmän) kan ha förekommit någon eller några gånger. Mindre konspirationer kan vara svåra att formellt fastslå, t o m i de fall en gärningsman erkänt. Gärningsmannen kan i dessa fall uppge sig ha varit ensamagerande. Incitamentet att ange övriga medagerande behöver inte vara särskilt starkt (t ex James Earl Ray, Yigal Amir⁸ och PKK-morden i Sverige),
- ensamagerande gärningsmän är vanligast. I USA har de ofta varit psykiskt störda. Clarke's djupgående analyser ger nyttiga perspektiv inför analysen av mordet på Olof Palme och framförallt inför en analys av kvadrant 3 EGM/OP,
- utnyttjandet av handeldvapen är vanligt bland ensamagerande gärningsmän. Att söka gärningsmannen bland registrerade innehavare av antaget mordvapen kan utifrån de amerikanska erfarenheterna vara väl motiverat.

6.6 Avvikelser

Detta avsnitt avviker från PK-PM på följande sätt.

- Det ger en fylligare bild av de grundläggande arbeten som både 'gärningsmannaprofilen' och 'politiska mord' grundar sig på,

⁸ Yigal Amir, den israeliske premiärministerns Yitzhak Rabins mördare, dömdes 1996-09-11 till konspiration i syfte att mörda Rabin liksom hans broder Hagai Amir och Dror Adani. Amir uppgav inledningsvis att han var ensamagerande. SvD 1996-09-12 s 6

- Det lyfter fram ett antal faktorer som inte belysts så utförligt i de andra två arbetena, men som torde ha intresse,
- Det lyfter fram viktiga skillnader mellan USA och Sverige som manar till viss försiktighet vid tolkningen av de amerikanska erfarenheterna,
- Det lyfter tydligare fram vissa faktorer som ändå bör finnas med i den fortsatta analysen för mordet på Olof Palme.

Referenser

- Clarke, James, W; American Assassins (vår förk. AA); Princeton University Press, 1982
- Clarke, James, W; On being mad or merely angry (vår förk. OB); Princeton University Press, 1990
- Committee on Research and Training Issues Related to the Mission of the Secret Service proposed model of dangerousness, 1984
- Institute of Medicine, Research and Training for the Secret Service: Behavioral Science and Mental Health Perspectives; Washington, D.C.: National Academy Press, Febr 1984
- Menzies et al., The Dimensions of Dangerousness
- Monahan, Predicting Violent Behavior, American Journal of Psychiatry, 1984:1

Underbilaga 1

**Fullständiga definitioner av de olika typfallen enligt Clarke
(AA s 14-16)**

" TYPE I assassins view their acts as a probable sacrifice of self for a political ideal. They are fully cognizant and accepting of the meaning, implications, and personal consequences of their acts. Inherently personal motives, such as a neurotic need for recognition, are secondary to their primary political purpose. Type I's may or may not attempt to escape, but the sacrificial theme that characterizes their zeal and commitment suggests that capture, like death, is an acceptable, if not preferred, risk. Emotional distortion is present only to the extent that political ideals supersede survival instincts. If captured, the Type I does not recant on his or her motivating principles or seek clemency or personal publicity. Unlike Types II, III, and IV, their extremism is rational, selfless, principled, and without perversity.

TYPE II assassins are persons with overwhelming and aggressive egocentric needs for acceptance, recognition, and status. There is none of the cognitive distortion associated with psychoses. Emotionally they are characterized by moderately high levels of reality-based anxiety that exerts a strong influence on their behavior. Without delusion, they fully appreciate and accept the personal consequences of their acts. The primary characteristic they share is what Harold Lasswell has called a "political personality". That is, a personality which is inclined to project personal motives on public objects and rationalize them in terms of some larger public interest. According to Lasswell, such persons seek power in order to compensate for low estimates of self that are most frequently a result of a deprivation of love and affection in their personal lives - e.g., possibly the indifference of a parent, the rejection of a spouse, or other comparable experiences. Thus there are always *significant others* in the personal lives of Type II subjects. Under these circumstances, in every instance, the exercise of power in a public manner generates the attention that had been denied in the past. And, in some cases, the act may serve, in a revengeful way, to place the burden of guilt on those persons in their disturbed personal lives who have denied or rejected them. Although Lasswell had public office seeking in mind, assassination too may be used to compensate for personal rejection and failure. Assassins of this type anticipate capture or death and prepare for it. The neurotic Type II assassin is an anxious, emotional, and ultimately depressed person who is primarily concerned with his or her personal problems and frustrations and only secondarily with causes or ideals.

TYPE III assassins are psychopaths (or sociopaths) who believe that the condition of their lives is so intolerably meaningless and without purpose that destruction of society and themselves is desirable for its own sake. Unlike ordinary psychopaths whose rage is usually directed at specific segments of society (e.g., sexually or racially defined victims), this type of killer strikes at persons who personify the majority or those who represent a cross-section rather than any particular segment. Type III subjects possess no positive po-

litical values and are belligerently contemptuous of morality and social convention. The amorphous rage and perversity that characterizes the lives of these persons may finally take form in some extreme act like suicide, mass murder, or assassination; but in the case of assassination, there is no political motive. Except for their perverse anger, they are emotionally dormant: the pendulum swings of emotion associated with some psychoses are absent. They also differ from Type I assassins in that they are rational in a negative and perverse Dostoyevskian sense and thoughtfully aware of their motives and the consequences of their acts. Feeling neither joy nor sadness and indifferent to death, they are unable to relate to others. Thus, unlike Type II's, there are no significant others in their empty lives. The Type III subject accurately perceives reality but is limited in his capacity to respond to it emotionally. To paraphrase G.K. Chesterson, he is not someone who has lost his reason, rather he is someone who has lost everything *but* his reason.

TYPE IV assassins are characterized by severe emotional and cognitive distortion that is expressed in hallucinations and delusions of persecution and/or grandeur. Their contact with reality is so tenuous that they are usually unable to grasp the significance of their actions or understand the response of others to them. As a rule, their acts are mystically or "divinely" inspired—in a word, irrational or insane.

Observe that these definitions refer to ideal or hypothetical types and do not presume the exclusivity of the four classifications. Obviously, most human behavior is distributed along an infinite continuum reflecting subtle gradations of individual differences. The delusions of a Type IV, for example, may be couched in the ideological language of a Type I. And as I have indicated, the Type II assassin invariably rationalizes his or her act in terms of some larger political ideal. Also the violent and perverse rage of the Type III assassin may seem psychotic to those who overlook the reasoned and controlled manner in which that rage is expressed.

CHART 4

Situational Indicators of Dangerousness

Recent Subjects, 1963-1981																		
Early Subjects, 1835-1950																		
Indicators	LAW	BTH	GUT	CZL	SNK	ZGA	WIS	CZO	TSA	OSW	SRN	RAY	BRM	BYK	FRM	MOR	HNK	TOTALS
	'35	'65	'81	'01	'12	'33	'35	'50	'50	'50	'63	'68	'68	'72	'74	'75	'75	'81 (N=17)
<i>Detection</i>																		
Suspicious behavior	X	-	X	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X	X	8
Weapons possession	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	-	X	X	14
Threats	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-	X	X	X	-	4
<i>Engagement</i>																		
Ideological intensity	X	X	X	X	X	-	-	X	X	X	-	-	-	X	X	-	-	11
Stalking	-	X	-	X	X	-	-	-	-	X	X	X	-	-	-	-	X	7
Interest in victim	X	X	X	-	X	-	-	-	X	X	X	-	X	X	-	-	X	9
Interest in assassins	-	-	-	X	-	-	-	-	-	X	X	-	-	X	X	-	X	6
<i>Disengagement</i>																		
Occupational instability	X	-	X	X	X	X	-	-	X	X	X	X	X	X	X	X	X	14
Transience	X	-	X	X	X	X	-	-	-	X	-	X	X	X	X	X	X	12
Family estrangement	X	-	X	X	X	X	-	-	-	X	-	X	X	X	X	X	X	12
Attention seeking	X	-	X	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X	X	8
Suicidal tendencies	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-	X	X	-	X	4
Subject score	8	4	8	7	7	4	1	1	3	11	6	5	10	10	7	7	10	
Average score = 4.7 (n=9)										Average score = 8.3 (n=8)								

Note: From left to right the subjects and their targets are: Richard Lawrence (Andrew Jackson), John Wilkes Booth (Abraham Lincoln), Charles Guiteau (James A. Garfield), Leon Czolgosz (William McKinley), John Schrank (Theodore Roosevelt), Giuseppe Zangara (Franklin Roosevelt), Carl Weiss (Huey Long), Oscar Collazo (Harry Truman), and Griselio Torresola (Harry Truman).

Note: From left to right the subjects and their targets are: Lee Harvey Oswald (John Kennedy), Sirhan Sirhan (Robert Kennedy), James Earl Ray (Martin Luther King), Arthur Bremer (George Wallace), Samuel Byck (Richard Nixon), Lynette Fromme (Gerald Ford), Sara Jane Moore (Gerald Ford), and John Hinckley (Ronald Reagan).

7 Händelseförloppet

7.1 Inledning

Som tidigare påpekats anser vi att det är väsentligt att vi försöker bilda oss en egen uppfattning om händelseförloppet. Den kommer av naturliga skäl, i alla fall inledningsvis, inte att leva upp till den nivå som Palmeutredningen efter 10 års utredande rimligen nått. Ett belysande exempel är att Jan Olsson och Ulf Åsgård, som konstruerade den sk gärningsmannaprofilen (Mordet på Olof Palme - Brottanalys och gärningsmannaprofil, RPS 1994), ursprungligen trodde att de skulle behöva ett par månader för sitt arbete men fann att de nästan behövde ett år. Då arbetade de också inom sina egna professioner och hade allt stöd från Palmeutredningen. Därmed inte sagt att den senare motarbetat oss - tvärtom. Vi har haft ett bra samarbete men Olsson och Åsgård måste rimligen ha belastat utredningen väsentligt mycket mer än vi gjort.

Det finns dock flera skäl som talar för vår uppläggning. Det första är att vi genom att vi själva försökt bilda oss en förutsättningslös bild av hela händelseförloppet också lättare inser vari svårigheterna vid en sådan rekonstruktion ligger. Det är annars lätt gjort att man som läsare av andras rekonstruktioner glider över 'nattgammal is' utan att märka det. Det andra är att vi inte automatiskt övertar Palmeutredningens sätt att strukturera verkligheten vare sig den är rätt eller fel.⁹

Vidare märker man snart när man tar del av Palmeutredningens material och i diskussioner med Palmegruppens ledning att de är oerhört försiktiga. De verkar inte vilja binda sig för något alternativ förrän de är hundraprocentigt säkra på tolkningen av en viss observation i händelseförloppet. Det är förståeligt och säkert klokt att inte avskärma sig för alternativ på för lös grund. Vi är dock för att driva analysen framåt beroende av att utgå från det mest sannolika alternativet. Annars blir analysen för omfattande och resurskrävande om alltför många 'grenar' skall bearbetas. I gärningsmannaprofilen arbetar man på samma sätt. De facto måste ju också Palmegruppen göra och ha gjort det även om de inte alltid dokumenterat detta i promemorior som inödnats i utredningsmaterialet. Vid vår redovisning av händelseförloppet och vår analys därav försöker vi därför i de olika analysstegen redovisa vad som är huvudalternativet och vilka andra viktigare tolkningsalternativ som vi prövat. Sedan har vi normalt fortsatt utifrån huvudalternativet. Med denna teknik finns det dock möjlighet för Palmekommissionen att 'backa bak' i analysen och begära att få ett annat alternativ belyst.

De beskrivningar och analyser vi tagit del av inom Palmeutredningen utgår från den logiska och kronologiska sekvensen under morddagen fredagen den 28 februari, nämligen tiden före middagen, middagen kl 18.30, lämnandet av

⁹ I anslutning här till måste vi dock peka på den oerhört kraftiga begränsning det innebär att inte själva kunna höra vittnen och misstänkta. De verklighetsavgränsningar som finns i grundmaterialet tvingas vi i hög grad leva med. En jämförelse kan här kanske göras med Warrenkommissionen i USA som däremot hörde alla de personer som de önskade oavsett om de var vittnen/misstänkta eller inte..

bostaden kl 20.35, tunnelbanefärden kl 20.35-20.55, tiden vid Grand kl 21.05, bioföreställningen kl 21.15-23.10, promenaden hemåt 23.16-, skotten 23.21 och sist gärningsmannens flykt 23.21-. Den är logisk och naturlig i sig att redovisa på detta sätt. Analyserar man den i denna sekvens kan det kanske ändå finnas en risk att man tolkar de efterföljande sekvenserna i ljuset av det mest sannolika alternativet i det föregående steget. Därmed blir inte en sådan sekvens förutsättningslöst prövad utan konditionalt från föregående stegs resultat. På så sätt kan en successiv verklighetsavgränsning ske på för lös grund.

Vi har därför i vår analys startat vid tidpunkten för avlossandet av skotten kl 23.21. Därefter har vi gått framåt i den flyende gärningsmannens fotspår respektive bakåt mot Grand och bostaden för att söka bedöma typ av gärningsman och när denne kan ha "tagit upp" makarna Palme. (Denna analys sårredovisas i bilaga 2 Brottsplatsen.)

Den presentation vi lämnar nedan är dock av pedagogiska skäl i kronologisk ordning. Vi redogör vidare för analysresultaten i varje sekvens för sig samt en tolkning i det naturliga flödet, dvs med start vid bostaden.

7.2 *Rekonstruktion*

Det översiktliga händelseförloppet har redovisats i bl a förundersökningen till åtalet mot Christer Pettersson, i domarna avseende Christer Pettersson, i material hos kommissionerna, hos Palmeutredningen och i gärningsmannaprofilen. Huvuddragen är entydiga och i vissa delar avser de odiskutabla fakta. Till dessa hör makarna Palmes förflyttning från bostaden via tunnelbana till biografen Grand och därifrån deras vandring på Sveavägen fram till brottsplatsen vid Dekorima. Vad som hänt under dessa förflyttningar är också i huvudsak entydigt men det finns detaljer som uppfattats/tolkats olika av såväl vittnen som utredare.

I bilaga 1 Händelseförloppet har vi redovisat händelseförloppet på det mer fullständiga sätt vi uppfattat det utifrån ovan angivet material. Först kommenterar vi nedan huvuddragen i händelseförloppet varefter vi under avsnitt 7.3 gör vissa fördjupningar.

Fredagen den 28 februari förlöpte till en början på helt vanligt sätt för makarna Palme. De var båda på sina arbeten och för Olof Palmes del har av Palmeutredningen kartlagts samtliga möten och förehavanden under det som skulle bli hans sista arbetsdag. Efter arbetets slut begav de sig till bostaden och frågan om ett eventuellt biobesök aktualiserades för Olofs del först efter hemkomsten. Möjligen har han pratat om ett biobesök i samband med en intervju på arbetet. Tidigare på dagen hade Lisbeth vid telefonsamtal med sonen Mårtens flickvän Kleering förstått att Mårten och hon skulle gå på filmen Bröderna Mozart på biografen Grand.

Under middagen beslöt makarna att gå på bio. Huruvida man redan då beslöt att gå på Grand eller om detta bestämdes först efter det att de lämnat bosta-

den är inte helt klarlagt. Man hade i varje fall inte ringt och beställt några biljetter till någon föreställning.

Det som utspelade sig i bostaden är av betydelse för frågan om eventuell avlyssning har skett.

Promenaden från bostaden till tunnelbanan, tunnelbanefärden till Rådmansgatan samt promenaden till Grand har observerats av ett flertal vittnen. Det finns även observationer av oidentifierade personer i nära anslutning till bostaden, vid tunnelbanestationen Gamla Stan, under tunnelbanefärden som skedde i ett fullsatt tunnelbanetåg samt under promenaden till Grand. Dessa observationer är naturligtvis av intresse för om ett efterföljande har skett från bostaden eller från någon punkt under förflyttningen till biografen Grand.

Innan bioföreställningen började har makarna Palme vistats i och utanför biografen samt sammanträffat med bl a Mårten och hans flickvän. En vanligt förekommande uppfattning, och kanske den mest sannolika, är att det är i detta skede som den blivande gärningsmannen gjort sin första observation av Olof Palme. Det finns ett flertal vittnesmål om iakttagelser av oidentifierade personer som uppfattats som konstiga eller avvikande.

Under filmförelisningen förefaller inga avvikande observationer ha gjorts inne i biografsalongen. Utanför biografen och i kringområdet har dock flera observationer gjorts under den tid föreställningen varade. Ett av huvudvittnen i detta avsnitt är Lars Erik Eriksson som väntar på sina föräldrar som ser filmen Ran. Denna föreställning slutar senare, ca 23.35.

När filmförelisningen av Bröderna Mozart är slut är paret Palme bland de sista som går ut, ca 23.10. De lämnar Grand men stannar för att prata med Mårten och hans flickvän utanför bokhandeln strax söder om Grand.

Ett flertal vittnen har observerat detta och det finns också observationer om oidentifierade personer som uppehåller sig utanför biografen vid filmförelisningens slut samt i anslutning till familjen Palmes samtal utanför bokhandeln.

När Lars Erik Eriksson sett ett stort antal biobesökare komma ut och försvinna, går han in på Grand för att ta reda på när filmen Ran slutar. Klockan bör då vara 23.10-23.15.

Efter några minuter går Mårten och hans flickvän norrut på Sveavägen medan Olof och Lisbeth promenerar söderut utmed Sveavägens västra sida. Med utgångspunkt från gjorda rekonstruktioner är klockan nu 23.15. När makarna Palme skiljs från Mårten observeras de av Pia Engström som står vid busshållplatsen vid bokhandeln.

Makarna Palme passerar över Kammakargatan och promenerar längs med staketet till kyrkogården vid Adolf Fredriks kyrka. Kl 23.17 passerar de gatuköket omedelbart före Adolf Fredriks kyrkogata. Vid korsningen sneddar de över Sveavägen mot skyltfönstren vid butiken SARI. Efter att ha tittat i

detta skyltfönster fortsätter de Sveavägen söderut på den östra sidan. Möjligen tittar de in i något mer skyltfönster och kommer sedan fram till korsningen med Tunnelgatan (numera Olof Palmes gata).

Skotten avlossas av gärningsmannen utanför Dekorima varefter denne flyr Tunnelgatan österut uppför trapporna till Malmskillnadsgatan. Gärningsmannen flyr sannolikt David Bagares Gata österut för att därefter förflytta sig norrut längs Regeringsgatan. Den fortsatta flyktvägen är osäker men det är inte osannolikt att gärningsmannen gått nerför trapporna till Snickargränd för att därefter försvinna in i något hus, hoppa in i en väntande flyktbil eller fortsätta flykten till fots.

Promenaden, från avskedstagandet från Mårten och hans flickvän vid bokhandeln, utmed Sveavägens först västra och sedan östra sida observeras av flera vittnen. Flera har också sett en efterföljande person. Skottlossningen och gärningsmannens flykt har också observerats av flera personer.

På brottsplatsen vid Dekorima står trafiken still för rött ljus just när skotten avlossas. Skottlossningen har flera vittnen som befinner sig i omkringvarande fordon. En taxiförare larmar Järfälla växel om det inträffade varifrån larmet går via länsalarmeringscentralen till Stockholmspolisens ledningscentral. Några av de närmaste vittnena sätter igång försök till livräddande åtgärder och efter några minuter finns polis och ambulans på plats.

Olof Palme transporteras i ilfart till Sabbatsbergs sjukhus dit han anländer ca 23.30. Polismän tar upp förföljandet av den flyende och eftersökandet av gärningsmannen tar sin början. Ett eftersökande som efter 10 år ännu inte givit det eftersökta resultatet - att en gärningsman slutligt kunnat bindas till brottet.

7.3 Analyser

7.3.1 Inledning

De frågor som vi studerat närmare är

- vilka hade kännedom om att makarna Palme skulle gå på bio denna kväll?
- förekom någon typ av övervakning av Olof Palme innan de lämnade bostaden kl 20.35 på kvällen? Det skulle i så fall kunna röra sig om: buggning, telefonkontroll eller fysisk övervakning,
- var kan gärningsmannen ha "tagit upp" makarna Palme?
- skeendet vid brottsplatsen,
- vapen, ammunition och skott,
- flykten.

7.3.2 Kännedom om-biobesöket

De som, enligt gärningsmannaprofilens 'Sammanfattning av grundläggande fakta' (GMP s 77), med viss bearbetning av oss, kände till att makarna Palme skulle gå på bio var:

- Lisbeths närmaste arbetskamrater (endast Spegeln omnämndes), Mårtens flickvän via ett telefonsamtal kl 17 mellan henne i bostaden och Lisbeth från den senares arbetsplats (Grand och Spegeln var aktuella),
- Mårten i telefonsamtal mellan honom i bostaden och Olof när denne kommit hem kl 18.30 (Grand och Spegeln var aktuella. Skulle även Olof och Lisbeth slutligen välja att gå på Grand skulle de ses där utanför något före kl 21. Det var den tidpunkt som Mårten trodde att föreställningen började),
- beslutet att gå på Grand fattades före kl 20 av makarna,
- för Sven Aspling nämndes även någon minut före de lämnar bostaden att de skulle gå på bio.

Hans Holmér har 1996-06-06 för oss uppgivit och understrukt att beslutet om slutligt val skulle ha fattats först under själva tunnelbaneresan. gärningsmannaprofilens uppgift låter dock i och för sig rimligare. Det är också den uppgift som redovisats vid rättegångarna.

Utöver de personer som skulle ha haft denna kännedom enligt gärningsmannaprofilen, vill vi peka på (bilaga 1 s 3) den intervju som skedde kl 14.15 i Rosenbad med tidskriften Statsanställds redaktör och medföljande inhyrd fotograf (Ygeman och Wahlbärj). Åtminstone nämner Olof Palme sina tankar på ett eventuellt biobesök senare på kvällen så att redaktören hör det. Ingen biograf nämndes dock. Det står möjligen i strid med gärningsmannaprofilens uppgift att "Olof Palmes första kontakt med bioplanerna var då han kom hem vid 18.30-tiden". Om vittnesuppgiften skulle vara riktig så är det kanske inte i och för sig avgörande om ytterligare två personer kände till biotankarna. Frågan är dock om Olof Palme nämnt det för någon mer *och om tankarna på ett biobesök har avhandlats i ett icke känt telefonsamtal?* Vi tror dock inte att så är fallet och att dessa nya uppgifter på något avgörande sätt förändrar bedömningen.

Våra slutsatser

- det finns ett litet antal personer som kände till att makarna skulle gå på bio senare på kvällen,
- ingen av dessa, utom Mårten och hans flickvän, känner dock till att Grand skulle vara aktuell. Inte ens dessa var helt säkra på det slutliga valet,

- *som huvudalternativ godtar vi gärningsmannaprofilens slutsats att gärningsman eller gärningsmän inte visste om att makarna Palme skulle gå på bio och i synnerhet inte Grand.*

7.3.3 Övervakning

Frågan om det förekommit någon s k *buggning*, dvs elektronisk övervakning, av bostaden har utretts noga av Palmeutredningen. Palmekommissionen har i sina hörningar (m-anteckningar) kunnat konstatera att det gjorts grundligt och att inga tecken förelagat som skulle kunna tyda på en *buggning*.

Vi finner också, utifrån denna dokumentation och våra egna intervjuer, att det verkar ha skett med erforderlig noggrannhet och kompetens från SÄPOs sida. Ytterligare ett argument finns för en sådan bedömning. *Buggning* (Hans Holmér 1996-06-06) är en tekniskt sett avancerad uppgift. Det krävdes vid denna tidpunkt antingen batteridrivna utrustning med begränsad livslängd eller tillgång till svagström, dvs en telefonlinje. Ett tankeväckande faktum är att då *buggningsutrustning* för avlyssnande av kurderna installerades i ett par lägenheter under 1986 så fanns inte erforderlig utrustning och kompetens i Sverige för att göra detta.

Telefonkontroll är tekniskt sett enklare. Utifrån dokumentation (Palmekommissionens hörningar) och våra intervjuer tyder dock inget på att en sådan skulle ha förekommit. Här måste man dock reservera sig mer för slutsatsen. SÄPOs undersökning kom igång något sent men dammbilder m m i skåp tyder dock inte på något intrång där i alla fall. De uppgifter som nyligen förekom i TV (TV1 1996-02-?? Norra magasinet) att någon sådan undersökning inte gjordes av polisen under de första dagarna är felaktig. Reportrarna har inte vänt sig till rätt person vid Televerket. Denna uppgift kan därför avfärdas. Däremot kvarstår frågan om man i närmaste telestation kunnat göra en mer kvalificerad koppling som inte kan avslöjas på samma enkla sätt. Den möjligheten kvarstår men är inte särskilt sannolik.

Man kan nämligen konstatera att vore det endast för att få reda på om Olof Palme skulle gå ut är såväl *buggning* som *telefonkontroll* en *omväg med dålig träffbild*. Han gick sannolikt ut ofta utan att i förväg prata om vart han skulle gå och när, vilket även attentatsmännen borde insett. Detta argument gäller med än större tyngd för telefonavlyssningen. För att det skulle kunna röra sig om *buggning* eller *telefonkontroll* borde det i så fall ha försigått med ett annat primärt syfte. Det innebär i klartext att någon av stormakterna skulle ha gjort det. De kan dock inte rimligen vänta sig att få ut mycket av en sådan insats mot bostaden. Olofs och Lisbeths samtal kunde rimligen inte antas ha sådant innehåll att det motiverade en sådan åtgärd. Däremot är det inte orimligt att en annan värdering skulle ha kunnat gjorts avseende Rosenbad.

Vårt huvudalternativ är därför att det är mycket osannolikt att någon buggning av bostaden skett och osannolikt att någon telefonkontroll av bostaden skett.

Vad det gäller *fysisk övervakning* kan noteras att denna fråga utretts av bl a SÄPO i olika omgångar. En *särskild utredningsgrupp inom SÄPO färdigställde 1986-04-24 en rapport* om detta. Den är registrerad vid Palmeutredningens diarium 1989-05-12. I denna rapport skiljer man mellan *kartläggning*, dvs en övervakningsform där objektets vanor och rutiner studeras från en eller flera dolda positioner under längre tid, respektive *övervakning*, dvs fasen efter kartläggningen som innebär ett efterföljande.

Gruppens slutsats vad avser kartläggning är att

"det har inte kunnat konstateras om Olof Palme har utsatts för kartläggning i Gamla Stan eller vid Rosenbad.

Olika tips har angett fastigheter i Gamla Stan som tillhåll för övervakare eller som observationslokaler. Tipsen har studerats och gruppen har inte kunnat avfärda de misstankar som tipsen givit upphov till.

Vad som talar mot att en observationslokal använts är att det finns relativt få fastigheter som är lämpliga härför och att sikten är starkt begränsad var man än skulle sitta.

Att kartlägga Olof Palmes rutiner vid promenaden till och från statsrådsberedningen torde inte ha utgjort en alltför omfattande arbetsinsats för någon intresserad. Det bedöms dock som mindre sannolikt att spaning mot Olof Palme, för att kartlägga tider och rutiner till och från statsrådsberedningen, har utförts från position på Västerlånggatan.

Övervakning

... I Gamla Stan gjordes den första observationen den 17 januari 1986, därefter ytterligare tolv iakttagelser, varav sex observationer den 28 februari 1986...

Dock är iakttagelserna av den karaktären att en övervakning vid bostaden inte kan uteslutas.

Beträffande tunnelbanefärden finns endast en observation som möjligen skulle kunna tyda på att en övervakning ägt rum under färden. Det är för övrigt inte direkt förvånande att observationer som kan tyda på en övervakning under färden saknas, även om en sådan ägt rum. Det är naturligt att den på en sådan plats och under sådana omständigheter inte skulle kunna noteras. En övervakning kan dessutom ha skett genom transport i en annan vagn än den makarna Palme färdades i.

.... (Här anges iakttagelser vid Grand som inte behöver kommenteras i detta sammanhang - vår anm.)

Nästa iakttagelse gäller en lång blond eller rödblond man i 30 - 40-årsåldern som återkommer i åtta olika tips från 860218 fram till tiden strax innan mordet. Beskrivningen har förekommit i akttagelser gjorda på Västerlånggatan - Södra Nämndhuset (Lisbeths arbetsplats, Börje Wingren - vår anm) - Fredsgatan - PUB - Sergelarkaden (Skuggan - vår anm) - Gamla Stans T-banestation ('Ulla' - vår anm) - området kring Grand.

Det skall dock noteras att några av tipsen kommit in efter att bild två publicerats i massmedia.

Det som talar för att en övervakning kan ha ägt rum är:

- att iakttagelser gjorda på geografiskt helt skilda håll uppvisar signalementsmässig samstämmighet på flera punkter
- att iakttagelser den 28 februari kan länkas mellan Gamla Stan - Grand - Tunnelgatan

Gruppen bedömer att det under perioden fram till den 27 februari inte kan uteslutas att det förekommit övervakning av Olof Palme.

Analysen talar för att Olof Palme varit övervakad på eftermiddagen den 27 februari samt från det att han lämnade bostaden på kvällen den 28 februari fram till det att han mördades kl 23.21.

Det har ur analysmaterialet utkristalliserats två personer som kan ha deltagit i en övervakning. Därutöver kan ytterligare en person skönjas. Således bör operationen ha genomförts av minst tre personer förutom mördaren.

På grund av att det saknas väsentliga iakttagelser kring centrala moment kan det inte bedömas hur denna grupp har varit organiserad eller vilken grad av kompetens och erfarenhet den haft." (SÄPO Särskild utredningsgrupp PM 1986-04-24 s 2-4) (A11544).

- - - -

Så långt SÄPOs slutsatser vid det då gällande utredningsläget. Vi har markerat inom parentes med angivande av att det rör sig om vår anmärkning i de fall där vi anser att vittnesmålet inte är tillförlitligt.

I gärningsmannaprofilens analys (GMP, 1994, s 77 f) dras den sammanfattande slutsatsen

" att vem eller vilka som än mördade Olof Palme antingen förföljde honom från hemmet eller träffade honom någonstans mellan hemmet och biografen Grand, alternativt att man träffade Palme först efter filmens slut. Vidare kan det slås fast att man inte kan ha planerat att

mörda Palme vid biografen eller i dess närhet, före det att Palme kom dit."

Hur gärningsmannaprofilen närmare argumenterat framgår av våra kommentarer till gärningsmannaprofilen i bilaga 5.

För ett par av observationerna/vittnesmålen är vi för vår del dock kanske mer öppna för att de trots allt skulle kunna ha att göra med mordet. De är

- Nylund på Västerlånggatan den 26 eller 27 februari ca kl 11 med W/T-observationer¹⁰. Visserligen använder Nylund formuleringar som inger betänkligheter "med mord i blicken". Nylund ser ytterligare en man i angränsande gränd med W/T. Medföljande broder uppmärksammar inte heller något. Men i förening med Raukas vittnesmål kommer det kanske i en annan dager.
- Raukas förefaller vara ett tillförlitligare vittne. Hon ser, och är säker på det p g a en bra tidsreferens, en man med W/T på Västerlånggatan mitt emot makarna Palmes bostad den 26 februari något efter kl 10.
- Enligt den uppföljning vi tagit del av avseende vittnesmålen (Z8048) kan det möjligen finnas en naturlig förklaring. I en konstlokal på Västerlånggatan 28 har nämligen ombyggnadsarbeten pågått. Innehavaren var polack och hade polacker till hjälp. Dessa har ibland stått och väntat i porten på att bli insläppta. Vi ställer oss dock frågan om denna sannolikt "svarta" arbetskraft skulle ha varit utrustade med W/T-ies? Vem talade man i så fall med inom en radie på 4-5 km och varför? Nog så tankeväckande frågor...
- Carlbom ser den 28 februari kl 19.30 en man stå ett stycke in på Kåkbrinken, en tvärgata till Västerlånggatan, med god överblick över makarna Palmes bostad, med en W/T delvis dold av rocken. Ytterligare en person i sällskapet, som utgör fyra personer, gör också denna iakttagelse. Mannen såg typiskt "svensk" ut och antogs vara en privatpolis av vittne. Det var dock inte fallet. Enligt uppgift från åklagarna (1996-11-26) har man troligen inte kunnat följa upp denna observation.
- Vidare finns det enligt polisens egen bildrekonstruktion (1994-03-14) av sekvensen bostaden till Grand en oidentifierad man som i sista sekunden hoppar in i samma tunnelbanevagn som makarna Palme åker i. Han sitter någon bänk längre bak med ansiktet mot Palmes. Han åker med från Gamla Stan och i alla fall till station Rådmansegatan, där Palmes kliver av. Man vet inte om mannen fortsatte med tunnelbanan eller steg av vid Rådmansegatan.

¹⁰ W/T (walkie talkie är en bärbar radiosändare/-mottagare som vid denna tidpunkt hade en räckvidd på 3-5 km med totalt fyra kanaler tillgängliga för polisens utnyttjande, för övriga en av dessa kanaler. Det innebär att radiokommunikation mellan Gamla Stan och Grand via W/T knappast var möjlig.

- Sedan är det som SÄPO och andra vi intervjuat påpekat att det faktum att vittnen inte sett något efterföljande innebär ingen garanti för att något sådant inte skulle ha förekommit. Ta t ex ett av vittnena, Stefan Holm, som försöker "provocera" fram eventuella livvakter genom att växelvis gå mellan fyra till sju meter bakom Palmes vid utgångstrappan vid tunnelbanestation Rådmansgatan. Därvid har han inte sett vare sig livvakter eller någon annan misstänkt. Det har lågt indicievärde enligt vår uppfattning. En eventuell efterföljande skulle rimligen inte i detta läge försöka tränga sig in emellan Holm och Palmes. Han gick redan i utgångsläget sannolikt en 15-30 meter bakom makarna Palme och undrade möjligen vad Holm sysslade med.

Vi tycker oss inte ha grund för att direkt avföra de här vittnesmålen och observationerna. De kan ha en relevant anknytning till mordet. Vidare är inte avsaknaden av uppgifter om ett efterföljande liktydigt med att ett sådant inte ägt rum.

Som huvudalternativ, men med ett understrykande av ovan angivna reservationer, kan vi dock godta att inget efterföljande skett mellan bostaden och tunnelbanestationen Rådmansgatan/biografen Grand.

7.3.4 Upptagandet

Vi har i de tidigare delavsnitten diskuterat möjligheterna att gärningsmannen 'tog upp' makarna Palme före det de kommer fram till biografen Grand. Här skall vi diskutera möjligheterna att upptagandet kan ha skett därefter, dvs vi rör oss då i kvadranterna 3 EGM/OP eller 4 FGM/OP. Den senare kvadranten bortser vi tillsvidare från, vilket utvecklas i avsnitt 8.

I en liten tankelek inom Palmegruppen har man, för att klargöra problemets struktur, resonerat om hur sannolikt det vore att gärningsmannen tog upp makarna precis vid infasningen till Dekorima. (Här är resonemanget oberoende av kvadrant.) Det inses lätt av den föregående redovisningen att det är ytterst osannolikt. Backar man sedan bakåt så ökar sannolikheten successivt. Oavsett dess förspel måste mest sannolikt gärningsmannen (ånyo) ha tagit upp makarna Palme vid Grand efter bion.

En central fråga, som diskuterats en hel del av de olika aktörer som är av intresse för oss, är därvid *var kan rimligen gärningsmannen ha stått när makarna Palme går ut från bion?* Vissa anser att den logiska platsen ur gärningsmannens synvinkel borde ha varit mittemot biografen vid de 'byggfuttar' som på den tiden stod vid SAPs lokaler. Där borde gärningsmannen ha bäst överblick över situationen. En del av dessa aktörer vill därför inte utesluta möjligheten att gärningsmannen stod tvärs över gatan när bion slutade. Vi instämmer i att man får bättre överblick en bit från utgången. Men är det särskilt sannolikt att gärningsmannen stod där. Går man och ställer sig där konstaterar man omedelbart att personbilar normalt är ca 150 cm höga och att den förmodade gärningsmannen (180 cm) över en sådan personbil skulle

kunna se i alla fall delar av huvudena på Lisbeth (164 cm) och Olof (175 cm). Problem tillstöter dock om det kommer bussar, lastbilar, 'vans' eller skåpbilar. Då skymts de som lämnar biografen helt av fordonen under viss tid. Till detta skall läggas att det finns vittnesuppgifter om en person som sannolikt är gärningsmannen som står alldeles bredvid makarna Palme och Mårten och hans flickvän efter bion.

Vår slutsats är att det är gärningsmannen som står bredvid makarna Palme omedelbart efter bion.

Nästa fråga är kanske den mest centrala i hela mordet. *Hur och när fick gärningsmannen syn på makarna Palme före bion?*

Det är klarlagt att ingen av biobesökarna vid föreställningen 'Bröderna Mozart' lämnade salongen i förtid efter att väl ha gått in. (Det fanns dock en i den allmänna apparitionen avvikande person som lämnade kön på väg in enligt en vittnesuppgift.) Kvar står dock som det mest rimliga alternativet att gärningsmannen måste ha sett eller tagit upp makarna Palme före bion. Det gäller för övrigt även om vi rör oss med flera gärningsmän (kv 2 FGM/P) att någon av dem måste ha följt efter eller tagit upp dem vid bion.

Låt oss nu använda samma typ av tankelek som Palmegruppen gjorde tidigare. Om vi antar, helt teoretiskt, att Olof Palme bara visat sitt ansikte under en sekund utanför Grand och i övrigt hade en halsduk virad runt ansiktet som omöjliggjorde igenkännande. Vad är då sannolikheten att gärningsmannen av den mycket speciella karaktär vi har att göra med skulle råka stå just där och i en sådan vinkel att han kunde känna igen Olof Palme? Exemplet är litet trivialt och kanske löjeväckande men åskådliggör en fundamental princip. Sannolikheten för att gärningsmannen känner igen och tar upp makarna Palme är beroende av exponeringstid och förutsättningarna att känna igen dem under denna tid. Detta skall sedan möta sannolikheten att en gärningsmannen av denna typ befinner sig på samma plats just då.

Vi har själva försökt utifrån befintlig dokumentation och egna okulärbesiktningar besvara följande frågor:

- a) hur var de allmänna förutsättningarna att se och känna igen Olof och Lisbeth Palme?
- b) hur många människor kan ha sett Olof och Lisbeth Palme?
- c) hur kan själva igenkännandet gått till?

I samtliga fallen från bostaden fram till och med de gick in på föreställningen på Grand.

Svaret på den första frågan (a) är enligt vår bedömning att de var rätt dåliga större delen av den sträcka det rör sig om givet de förhållanden som rådde (relativt mörkt, gatubelysning, överfylld tunnelbana, mycket folk framför Grands entré och i foajen samt att det inte är så lätt att känna igen dem i de-

ras vinterklädsel. Det senare går inte alls att jämföra med Olof Palme i en talarstol inomhus eller utomhus på sommaren. Hans karakteristiska lugg t ex syns inte under bisammössan). Ambassadören Curt Lidgard stod i samma kö som makarna Palme och samtalade under ca tio minuter. "Enligt Lidgard hade vare sig Palme eller hans hustru väckt någon uppmärksamhet bland övriga biobesökare. Han tror knappast att någon observerade paret." (L6114-00)

Svaret på den andra frågan (b) är att vi tror att mellan femtio till hundra människor kan ha sett makarna Palme. Vi har alltså en annan uppfattning än den som redovisats i gärningsmannaprofilen (GMP s) som pratar om flera hundra. (Det är dock litet oklart vad uppskattningen egentligen avser. Tas inträdet på bioföreställningen med, Palmes satt på bänk åtta och gick in bland de sista besökarna, kan siffran bli något mer rimlig. Men att ta med biobesökarna inne på föreställningen är dock knappast relevant eftersom ingen i för tid lämnade salongen efter att väl ha gått in.)

Svaret på den tredje frågan (c) är att skulle gärningsmannen stöta på Olof Palme efter vägen av en slump (kv 3 EGM/OP) så måste han i de flesta sekvenser, undantag om gärningsmannen satt i samma tunnelbanevagn, ha behövt 'haka på' makarna direkt med sitt efterföljande för att inte tappa bort honom direkt och han därmed således inte skulle ha vetat vart Palmes tog vägen. Att direkt haka på skulle närmast tyda på en rent 'Pavlovs' reflex hos gärningsmannen som inte förefaller särskilt sannolik. Att en person med de här aktuella karakteristika skulle hysa ett sådant hat mot Olof Palme att denne inom loppet av några sekunder kopplar om från sitt ursprungliga syfte och sinnesstämning till att ta upp ett efterföljande vore uppseendeväckande. Kvar blir då platsen utanför Grand eller inne i foajen som den mest sannolika. Det rör sig om några minuter på respektive plats. Där får han i alla fall några minuter på sig att ställa om sig mentalt.

Här bör då uppmärksammas den andra halvan av förutsättningen i kvadrant 3 EGM/OP - vilken är sannolikheten att en gärningsmannen av denna typ råkar vara på denna plats och därmed stöta på Olof Palme under den här aktuella tidsrymden? Problemet förenklas och sannolikheten ökar om gärningsmannen av någon anledning är på denna plats en något längre tid och under denna tid råkar Olof Palme komma dit. I det första fallet har vi för att använda en bild sannolikheten för att två fartyg som har korsande kurs verkligen kolliderar ute på öppet hav jämfört med det andra fallet att det andra fartyget (GM) ligger bi på den andres kurs. Därmed blir sannolikheten att de förr eller senare kolliderar lika med ett, dvs 100%, förutsatt att det första fartyget (Olof Palme) fortsätter sin färd.

Detta blir därmed *ett sökkriterium i vår fortsatta analys*. Det undersöks vidare i de olika kvadrantfallen.

Vi anser vidare i likhet med Palmeutredningen att gärningsmannen sannolikt inte gick omkring på stan med en S&W och pansarbrytande ammunition. Vapnet är alldeles för tungt och skrymmande för att man skall kunna bära det med sig så att säga 'till vardags'. Den 'pansarbrytande' ammunitionen är

också för ovanlig. Detta torde gälla även för en mentalt störd person. Vapen och ammunition måste därför ha hämtats för just detta syfte. Sannolikt under den tid som föreställningen pågick (kv 3 EGM/OP). Detta fall begränsar det område inom vilket gärningsmannen måste hämta sitt vapen till kanske 30-40 minuters radie med för gärningsmannen tillgängligt fortskaffningsmedel.

Men det är möjligt i kvadrant 2 FGM/P att det fördes med redan före föreställningen och att ett lämpligt tillfälle inte yppades förrän på hemvägen från bion.

I bägge fallen måste dock gärningsmannen vara tillbaka i god tid före föreställningen slutar. Han bör därför vara tillbaka någon gång kl 22.45 eller så för att inte riskera att makarna Palme redan lämnat lokalen när han anländer.

Vår slutsats blir därmed att observationer efter denna tidpunkt och till dess makarna skiljs från Mårten och dennes flickvän (kl 22.45-23.16) blir särskilt intressanta för en beskrivning av gärningsmannen.

7.3.5 Brottsplatsen

Gärningsmannen står vid infasningen Dekorima och avvaktar Lisbeth och Olof Palmes passerande. Han går upp bakom Lisbeth och Olof Palme och skjuter två skott, varav ett direkt dödande mot Olof Palme och sedan ett ytterligare skott som snuddar vid Lisbeth Palmes rygg och innanför mockapäl-sen. Det första skottet faller ca 23.21. Hur länge gärningsmannen har stått i position före skotten har inte kunnat fastställas med säkerhet. Uppgifterna varierar från mellan 30 sekunder till någon minut eller två. Man kan dock inte helt utesluta att gärningsmannen gått ifatt makarna Palme.

Brottsplatsen lämplighet i sammanhanget bedöms rimligen dels mot hur ostört själva attentatet kan begås och hur många vittnen som finns, dels hur flykten från brottsplatsen skall gå till.

Ostördheten

Varför ägde inte attentatet rum på annan plats i Stockholm, givet att det skulle röra sig om utnyttjande av skjutvapen?

Frågan är i sig av den karaktären att den kan ge hur många svar som helst. Det kan däremot vara av intresse att redovisa några insatta personers bedömning vad det gäller överväganden om möjlighet till framgång och upptäcktsrisk.

En åsikt (Hans Holmér) är den att Gamla Stan med sina trånga gränder, mycket folk i rörelse, lätt kan spärras av av polis efter ett attentat och därmed inte är så bra. En annan uppfattning (Hans Ölvebro) är dock att en gärningsman i kvadrant 1 eller 2 borde ha valt Vasabron. Dels ligger den inom "triangeln" (bostaden, riksdagshuset och Rosenbad), dels gick Olof Palme

över den på väg hem åtminstone någon gång per vecka. Vanligtvis utan skyddsvakter. Gärningsmannen skulle ha skaffat sig tillgång till en lägenhet eller ett tak i närheten och skjutit flera skott med ett gevär med kikarsikte. Ytterligare en åsikt (Lars Jonsson) är att en attentatsman enligt kvadrant 1 eller kvadrant 2 borde ha slagit till utanför Rosenbad. Slutligen ställer en annan initierad frågan (Tommy Lindström) vad som kan ha förorsakat en så symboliskt sett uppmärksam avrättning på öppen gata.

Vår slutsats så här långt är endast att brottsplatsen i sig visade sig väl vald. Vi vänder oss mot uppfattningen om att det var så många vittnen och mycket folk i rörelse att det skulle göra platsen olämplig. Det är faktiskt bara ett vittne (Lisbeth Palme) eller möjligen två till tre (Björkman och Jeppsson) som haft möjlighet att se gärningsmannens ansikte efter skotten. Det kan ju synas många men vad vore alternativen?

Flyktvägen

Brottsplatsen visade sig således vara väl vald. Valet av brottsplatsen styrs självfallet först och främst av Lisbeth och Olof Palmes valda väg från Grand och färdsätt. Både vad det gäller färdsätt, att gå hem i stället för att ta T-bana och den väg som slutligen valdes innebär ur gärningsmannens synvinkel oförutsedda val eller i alla fall inte förstahandsval. Dels att gå söderut och inte norrut efter Sveavägen och ned i tunnelbanenedgång Rådmansgatan, dels att korsa Sveavägen för att gå över och titta på skyltningen i klädbutiken Sari. Att makarna skulle gå söderut borde rimligen ha kunnat förutses som ett alternativ. Att de skulle gå över gatan däremot torde vara svårare att förutse.

- Den slutligt valda brottsplatsen utanför Dekorima kunde således gärningsmannen endast förutse när Lisbeth och Olof Palme korsar Sveavägen. Platsen är dock idealisk ur attentatsvinkel.

Flyktvägen in på Tunnelgatan och uppför trapporna samt in på David Bagares Gata är särskilt lämpad av följande skäl.

- Trappan gör att ingen förföljare från brottsplatsen kan följa efter i bil.
- Trappan gör också att eventuella förföljare utsätter sig för en stor riskexponering när de, sannolikt obeväpnade och i övrigt oskyddade, skall följa efter gärningsmannen. Väl uppe på trappans krön kan gärningsmannen få en sista värdefull överblick över brottsplats och eventuella förföljare innan han fortsätter. Vid behov kan han avlossa skott - för att skrämmas eller skada - för att avvärja eventuella förföljare. Han får därmed också en viss minsta tid innan eventuella förföljare kan vara uppe på krönet, kanske i storleksordningen en minut.
- Trappan är visserligen trång vid möte men gärningsmannen har en revolver att argumentera med.

- Tunnelgatan och trappan är under kvällstid så pass mörka dels allmänt, dels vid denna tidpunkt pga byggfuttar och reparationer att de flesta andra flanörer skulle dra sig för att gå in på gatan. Det gäller nog i synnerhet från Sveavägen men även i viss mån från David Bagares Gata. Risken för möten är därmed mindre.
- Trappan gör också att det är en annan del av staden man möter däruppe. Ljud nedifrån Sveavägen hörs inte så bra på David Bagares Gata och nedåt Regeringsgatan. Eventuella flyktbilar kan med fördel utgå utifrån denna del av staden.
- Brottpsplatsen ligger också vid en stängd T-baneingång Hötorget, vid denna tidpunkt fr o m kl 22 varje kväll. På motsatta sidan av Sveavägen är dock den andra delen av T-banenedgången öppen.
- Denna brottsplats är sannolikt den sista riktigt lämpliga attentatsplatsen för gärningsmannen innan de centralare delarna tar vid.
- En klar nackdel är dock att centrala Stockholm överlag har mycket polisbilar i rörelse som snabbt kan nå även de övre delarna. En som är väl förtrogen med detta vet att det inom ett par minuter kan komma poliser till platsen efter ett larm.

Att det just blev denna plats som slutligen valdes av gärningsmannen för dådet kunde inte förutses av denne förrän i allra sista stund, dvs ett par minuter före skotten. Däremot kan man konstatera att gärningsmannen avstått från slå till tidigare, dvs bidat sin tid. Hur länge han följt Lisbeth och Olof Palme vet man inte riktigt, men mest troligt från Grand. Hade Lisbeth och Olof Palme inte korsat Sveavägen är det möjligt att brottsplatsen mittemot på västra sidan av Sveavägen skulle ha valts istället, men den är inte lika bra. Antingen kan då gärningsmannen korsa Sveavägen och fly in på Tunnelgatan eller vika av åt höger Tunnelgatan västerut. Vad som är av intresse i detta sammanhang är att gärningsmannens beteende tyder på en kalkylerande läggning hos gärningsmannen som snabbt kan anpassa sig till nya situationer och därvid göra rationella och optimala val.

En rationell och "kompetent" (i dessa avseenden) gärningsman/-män torde ha haft möjlighet att under biotiden för Lisbeth och Olof Palme "läsa av" omgivningarna och sett de möjligheter som olika alternativa hemvägar för Lisbeth och Olof Palme skulle erbjuda gärningsmannen. Denne hade nerver nog att välja det bästa tänkbara stället i detta sammanhang. En oerfaren och nervös gärningsman skulle mycket väl ha kunnat slå till tidigare efter vägen och därmed ha haft en annan och sämre flyktväg.

Enligt en vittnesuppgift (Jeppsson) vände sig gärningsmannen om högst uppe på krönet av trappan för att kontrollera bakåt. Denna uppgift tillmäter vi viss vikt eftersom det i alla fall inte tyder på flykt i panik. Gärningsmannen har därmed också utnyttjat de fördelar flyktvägen inneburit.

Vår bedömning skiljer sig därmed rätt radikalt från gärningsmannaprofilens (jämför bilaga 5).

7.3.6 Ammunition, vapen och skott

Kulorna

Påträffade kulor, som tekniskt sett bundits till offren, är av fabrikatet Winchester-Western, kaliber 38 'Metal Piercing', vilka laddats i nämnda fabriks 357 Magnum-patroner. Det är en kula med mantel av kopparlegering och med blykropp, s.k. pansarbrytande. Tillverkning skedde mellan åren 1935 och 1982. Kulorna har avlossats med en revolver, vilket anses bevisat genom att kulorna bär märken av fem högervridna bommar och s k skidmarks, som uppstår när kulan initieras i pipan.

Kulorna är i förhållandevis dåligt skick vilket kan försvåra en definitiv framtida bindning till ett gärningsvapen. Det framgår indirekt av SKLs, BKAs och FBIs utlåtanden. En uppgift som sedermera bekräftats av SKL på fråga från Palmekommissionen (SKL 1996-09-20, dnr 4571-96). *Något förenklat uttryckt innebär det att kulorna kan användas för att utesluta de flesta provskjutna vapnen, men inte för att med säkerhet binda mordvapnet vid kulorna. Ett förhållande som kan få betydelse vid en framtida rättegång.*

Den kula som först upphittades, 1986-03-01 kl 06.30, låg ca 40 m från mordplatsen, snett över Sveavägen. Kulan företer tydliga skrapmärken, sannolikt efter att tämligen oregerat ha tumlat runt pga att den har gått igenom Lisbeth Palmes kappa och därefter slagit i marken. Enligt vittnesuppgifter skedde nedslaget ca 8 meter från mordplatsen, vilket förefaller rimligt med hänsyn till gjorda rekonstruktioner. Nedslagsmärket/-n eller eventuella övriga rikoschettmärken på väggar runt i kring har dock inte säkrats vid den tekniska undersökningen. Att kulan tumlar och slår i marken efter att ha gått igenom mockakappan leder troligen till att kulans rörelseenergi snabbt kommer att avta. Det skulle förklara varför kulan ligger så nära trots att den endast gått igenom en kappa. Den andra kulan hittades dagen därpå, 1986-03-02 kl 12.30, ca 10 m från mordplatsen.

Den rekonstruktion som gjordes av Vincent Lange är svårtillgänglig för oss. Det är dock en upplevelse som det visar sig att vi delar med många av de mer initierade bedömarna. En uppgift som nämnts av en av dem är t ex att ett försök med att skjuta en liknande kula genom en griskropp visade på en hastighet efter att ha passerat griskroppen på 260 m/sek, dvs samma utskjutningshastighet som för en Waltherpistol kaliber .765. Om detta skulle vara riktigt skulle O-kulan utan rikoschett ha hamnat uppe vid Sergelstorg... Nåväl, vi tycker dock inte att vi har tillräckligt underlag för att ifrågasätta Langes rekonstruktion och slutsatser.

Ammunition av denna typ har litet speciella egenskaper. En förklaring (Vincent Lange) anses vara att tyngdpunkten i kulan ligger långt bak i densamma. När den möter något motstånd, såvida det inte är i 90 graders vinkel,

går den lätt in i en instabilare bana ("tumlande"). Det innebär att den när den passerat in i kroppen tumlar runt och sliter sönder vävnader i sin väg samtidigt som den kan förändra riktning. En annan konsekvens är att den snabbt förlorar sin rörelseenergi genom att den tumlar och går "på tvärsen" genom vävnader. Genom att en magnumpatron innehåller en större krutladdning än en vanlig patron är det dock en rätt anseelig mängd krut i utgångsläget vilket ger en kraftig rörelseenergi.

Denna typ av ammunition är ovanlig i Sverige. De aktuella kulorna anses, utifrån en s k blyisotopundersökning¹¹ utförd vid Naturhistoriska riksmuseet,

¹¹ Blyisotopsmetoden är som metod oerhört tillförlitlig generellt sett. Den bygger på att bly är ett av de få ämnen i naturen som förekommer med varierande isotopsammansättning beroende på geologin där blyet bryts. Varje gruva/malmkropp har därmed sin egen "isotopprofil". Denna följer blyet hela tiden oavsett hur det bearbetats industriellt. *Tolkningen* av en blyisotopprofil jämfört med en annan är däremot mer problematisk. Det beror i just detta fall på ett antal faktorer:

- en batch hos W&W kan tänkas ligga på upp till några hundratusen kulor (säg 500 000)
- varje kula ca 10 gr, dvs batchen <5 ton
- en så stor ammunitionstillverkare kan rimligen tänkas köpa mer än 5 ton i varje sats från ett smältverk
- ett smältverk recirkulerar gammalt bly rätt ofta därmed blir den smältan litet annorlunda jämfört med tidigare även om bly från samma gruva utnyttjas som bas i varje batch
- skulle smältan ha blandats ofullständigt finns viss risk för olika isotopprofiler i samma batch.
- skulle smältverket ta direkt från gruvan en större leverans låt oss säga på 100 ton och utan att recirkulera tidigare återvunnet material vid låt oss säga 20 batcher så får alla dessa batcher identisk blyisotopprofil.
- samma blir fallet om man endast utnyttjar en "ren" leverans från en gruva och sedan någon tid senare återigen endast utnyttjar en ren leverans. De går inte att skilja åt.
- mätosäkerheten är förhållandevis liten och det som angivits som en signifikant avvikelse mellan två jämförande prover är väl säkerställt.

Från Naturhistoriska riksmuseets sida uppger man att metoden är väletablerad inom geologin, vilket anseende den har inom kriminologin är inte känt. Ej heller vet man från museets eller SKLs sida hur FBI eller BKA ser på metoden.

(Stefan Claesson, föreståndare för laboratoriet för isotopgeologi vid Naturhistoriska riksmuseet, 1996-10-21)

Slutligen måste man som sista moment ha en förteckning över de olika batcharna och referenskulor till varje batch. Någon sådan förteckning och därtill kopplade referenskulor har inte gått att få ut av W&W. Däremot har SKL självt byggt upp ett referensmaterial via olika uppköp (bl a i Tyskland) och på annat sätt insamlade patronaskar. På så sätt spårades kulorna till batchen i november 1979. Samtliga referenskulor har uppvisat unik profil.

Våra slutsatser

- viss mindre risk (fel typ A) finns för att kulor från samma batch trots allt kan ha olika blyisotopprofiler, *dvs det finns en viss risk att man inte kan identifiera mordkulorna mot samtliga andra kulor från samma batch,*
- en viss mindre risk (fel typ B) finns för att flera batcher trots allt skulle kunna tänkas ha samma isotopprofil, *dvs det går inte att med 100 procents säkerhet binda mordkulorna till den batch som antagits gälla, nämligen november 1979,*
- *risken för fel av typen B är väsentligt större än för typen A,*
- *för att kunna uttala sig mer definitivt om blyisotopsmetodens tillförlitlighet just i detta fall måste man veta mer om såväl ammunitionstillverkarens som smältverkets tillverkningsprocesser.*

komma från en blysmälta (göt eller "batch") från november 1979. Denna batch uppgick enligt uppgift från tillverkaren (GMP s) till flera hundratusen patroner och har sannolikt sålts i många länder. Ett frågetecken kvarstår dock enligt uppgift (1996-09-27) till oss från de utredare som sysslat med ammunitionsuppföljningen, huruvida hela götet användes till .357 Metal Piercing. Det är möjligt att man ur samma göt också tillverkat någon annan kultyp. Det beräknas att 118 askar (å 50 patroner), dvs 5900 patroner under tiden oktober 1979 till och med december 1980 levererades via generalagenten till 19 vapenhandlare i Sverige. I dessa leveranser antas patroner från blysmältan från november 1979 ingå. Det finns t o m vissa argument för att antalet patroner skulle kunna tänkas reduceras till 1650 (se bilaga 7).

En speciell fråga är huruvida ammunitionen var skadad på något sätt eller underladdad. I det senare fallet skulle man i så fall ha tagit ur kulan, 'störtat' kulan för att sedan hålla ut en del av krutladdningen och slutligen sätta tillbaka den.

Det finns inga tecken på kulorna att så skulle ha skett. Störtning ger alltid vissa märken på kulan när de slås ut och likaså ett 'nyp'-märke när de sätts tillbaka. Några sådana tecken har inte säkrats av vare sig SKL, BKA eller FBI.

Vapnet

Det vapen som använts anses av Palmeutredningen mest sannolikt vara en revolver, Smith&Wesson med en piplängd på minst 4 tum (10,2 cm). Möjliga är också Ruger, Taurus, Kassnar, Llama, Escodin och Ruby. Vapnets (S&W) vikt ligger i intervallet 1-1,5 kg, ett rätt tungt och stort vapen. Det används i Sverige företrädesvis för målskytte. Vid tidpunkten för mordet 1986 ansågs detta vapen även förekomma i kriminella kretsar i Sverige pga att det ger status och är skräckinjagande, dvs det kan sägas vara "ett typiskt rånarvapen". (PK-PM6)

Enligt vår *bedömning* kan vi vara tämligen säkra på att det rör sig om en S&W. Skälen för denna vår bedömning är

- att den expert som gjorde undersökningen vid BKA 1986, FHK Franzke, vid en informell redogörelse för den svenske polisen Ingemar Krusell refererade till spår på kulorna som med 95% sannolikhet, enligt denne, endast ges av en S&W (Reserapport från Tyskland, 1986-04-29, Ingemar Krusell s 2, PU A 7498),

Ovanstående slutsatser skall nog närmast ses som memento, men för praktiskt spanings-tekniskt bruk kan man nog bortse från dem. Här är det dock risken för typ B som är problemet. Som bevis i en framtida rättegång är det dock en annan sak. Här är det dock risken för typ A som är problemet.

- att S&W har en "märknadsandel" i Sverige på 96-97% av .357 revolverar (PK-PM6 s). Även internationellt har S&W en mycket dominerande ställning.

Vi kan också vara tämligen säkra på att det rör sig om *en piplängd på 6 tum*. Skälen för denna vår bedömning är

- att den s k uppsvampningen, dvs då bakre delen av kulan böjs upp som en hatten på en svamp pga värme och tryck från krutladdningen, garanterat inträffar vid kalibrar < 4 tum men i många fall även vid 4 tum. Fr o m 6 tum förekommer den dock inte. Någon uppsvampning har inte iakttagits på Palmekulorna,
- att 6 tum är den vanligaste piplängden, men även 4 tum är vanlig. 8 tum är ovanlig,
- att ett av vittnena uppger sig ha sett en lång pipa på mordvapnet. Vittnet var rätt långt bort. På ett sådant avstånd kan rimligen inte en 4 tums eller kortare pipa uppfattas som lång.
- att vi dock inte kan vara lika säkra angående pipans längd som att vapnet är en S&W.

Kombinationen av vapen och ammunition

Vi kan heller inte bortse från att den valda metal piercing-ammunitionen vid den tidpunkten allmän sett uppfattades klara av att gå igenom en normal skyddsväst (Tidn art: Myten om ...). Det naturliga borde då vara, som huvudalternativ i just denna fråga, att anta att gärningsmannen ville gardera sig mot att Olof Palme bar skyddsväst. Vi anser vidare att denna ammunition faktiskt också bevisligen var mycket effektiv väl inne i kroppen genom sin tumlande effekt. Det är alltså den rakt motsatta uppfattningen jämfört med de som tyder valet av ammunition som ett tecken på att det inte skulle ha varit en professionell mördare. Att en gärningsman dels har tillgång till denna ammunition, dels vill gardera sig mot ett sådant alternativ leder lätt tankarna till en utländsk gärningsman. Skälet härför är att de som är väl förtrogna med svenska förhållanden och Olof Palmes syn på sin säkerhet nog inte skulle anta att han bar skyddsväst en biokväll tillsammans med hustrun. Tanken att Olof Palme skulle bära skyddsväst överhuvudtaget i en sådan situation torde vara främmande. Vidare skulle det innebära att han skyddade sig själv och lät hustrun gå oskyddad - ett rätt så psykologiskt antagande.

En utländsk gärningsman som sänts hit speciellt för detta uppdrag skulle dock självfallet aldrig ta risken att behöva återvända hem med oförrättat ärende pga att offret bar skyddsväst. Även om risken vore minimal att så var fallet tar inte en utländsk gärningsman av denna typ (hit man, terrorist eller underrättelseman) en sådan helt onödig risk. Detsamma kan självfallet antas gälla, men i mindre utsträckning, för en svensk gärningsman. Att senare stu-

dier (efter år 1986 bl a Myten om) ibland visar på svag genomträngningsförmåga är därmed inte relevant för denna bedömning.

Ljudbilden

En uppgift som skiljer sig rätt radikalt mellan vittnena är huruvida de hört skotten eller från vilket avstånd de avlossats. Lisbeth Palme tror inte att skotten avfyrats så nära utan tror inledningsvis att det rört sig om "smällare" längre bort från dem. Hon tror t o m omedelbart efter attentatet att det måste ha skjutits från ett längre avstånd. Ett förhållande som förbryllat henne ända fram till tiden för vittnesmålen i domstolarna.

Även vittnet Engström ('Skandiamannen') som kommer ut från sin arbetsplats och når fram till mordplatsen några sekunder efter skotten fallit hör inte mer än ett skott. Tidsuppgiften har ifrågasatts av polisen (1996-11-21). Hans vittnesmål åberopades inte av åklagaren vid förhandlingarna inför Tingsrätten. Själva vill vi nog peka på det i alla fall.

Det är något förvånande att Lisbeth Palme kan missuppfatta på vilket avstånd skotten kommer ifrån med tanke på utnyttjat vapen och ammunition. Detta borde rimligen upplevas som en "kanon" bakom örat. Själv anför Lisbeth Palme (1986-03-25, HH s 2): "...tror att vapnet måste ha varit försett med en ljuddämpare." Vid en sådan här ljudnivå borde det nästan rent fysiologiskt vara omöjligt att undgå effekter på hörseln. Lisbeth Palme borde ha haft svårt att höra vad andra säger ett bra tag efteråt. Här har dock anförts av polisen (1996-11-21) att det faktiskt kan ha förhållit sig på så sätt. Den frågan har inte utretts.

Vidare har en del av vittnena i närheten hört resp icke hört skotten. Att de som sett själva skottlossningen också anser sig ha hört ljudet är ju helt naturligt. Ljudbilden förbryllar något och är av intresse främst mot bakgrund av om en ljuddämpare varit med i bilden eller det rört sig om underladdad eller skadad ammunition. Detta skulle i så fall förklara det hela.

Om en ljuddämpare använts förändrar det radikalt tolkningen av händelseförloppet i riktning mot kvadrant 2 FGM/P. Det är dock inget som idag tyder på, enligt Palmeutredningen, att ljuddämpare använts. Frågan sonderfaller i dels om revolverar av detta slag överhuvudtaget brukar/kan använda ljuddämpare, dels vilka spår det skulle kunna sätta på kulan, dels om man kan se en mynningsflamma trots att en ljuddämpare använts. Ett av vittnena uppger sig ha sett en mynningsflamma. Avslutningsvis kan sägas mot de som säger att en ljuddämpare för revolver ändå bara skulle dämpa en del av ljudet pga trummans öppna konstruktion att det är just det som stämmer med ljudbilden enligt denna frågeställning. Den är högre än för en pistol med ljuddämpare men kan förefalla mindre än för en helt odämpad revolver.

Att magnumammunition har en mycket hög ljudbild framgår bl a av att den numera är förbjuden vid skjutbanor i landet pga dess störande inverkan. (GMP s)

Även inom Palmegruppen har ljudbild och kulornas placering förvånat. En fråga som därvid undersöktes var huruvida dessa två förhållanden skulle ha kunnat förorsakas av att ammunitionen varit nedgrävd, dvs med tanken att krutet skulle ha kunnat bli något fuktigt och därmed ge såväl lägre knall som kortare kulbana. Man lät därför SKL utföra ett prov som innebar att ammunitionen sänktes ned i vatten ett par veckor. Resultatet sade dock att någon sådan effekt inte kunde märkas.

A second option har av oss inhämtats i ovanstående frågeställningar från en vapenhandlare i Stockholm, Anders Lindström, Widfors vapenhandel (1996-05-31). Inledningsvis instämmer han i att ljudbilden vid brottsplatsen och Lisbeth Palmes hörselintryck förvånar. Det borde ha uppfattats av henne som en "kanon" vid örat. Att andra vittnen kan ha undgått att höra första skottet är däremot inte så konstigt enligt Lindström. Skyttar som nedlagt ett djur och som avslutar med ett markeringsskott för att säkert döda djuret finner ofta att jaktkamrater längre bort hört det första skottet men inte det andra. Det beror på att ljudet från skottet dämpats pga att det riktats ned mot marken.

Det första skottet sköts så pass nära Olof Palme att en viss dämpning mot kläderna sannolikt uppstod. Det andra skottet mot Lisbeth var dock längre från offret och i annan skottvinkel. Det borde ha hörts bättre av övriga vittnen. I Lisbeths fall borde det varit påtagligt högt i bägge fallen eftersom hon är så nära.

Ytterligare en förklaring har anförts i Palmeutredningens material nämligen att det skulle kunna röra sig om en rent psykologisk effekt. Första skottet höjer observationsförmågan omedvetet varför det andra hörs tydligare och upplevs som det enda. Denna förklaring tror vi dock inte kan vara rimlig på det här aktuella avståndet.

Vad avser möjligheten att skruva på en ljuddämpare så finns den även för en revolver enligt Lindström. Men det kräver att innehavaren först gånger upp yttre delen av pipan 1-1,5 cm för att kunna skruva på en ljuddämpare. En normal ljuddämpare är 20 cm lång. Siktet behöver sedan flyttas in på pipan 1-2 cm. Det är alltså ett rätt omfattande arbete som kräver rätt högt hantverkskicklighet. Det är dock ovanligt att dämpa en revolver med ljuddämpare eftersom trumman är öppen. Effekten skulle bli en viss ljuddämpning men inte lika effektiv som på en pistol. En annan faktor att ta hänsyn till är dock hastigheten på kulan vid utskjutningen. För att en ljuddämpare skall bli meningsfull måste kulan ha en lägre hastighet än 340 m/s, dvs ljudhastigheten. En ammunition med en sådan lägre hastighet att användas för ljuddämpare kallas 'subsonisk'. I annat fall lär inte en ljuddämpare få någon större verkan. (Den här aktuella ammunitionen i kombination med vapnet torde ge en utskjutningshastighet vid pipans mynning mellan 366-430 m/s beroende på pipans längd 4-8 tum.)

En ljuddämpare är till sin konstruktion normalt uppbyggd med 30-40 plastbrickor, varav varannan är litet större. Därigenom får ljudvågen expandera respektive bromsas upp. Det förklarar varför dämpning inte uppstår effektivt

om utskjutningshastigheten är större än ljudets. Lindström anser att en ljuddämpares konstruktion är sådan att den inte lämnar några märken på kulan.

SKL har på fråga från Palmekommissionen svarat att i vissa fall kan en ljuddämpare lämna spår efter sig på kulorna och i andra inte. Man säger sig dock ha liten erfarenhet av denna typ av undersökning. (SKL 1996-09-25 dnr 4571-96).

Skotten

Det faktiskt tillämpade skottavståndet, 20 cm +/- 10 cm, mot Olof Palme torde vara optimalt ur gärningsmannens synvinkel. Skulle en gärningsman, vilket ligger nära till hands för en ovan skytt, ha tryckt revolvermynningen mot Olof Palmes rygg/kläder för att vara säker på en så "bra" träff som möjligt, så skulle

- kläd- och blodrester m m ha sugits in i revolverpipan,
- vapnet kunnat haka tag i kläderna efter första skottet,
- en eventuell skyddsväst på Olof Palme lett till kraftigare rekyl i det fall kulan skulle trängt igenom. Om kulan inte skulle ha trängt igenom skulle det ha blivit betydande problem med en kula som inte har någonstans att ta vägen.

Därmed skulle i dessa fall problem uppstå vid det andra skottet.

Det faktiska avståndet innebär dock att risken för dålig träffbild minskar förutsatt att vapnet riktas rätt.

Därutöver gäller att skulle revolverpipan tryckts direkt mot ryggen finns en betydande risk att offret instinktivt skulle ha ryckt till och med vänster arm stött undan revolverpipan. Det första skottet skulle därmed bli dåligt. En risk som alla poliser blir medvetna om i sin grundutbildning. Samma gäller sannolikt även för mer avancerad militärutbildning.

En något avvikande kompletterande uppfattning har även framförts nämligen att alla gärningsmän oavsett vana eller ovana skulle dra sig för trycka vapnet mot offret - skälet skulle vara att det vore obehagligt.

Vilka andra svårigheter vad avser skottavståndet gällde det för en gärningsman att hantera?

Enligt rekonstruktion av Palmeutredningen (Vincent Lange) har gärningsmannen att gå ifatt Lisbeth och Olof Palme utifrån sin position vid Dekorima och skjuta 1-2 skott i snabb takt och sedan stanna för att inte kliva på offret/-n, vilket inte skett enligt samstämmiga vittnesuppgifter eller haft stöd i rättstekniska iakttagelser. Att Olof Palme omedelbart föll ihop av den första kulan inom bråkdelen av en sekund är medicinskt fastlagt. Det gäller alltså

för gärningsmannen att i stort sett samtidigt stanna upp, rikta in och skjuta det andra skottet oavsett vem som det var avsett för, Lisbeth Palme eller Olof Palme. Vincent Lange fäster avseende vid just detta moment i sin rekonstruktion. En avvikande uppfattning vad gäller "gå ifatt" har uttryckts av Hans Holmér i så måtto att det endast skulle rört sig om att gå ut i sidled för att avlossa skotten och att gärningsmannen således inte skulle behövt hantera rörelsekraften hos sig själv som måste bromsas upp. Detta stämmer dock inte med gjorda rekonstruktioner enligt vår mening. Det torde röra sig om några steg framåt för att komma ifatt. Platsen där Olof Palme segnar ned ligger 3-5 meter framför den tänkta ursprungspositionen för gärningsmannen vid Dekorima. Dessutom torde ett förfarande att så säga bara stiga ut i sidled omedelbart kunna väcka Olof Palmes uppmärksamhet i ögonvrån. Det torde även försvåra anläggning och siktande. Det skulle nog därmed bli ännu svårare att hantera.

Skottavståndet för den andra kulan har fastställts ligga mellan 70 - 100 cm i förhållande till Lisbeth Palme. För det här avsnittet bortses från andra kulan eftersom den inte rimligen kan ha påverkat gärningsmannens val av position för den första.

Kulans placering i förhållande till Olof Palme

Det första skottet placerades på ett ställe i offrets kropp som är det i särklass mest lämpade för sitt syfte. Därmed krossades ryggrad, aorta och luftstrupe. Den yta det rör sig om är i storleksordningen 2-5 cm i diameter. Det finns endast ett ställe på kroppen som är likvärdigt och det är i bakhuvudets centrum, mot hjärnstammen. Detta alternativ har dock den nackdelen att det är mycket svårare att träffa eftersom offret rör huvudet mera. Skott mot huvudet visar sig ofta förvånansvärt nog inte vara dödande för såvitt det inte träffar hjärnstammen.

Sannolikheten att ett skott mot det faktiskt valda området ändå blir dödande vid viss felträff är mycket större vid ryggalternativet. Detta alternativ kräver i praktiken att skottet avlossas bakifrån eftersom kulan sannolikt tumlar litet inne i kroppen och därmed riskera att missa ryggmärgen om det skjuts framifrån.

Därvid uppkommer frågan om ett sådant skott kan ha hamnat där av en ren slump, dvs att även en ovan skytt skulle kunna vara aktuell. Denna fråga är givetvis central och det finns därför anledning att redovisa de olika argumentationslinjerna något utförligare.

De som vill se första skottets placering som slumpens skördar anför att skottet sammanfaller med ryggsömmen på Olof Palmes rock och att det därför är helt naturligt att den hamnar där. Indirekt anses väl också att gärningsmannens längd och naturliga skottvinkel (rak arm förutsätts med tanke på rekyl) i förhållande till offrets, Olof Palme, längd ger resten. Därmed anses skärningspunkten både i lod och våg ha förklarats. Andra bedömare anser det föga troligt att skottet skulle kunna hamna där av en ren slump, dvs

kunnat skjutas av en ovan skytt. Vid de officiella rekonstruktioner och obduktionen har någon sådan tolkning inte heller redovisats oss veterligt.

En närmare analys av dessa argument visar dock följande:

- a) slumpargumentet är starkt kopplat till kvadrant 3 EGM/OP och i synnerhet huvudspåret Christer Pettersson.
- b) ryggsömmen (lodlinjen) är inte diskriminerande mellan erfarenhet resp brist på erfarenhet eftersom en gärningsman även i det erfarna fallet skulle kunna använda en ryggsöm som ett riktmärke för det avsedda målområdet. Argumentet är därmed valitt för bägge alternativen och är t o m starkare för den erfarna. Däremot utesluter det inte en oerfaren.
- c) gärningsmannens längd resp offrets (våglinjen) har egentligen inte framförts av slumpargumentets företrädare oss veterligt men kan behöva prövas samtidigt. Här måste man dock väga in den osäkerhet som anges vid rekonstruktionen av gärningsmannens längd, dvs +/- 7.5 cm (175-190 cm), dvs 15 cm. Vad denna bedömning grundar sig på vad avser vinklar på handled och arm är något oklart. Vidare är det dock fullt tänkbart att skjuta med böjd arm men med åtföljande större problem med rekyl. Därmed kan inte rekonstruktionen, i strid med Palmeutredningens slutsatser, utesluta personer som är längre än 190 cm. Personer som däremot är kortare än 175 cm torde vara lättare att utesluta. Trots alla dessa alternativ med konsekvenser för träffbilden i vågplanet träffade skottet precis.

De allmänna förhållandena vid attentatet var sådana

- d) att gärningsmannen oavsett erfaren eller oerfaren torde befinna sig i en stark stressituation med därmed större svårigheter att rikta väl. Ju mer oerfaren desto större är sannolikheten att rikta ett skott sämre.

Det andra skottet

En viktig fråga kvarstår dock - hur skall det andra skottet bedömas? Var det ett bra eller dåligt skott avsett för Lisbeth Palme eller så dåligt att det var avsett för Olof Palme?

Det kan konstateras att det andra skottet inte var dödande eller allvarligt skadande oavsett om det var avsett för Olof Palme eller Lisbeth Palme. Om det var avsett för Olof Palme var det en grov miss som i och för sig kan vara förståelig även för en erfaren gärningsman med tanke på omständigheterna. Om det var avsett för Lisbeth Palme så blir skottet genast bättre.

En särskild rekonstruktion gjordes år 1995 av Palmeutredningen (K 023037-86) för att söka utreda vem det var avsett för. Den gjordes således efter rättegångarna mot Christer Pettersson. Deras slutsats är att det var avsett för Lisbeth Palme. "Rekonstruktionen har ej med säkerhet kunnat visa mördarens avsikt med det andra skottet. Den talar dock för att det andra skottet var riktat mot Lisbeth Palme." Från en del håll har anförts att skott nr två nog var ett rätt dåligt skott och således skulle tyda på en oerfaren skytt.

Vår bedömning är dock den motsatta. Skott nr två var i själva verket ett välriktat skott, vilket skulle tyda på en erfaren skytt. Denna bedömning delas av Tommy Lindström (m14). Det har samma tänkta träffområde som för Olof Palme, dvs ryggraden, och skulle ha gett ett dödande skott avsett för Lisbeth Palme om det träffat där. Av avgörande betydelse för denna slutsats är dels tidsskillnaden mellan avlossandet av skott ett resp två, dels hur kula nr två träffat Lisbeth Palme. Som framgått ovan har tidsskillnaden egentligen inte kunnat fastläggas helt. Vittnesuppgifterna varierar något. Vi utgår dock från att det rörde sig om 1-3 sekunder men mer sannolikt 2 sekunder. Av intresse är också hur snabbt en van skytt maximalt kan skjuta två skott. En bedömning görs i Vincent Langes utredning nämligen "två skott på ungefär en halv sekund. Till detta skall adderas de mindre eller större tidsfaktorer, som baseras på händelseutvecklingen i själva händelsen. Med anledning av detta mitt resonemang, gör jag den bedömningen att Lisbeth Palme, då hon träffades av kulan, i huvudsak stod upprätt.... Man kan också i detta sammanhang notera att båda kulorna är inplacerade mot samma kroppsregion." (Vincent Lange s 39)

En fråga är huruvida Lisbeth och Olof Palme gick i armkrok eller ej. I detta avseende blir det dock av underordnad betydelse. Palmeutredningens rekonstruktion ger samma resultat oavsett om de gått i armkrok eller ej. Ytterligare ett skäl är att vi själva efter en enkel rekonstruktion kommit till slutsatsen att armkroken inte nödvändigtvis låser Lisbeth Palme vid Olof Palme på så sätt att hon dras nedåt till vänster utan en armkrok mycket väl kan lösas upp tämligen lätt vid en belastning utan att Lisbeth Palme behöver dras ned. Själva anger Lisbeth Palme i ett vittnesmål (V Lisbeth Palme, FU 1986-05-07): Olof "tappade steget och föll ihop. Hon själv, som var på väg framåt, drogs med nedåt." Händelseförloppet kan vi klarlägga genom att studera hur kulan gick igenom Lisbeth Palmes mockapåls, dvs vid skulderbladen, vilket överensstämmer med den rodnad som fanns på hennes rygg i motsvarande nivå, där den går in och sedan ut ca 25 cm längre bort med en utgång som är 4 cm lägre än ingången ned mot höger sida. Detta beror på att vi har ett över Olof Palme framåtböjt offer, Lisbeth Palme.

Den tillgängliga tiden mellan skotten avgör hur noga en gärningsman hinner fånga upp rekylen och rikta om vapnet mot nästa offer. Den här tillgängliga tiden torde ge en erfaren skytt möjlighet att återigen rikta vapnet mot nästa offer. Vad som rent tekniskt sker mellan skott 1 och 2 är att en patron förs in (initieras) i pipan, vilket går rätt snabbt (0,2 sekunder). Skytten kan därvid antingen spänna hanen ånyo ('single action') och vinna viss tid om han är van, eller genom avtryckaren indirekt pressa upp hanen ('double action'). Nackdelen med det senare är, ur träffsynvinkel, att vapnet blir mindre stabilt eftersom det kräver mer kraft och fasthet i handen. Det senare beräknas ta litet mer tid också. Oavsett vilket alternativ som faktiskt utnyttjades bör det ha funnits tid till bäge. Det senare alternativet har sannolikt påverkat träffbilden negativt. I den kriminaltekniska sammanställningen (FU Protokoll IV - A2, s 39) tolkar Vincent Lange (VL) utifrån de två vittnesmål (...) som tyckt sig se att gärningsmannen "omfamnat eller klappat Olof Palme" som att gärningsmannen spännt hanen inför skott 1. Slutsatsen grundar sig på att Olof

Palme kan ha hört detta ljud och vridit sig litet åt höger därifrån ljudet i så fall skulle ha kommit förutsatt att gärningsmannen var högerhänt. Men det är en tentativ slutsats av Lange.

Träffen på Lisbeth Palme innebär att om kulan istället gått 2 cm längre till vänster, dvs mot Lisbeth Palme hade skottet varit direkt dödande eftersom ryggraden krossats på ungefär samma ställe på ryggen som för Olof Palme. En sådan projektilbana skulle ha inneburit, med tanke på avståndet 70-100 cm från revolverns mynning, *en felaktig vinkel på en grad i våglinjen, dvs en liten avvikelse från en perfekt kulbana*. För att ge en lekman en bättre uppfattning om storleken på misstaget motsvarar detta på det avstånd det rörde sig om (70-100 cm) att *revolvermynningen var fem mm fel givet en fast punkt för kolven*. Det var dessutom en besvärlig skottvinkel, där Lisbeth Palme står lutad över Olof Palme, som är på knä, med axelpartiet vänd mot gärningsmannen. En så bred träffyta som en rygg stod alltså inte gärningsmannen till buds. *Det torde vara ett tankeväckande faktum att om kulan krossat ryggraden istället så skulle sannolikt samtliga bedömare hävda att det var ett mycket bra skott. Konsekvensen härav vore nog för de allra flesta en bedömning av att det rört sig om en skicklig skytt*. Vi har dessutom ett snabbt förlopp med mycket som händer, dvs en stressituation och dåliga ljusförhållanden. Gärningsmannen behöver också kunna kontrollera rekyl från det första skottet. Magnumammunitionen i sig ger en något kraftigare rekyl vilket gör att även en tränad skytt behöver skjuta in sig på denna typ av ammunition för att snabbt kunna ge ett väl riktat andra skott.

Närmast som kuriosa må pekas på, för de företrädare som åberopar gärningsmannens kroppslängd i förhållande till Olof Palmes längd som avgörande för var kulan hamnar i våg, att trots att Lisbeth Palme befinner sig framåtlutad på ett avstånd som är längre bort än vid första kulan mot Olof Palme så hamnar denna kula i det närmaste perfekt i vågplanet inom samma träffområde som för Olof Palme.

Givet de väsentligt svårare förhållandena i alla avseenden vid skott nummer två ser vi det därför som ett bra andra skott.

Mot detta förlopp, med andra kulan avsedd för Lisbeth Palme, har framförts av Hans Holmér i kvadrant 2 FGM/P och huvudspåret PKK, att andra kulan skulle ha varit avsedd för Olof Palme. Syftet skulle ha varit att förvissa sig om att Olof Palme verkligen skulle vara så skadad att han oundgängligen skulle avlida ("over-kill"). Det är alltså ett renodlat och stiliserat mord i kvadrant 2 FGM/P. Skulle detta varit fallet rör det sig om ett dåligt riktat skott vilket skulle tyda på en oerfaren gärningsman. Att skottet är dåligt riktat framgår av att det skjuts i en situation där Olof Palme redan torde ha legat på marken när det avfyras och Lisbeth Palme böjt sig ned. Det skulle i så fall röra sig om en rätt okontrollerad skjutning. Vi har då även vägt in att en 'double action' skjutning ger en viss dragning åt höger för en högerskytt. Men det kan inte rimligen uppgå till de här aktuella 20 graderna. Den av Palmeutredningen gjorda rekonstruktionen håller inte heller detta för sannolikt.

Det bör nog snarare uttryckas så att även en erfaren skytt torde behöva ha stöd av en viss slumpvariation för att hamna så att bägge kulorna i de nu aktuella träffområdena skulle bli omedelbart dödande. Det torde ha varit svårt att räkna med att träffa så exakt två gånger i rad givet omständigheterna.

Vad kan då en gärningsman tänkas vilja uppnå med ett skott mot Lisbeth Palme?

Ja, det naturligaste svaret torde väl vara att gärningsmannen för gott vill tysta det närmaste vittnet. Lisbeth Palme är den enda person som egentligen varit tillräckligt nära för att kunna tänkas känna igen honom. Vi har självfallet även övervägt andra alternativ t ex att gärningsmannen skulle ha hyst agg mot bägge makarna. Därmed ligger ett motiv kopplat till deras privata liv nära. Vi har dock avskrivit en sådan hypotes efter vissa undersökningar (se avsnitt 8). Vidare finns det klara indikationer på att Lisbeth Palme inte kan ha känt igen gärningsmannen trots att de hade ögonkontakt (jfr även bilaga 6 Lisbeth Palmes vittnesmål).

Efter skottlossningen

Gärningsmannen tar omedelbart efter att Lisbeth och Olof Palme beskjutits ett steg bakåt och sedan ett par steg till vänster in mot Tunnelgatan. Ett vittne uppfattar att han därvid stoppar in vapnet innanför rocken. Han stannar sedan och tittar på offren. Därefter börjar han avlägsna sig halvspringande.

Att gärningsmannen tar ett steg bakåt görs sannolikt för att inte kliva på den liggande Olof Palme. Skulle gärningsmannen vara en erfaren skytt ingår det naturligt i mönstret att "markera" offer och brottsplats för att undersöka om syftet uppnåtts. En oerfaren gärningsman skulle i och för sig kunna ha samma bevekelsegrunder men det är inte ett inlärt handlingsmönster. Något vittne använder uttrycket "liksom tvekande".

Varför sköt inte gärningsmannen fler skott mot Lisbeth Palme? -

Inledningsvis bör det nog uppmärksammas att gärningsmannen som står nära Lisbeth Palme måste ha antagit att kulan träffar Lisbeth Palme i ryggen på den avsedda platsen. Att han i hastigheten, med den stress och de ljusförhållanden, som rådde inte kan tro att kulan skulle ha gått igenom kläderna men bara snuddat ryggen bedömer vi vara helt naturligt. Vår bedömning är att gärningsmannen trodde sig ha träffat Lisbeth Palme på avsett sätt. Men vid den avslutande markeringen kan osäkerhet ha uppstått. Jämför här vittnesuppgifterna om viss tvekan hos gärningsmannen. Men han väljer uppenbarligen att lämna platsen då han också avläser att dådet har uppmärksamats av andra vittnen. Han har dock inte anledning att tro annat än att Lisbeth Palme skulle vara svårt kanske dödligt sårad. Lisbeth Palme var ej heller det primära målet för hans attentat utan närmast en försiktighetsåtgärd. Andra mer fantasifulla hypoteser som framförts i media har prövats av oss i an-

slutning till respektive kvadrant och spår. Samtliga av de vi övervägt har dock kunnat avfärdas.

Våra slutsatser är (som förstahandsalternativ i denna sekvens)

- att någon ljuddämpare inte använts,
- att någon underladdning inte förekommit,
- att ammunitionen inte skulle ha påverkats på detta sätt om den varit nedgrävd eller på annat sätt halvfuktigt bevarad under mellantiden (1979-1986),
- att ljudbilden fortfarande förvånar oss något,
- att det rör sig om en erfaren skytt,
- att skytten har vissa anatomiska kunskaper,
- att gärningsmannen försökte döda Lisbeth,
- att gärningsmannen kan vara en psykiskt störd och ev känslökall person, eller en hit man, terrorist eller agent. Slutligen kan det självfallet även röra sig om en person som av andra skäl är van att skjuta och döda.

7.3.7 Flykten

Av speciellt intresse i den fortsatta flykten är enligt vår bedömning:

- Nieminen gör också en iakttagelse om att gärningsmannen försökte öppna en liten väska under sin halvspringande flykt nedåt David Bagares Gata. Detta leder till tanken på en tävlingsskytts vapenväska. Vad syftet egentligen skulle ha varit med att så snabbt få in vapnet i en väska blir litet dunkelt. I synnerhet om gärningsmannen haft ett hölster. Vi vill fästa uppmärksamheten på förekomsten av ett eventuellt hölster av flera skäl. Ett hölster fyller en viktig praktisk funktion i detta sammanhang genom att öka rörelseförmågan i alla skeden. För en gärningsman som sannolikt har visat sådan omsorg vid val av vapen och ammunition vore det logiskt att också ta med sig ett hölster om han har tillgång till det. Vidare gäller att det finns en vittnesuppgift (xx) som säger att gärningsmannen stoppar in vapnet innanför rocken. Slutligen diskriminerar uppgiften om ett hölster olika gärningsmän åt väl. Christer Pettersson är t ex osannolik som innehavare av ett hölster. XX i avsnitt 11.4 vet vi hade ett hölster. Hit men och agenter skulle sannolikt använda hölster i detta läge.
- Ett annat alternativ vore då att väskan skulle ha innehållit en W/T (vi rör i så fall i kvadrant 2 FGM/P). Det skulle vara naturligt i detta läge eftersom det rör sig om improviseringar efter det att makarna Palme gick "åt fel håll", dvs söderut och korsade gatan vid Sari. En flyktbil torde då ha omgrupperats till Tunnelgatan väster om Sveavägen eller Olofsgatan. Så fort gärningsmannen kommit upp David Bagares Gata uppstår ju behovet av att få kontakt med flyktbilen. Han har då förvissat sig om att ingen följer efter honom. Detta alternativ skulle då te sig rimligare än att ta fram en vapenväska.

- *Eventuella flyktbilar* som iakttas av olika vittnen nere på Tunnelgatan/Olofsgatan eller på Snickarbacken/Birger Jarlsgatan. Skulle någon av dessa kunna säkerställas att tillhöra mordet på Olof Palme så faller självfallet kvadrant 3 EGM/OP. Problemet med flyktbilar är som sagt att observationen kan vara riktig men att det som faktiskt skett, nämligen att en passagerare stiger in i en bil som därefter far iväg, har förstörats upp i efterhand av vittnena. Det finns ytterligare en intressant förklaringsfaktor till detta med flyktbilar och överhuvudtaget människor som springer hit och dit. Det är att den allmänna kriminaliteten inom området är sådan att när sirener hörs så ser man till att försvinna ur området. Hypotesen framförs av SÄPO i en PM (SÄPO PM s). Det skulle i så fall kunna förklara observationer efter kl 23.24. Men knappast ända nere på Snickarbacken. De ovan nämnda flyktbilarna torde därmed inte beröras. *Vi tycker inte att vi har underlag för att föra bort alla dessa observationer om flyktbilar. Mest trolig är dock i så fall de två vid Snickarbacken/Birger Jarlsgatan. Det uppges vara de mest tillförliga vittnena och en ev flyktbil är den mest logiska i det senare skedet. I tidigare skede är observationerna om flyktbilar på Tunnelgatan och Olofsgatan (respektive) de mest naturliga. lär dock kunna avföras pga att han sannolikt ser Morelius bil. lär kunna avföras eftersom han sannolikt inte var på platsen.*

Vår slutsats är att det kan ha förekommit en flyktbil som därmed stjälp kvadrant 3 EGM/OP.

- Gärningsmän som av någon anledning kan ha nära till en bra plats att 'trycka på'. Det ligger helt i linje med gärningsmannaprofilens resonerang.

Vår slutsats blir att närhetsfaktorn ur gärningsmannens synvinkel kan ha haft betydelse för var gärningsmannen tar upp makarna Palme och var han avslutar den första delen av flykten.

7.4 Slutsatser

Våra huvudalternativ utgör därmed sökkriterier i den fortsatta analysen. De utgör följande:

- gärningsmannen tar upp makarna Palme vid Grand, dvs kvadrant 3 EGM/OP,
- förklaringen till att gärningsmannen befinner sig vid Grand är viktig,
- gärningsmannen hämtar vapnet i närheten, dvs inom en radie av 30-45 minuter till fots eller med annat färdmedel,
- gärningsmannen står vid Grand och följer omedelbart efter,
- gärningsmannen är kylig, kalkylerande, flexibel och förivrar sig inte,
- gärningsmannen har läst av omgivningarna eller väl förtrogen med mordplatsen,

- gärningsmannen är erfaren skytt och är sannolikt någorlunda anatomiskt bevandrad,
- gärningsmannen avsåg att döda Lisbeth Palme. Att han kan vara psykiskt störd och känslökall eller möjligen en hit man, terrorist eller agent.
- gärningsmannens vapen är en S&W, .357 Magnum med 6 tums pipa och med en 'pansarbrytande' ammunition från en 'batch' i november 1979. Han har eventuellt ett hölster på sig,
- gärningsmannen är en man i 30-40 års åldern, 175-180 cm lång, kompakt kropp och kort nacke, en spänstig eventuellt något avvikande gångstil. Han bär eventuellt stålbågade glasögon i ett tidigare skede eller under hela tiden,
- gärningsmannen bär en halvlång rock och eventuellt en toppluva/gökbomössa,
- någon av de två observerade bilarna vid Snickarbacken kan vara en flyktbil,
- närhetsfaktorn ur gärningsmannens synvinkel kan ha stor betydelse för såväl var han tar upp makarna Palme som val av flyktväg och var den första delen av flykten kan avslutas.

7.5 Avvikelser

Liknande uppgifter förekommer i kommissionens övriga material (främst PK-PM 6) men man har inte knutit ihop dem på detta sätt.

Referenser

- PK-PM6 1995-05-24
- Reserapport från Tyskland, Ingemar Krusell, xxx
- SÄPO Särskild utredningsgrupp PM 1986-04-24
- Rekonstruktion , Vincent Lange (VL)
- Mordet på Olof Palme - Brottanalys och gärningsmannaprofil, RPS 1994 (GMP)

8 Kvadranterna - en översikt

8.1 Inledning

Som tidigare framgått väljer vi att presentera scenarier och spår i den struktur som vår modell ger. I detta avsnitt gör vi en mer översiktlig redovisning av olika litet större spår i mordet på Olof Palme.

För att strukturera denna redovisning för vi nu in motiv och hotbilder i analysen. Den strukturering vi använder av motivbilder ansluter nära till den som redovisas i gärningsmannaprofilen fast den är litet mer nedbruten i vissa av dess delar. Ett skäl för att använda denna är att det torde vara en fördel om vi kan använda en struktur som redan använts i Palmeutredningen. Därmed slipper vi i alla fall den diskussion som lätt annars uppstår när man egentligen menar samma sak men pratar om den som det gällde olika saker.

Vidare får vi med den här valda ansatsen en logisk struktur där indicier och vittnesmål rörande motiv, händelseförlopp och gärningsman hanteras i ett sammanhang - ett scenario. Finner vi, med rätt eller orätt, att det finns avgörande argument mot ett sådant scenario på ett tidigt stadium i en sådan sekvens prioriterar vi inte detta scenario för fortsatt analys. Det är en fråga om att hushålla med begränsade utredningsresurser. I en del fall har den typen av uppslag redan behandlats i andra av kommissionens PM. Om vi i dessa fall inte sett något som verkar tveksamt i analysen finns det ingen anledning för oss satsa ytterligare resurser på det.

Inledningsvis redovisar vi våra överväganden kring *de fyra olika kvadranterna* - huvudscenarierna - och den därav följande *'axeln'* i *Palmeutredningen*.

Därefter en översiktlig beskrivning av *hotbilder: PKK och palmehatet*.

I kvadrant 2 FGM/P behandlas översiktligt som viktigaste utrikespolitiska motivbilder *Irak-Irakonflikten, Sydafrika och PKK*; som viktigaste inrikespolitiska motivbilder *Moskvaresan, Polisspåret, Bofors' Indienaffär och Skanskas tänkta affär med Saudiarabien* (de båda senare som ekonomiska motivbilder), *Harvardaffären* samt slutligen *palmehatet*.

I kvadrant 3 EGM/OP behandlas översiktligt *privata motiv, övriga motiv: 33-åringen och Christer Pettersson* samt *gärningsmannaprofilens motivbilder*.

Kapitlet avslutas som vanligt med *Avvikelser* i förhållande till övriga PK-PM. Där finns också en översiktstabla med behandlade motiv- och hotbilder.

8.2 Motiv- och hotbilder

Låt oss först titta litet på den naturliga sekvensen vid ett mord - när, var och hur - och låta frågan om dessa kan ha något speciellt intresse för vår analys finnas med i bakhuvudet. *Frågan är således*

- om tidpunkten (*när*) för mordet (1986-02-28) hade någon avgörande betydelse för att det kom till stånd. Det riktar vårt intresse mot vad som hade hänt den närmaste tiden före mordet och vad som skulle hända den närmaste tiden efter,

- om *var* det skedde, dvs ute på stan under en av Olof Palmes fritidskvällar, hade någon avgörande betydelse för att det kom till stånd. Varför skedde det inte på annat ställe,

- om valet av revolver och 'pansarbrytande' ammunition samt övriga delar av i händelseförloppet (*hur*): avvaktandet fram till en idealisk brottsplats, lugn och kontrollerad flykt, ingen ögonkontakt eller samtal med offren, skjutandet bakifrån i ryggen - har något avgörande förklaringsvärde.

När vi gör prövningen av motiv- och hotbilder utgår vi vidare från vår kunskap om offret (victimizing) och provar både rationella respektive irrationella/personliga motivbilder.

Låt oss sedan återvända till vår modell, dvs den fyrfältstablå med fyra kvadranter (huvudscenarier) och de huvudspår som Palmeutredningen arbetat med.

Tablå 1 Huvudscenarier och huvudspår

	En gärningsman	Flera gärningsmän
Planerat	kv 1 EGM/P	kv 2 FGM/P - PKK (maj -86) - Polisspårén (=87)
Oplanerat	kv 3 EGM/OP - 33 åringen (mars -86) - Christer Pettersson (okt -88) - GMP (febr -94)	kv 4 FGM/OP

När man ser denna fördelning så uppstår självfallet inledningsvis frågan varför kvadrant 1 och 4 inte tilldragit sig något intresse. Låt oss fundera litet på dessa två fall.

Kvadrant 1 EGM/P innebär, enligt modellens definitioner, att gärningsmannen redan före kl 20.35, dvs innan makarna Palme gått en bit ned mot T-banan, var medveten om att han skulle kunna göra ett försök att mörda Olof Palme. Låt oss operationalisera detta till att vara innan de svängt in på

Yxsmedsgränd, som är den första tvärgatan de viker in på. Det innebär således att gärningsmannen genom någon typ av övervakning eller annat tips visste om att de skulle gå på Grand samma kväll. Det som skiljer kvadrant 1 och 3 är egentligen den att i kvadrant 3 blir själva 'upptagandet' centralt, dvs hur det kunde komma sig att gärningsmannen av en slump stötte på Olof Palme ute på stan.

Om vi rent allmänt undersöker scenarier med en ensamagerande gärningsman, EGM, så vore det utifrån andra mord av detta slag naturligare att vänta sig en ensamagerande gärningsman som planerat att mörda Olof Palme, dvs kvadrant 1 EGM/P. Jämför man med i stort sett alla andra fall, som de redovisats i avsnitt 6 Tidigare attentat, finner man att gärningsmannen i förväg vetat var offret skulle befinna sig och sökt sig dit. I det generella fallet vid en ensamagerande gärningsman (EGM) är det således frågan om det skett någon övervakning/ efterföljande eller inte. Det är rimligt att anta att det också påverkar hur gärningsmannen kan tänkas 'se ut' och hans motiv.

Vi väljer därför att som ett specialfall i anslutning till kvadrant 3 EGM/OP även behandla det fall, vilket i och för sig vore det naturligaste, där gärningsmannen visste med sig att han skulle kunna komma att mörda Olof Palme denna kväll, dvs kvadrant 1 EGM/P. Det innebär som tidigare framgått i första hand att gärningsmannen följt efter Olof Palme från bostaden.

Låt oss därefter fundera litet på kvadrant 4 FGM/OP. Hur skulle det kunna tänkas se ut egentligen? Det är således flera gärningsmän som utan föregående planering (i alla fall detaljplanering) beslutar sig för att mörda Olof Palme samma kväll som de stöter på honom. Det finns i och för sig scenarier i denna kvadrant som inte är fullständigt osannolika. Gemensamt för dem i denna kvadrant är dock att själva 'upptagandet' även här är centralt. En av deltagarna t ex får syn på Olof Palme i anslutning till biobesöket. Han kontakter därefter sin (-a) medsvurne (-a). Attentatet utförs sedan av gärningsmannen och troligen väntar den andre/de andra med en flyktbil. För att det skall bli någon rim och reson måste de rimligen ha planerat/pratat om att mörda Olof Palme tidigare men att det inte materialiserat sig något lämpligt tillfälle tidigare. Klart är dock att ett sådant huvudscenario är mindre sannolikt. Det vilar för mycket 'vargflock' över ett sådant scenario. Vi har därför inte prioriterat att satsa resurser på detta. Det finns inte heller vad vi vet några meningsfulla uppslag i denna riktning.

Hotbilder

Hotbilder brukar delas in i allmänna respektive specifika element. I gärningsmannaprofilen (GMP s 43) redovisas hur dessa såg ut vid tidpunkten för mordet. Den allmänna hotbilden gällde främst Olof Palme i egenskap av statsminister som kunde råka ut för attacker från psykiskt sjuka människor. Olof Palme hade därför normalt livvakter till sitt beskydd när han rörde sig utanför den sk triangeln (bostaden - Riksdagshuset - Rosenbad).

Beslutet om att statsministern rutinmässigt skulle ha livvaktsskydd var relativt nytt (19xx) och fattades efter hot från Ustasja, den kroatiska terroristor-

ganisationen, i samband med Baresics mord på den jugoslaviske ambassadören.

Den specifika hotbilden, som grundar sig på en bedömning av att en specifik person eller organisation vid ett givet tillfälle skulle utgöra en fara, bedömdes låg vid tillfället för mordet. Från SÄPOs sida var man inte medveten om några särskilda hot vid tidpunkten för mordet. (GMP s 43)

Vår bedömning

PKK var klassad som terroristorganisation av den svenska regeringen på grund av dess mord, avrättning på öppen gata, i Uppsala. Sedermera tillkommer mordet vid Medborgarhuset i Stockholm och knivdådet vid Slussen någon tid senare. PKKs generalsekreterare 'Apo' Öcalan hade inte beviljats asyl och därmed utvisats ur Sverige i början av 1984. Till saken hör att samtidigt med att 'Apo' utvisades förnyades inte hans hustrus uppehållstillstånd. Hon hade under någon tid dessförinnan bott i Sverige.

På grund av terroriststämpel hade SÄPO föranstaltat om telefonkontroll av ett stort antal kurder. Man låg vid tidpunkten för mordet efter med såväl tolkning som utskrifter av banden. I många av dessa sedermera avlyssnade band uttrycktes direkta hot mot den svenska regeringen och Olof Palme av ett flertal individer (se bilaga 3). Trots dessa rätt sinistra iakttagelser hade SÄPO inte uppfattat att PKK skulle utgöra ett specifikt hot mot Olof Palme vid denna tidpunkt. Någon särskilt god grund för att bedöma om PKK utgjorde ett specifikt hot mot Olof Palme hade nog således inte SÄPO vid denna tidpunkt. Att PKK i efterhand kanske inte visat sig ha med mordet att göra är en annan sak eftersom SÄPO rimligen måste arbeta med rätt breda säkerhetsmarginaler i sin bedömning.

Det hela tyder mer på att själva tanken på att en svensk statsminister, även om han hette Olof Palme, skulle kunna mördas var tämligen främmande för till och med de som svarade för hans personliga säkerhet, SÄPO.

Om man därtill lägger palmehatet blir det en än märkligare bedömning från SÄPOs sida. Två möjligheter föreligger dock härvid. Enligt den ena har palmehatet uppförstorats i efterhand. Det var aldrig särskilt allvarligt och utgjorde inget reellt hot. Enligt den andra var det allvarligt och då borde rimligen SÄPO gjort en annan bedömning. Om det var så borde den allmänna hotbilden varit sådan att förstärkt livvaktsskydd borde ha tillämpats hela tiden. Motargumentet så här i efterhand från SÄPOs sida är självfallet att Olof Palme inte lät sig övertygas på denna punkt. Ett argument som det ligger en del i, dock inte en *hel* del i.

I efterhand är det lätt att vara efterklok. Att mordet på statsministern sker på öppen gata då denne är utan livvakter är dock självfallet i sig ett nederlag för de säkerhetsansvariga. Beroende på vem som är gärningsmannen kan bedömningen bli mer eller mindre hård. Skulle det röra sig om PKK blir kritiken mot bakgrund av ovanstående hård. En förmildrande omständighet kan möjligen vara de amerikanska erfarenheterna, där FBI och CIA inte i sitt mycket

omfattande förebyggande attentatsskydd lyckats 'få upp' någon av de attentatsmän som slagit till mot presidenter och toppolitiker under modern tid, dvs fr o m år 1963.

8.3 Kvadrant 2 FGM/P

Strukturerar vi materialet i tänkbara motivbilder har vi utifrån en samlad men översiktlig bedömning kommit fram till nedanstående.

Utrikespolitiska motiv

I denna del grundar vi oss på förtroliga och konfidentiella samtal med personer som vi bedömt ha den erforderliga insyn och kompetens som krävs för att ge bästa belysning åt dessa motivbilder. Därutöver finns den PM som dåvarande kabinetssekreterare Sverker Åström överlämnade till Hans Holmér enligt önskemål från den senare. Denna PM är dock så generellt och diplomatiskt hållen att den ger föga vägledning för en prövning av tänkbara motivbilder. En bedömning som delas av flera insatta personer. Sverker Åström lär dock för sin del ha lutat åt Sydafrika, givet att det skulle röra sig om en utländsk inblandning.

Med denna infallsvinkel kommer vi att peka på områden som vi och våra sagesmän bedömer vara av den vikten och den intensiteten att de skulle kunna utgöra tänkbara motivbilder. Det är Irak-Irankonflikten, Sydafrika och PKK.

Vi har därmed lågprioriterat de relativt få och 'tunna' uppslag som varit kopplade till stormakterna, Chile, PLO med flera.

Irak-Irankonflikten

"Kriget mellan Irak och Iran utbröt i september 1980. Orsakerna är komplicerade. I viss utsträckning går de tillbaka på en gammal tvist rörande vattenvägen Shatt-al-Arab. Men konflikten har också andra viktiga - historiska och religiösa - dimensioner.

... Efter kontakter mellan parterna och säkerhetsrådets medlemmar utsåg generalsekreteraren Olof Palme som sin särskilde representant i arbetet att lösa konflikten.... Olof Palmes uppdrag var personligt... Generalsekreterarens och Olof Palmes medlingsarbete ..har huvudsakligen följt två linjer. För det första har arbetet avsett en övergripande förhandlingslösning. Syftet har varit att få till stånd förhandlingar om en rad av konfliktfrågor efter eldupphör och trupptillbakadragande.

För det andra har det under vissa skeden varit fråga om att få till stånd arrangemang och överenskommelser med syfte att sänka stridsnivån och minska effekterna av kriget. Den formella modellen för detta - som i mycket var Olof Palmes idékonstruktion - har varit åtaganden från båda sidor gentemot FN:s generalsekreterare och/eller hans särskilde representant, alltså inte åtaganden direkt mellan parterna. Arrangemang av detta slag kan avse t.ex. förbud mot attacker mot civilbefolkningen. Åtskilliga liv har sparats genom en uppgörel-

se om att avstå från attacker mot civila mål, som på detta sätt kom till stånd i juni 1984, och som under en period av mer än åtta månader respekterades av båda parter." (Sverige och internationell medling, UD informerar 1986:4, s 9)

Konflikten väckte mycket starka känslor i båda länderna. De har båda ett sådant förflutet att ett attentat mot en internationellt utsedd medlare inte helt kan uteslutas. Det räcker här med att erinra om för Irans del ambassadockupationen i Thereran, Irans antagna stöd till Hizbollah med dess självmordsattacker och dödsdomen ('fatwan') mot Salman Rushdie. För Iraks del kan erinras om gasattacken mot den egna befolkningen då tusentals människor dödades, gasanfallen mot Iran, de bio-kemiska vapenprogrammen och under Gulfkriget: tagandet av tusentals civila från väst som gisslan och mänskliga sköldar, utpumpningen av miljarder kubikmeter olja i Persiska viken samt sprängningen av samtliga oljekällor i Kuwait. Bägge de senare åtgärderna med kända miljökonsekvenser som t o m drabbade det egna landet hårt. Under kriget genomförde även en irakisk stridsvagnsenhet ett av de få anfallen mot FN-alliansen genom att vända kanontornen bakåt, vilket är ett internationellt överenskommet sätt att visa att man vill kapitulera, för att i sista stund vända dem rätt och ge stormeld. Det här refererade räcker säkert som indicier på att tanken på att mörda en internationellt utsedd fredsmäklare i sig inte skulle ha behövt uppfattas som totalt främmande eller mönsterbrytande, förutsatt att det verkligen skulle ha bedömts kunnat gagna deras intressen. Därmed inte nu sagt att de skulle ha gjort denna senare bedömning.

Vid tidpunkten för mordet på Olof Palme och närmast före var situationen följande. Irak var angripare och hade militära framgångar under de två första åren (1980-82). Därefter hade Iran framgångar och trängde rätt långt in i Irak. Iranierna hade den större motivationen efter ett tag. De var angripna och de lade även religiösa aspekter på kriget. Kriget var mycket oförsonligt och skoningslöst. Irak införde som den första parten, och utnyttjade även mest, kemiska stridsmedel i strid med alla konventioner. När Iran gick på sin motoffensiv gjorde man enligt vissa bedömare ett viktigt misstag i och med att man gick för långt in i Irak ('punishment'). Man förlorade därvid mycket av det stöd som ändå fanns i världssamfundet för Irans rättmätiga krav på att få tillbaka ockuperat område. I väst fruktade man en fortsatt expansion av den iranska fundamentalismen.

Under 1985-86 rådde det ett dödläge med meningslösa men blodiga attacker från bägge parter utan att någon kunde vinna några avgörande positioner. 1987-88 började Irak åter att gå till anfall med viss framgång. Irak hade då under en rätt lång tid fått köpa moderna vapen från väst.

Som grund för FN:s inblandning låg en resolution från FN:s säkerhetsråd oktober/november 1980. 1980-11-05 angavs i ett uttalande uppdraget till Olof Palme som person (han var då oppositionsledare i Sverige) att medla i konflikten. Han var, med stöd från säkerhetsrådet, generalsekreterarens särskilde representant i arbetet att lösa konflikten. Uppdraget angavs vara att "underlätta auktoritativa kontakter med och mellan de berörda regeringarna för att möjliggöra snara förhandlingar om fred."

Det rörde sig om en medlarroll och inte en skiljemannaroll. Olof Palmes uppfattning om var skuldbördan låg hade dock stor betydelse för hur FN och världssamfundet såg på konflikten. Ett förhållande som parterna var medvetna om.

Irak uppges ha varit den part som under 1985-86 var mest besviken på Olof Palme. De hade svårt att acceptera Olof Palmes syn på att Irak skulle dra sig tillbaka till erkända gränser och därefter fortsätta att förhandla om fred. De ville heller inte acceptera FN:s grundinställning att territoriella vinster inte får uppnås med krigsåtgärder. Konsekvenserna för Irak om Olof Palmes ståndpunkt skulle accepteras var att landet, efter sex års oförsonliga och kostsamma krig, skulle tvingas tillbaka där man startade. De kunde inte heller utesluta att ett stort krigsskadestånd skulle behöva erläggas till Iran. Prestigeförlusten för Irak skulle ha varit stor.

Förhandlingsarbetet gick trögt under tiden 1984-86. Efter Olof Palmes död gick generalsekreteraren Peres de Cuellar själv in som medlare. Den man som skötte själva arbetet hette Diego Cordobes. Först i och med att det kalla kriget började tina upp år 1987 öppnades sig möjligheten att få fart på förhandlingarna igen. FN:s resolution 1987:508 som antogs 1988 lade grunden för den framgångsrika medlingen. 1988 utsågs Jan Eliasson som medlare av FN.

Olof Palme hade, enligt vissa uppgifter, som vana att prata tämligen öppet om dessa känsliga medlarfrågor i telefon t ex över Atlanten med generalsekreteraren och andra. Risk för telefonavlyssning fanns.

Irak-Irakonflikten var den mest känsliga utrikespolitiska frågan som kunde vara tänkbar som motiv för mordet på Olof Palme enligt vissa bedömare. Den var av en helt annan dignitet än Chile, PLO m fl.

Eventuell krutsmuggling till Irak och/eller Iran

De rykten som fanns vid denna tid om att det skulle ha förekommit illegal försäljning av krut från svenska företag till en eller bägge krigförande parter, kan enligt vår bedömning inte rimligen ha utgjort motiv. Oavsett hur det verkligen förhöll sig i sakfrågan. Skälet är nämligen att Olof Palme och Jan Eliasson umgicks så mycket med bägge parter att om någon av dem skulle vara missnöjd av denna anledning skulle de ha framfört det personligen till medlarna. Några sådana påpekanden lär inte ha förekommit.

Vår bedömning för Irak-Iranspåret är vad avser motivbilden och studerade indicier:

- att ingendera parten egentligen skulle ha kunnat vinna särskilt mycket på ett sådant attentat. Det försegick även andra medlingsförsök bl a medlare utsedda av Arabförbundet. Inga radikala förändringar vore att vänta som en konsekvens av attentatet. Det borde parterna ha insett,

- att om det blev känt att någon av länderna vore anstiftaren av attentatet mot Olof Palme skulle det förlora en oerhörd prestige internationellt. Det måste

dessas länders ledningar ha insett och beaktat i förhållande till eventuella vinster med attentatet,

- att vore det trots allt så att något av dem skulle ligga bakom attentatet låge Irak närmast till hands med tanke på hur krigssituationen gestaltade sig vid detta tillfälle,

- att skulle Irak ha varit anstiftaren till attentatet vore det närmast till hands liggande alternativet att detta land skulle utnyttjat en hit man. Denne skulle sannolikt inte ha varit irakier och troligen inte heller kunnat spåras tillbaka till uppdragsgivaren. Det vore alltför riskfyllt. T o m Saddam Hussein måste ha insett konsekvenserna av hur det skulle uppfattas om en irakier skulle ertapas vid attentatet,

Vår samlade bedömning av Irak-Iranspåret är således att vi inte prioriterar detta spår inom våra resursramar..

Sydafrika

Det motiv som Sverker Åström såg var det svenska stödet till ANC och det kategoriska fördömandet av apartheidpolitiken. Detta framgår dock inte av hans promemoria utan har uppgivits av initierade bedömare.

Vi har endast översiktligt granskat vissa delar av materialet i anslutning till detta motiv och spår. Uppslaget har dock helt nyligen fått förnyad aktualitet genom uppgifter i samband med rättsprocesser mot ökända säkerhetsagenter vid den gamla regimen i landet. Motivbild verkar finnas men behöver kvalitetssäkras ordentligt t ex omfattningen på det svenska stödet till ANC, noggrannare studier av Olof Palmes utspel rörande apartheidsystemet etc. Våldsbegärheten hos den sydafrikanska säkerhetstjänsten är numera väl känd. Vår tolkning av händelseförloppet medger också att en hit man eller en agentgrupp med eller utan svensk koppling kan vara inblandad i mordet. Skulle det föreligga en koppling till Sydafrika blir parallellen med mordet på Martin Luther King slående - samma rashat och vita extremister..

Detta spår behöver dock följas upp ordentligt, vilket tid och resurser inte medgivit för oss. Det senast insamlade materialet är inte heller tillgängligt för analys ännu.

PKK

PKK (Partia Karkeren Kürdistan) är en frihetsorganisation som verkar för ett fritt Kurdistan. Här finns tänkbara motivbilder, direkt uttalade hot mot Olof Palme och ett stort antal mer eller mindre rimliga indicier. Det är ett av de huvudspår som Palmeutredningen lagt ned mycker resurser på under årens lopp. Det kan diskuteras om det skall sorteras in under utrikespolitiska motivbilder eller inrikespolitiska. Med utgångspunkt från att PKK som organisation inte skulle ha kunnat begått attentatet utan direkt order eller godkän-

nande från organisationens högsta ledning i Damaskus, har det förts till utrikespolitiska motivbilder. Detta huvudspår redovisas i kapitel 9 och utförligare i bilaga 3.

Inrikespolitiska motiv

Moskvaresan

Bakgrunden till den motivbild som ofta benämns 'Moskvaresan' är sammansatt av flera delar: de ubåtskränkningar som registrerades under sjuttio- och början av åttiotalet; förhandlingar om en ny territorialgräns i Östersjön mellan Sverige och Sovjetunionen samt den svenska östpolitiken i stort.

En bild, som illustrerar hur många med rätt eller orätt upplevde den svenska regeringens inofficiella och reella syn på ubåtskränkningarna, ges i en av Ströyers teckningar i DN år 1984. Den kom i anslutning till Jan Eliassons resa till Moskva i egenskap av chef för politiska avdelningen vid UD. I denna teckning kommer Eliasson på besök hos sin motsvarighet i Moskva iförd simfötter och med en undertext som säger att han åtminstone kunde "pika dem litet för ubåtskränkningarna".

Stämningarna i Sverige inför Moskvaresan, som var planerad till 7 april 1986, var upphetsade. Belägg för detta finner man i den artikel som skrevs av dåvarande SIDA-chefen Carl Tham någon vecka före mordet. Han skriver litet tillspetsat: "... folk som står på kajerna och hurrar eller gråter" inför Olof Palmes förestående Moskvaresa. (DN 1986-02-?? s ?)

Ubåtskränkningarna hade, enligt en initierad källa, under många år väckt "enormt starka känslor" i vissa kretsar i Sverige. På dagordningen vid Moskvabesöket stod dessutom delningen av Östersjön mellan Sverige och Sovjet. Det gällde ett rätt stort område utanför Gotland som eventuellt kunde innehålla olja och därför vara av stor ekonomisk betydelse. Stämningarna bland annat på Gotland var mycket starka. Det förekom manifestationer på ön.

Det uppges vid denna tid ha funnits en del marinofficerare som var mycket fosterländska. Det kan därmed ha funnits stämningar bland vissa av dem som skulle kunna utgöra grunden för attentatet mot Olof Palme. Belägg för detta ges i bl a von Hofstens artikel i DN (1986-02-??) någon tid före mordet.

Nuvarande försvarsministern Tage G Pettersson finner det i en TV-intervju i år (Norra Magasinet 1996-02-??) vara "en otrolig situation då svenska officerare vid denna tidpunkt nästintill såg statsministern som en landsförrädare" (syftar sannolikt på von Hofstens DN-artikel).

Grunden till denna motivbild skulle således delvis stå att finna i ubåtskränkningarna och den hantering som dessa fick av den svenska regeringen under en följd av år. Det är inte svårt att föreställa sig att svenska officerare och i synnerhet marinofficerare som deltagit i jakten på vad som antogs vara sov-

jetiska ubåtar kunde ha upplevt en successivt ökande maktlöshet och därav följande agg mot regeringschefen Olof Palme.

Den militära säkerhetstjänsten fick i mitten av 1986 av dåvarande Palmeutredningen i uppdrag att undersöka om det fanns några misstankar mot officerare. Resultatet härav blev att några sådana indikationer inte förelåg (PK m-ant xx).

Några mer systematiska studier av hur svenska officerares åsikter såg ut vid denna tidpunkt gjordes aldrig enligt samma uppgift (PK m-ant xx). Några sådana noteringar får inte t ex SÄPO hålla om det inte föreligger skälig misstanke om brott.

Vid vårt studium av Palmeutredningens material har vi kommit i kontakt med en uppgift i anslutning till detta spår. Det gäller en uppgift som lämnats av vittnet Lars-Erik Eriksson (L14) som väntade på att hans föräldrar skulle komma ut från föreställningen Ran kl 23.35. När han kommer hem till sin bostad på Stagneliusvägen vid DN kl 00.01 hör han vad han först tror är ljud från en främmande person i hans egen lägenhet. Snart inser han dock att det är från våningen ovanför, en övernattningslägenhet där det bodde en, som Lars-Erik Eriksson tror, svensk marinofficer som annars sällan är där. När Lars-Erik Eriksson blir uppringd 02.15 av en kamrat som berättar att Olof Palme blivit mördad efter ha varit på biografen Grand, inser han att han bör lämna sina intryck av den 'stirrande' mannen till polisen direkt. När han går nedför trappan och står vid porten rusar en man förbi honom. Mannen kom från tvättstugan och försvann uppför trappan och in i en lägenhet ovanför. Dessa uppgifter lämnar Eriksson i ett något senare förhör den x mars (L14?). Förklaringen till att någon uppföljning inte skett av just detta tips är, enligt uppgift till oss, att det rört sig om s k sidoinformation enligt Palmegruppens terminologi.

Med hänsyn tagen till att just denna motivbild idag är en av de få kvarvarande som kan ha intresse borde en uppföljning av uppslaget ha skett enligt vår uppfattning.

Några ytterligare indicier som stöder ett sådant scenario har vi dock inte stött på. Utan ytterligare indicier har vi därför inget underlag för att analysera detta spår vidare. Men vi anser att denna motivbild i sig är ett av de tyngre kvarvarande inrikespolitiska motiv vi kan se.

Polisspåret

Den gemensamma nämnaren för det som ofta kallas "Polisspåret" är att en eller flera poliser har antagits vara inblandade i mordet på Olof Palme. Vad motivet skulle ha varit är ofta oklart men underliggande får man i de flesta fall intrycket av att det skulle ha rört sig om ett allmänt palmehat av mer primitiv och oreflekterande natur. Få saker har ägnats en sådan uppmärksamhet relativt uppslagens kvalitet i vid bemärkelse av såväl Palmeutredningen som Palmekommissionen.

För Palmekommissionens del har framtagits

- tre underliggande PM av kartläggningskaraktär,
- en fjärde del som är en specialanalys av bröderna Poutiainens bok "Inuti Labyrinten": PM "Ut ur labyrinten?" (PM 10:4-C 1996-05-21)
- en tjockare summerande PM "Polisspåret" (PM 10:5 1996-02-14),
- en speciell analys av SÄPOs arbete med polisspårerna "SÄPO" (PM 17 1996-05-22).

Vi skall här kortfattat summera vilka slutsatser vi dragit av detta material, bröderna Poutiainens bok "Inuti labyrinten" samt våra intervjuer. Vi avstår av utrymmes- och resursskäl att redovisa på samma detaljeringsnivå som för övriga motivbilder.

Eftersom Polisspåret är en samlingsbeteckning för allt som kan ha med polisens inblandning ser vi med utnyttjande av vår modell följande infallsvinklar:

- misstankar mot enskilda polismän för att vara gärningsmannen, dvs kvadrant 1 EGM/P och kvadrant 3 EGM/OP (fast det senare fallet är mindre frekvent bland uppslagen),
- misstankar mot polismän ingående i någon typ av sammansvärjning, dvs främst kvadrant 2 FGM/P. Åtminstone en av konspiratörerna har varit polisman,
- i kvadrant 2 FGM/P ingår i ett scenario som en del av konspirationen en inblandning från någon eller några i polisens ledningscentral under den första timmen efter mordet. Bröderna Poutiainen antyder en medveten fördröjning av arbetet i ledningscentralen.

Inledningsvis kan vi konstatera att *vi godtar den analys som gjorts av kommissionens sekretariat och drar i stort sett samma slutsatser som de gjort.*

Vi vill dock förtydliga vår bedömning genom att särskilt peka på några förhållanden och våra därav dragna slutsatser.

För det första kan vi inte riktigt se något för en utanförstående rimligt motiv för just poliser att mörda Olof Palme. Den enda motivbild vi kan se är i så fall att hänföra till 'restposten' bland motivbilder - palmehatet. Men vi tror inte att palmehatet skulle grassera värre bland poliser än andra yrkesgrupper. Ej heller att just denna grupp skulle ha anledning att känna sig förfördelade av Olof Palme snarare tvärtom. Under Olof Palmes tid hade polisväsendet byggts ut kraftigt och generellt sett fått högre status. Han hade en "sträv" attityd till kriminalitet överhuvudtaget och var ingen "duva" vid nådeansökningar m m. Vi för vår del ser en klar skillnad vad avser grunden för en motivbild mellan poliser och svenska marinofficerare. Den senare gruppen kunde

rimligen känt sig förfördelade på ett helt annat sätt (jämför ovan Moskvare-san).

Däremot kan ju poliser genom tillgång till vapen och kunskap om dess hantering ha något större förutsättningar än andra yrkeskategorier att begå brottet. Möjligen skulle också en krävande arbetssituation med mycket våld kunna tänkas sänka spärrarna mot att själv utöva våld. I en sådan pressad arbetsmiljö¹² kan det utvecklas mer våldsbenägna och avvikande 'subkulturer'. Ett sådant rätt känt exempel vid Norrmalmspolisen utgjorde den s k A-piketen. A-piketen hade dock upplösts ett par år tidigare. Just dess tidigare medlemmars göranden och låtanden under mordkvällen har också följts upp av Palmeutredningen. Fenomenet som sådant lär förekomma i de flesta länder och det finns inget som tyder på att just Stockholmspolisen skulle vara speciellt utsatt.

Misstankar mot poliser i anslutning till mord av den här karaktären är vanliga, jämför t ex i USA där det florerade många rykten i anslutning till mordet på president Kennedy om en konspiration från FBI:s sida. Som visats i avsnitt 6 Tidigare attentat, var man också från FBI:s sida rädd, och i just detta fall en förståelig rädsla, för misstankar om att FBI skulle ha varit inblandad i mordet på Martin Luther King.

Vad det gäller *den av bröderna Poutiainen antydda inblandningen från ledningscentralens sida* är vi tveksamma till *den* av följande skäl.

Fakta i målet är, som vi anser styrkt i ovanstående PK-PM, att den första polisbilens kom till mordplatsen kl 23.24 eller möjligen 23.25 (PK-PM 10:4-C s 25), dvs 2,5- 3,5 minuter efter skotten och litet drygt 2 minuter efter larmet kom in till ledningscentralen (kl 23.23.50 fröken Ur). Därefter kom polispiketen någon minut senare. Fyra poliser från piketen tog upp jakten på gärningsmannen kl 23.25-26, dvs 4-5 minuter efter skotten avlossats. En tredje polisbil dyker 23.25 upp uppe på David Bagares Gata, dvs 1-3 minuter efter det att gärningsmannen passerat. Dessutom råkade en polispiket befinna sig uppe på David Bagares Gata bara någon minut innan gärningsmannen kom springande uppför trappan. Det var bara en hårsman från att denna-piket kunnat öppna bildörren och dra in gärningsmannen.

Den första ambulansen (nr 1) som av en slump passerade förbi mordplatsen kom fram någon minut efter polisbilarna och ambulansmännen började arbeta omedelbart. I slutet av detta arbete, någon minut före de lämnade mordplatsen för ilfärd upp till Sabbatsbergs sjukhus, kommer den ambulans (nr 2) som rekvirerats av ledningscentralen, dvs litet drygt 5 minuter efter skotten och 4 minuter efter den blivit rekvirerad. Kl 23.28 var ambulansen (nr 1) med Olof och Lisbeth Palme på väg till Sabbatsberg. Kl 23.30 är de framme vid sjukhuset, dvs drygt åtta minuter efter skotten avlossats. Därav gick 2-4 minuter åt till medicinskt motiverade åtgärder på brottsplatsen. Skulle inte den första

¹² I en rätt ny amerikansk studie där man försökt bedöma hur stressframkallande olika yrkesmiljöer är, toppade inte som man ofta tidigare hört flygledares utan polis och lärares i socialt hårt belastade områden.

ambulansen (nr 1) kommit vilket är den intressanta frågan här, skulle samma sak skett men det skulle krävts ytterligare 2-3 minuter.

Före kl 23.27 visste man inte om vem offret var, dvs samtliga åtgärder som vidtagits dessförinnan var de normala åtgärder som vidtas vid en skottskada på gatan.

Sammantaget måste väl detta rimligen ändå betraktas som bra prestanda för de inblandade systemen?

Att en konspiration genom medvetna fördröjningsåtgärder skulle nöja sig med dessa tidsmarginaler, där fördröjningsmomenten i förhållande till det teoretiska idealfallet kanske uppgår till 90-120 sekunder, finner vi fullständigt uteslutet. Det räcker ju med att gärningsmannen litet tillspetsat uttryckt 'snubblar' i trappan upp mot David Bagares Gata så är det hela 'kört'. Just den kartläggning som bröderna Poutiainen gjort undanröjer - med visst stöd av de ovan nämnda PK-PM - alla eventuellt kvarvarande dubier på denna punkt.

Till dessa fakta i målet skall också läggas alla de andra invändningar som rimligen måste resas mot denna hypotes.

Kvar står då frågan om det finns några andra *rimliga* indicier på att en konspiration, kvadrant 2 FGM/P, med inblande poliser som kvarstår efter såväl Palmeutredningens som Palmekommissionens utredning? Ja, vi har i alla fall inte sett några i det material vi tagit del av.

Visserligen har inte några mer systematiska studier gjorts av polismäns politiska åsikter och sympatier, men vi tror ändå inte att det skulle förändra bilden. För oss är det fortfarande litet oklart vilka gränser som gällande regler sätter för sådana undersökningar.

Vad det sedan gäller misstankar mot enskilda polismän, dvs främst kvadrant 1 EGM/P och möjligen någon kvadrant 3 EGM/OP har vi inga kvarstående frågetecken efter detta synnerligen omfattande utredningsarbete.

Vår huvudslutsats är således att de idag inte finns några tyngre indicier som skulle tyda på inblandning från polismän i mordet på Olof Palme, oavsett vilken kvadrant det skulle röra sig om. En reservation måste dock göras självfallet för en ensamagerande polisman som hittills inte varit aktuell i Palmeutredningen. Vidare innefattar inte denna bedömning eventuella svenska poliser/säkerhetsagents koppling till Sydafrikaspåret. Det bör analyseras i anslutning till detta spår.

Mot bakgrund av att Palmekommissionen i sina direktiv har ett explicit krav på sig att utreda eventuella polisspår bör en fördjupad analys ske därav i särskild ordning.

Ekonomiska motivbilder

Två större ekonomiska affärer är av den digniteten att de i sig skulle kunna tänkas ha koppling till attentatet. Det är Bofors' Indienaffär med haubitsar och Skanskas tänkta affär med Saudiarabien. Olof Palme spelade en rätt avgörande roll i bägge affärerna som förhandlare och i viss mån ekonomisk garant i egenskap av den ytterst ansvarige för svenska statens exportgarantier. Vid bedömning av bägge dessa spår har vi haft möjlighet att diskutera detta med i respektive fråga väl insatta personer.

Bofors' Indienaffär

Olof Palme spelade en central roll i Bofors' haubitsaffär med Indien. Kontraktssumman uppgick till 8 miljarder kr i etapp ett. I en eventuell etapp två kunde det röra sig om royalties vid en indisk tillverkning av lika många haubitsar som ursprungligen köptes. Det skulle i så fall innebära stora summor även det, självfallet dock inte lika stora.

En eventuell motivbild blir här rätt konstruerad och långsökt. Antingen får man bygga på rätt komplicerade antaganden om ett händelseförlopp vi inte vet så mycket om eller så skulle det röra sig om ett attentat från Bofors huvudkonkurrents, det franska företaget Giap, sida. Det senare får betraktas som mycket osannolikt.

Vad som gör att Boforsspåret ändå kan tilldra sig ett intresse beror på en del uppseendeväckande händelser i anslutning till affären och som skedde tätt efter mordet på Olof Palme. Dessa händelser utgörs av

a) dåvarande VD Martin Ardbos avgång från Bofors 1986. Det var på sin tid rätt så uppseendeväckande eftersom Ardbo personligen var såväl arkitekt som genomförare av den största industriorden någonsin i Sverige. Denna order räddade såväl företaget Bofors som sysselsättningen på orten. Ardbo var självfallet vid denna tidpunkt hjälte i företaget och på orten.

b) dåvarande krigsmaterielinspektören Algernon omkom i januari 1987 under något dunkla omständigheter. På sin väg hem efter arbetet blev Algernon överkörd av ett framrusande T-banetåg. Omedelbart före denna händelse hade han haft ett möte i sitt rum på KMI med Nobelkoncernens VD och tillika styrelseordföranden i Bofors Anders Carlgren. Åklagaren bedömde det som självmord och avskrev ärendet.

c) före detta Boforschefen Claes-Ulric Winberg omkom tillsammans med sin hustru senare under 1987 beroende på att de körde rakt in i en bergvägg. Åklagaren/polisen (?) bedömde det som en olyckshändelse och avskrev ärendet.

Dessa tre händelser verkar vid första påseendet vara larmklockor av kyrkklockors magnitud. Kommissionens sekretariatet har utrett eventuella samband med mordet på Olof Palme. Vi har deltagit i diskussioner med dem här om.

Vår bedömning härav är att det inte kvarstår någon rimlig motivbild eller några indicier på ett samband mellan dessa händelser och mordet på Olof Palme.

Skanskas tänkta affär med Saudiarabien

Olof Palme spelade även här en aktiv roll vid förhandlingar med det saudiska kungahuset om byggandet av bergrum i Saudiarabien för förvaring av olja. Den totala kontraktssumman beräknades komma att ligga på 40 miljarder kr.

Någon sådan affär kom dock aldrig till stånd från saudiernas sida överhuvudtaget. Konkurrenter i det skede det befann sig 1985-86 var tyska och franska byggföretag. Vid tidpunkten för Olof Palmes död var dock affären endast i ett inledningsskede. Det enda tänkbara scenariot skulle i så fall vara att någon av konkurrenterna ville röja en skicklig förhandlare, Olof Palme, ur vägen. Men det vore mycket osannolikt. Det finns inga som helst indikationer eller indicier till detta spår.

Vår bedömning är att det rimligen inte kan finnas någon koppling till mordet på Olof Palme att söka i denna affär.

Harvardaffären

Harvardaffären är egentligen ingen motivbild utan ett spår. Frågan gäller om det "undertryckande av urkund och dataintrång" som skedde vid länsrätten i Stockholm två dagar före mordet på Olof Palme kan tänkas ha något samband med mordet.

Harvardaffären och dess eventuella koppling till mordet på Olof Palme har redovisats i en mindre PK-PM Harvardaffären (odaterad och utan angivande av författare). Nedanstående sammandrag har i huvudsak hämtats från denna PM. Läsaren uppmanas att ta del av denna PM för att få en mer fullständig bild av affären. Själva uppslaget vid Palmeutredningen (T1279) upptar x sidor.

Vad som i korthet hände var att Olof Palme i media utpekades som att otillbörligt försökt tillskansa sig en obeskattad förmån på 5 000 dollar. Olof Palme skulle enligt denna uppgift ha valt att istället för ett arvode för en föreläsning på Harvard låtit sin son Joakim 'få' ett stipendium för en termins studier vid universitetet. Denna affär tog enligt många uppgifter Olof Palme synnerligen hårt. Hans heder och politiska trovärdighet var ifrågasatt och starkt hotad. Olof Palme blev sedermera påförd inkomst motsvarande detta belopp vid 1985 års taxering av den lokala skattemyndigheten. Den 26 februari 1986 ingav Olof Palmes försvarsadvokat via bud besvärshandlingar (i två exemplar) till länsrätten.

Mordet inträffar den 28 februari 1986, dvs två dagar senare. När besvärshandlingarna i original eftersöktes den 12 mars kunde dessa inte återfinnas. Inte heller i det databaserade diariet fanns några uppgifter om överklagandet. Det hade, enligt senare kontroll av 'loggen', raderats den 28 februari 1986 kl 18.23.

Frågan utreddes omsorgsfullt av polisen och i en av Palmeutredningen 1991-02-18 upprättad sammanfattning fanns det ingenting som då pekade på att dataintrånget och tillgreppet av besvärshandlingarna hade något samband med mordet. Två ungdomar som arbetade tillfälligt kvarstod i slutet som huvudmisstänkta. Ytterligare någon originalhandling hade ev också försvunnit. PK-PM-an redovisar tämligen fullödigt hela fallet. Dess slutsats är: "Det finns inga omständigheter som motsäger Palmegruppens bedömning, att händelsen på länsrätten timmarna innan Olof Palme skjuts inte har något samband med mordet. Utredningen om dataintrånget m.m. får sägas vara fullständig."

Vår tolkning

Tillgreppet och dataintrånget vid länsrätten skulle ha kunnat föranleda allvarliga problem för Olof Palme. I alla fall måste förövaren ha trott det. Att överklagandet faktiskt lämnades in i två exemplar visste uppenbarligen inte denne. Därmed kunde han/hon vänta sig att när Olof Palme och dennes advokat så småningom skulle börja fundera över hur ärendet fortskred och dom avkunnas, skulle de finna att det inte fanns något ärende överhuvudtaget. Taxeringsnämndens beslut skulle därmed ha vunnit laga kraft redan tre veckor efter dess beslut. Olof Palme skulle ha fått avsevärda, kanske t o m oöverstigliga, problem med att bevisa att ett överklagande faktiskt inlämnats inom föreskriven tid. I samhällets och medias ögon hade således 'dom' redan fallit. Olof Palme hade försökt skattefuska.

Litet tillspetsat kan man se det som *det politiska attentatet mot Olof Palme* som syftade till att eliminera honom som politiker. Det skedde fem timmar före mordet....

Polisens utredningsåtgärder var omsorgsfulla men någon gärningsman kunde man inte binda vid intrånget. "Enligt den ovan nämnda promemorian, 1991-02-18, bedömde Palmegruppen, att ingenting framkommit som direkt pekade mot att dataintrånget hade något att med mordet på Olof Palme att göra." (PK-PM Harvard s 5)

Enligt vår bedömning är det vid länsrätten skedda allvarligt. Det är inget smärre administrativt 'hyss' att vid en domstol stjäla en originalhandling (och som det också fanns anledning att tro det enda exemplaret) i ett överklagningsärende som gäller statsministerns politiska framtid och att dessutom radera i domstolens diarium. Att ingreppet i diariet överhuvudtaget kunde upptäckas berodde sannolikt på att mordet skedde i omedelbar anslutning. Därmed började man vid länsrätten att titta efter ärendet. Hade detta gjorts senare skulle sannolikt också loggen ha raderats. Förövaren måste ha insett

ingreppets allvar och dess konsekvenser både för offret och sig själv om han/hon blev upptäckt.

Den oundvikliga frågan är självfallet: *var det samma kraft/gruppering som ville åt Palme som låg bakom såväl det politiska attentatet som det fysiska?*

Några tentativa slutsatser torde nog gå att dra utifrån ett sådant *tänkt scenario (scenarioteknik)*. För det första måste det, i vår modell, i så fall röra sig om kvadrant 2 FGM/P. För det andra har sannolikt detta 'uppdrag' till någon att slå till mot länsrätten sannolikt getts tidigare kanske en eller ett par veckor före mordet, dvs man visste om att Olof Palme avsåg att överklaga ärendet. Detta var känt via massmedia. Eller så gav man uppdraget i samband med att överklagandet inlämnades till länsrätten. Att ett mordförsök även fanns med i planeringen skulle i och för sig kunna tänkas göra intrånget vid länsrätten onödigt. Men motargumentet är att man inte kunde veta något om när ett tillfälle för attentat skulle yppa sig eller om det skulle lyckas. Den som i så fall gör själva intrånget har naturligen ingen aning om att ett mordförsök skulle komma att äga rum några timmar senare. Vidare kan man nog i detta scenario utgå från att grupperingen torde vara inhemsk. Den var primärt ute efter att 'slå ut' Olof Palme som politiker och i grunden försöka förändra den politik som han stod som en symbol för. Grupperingen torde ha en viss fingertoppskänsla för det politiska livets realiteter. Slutligen skulle det i så fall tyda på att grupperingen hade beslutat att eliminera Olof Palme som politisk kraft med alla till buds stående medel.

Skulle det inte föreligga något samband mellan det skedda vid länsrätten och mordet på Olof Palme stärker det onekligen tesen om 'palmehatets' styrka och omfattning vid tidpunkten för mordet. Två sådana varandra oberoende attentat inom loppet av fem timmar...

Som huvudalternativ delar vi dock uppfattningen om att det skedda vid länsrätten inte har med mordet på Olof Palme att göra. Men vi konstaterar att Palmeutredningen inte kunnat gå helt i botten med detta spår och det således kvarstår en viss osäkerhet.

Palmehatet

Som en mer diffus motivbild för vi nu in 'palmehatet'. Det torde vara en *tänkbar motivbild i samtliga kvadranter*. Men vi väljer att behandla det här. Olof Palmes person, en briljant retoriker som kunde trollbinda meningsfränder och stöta bort meningsmotståndare, ledde alltmer till en polarisering i människors uppfattning om hans lämplighet som statsminister. Ingen ifrågasatte dock hans intelligens och förmåga att pregnant och slagkraftigt föra fram sin uppfattning. Hans politiska uppfattning torde med hans bakgrund från den svenska överklassen för många i denna klass kunna te sig som ett 'klassförräderi'. Hans starka engagemang för de svaga i samhället, frihetsrörelser över hela världen, de nära kontakterna med många socialistiska stater, ett som det kanske upplevdes fjärmande från de mer konservativt styrda västdemokratierna kopplat till en glödande tro på svensk socialdemokrati

gjorde honom till en kontroversiell person. En fråga som ett par år tidigare väckte starka känslor var införandet av löntagarfonder. En ny skatt på aktiehandeln dagen före mordet upprörde också många sinnen. Den sammanmältning mellan personen Olof Palme, den ideologi och praktiska såväl utrikes- som inrikespolitik som han företrädde blev ett hett 'plasma' som påverkade många. I vida kretsar var det tämligen accepterat att prata illa om Olof Palme på ett sätt som man normalt inte gjorde om andra tidigare statsministrar och partiledare.

Avsnittet har likheter med gärningsmannaprofilens beskrivning (GMP s 43 f) och har påverkats av denna. Den speglar dock vår egen bild av företeelsen palmehatet.

Vår bedömning blir att detta är en tänkbar men litet diffusare och vidare motivbild. Den är giltig för samtliga kvadranter. Måhända kan man också tolka själva händelseförloppet, val av vapen och ammunition, och valet av plats - avrättning på öppen gata - som liggande i linje med denna motivbild. Motivbilderna palmehatet och Moskva-aresan ligger nära varandra och kan överlappa varandra. Moskva-aresan som motivbild förklarar tydligast varför tidpunkten för mordet blev just den det blev. Vi erinrar också om likheten med det hat som drabbade Martin Luther King. Det måste dock understrykas att även om palmehatet fanns så måste det rimligen ha varit ytterst få personer av de som tyckte och talade illa om Olof Palme som därmed skulle vara beredda att döda honom. Men det räcker självfallet med en.....

8.4 Kvadrant 3 EGM/OP

Privata motiv

Med privata motiv avses att orsaken till mordet skulle stå att söka i Olof och Lisbeth Palmes privata sfär. Det innebär då antingen ekonomiska förhållanden som skulle påverkas av Olof eller Lisbeths fränfalle, någon förfördelad person i anslutning till någon av makarnas arbetsplats, eller olika typer av hat- och kärleksförhållanden. Om ett mord begås av dessa skäl torde det dels innebära djupt personliga förhållanden, dels förorsakas av starka känslor, dels mest sannolikt i fysisk bemärkelse begås av den som varit inblandad i det hela. Det innebär därmed mest sannolikt att det skulle röra sig om *kvadrant 1 EGM/P*. Alternativen att det skulle röra sig om ett oplanerat dåd, *kvadrant 3 EGM/OP* eller *kvadrant 2 FGM/P* eller *kvadrant 4 FGM/OP* torde i praktiken av lätt förståeliga skäl kunna uteslutas.

I Palmeutredningen har, enligt vår bedömning, dessa motivbilder analyserats och följts upp på ett ingående sätt. Man har inte funnit något som skulle tyda på en sådan gärningsman.

Vad vi har översiktligt gått igenom det material som varit tillgängligt för oss i detta avseende. Vi har också granskat ett uppslag som inledningsvis bedömts intressant. Det har dock kunnat avskrivas helt. I övrigt har vi inte kunnat se några rimliga motiv.

Genom att hänvisa till händelseförloppet kan man även av det skälet utesluta denna motivbild, enligt vår uppfattning.

Gärningsmannen vare sig tilltalar makarna Palme eller har ögonkontakt med dem före skotten. Det verkar således inte ske i affekt med något behov av att visa offren att hämnd/rättvisa äntligen skipats. Detta förhållande lägger också gärningsmannaprofilen vikt vid.

Därutöver vill vi peka på några andra förhållanden i händelseförloppet som gör denna typ av gärningsman och motivbild osannolika. Lisbeth Palme har ögonkontakt med gärningsmannen ett par sekunder efter dådet (jämför bilaga 6 Lisbeth Palmes vittnesmål). *Det är definitivt inte någon person hon kände sedan tidigare.* Vi anser också att det är gärningsmannen som stod några meter bredvid makarna och Mårten och hans flickvän vid Grand omedelbart efter bion. *Ingen i sällskapet kände igen denne man.* Mårten tittade särskilt på mannen när han lämnar föräldrarna. En gärningsman som kände makarna skulle *rimligen aldrig ha ställt sig så nära* heller. *Valet av ammunition och vapen och händelseförloppet i övrigt, skotten bakifrån i ryggen utan föregående tilltal, talar också mot att denna motivbild skulle vara aktuell.*

Slutligen återstår vid privata motiv att förklara hur själva upptagandet av makarna skulle ha gått till. Här kan det ju knappast ha rört sig om kvadrant 3 EGM/OP....

Vi anser att en gärningsman med ett motiv kopplat till privatpersonerna Olof och/eller Lisbeth Palme kan uteslutas.

Övriga motivbilder

Till denna undergrupp har vi fört de motivbilder och spår där vi är oklara över vad som egentligen kan ha styrt gärningsmannen. En del av dessa kan likaväl föras in under den referensram som anges av gärningsmannaprofilens motivbilder. I den mån de aktualiserades av Palmeutredningen före gärningsmannaprofilen togs fram har vi fört in dem här. Det är främst den s k 33-åringen och Christer Pettersson.

33-åringen

Viktor Gunnarsson var vid tillfället för mordet 33 år, frireligiös och en utåt-riktad person som tyckte om att diskutera politik med människor han stötte på. På kvällen den 28 februari satt han på café Mon Cheri och pratade med två yngre kvinnor som sedermera tipsade polisen om Gunnarsson och dennes palmefientliga uttalanden. *Motivet skulle således ha varit ett tämligen ospecificerat palmehat.* Gunnarsson var den person som först misstänktes för mordet på Olof Palme. Han hämtades till förhör redan en vecka efter mordet, 1986-03-08. Nyckelvittnet i detta spår var en fransktalande afrikan från det lilla landet Benin i Västafrika. Vittnet uppgav att Gunnarsson hade stoppat honom alldeles i närheten på Döbelnsgatan en kvart efter mordet. Enligt vitt-

net skulle Gunnarsson ha sagt: "Kör mej vart som helst! Jag betalar vad som helst."

Gunnarsson anhölls någon tid senare men inför häktningsframställan upptäckte åklagaren K-G Svensson brister i förhören av nyckelvittnet, som genomförts utan tolk trots att denne knappt förstod svenska. Vidare framkom ännu större brister vid den konfrontation som ordnades mellan nyckelvittnet och Gunnarsson som misstänkt. Vittnet hade fått se ett foto av Gunnarsson före konfrontationen. (Jämför med det fel som Devlinrapporten eventuellt skulle vara behäftad med - se avsnitt 10.)

Förhørsledare och ansvarig för spåret var kriminalinspektör Börje Wingren. En person som hade omplacerats från Malmö till Stockholm för att ges en ny chans inom polisväsendet. Han misstänktes för att ha fabricerat bevismaterial, en blodig t-shirt, i ett mål mot en zigenare. Huruvida detta var känt av dåvarande spaningsledning är oklart men starka och klara invändningar mot att Wingren skulle delta i Palmeutredningen framfördes av åklagaren Svensson, enligt egen uppgift, till Hans Holmér.

Det fanns dock en del andra indicier mot Gunnarsson som motiverade polisens intresse, bl a anträffade tändsatspartiklar på Gunnarssons rock som enligt BKAs kemiska analys kunde vara av samma typ som från mordammunitionen. Gunnarsson saknade också alibi för de aktuella timmarna och var dessutom nära mordplatsen.

Vid den avgörande konfrontationen 1986-03-19, som anordnats av åklagaren upptäcktes att Gunnarsson pratade franska flytande. Han visade sig vara lärare i franska. Därmed kunde han rimligen inte vara den person som stoppat vittnet. Gunnarsson skulle då självfallet på samma språk ha besvarat vittnets frågor som ställdes på franska. (Jag och Palmemordet s 85). Denna upptäckt blev sista spiken i detta scenario - ridån föll snabbt och obönhörligt.

Ett år senare dök ett vittne (Delgado) upp med detaljerade uppgifter vilka ledde till att Gunnarsson ånyo togs i förhör under två dagar. I detta sammanhang kunde det även röra sig om ett fall av kvadrant 2 FGM/P.

Vår bedömning är att 33-åringen helt kan avföras som en tänkbar gärningsman. Dåvarande spaningsledningens sätt att driva detta spår kan med rätta kritiseras starkt, vilket också skedde offentligt av åklagaren K-G Svensson. De ovan relaterade detaljerna i handläggningen gavs dock inte offentlighet åt i samband därmed.

Christer Pettersson

Christer Petterssons motiv är den sämst utvecklade delen av det som presenterades av Palmeutredningen. Det finns dock vissa relativt lösa antaganden som inte redovisades vid rättegångarna. Christer Pettersson uppfyller många av de karakteristika som utvecklas i gärningsmannaprofilen och bör därför kanske räknas in i denna grupp även om han inte aktualiserades som en kon-

sekvens av gärningsmannaprofilen. I avsnitt 10 och mer i detalj i bilaga 3 redovisas detta huvudspår.

Gärningsmannaprofilens motivbilder

De motivbilder som lyfts fram i gärningsmannaprofilen (GMP s 103 ff) tar sitt avstamp i Clarke's klassifikation av attentatsmän. I denna struktur vill gärningsmannaprofilen utesluta den inhyrde mördaren. Skälen är att gärningsmannen betett sig oprofessionellt under hela händelseförloppet, dvs sekvensen från Grand till flykten. Vidare tycker man i gärningsmannaprofilen att händelseförloppet inte heller ger utrymme för en svårt psykiskt sjuk. Vi tycker inte det finns underlag för den rätt kategoriska slutsatsen om den bristande professionalismen utifrån dels våra egna analyser i bilaga 1 Händelseförloppet och bilaga 2 Brottsplatsen, dels den argumentationsanalys av gärningsmannaprofilen som vi redovisar i bilaga 5 gärningsmannaprofilen. En utförligare argumentation för vår slutsats sker i avsnitt 11.2 Analys.

Kvar står då enligt gärningsmannaprofilens analys "typ 2 eller 3 som bägge är svårt personlighetstörda gärningsmän. Den reella skillnaden mellan dessa båda är inte stor utöver att typ 2 utövar hot före det att de agerar och i det att typ 3 alltid har helt ospecifika mål för sin attack. De skillnader som kan finnas i störning av personligheten rör inte arten utan möjligen graden. I bägge fallen finns olika typer av personlighetsstörningar representerade med viss överrepresentation av utpräglade ensamvargar i typ 3. Av materialet i detta ärende går det inte att dra säkra slutsatser om gärningsmannen tillhör typ 2 eller 3 i Clarkes klassifikation." (GMP s 103)

Vad gäller motivet till brottet sägs "Det mest troliga är att det rör sig om ett personligt motiv, men inte med privat inslag. palmehatet med alla sina facetter påverkade säkert ett stort antal människor med bristande urskilningsförmåga, benägenhet för primitivt tänkande och för aggressiva, projektiva försvarsmekanismer. Ett resultat av detta, för flera av dem, kan ha varit att Olof Palme kom att representera något ont i deras liv och att han fått kreera rollen av syndabock i förklaringen av deras tillkortakommanden. Palme kan, för några av dem blivit så förhatlig att de kan tänkas ha umgåtts med planer att döda honom. För en av dem blev dessa fantasier möjliga att realisera.

I samband med mord är det relativt vanligt att man finner utlösande orsaker, som inte är relaterade till offret. Det kan röra relationsproblem med mer eller mindre närstående personer, ofta flickvänner. Det kan även röra motgångar vad gäller ekonomi och arbete. I utvärderingen av potentiellt misstänkta kan det därför vara av värde att söka efter sådana händelser." (GMP s 107)

Vår bedömning är i stort sett densamma som gärningsmannaprofilens slutsatser vad avser motiv och psykologisk profil för typ 2 och 3. Denna motivbild och dess bakomliggande teoribildning torde ha den allra största betydelse för Palmeutredningen. Det finns också ett antal intressanta spår i anslutning här till. De analyseras närmare i avsnitt 11.

8.5 Avvikelser

I detta avsnitt har vi således översiktligt prövat ett antal motiv- och hotbilder (de senare markerade med *). De som sedan valts ut för fördjupad analys markeras med *fet kursivstil*. De utgör samtidigt huvudspår i Palmeutredningen. De som är skrivna med *kursivstil* utgör ekonomiska motivbilder.

Tablå 2 Behandlade motiv- och hotbilder

	En gärningsman	Flera gärningsmän
Planerat	kv 1 EGM/P	kv 2 FGM/P Utrikespolitiska motiv - Irak-Iran - Sydafrika - PKK* Inrikespolitiska motiv - Moskvaressan - Polisspåret - Bofors-Indien - Skanska-Saudiarabien - Harvardaffären - palmehatet*
Oplanerat	kv 3 EGM/OP Privata motiv Övriga motiv - 33-åringen - <i>Christer Pettersson</i> <i>GMPs motiv</i>	kv 4 FGM/OP

En del av dessa motiv- och hotbilder har inte presenterats i tidigare PK-PM. Någon samlad översiktsbild har inte redovisats. Däremot är de beskrivningar av spår som redovisats i tidigare PK-PM fylligare och mer detaljerade.

Vårt syfte med detta avsnitt har varit att belysa vad som gjort att vi fördjupat respektive inte fördjupat oss i ett spår. Att vi inte fördjupat oss beror i flera fall på att vi inte har något ytterligare att tillföra till den redan gjorda analysen.

Vi rekommenderar därför läsaren att ta del övriga PK-PM för att få en fullständig bild.

Referenser

Sverige och internationell medling, UD informerar 1986:4
von Hofsten, DN 1986-02-??
Carl Tham, DN 1986-02-??
Inuti labyrinten, Kari och Pertti Poutiainen, Grimur Förlag, 1994
Jag och Palmemordet - av "33-åringen", Lettura 1991

9 PKK

9.1 Inledning

Huvudspåret PKK i kvadrant 2 FGM/P som det redovisas här bygger inledningsvis på ett scenario som det presenterats för oss av f.d. polismästaren Hans Holmér vid tre tillfällen under sammanlagt 10 timmars tid. Hans Holmér har själv fått avgöra hur scenariot skall redovisas¹³. Hans Holmér vill understryka att hans presentation är en översikt men inkluderande scenariots viktigaste delar.

Därefter gör vi en prövning av denna redovisning mot det övriga material vi haft till vårt förfogande och de uppgifter som låtit sig verifieras av övriga inblandade. Givetvis dock med de begränsningar som gäller för vårt och Palmekommissionens uppdrag.

Skälet till att vi väljer denna uppläggning är att PKK-spåret redan har följts upp och utvärderats inom Palmeutredningen. Vidare har Palmekommissionen i en särskild PM (PK-PM 7:3 1996-03-01) gjort en sammanställning med åtföljande analys av PKK-spåret samt med förslag till Palmekommissionens värdering. Vi tycker därmed att den största marginella nyttan med vår insats borde vara att låta den som starkast intresserat sig för detta huvudspår men som inte hade möjlighet att själv avsluta det, nämligen Hans Holmér, få redovisa hur han idag ser på PKK-spåret. Hans Holmér har nämligen i bl a ett TV-program (TV1 1996-02-XX, Norra Magasinet) hävdade att han fortfarande tror på spåret och inte anser att det följts upp ordentligt. Liknande synpunkter har även framförts av honom i en hörning med Palmekommissionen (m-ant. p14 1995-04-25). Hans Holmér uppger sig ha följt detta spårs utveckling även efter sin avgång.

Det fanns enligt vår inledande bedömning även en risk att PKK-spåret avskrivs av Palmeutredningen pga att det är ett komplicerat och svårtillgängligt material och att man inte tror sig kunna komma längre i utredningshänseende snarare än en värdering av att det på saklig grund bör avföras. Vidare var det väl känt att det rådde delade meningar mellan dåvarande Palmegruppen och Palmeåklagarna om värderingen av detta huvudspår. I en situation där den som har drivit en fråga försvinner är det risk att frågan går samma väg utan alltför seriös prövning.

Därmed är det vår förhoppning att denna infallsvinkel kan leda till att Palmekommissionens möjligheter att bilda sig en uppfattning breddas. Den förutsätter dock att läsaren tagit del av PK-PM 7:3 som ger en bra översikt.

PKK-uppslaget har haft en central plats i utredningen kring mordet på Olof Palme. Stora resurser har lagts ned på detta uppslag från sommaren 1986 till

¹³ Vi har även senare erbjudit Hans Holmér att själv lämna en skriftlig redovisning på ca 10 sidor. Han har dock efter viss tvekan avböjt med motiveringen att han tror att det i så fall skulle uppfattas som sista ordet från hans sida i detta ärende. Han uppger vidare att det är mycket svårt att på 10 sidor ge full rättvisa åt detta mycket svårtolkade och omfattande material.

det tillslag, operation Alpha, som genomfördes i januari 1987 och det analysarbete som följde på detta tillslag. Däremot är det kanske på sin plats att understryka att Palmeutredningen under Hans Holmérs tid som spaningsledare faktiskt bedrev en rätt bred och förutsättningslös spaning under det första halvåret. Parallellt med det första uppslaget med PKK-anknytning (vapen vid Täbyanstalten), dvs i maj 1986 pågick t ex arbetet med 170 uppslag (mant.p14 s 1). Under hösten 1986 växte dock såväl dåvarande Palmeutredningens intresse för som insatta resurser på detta spår. Som mest sysslade mer än femtio poliser med det som huvuduppgift. Vid själva tillslaget den 20 januari 1987 ingick 240 poliser. *(Det här anförda, som därmed blir viktigt vid en värdering av Palmeutredningens arbete, ger ytterligare ett argument för en något djupare analys.)*

Utredningsarbetet avseende PKK bedrevs dels inom den öppna delen av Palmeutredningen, dels inom Palmeutredningens SÄPO-del. När Hans Ölvebro blev chef för Palmegruppen 1 mars 1988 överfördes allt material som avsåg Palmemordet, utom PKK-materialet, till Palmegruppen.

I mitten av februari 1987 påbörjade den s.k. Analysgruppen vid SÄPO sitt arbete, dvs efter operation Alpha avslutats. Gruppens uppgift var att undersöka om det fanns personer, organisationer eller företeelser i materialet som kunde visa att PKK hade del i mordet på Olof Palme. Analysgruppens rapport presenterades i juni 1987. *(Inom parentes kan här också noteras ytterligare ett argument för vår infallsvinkel. SÄPO var den enhet som hade ansvaret för Palmes säkerhet och bedömning av hotbilder. Om det i efterhand skulle ha visat sig att PKK låg bakom attentatet, skulle en stor skugga falla över SÄPO eftersom man i så fall felbedömt hotbilden från PKK totalt. Man låg vidare vid tiden för mordet efter med översättning och analys av den telefonkontroll som just motiverades av terroriststämpeln - våra synp.)* Efter hovrättsdomen i målet mot Christer Pettersson, som avgavs i november 1989, återupptogs visst arbete med bl a PKK-uppslaget. Slutligen gjorde kammaråklagare Per-Erik Larsson, på riksåklagare Axel Moraths uppdrag våren 1992, en total genomgång av PKK-materialet. Per-Erik Larssons rapport lämnades 1993-09-03.

I Palmekommissionens PM 7:3 (1996-03-01) har innehållet i Per-Erik Larssons rapport redovisats tämligen fullödigt. Vidare görs, förutom en historisk och organisatorisk överblick, en redovisning av landshövding Gunnarssons granskning av hotbilden mot Olof Palme (SOU 1989:1), det s k Täbyanstaltsuppslaget samt Ebbe Carlsson-affären. Promemorian avslutas med en sammanfattning av läget:

"Det har inte fattats något formellt beslut i PKK-delen med anledning av den nu vidtagna analysen *(Per-Erik Larssons och Ola Boijas analys per september 1993 - vår anm)*. Biträdande riksåklagaren Solveig Riberdahl har emellertid inför Palmekommissionen som sin mening anfört att hon inte kan se att man kan komma längre. Hon anser att man egentligen har lagt ner alltför mycket arbete på detta, att det har tagit alltför stor del i utredningen.

Kommissionens uppfattning

(Palmekommissionens sekretariats förslag till kommissionens ställningstagande - vår anm.)

De personer i den allmänna debatten som fortfarande förfäktar att PKK-spåret måste fullföljas, bland andra förre länspolismästaren Hans Holmér, förefaller - enligt vad kommissionen förstår - främst hävda att man inte utrett spåret klart, inte kört det i botten och att det fortfarande finns flera lösa trådar att nysta i. Det har också anförts att de som utfört den senaste analysen inte besitter tillräcklig kunskap. Kommissionen anser för sin del att stora resurser har lagts ned på detta spår, att de delar som har gått att följa upp också har följts upp på ett tillfredsställande sätt samt att den analys som gjorts kan anses uttömmande." (PK-PM7:3 s 29 f)

9.2 Sammanfattning

Hans Holmérs scenario är komplett i så måtto att det innehåller element i hela sekvensen motiv, händelseförlopp och tentativt utpekande av gärningsmän. Detta scenario har intresse för att det som anförs i scenariot delvis torde vara gemensamt för andra tänkbara spår i kvadrant 2 FGM/P. Det gäller främst värderingen av vittnesmål och tänkbart förlopp.

PKK-scenariot är vidare, förutsatt att det skulle vara riktigt, intressant bl a eftersom då har den organisation som begått attentatet varit föremål för en omfattande telefonkontroll mer än sex månader innan attentatet samt en omfattande elektronisk avlyssning, s k buggning, under flera månader efter attentatet. Ett fullständigt unikt förhållande vid ett attentat av denna typ.

PKK, som var/är (?) en kommunistisk organisation, har sitt ursprung i Mellanöstern, en miljö med många och komplicerade relationer. Risken för desinformation från andra aktörer vid eventuella misstankar från polisens sida om PKK:s medverkan i Palmemordet är icke oväsentlig. En aktör, som skulle kunna tänkas agera när misstankarna mot PKK aktualiserades för att misskreditera PKK, är MIT - den turkiska säkerhetstjänsten. Detta förhållande har vi försökt beakta i vår bedömning.

Vi har vid vår uppföljning av Hans Holmérs scenario också konstaterat att det i sina huvuddrag överensstämmer med SÄK PM 1988-02-28 och Hans Holmérs inlägga till rätten i buggningsåtalet mot honom (YD 14534).

Hans Holmérs scenario

I mitten av 1985 äger ett möte rum i Damaskus vid vilket man beslutar om att Olof Palme skall dödas. Närvarande är förutom PKK:s generalsekreterare, sannolikt också samt representanter för Syrien och Iran. Man kan tänka sig en rätt sammansatt motivbild men det viktigaste torde vara den 'terroriststämpel' som den svenska regeringen åsatte PKK som organisation efter mordet i Uppsala i juni 1984. Regeringen

'terroriststämplade' PKK 1984-10-12. I december samma år kommer 'kommunarresten' med stöd av utlänningslagen. Från PKK:s sida skulle man ha varit rädd för att denna syn på dem och deras frihetskamp skulle sprida sig till övriga länder i världen.

Det förekom ett flertal hot från olika PKK-are mot den svenska regeringen och/eller Olof Palme under 1985. Denna hotbild dokumenterades bl a i en omfattande telefonkontroll som utfördes av SÄPO.

är sannolikt den som tar de praktiska besluten om planering och organisation av attentatet. Hans kontaktperson i Sverige blir

Denne återvänder till Sverige i slutet av maj 1985 efter att ha varit borta från Sverige sedan mordet i Uppsala.

Under sommaren 1985 skuggades vid flera tillfällen i Gamla Stan. 25 juni mötte han två män. Med stor säkerhet torde det ha rört sig om och De senare, som är kurder, arbetade för östsidan som agenter i Sverige. Att PKK vände sig till dessa för hjälp med planeringen skulle bero på att de dels ville få mer professionell hjälp, dels att SÄPO inte vid denna tidpunkt visste att de hade något samröre med PKK. antas vidare ha vissa samordnande uppgifter i planeringen.

Den 6 augusti 1985 meddelar via pressen att han ger den svenska regeringen ett ultimatum: "Tvätta bort terroriststämpeln från PKK eller så blir ni betraktade som Kurdistans fiender."

Ett uppföljningsmöte skedde senare den 16 september 1985 i en lägenhet vid Brommaplan vid vilket det beslöts att Olof Palme skulle börja övervakas och att attentatet skulle ske inom sex månader. Närvarande vid detta möte var bröderna och tillsammans med och Övervakningen påbörjades därefter.

I slutet av december 1985 eller början av januari 1986 tar en PKK-are, upp en fråga med en turk som heter 'Den senare är då inneboende hos frågar om denne är beredd att ställa upp på en skuggning. förklarar sig intresserad. Vid det tillfället hemma hos på ser han i ett skåp en W/T. hör dock inte något mer i detta ärende. Han tror att det beror på att han inte är kurd.

I mitten på februari 1986 i Köpenhamn sammanträffar en i boende kurd, med ledande PKK-are från Västeuropa. Med från detta möte har han i sin bil med sig en okänd man. Denne kan ha varit , en PKK-are som tillhörde specialgruppen för insatser i Skandinavien. Möjligen medföljer också en ledande PKK-are från Frankrike. Någon av de två medföljande kan vara gärningsmannen/skytten.

När _____ kommer hem från Köpenhamn med denne man får han besked av sin fru om att han skall ringa ett samtal som han inte fick ringa hemifrån. Samtalet var till östagenten _____ i _____.

En sovjetisk specialagent, en s.k. illegal resident, är _____ och närmaste chef. Denne känner av någon anledning till det planerade attentatet och meddelar sannolikt detta till sin uppdragsgivare i Moskva. En intensiv radiotrafik iakttas mellan Moskva och dess agent/-er i Skandinavien tiden närmast före mordet. Sedan går den ned till normal nivå.

PKK-arna säger sig i en buggning ha haft sex timmars förberedelse inför ett dåd som skulle kunna vara Palmeattentatet. Hur de skulle kunna få en sådan information är oklart. Eventuellt tror Hans Holmér att de skulle haft någon kännning (insider) på Televerket. Men det är mycket svaga indicier på det. Eller så kan det tolkas som att bevakningen av bostaden skärptes under fredagseftermiddagen. På kvällen efterföljs makarna Palme till biografen Grand. Det är en professionell skuggning som inte så lätt upptäcks av utanförstående. Under själva föreställningen kan _____ ha stått på Saltmätargatan bakom biografen Grand och bevakat denna reservutgång. Pistolmannen hämtas under filmförevisningen av de som följt och bevakat Palme. En flyktbil är efter bion beredd vid T-banenedgången (Sveavägen/ Rådmansgatan) sannolikt i färdriktning Sveavägen norrut. Pistolmannen får makarna Palme utpekad för sig efter bion och börjar följa efter. Det är _____ som identifierar Olof Palme. Eftersom Palmes faktiskt valda hemväg inte var ett förstahandsalternativ måste flyktbilen vändas och gå i ny position för att kunna plocka upp skytten. I denna var då sannolikt _____ chauffören _____ och eventuellt en tredje person - _____. Den nya positionen kom inledningsvis (dvs vid 23.20) att bli i närheten av korsningen Tunnelgatan/Olofsgatan, vilket var naturligt eftersom Palmes korsade gatan ett kvarter innan och attentatet skedde utanför Dekorima på motsatta sidan. När bilen svänger in på Tunnelgatan någon minut före skotten, hoppar en person ut och ställer sig i hörnet Tunnelgatan/Sveavägen litet ovanför bankomaten. Denne tittar norrut efter Sveavägen för att se var skytten och paret Palme tagit vägen (vilket observeras av _____. Skotten faller kl 23.21. Bilen beger sig därefter snabbt ut på Sveavägen (vilket observeras av _____) och ned mot Regeringsgatan där pistolmannen kan ha plockats upp. Vapnet kan dock redan ha överlämnats till en annan medsvuren uppe på åsen efter trappan. Risken för skytten skulle därmed minska. Den som tar över vapnet beger sig iväg och kan vara den stressade och haltande person som iakttagits på Döbelnsgatan vid en tidpunkt som vore tänkbar (_____. En person som stämmer in på denna beskrivning är _____ som haltar och inte är så lång. Hans längd, 161 cm, omöjliggör dock honom som skytt. Skytten kan ha gjort sig av med kläder m m och lagt dem i en stor trunk. Ett par kurder beger sig per tåg till _____ med det sista tåget. De tar när de kommit till _____ kl 00.50 taxi ut till _____ eller _____ bostad - bägge bor på _____ i _____ - medförande en sådan hockeytrunk. Under färden frågar de taxichauffören om denne har radion på i bilen. Efter att just ha släppt av dem kommer 01.10 i radion den första informationen om mordet (informell uppgift, se nedan).

Tidigt på lördagsmorgon (kl 09.05 1986-03-01) tar PKK på sig ansvaret för dådet i ett telefonsamtal till Expressen. Polisen informeras men information om samtalet publiceras inte. Den fjärde mars tar PKK i ett flygblad kraftigt avstånd från dådet. Man har då insett att detta inte ger någon good-will.

När ett antal PKK-are hörs i början av mars om vad som hände under mordkvällen på restaurang Monte Carlo alldeles i närheten av mordplatsen, säger någon att var där. aliasnamn är Hans Holmér känner inte till någon annan PKK-are med detta namn.

, som bor i , kan ha medverkat i attentatet under kvällen. Hans svenska fru är inte informerad om att han skall vara borta och blir därför orolig och polisanmäler den första mars att maken försvunnit. En anmälan som sedermera återtogs med förklaringen att det var ett missförstånd.

En granne till PKK-ledaren i Sverige som heter kör över till Norge med en person som han kallar några dagar efter dådet. Det torde kunna vara eller

Scenariot avslutas med att dessa två sannolikt blir mördade av PKK självt och begravs i en park i Köln. Två lik återfinns av tyska polisen i denna park. Motivet för dessa avrättningar är inte kända.

Uppgifterna kommer från den s.k. källa A, dvs som sedermera hoppade av PKK och begärde uppehållstillstånd i Sverige år 1988. Han utlämnades dock till Tyskland och uppträdde där senare som kronvittne. Han fick därmed lindrigare straff i en dom i Düsseldorf, fem års fängelse. Efter avtjänat straff fick han ny identitet. Efter det att A för den tyska polisen uppgivit att mördats av två från Damaskus utsända PKK-are och skulle stå att finna i parken i Köln, återvänder polisen med ett lik som inte bedöms kunna vara A vidhåller dock sin uppgift och efter ytterligare grävning återfinns . Som andrahandsalternativ framför Hans Holmér - , en PKK-are från Frankrike. Detta skulle kunna vara den andra kroppen som begravts i parken i Köln. lär ha försvunnit vid samma tidpunkt som utan att närmare information om honom skall gå att finna. Bägge dessa skulle kunna ha varit i Stockholm under morddagen enligt vissa uppgifter i scenariot.

Vår bedömning av scenariot

PKK-spåret bygger således, enligt vår bedömning, på ett stort antal mer eller mindre starka indicier (flera hundra som tillsammans bildar ett mönster enligt Hans Holmér). Några mer otvetydiga bevis som talar för PKK-spåret har vi inte tagit del av. Ej heller har någon av oss intervjuat uppgivit, eller annat tillgängligt material indikerat, att några sådana bevis skulle föreligga.

Det indiciematerial som finns är omfattande, svårtolkat och ofta tvetydigt. PKK-arna använder ett bildspråk, sannolikt för att försvåra eventuell tolkning

av utomstående. Kurdiskan som språk betraktat anses dessutom relativt utvecklade vilket i sig kan ge upphov till olika tolkningar.

Vidare är de flesta indicierna, som de för oss presenterats av Hans Holmér, av typen att vissa nyckelpersoner inom PKK träffats i Sverige under 1985-86 eller kommit in i landet före mordet eller lämnat det efter mordet. De har också sammanträffat eller kommunicerat med andra kurder som ansetts vara östagenter. Många av dessa indicier drar onekligen till sig intresse.

Hans Holmérs scenario avslutas med ett tentativt angivande av gärningsman, nämligen en av de två personer som hittats nedgrävda i en park i Köln. Palmekommissionen skulle kunna begära in uppgifter från BKA i Tyskland, via Palmeutredningen, deras identitet och längd m m. Skulle längden inte stämma med den som antas vara gärningsmannens, dvs 175-190 cm, så falsifierar detta förhållande i viss mån Hans Holmérs scenario.

Vad talar då för scenariot

Ja, på ett övergripande plan skulle det kunna ses som en rimlig lösning på följande rätt tankeväckande förhållanden.

Att attentatet kom att ske den 28 februari av en ren slump, som har varit Palmeutredningens huvudalternativ under lång tid och fortfarande är, torde vara det mest uppseendeväckande i hela attentatet enligt vår uppfattning. Det skiljer sig därmed från alla av oss kända politiska attentat. PKK-scenariot däremot säger att de planerat och följt Olof Palme under en längre tid. Beslutet om skuggning m m togs närmare 6 månader före attentatet.

Det skulle förklara det besvärliga faktum att vare sig den omfattande genomgång, som tagit närmare 8 år, av registrerade innehavare i Stockholms län av .357 revolverar, eller den uppföljning av - före mars 1986 - stulna och förkomna .357 revolverar i Sverige, eller den omfattande rundvandring till närmare 450 olika tänkbara köpare och förmedlare av ammunition av aktuell typ, har gett resultat som till dags dato i alla fall inte bidragit till mordets lösning. I PKK-scenariot kan man inte bortse från att såväl vapen som ammunition kan ha förts in i landet speciellt för detta uppdrag. Vi bör då erinra oss att den 'svenska' andelen av såväl vapen (S&W .357 Magnum) som ammunition (batchen från november 1979) som använts sannolikt är mindre än en procent av det totala antalet i världen av respektive slag.

Scenariot knyter vidare, på ett rätt intressant sätt, ihop olika indicier och ett antal vittnesmål vilket ger ett naturligt flöde i händelseförloppet. Det ger tankeväckande infallsvinklar även vid tolkningen av andra spår i denna kvadrant.

Mot scenariot talar dock

Det är en stor risk som PKK tar om de försöker mörda Olof Palme på detta sätt. Det skulle skada organisationen och dess syften allvarligt om de blev avslöjade. Såväl risk som skadeeffekt måste rimligen PKK:s ledning ha insett

Motivbilden är vag och dåligt belagd. Frågan är också om inte PKK rimligen måste ha förstått och accepterat den svenska regeringens motiv för 'terroriststämpeln' och 'kommunarresten'. Mord på öppen gata kan inte accepteras i västländer. Konsekvenserna för de eventuelltövriga inblandade i mordet inskränkte sig till 'kommunarrest' - ett modest straff kan tyckas av en utanförstående.

De delar i Hans Holmérs scenario som skulle tala för en inblandning från östblocket borde rimligen ha blivit kända efter östs sammanbrott om de var korrekta. Informationen av denna dignitet skulle om inte annat ha bjudits ut till högstbjudande.

Telefonkontroll- och buggningsmaterialen är vaga. Vissa av de viktigaste avsnitten som vi följt upp från Holmérs scenario via Per-Erik Larssons PM, Analysgruppens rapport ned mot tolkarnas utskrifter leder till frågetecken för såväl urval som tolkning av citaten sett i dess sammanhang.

Förklaringen till hur PKK skulle ha kunnat 'ta upp' Olof Palme just denna kväll på väg till Grand är tunn.

Vittnesmålen från och kan sannolikt
avfärdas helt. rör sig sannolikt om en mytoman,

Längden på de två begravda i parken i Köln talar mot (alternativt: talar dock för även om det är svagt) att någon av dem skulle ha kunnat vara gärningsmannen. (Kontrolleras av Palmekommissionen??)

I det scenario som Hans Holmér presenterar är det många personer inblandade. Det måste i så fall öka risken för att det börjar läcka i alla fall någon information efter en tid. Att ingen information, utöver den rätt vaga buggnings- och telekontrollinformationen, skulle ha sipprat ut under 10 år om PKK vore inblandad är förvånande. Även med hänsyn tagen till den risk det innebär att prata bredvid munnen i denna krets och i ett fall som detta.

Bevisläget i övrigt är mycket svagt även om det finns något ensstaka indicium som skulle kunna tyda på att PKK vore ansvarigt.

Slutligen gäller att vi i vårt arbete med materialet kunnat konstatera att det scenario som Hans Holmér presenterat för oss visar stor överensstämmelse med innehållet i en SÄK-PM från februari 1988. Den är på ett par hundra sidor. Den utgår just från en arbetshypotes att PKK skulle ha kunnat vara ansvarigt för mordet på Olof Palme. Mot denna hypotes prövas sedan de indikationer som då förelåg. Det får därmed i sina huvuddrag anses ha prövats av Per-Erik Larsson och även av Palmeutredningen.

Fortsatt utredning

Om PKK-scenariot trots allt skulle vara riktigt inställer sig dock frågan om det med normal förhörsmetoder överhuvudtaget skulle gå att få någon av de inblandade att tala ut? Frågan är enligt Hans Holmér berättigad men han anser att det finns några inblandade som skulle kunna prata t ex som kanske är litet vekare. Han bor numera i efter sitt avhopp från PKK. Han blev i anslutning härtill, enligt Hans Holmér, beskjuten i Holland men undkom oskadd. En nog så verkningsfull tankeställare. *Vår bedömning är dock att det är ytterst tveksamt om de skulle tala ut, framförallt med tanke på konsekvenserna för dem och deras familjer om de skulle röja något.*

Detta konstaterande kan också stå som slutbedömning om framgångsmöjligheterna för ytterligare utredning av PKK-spåret idag. Det finns nog ingen framkomlig väg att bringa ytterligare klarhet i detta spår oavsett om det bedöms intressant eller inte. Vidare torde detta spår vara särskilt svårt att gå vidare med beroende på den långa tid som förflutit.

Vi finner inte heller för vår del efter denna genomgång anledning till annan sammanfattande bedömning än den "Per-Erik Larsson och Ola Boija gör, med deras reservation för vad som kunde komma fram vid de kompletterande utredningsåtgärderna, så hade inga sådana omständigheter framkommit som med tillräcklig grad av styrka kunde binda någon person med anknytning till PKK till mordet på Olof Palme." (PK-PM 7:3 s 29: PEL s)

Samtidigt bör dock enligt vår bedömning inte ett scenario i denna riktning helt avföras. Det finns ett par kvarstående indicier som kan tolkas som en koppling till PKK. Man får inte heller läsa scenariot alltför bokstavigt - det har aldrig varit tanken från Hans Holmérs sida.

Det bör också påpekas att detta scenario rört en konspiration med flera inblandade organiserad av PKK. En ensamagerande kurd med eller utan koppling till PKK har alltså inte behandlats, dvs kvadrant 1 EGM/P eller 3 EGM/OP.

9.3 Avvikelser

I detta avsnitt lägger Hans Holmér själv fram de väsentligaste delarna av det som han idag anser vara det mest genomarbetade PKK-scenariot.

De nya uppgifter som därigenom framkommer i detta avsnitt är

- att det är komplett scenario i så måtto att det inkluderar flera moment i hela sekvensen motiv, händelseförlopp och gärningsmän,

- att som tänkbar gärningsman anges endera av två mördade och begravna PKK-are i en park i Köln,

- en enkel uppgift om deras längd kan i alla fall falsifiera hypotesen om huruvida någon av dessa två mördade kan vara gärningsmannen,

- de PKK-are som det i så fall skulle röra sig om (och som inte finns med i PK-PM 7:3) som tänkbar gärningsman, nämligen eller möjligen

- den ende omnämde gärningsman som behandlas i PK-PM 7:3 är den enligt "källa Peter: med kodnamn , född 1953. i Turkiet, 161 cm lång och därmed utesluten som gärningsman (jfr vapenavsnittet angående gärningsmannens längd)." (PK-PM 7:3 s 19)

- taxichauffören informella uppgifter till Hans Holmér år 1993 om en taxiskjuts (svarttaxi) av misstänkta PKK-are till i på mordnatten,

- att centrala avsnitt ur buggningsmaterialet, som uppgivits vara indicier på inblandning, redovisas. De har stämts av mot underliggande handutskrifter gjorda av tolkarna och bedömts av oss.

Tillkommande uppgifter i vårt avsnitt som i och för sig inte är nya men inte finns med i PK-PM 7:3

- telefonsamtalet till Expressen den 1 mars i vilket PKK påtar sig ansvaret för dådet samt flygbladet med PKK:s avståndstagande några dagar senare.

I PK-PM 7:3 finns det en mer heltäckande redovisning och analys av flera uppslag i anslutning till PKK. Eftersom dessa inte berörs i Hans Holmérs scenario har vi inte tagit med dem - annat än i undantagsfall - i vår redovisning.

Vidare redovisas i avsnittet vår bedömning av vad som talar för resp emot scenariot samt argument för varför det inte torde vara meningsfullt att ytterligare utreda PKK-spåret.

10 Christer Pettersson

10.1 Inledning

Huvudspåret Christer Pettersson i kvadrant 3 EGM/OP är intressant i vår analys av flera skäl.

Det är det enda spår som av Palmeåklagarna bedömts ha sådan styrka i bevisningen att det motiverat ett åtal.

I första instans, tingsrätten, bifölls också åtalet och Christer Pettersson fälldes för mord på Olof Palme 1989-07-27. Domen överklagades dock och i andra instans lämnade hovrätten 1989-11-02 åtalet utan bifall.

Hovrättens friande dom innebär dock inte att Christer Pettersson ur spanings-teknisk synvinkel kan avföras som tänkbar gärningsman. Det krävs dock att Högsta domstolen beviljar resning i målet innan Christer Pettersson ånyo kan åtalas.

Förundersökningen mot Christer Pettersson är i huvudsak offentlig och utgör samtidigt det mest genomarbetade materialet som Palmeutredningen presenterat om mordet på Olof Palme. Det har således även utsatts för rättslig prövning av vittnesmål, indicier och bevis. Indirekt ger det oss också en norm på vilka rättsliga krav som de facto ställs.

Det är också det huvudspår som, möjligen i konkurrens med PKK-spåret, dragit mest resurser.

Det bedrivs fortfarande viss spaning och registrering av nya uppslag på detta spår. Christer Pettersson är således vare sig formellt eller informellt avförd som tänkbar gärningsmannen.

Nytt material kan ha framkommit som stärker bevisningen mot Christer Pettersson.

En generell prövning av sannolikheten för kvadrant 3 EGM/OP kan utgå från en prövning av huvudspåret Christer Pettersson även om det inte behöver vara helt entydigt.

Vid en "värdering av polis och åklagares arbete" torde det vara omöjligt att förbigå deras arbete med huvudspåret Christer Pettersson.

10.2 Sammanfattning

Av hovrättens dom framgår att den funnit

- att de vittnesmål som identifierar Christer Pettersson inte är så tillförlitliga att de ensamma kan utgöra full bevisning för att denne är gärningsmannen

- "att det i målet inte finns någon teknisk bevisning som kan binda gärningsmannen vid brottet. Det är alltså inte utrett vilket mordvapen som använts eller var det nu finns. Det finns ingen utredning om fingeravtryck, krutstänk på kläder e d som kan binda Christer Pettersson vid de åtalade gärningarna."

- att det "saknas utredning om Christer Pettersson tidigare använt sig av handeldvapen. Vad som framkommit i målet tyder närmast på att han inte varit intresserad av skjutvapen. Inte heller ger utredningen något konkret belägg för att han den aktuella kvällen hade tillgång till eller hade skaffat fram något skjutvapen."

- att "vad som framkommit om Christer Petterssons personlighet och livsföring - en förtidspensionär som missbrukat sprit och narkotika - talar snarast mot att han skulle begå ett brott som det nu aktuella",

- att "visserligen har Christer Pettersson tidigare gjort sig skyldig till allvarliga våldsbrott men det har då rört sig om tämligen momentana aggressionsutbrott. Såvitt framkommit har Christer Pettersson aldrig tidigare gjort sig skyldig till den typ av planlagt våldsbrott som det synes vara fråga om i detta fall."

- att "det också måste tillmätas betydelse att det inte visats, eller ens gjorts antagligt, att Christer Pettersson haft något motiv att mörda statsministern."

Vad har vi då gjort i vår analys av huvudspåret Christer Pettersson? Ja, vi har

- gått igenom hela förundersökningen mot Christer Pettersson,
- översiktligt tagit del av de spaningsuppslag som tillkommit efter rättegångarna,
- tagit del av och värderat den infallsvinkel som gärningsmannaprofilen (GMP) innebär för prövning av Christer Pettersson som en eventuell gärningsman samt
- försökt bilda oss en egen uppfattning om vilka indicier och bevis som föreläggat då och tillkommit efter dess, sett mot vår egen rekonstruktion av händelseförlopp m m.

I vår analys har vi funnit att följande faktorer talar 'för' (respektive 'emot' kursiverat) att Christer Pettersson skulle vara gärningsmannen.

Motivbilden är den sämst utvecklade. Något riktigt starkt motiv, sett med en utanförståendes logik, har vi inte funnit i materialet. Om man däremot godtar de utgångspunkter som ges i gärningsmannaprofilen (jfr bilaga 5) och anser att Christer Pettersson kan hänföras till den typen av gärningsman, behöver inte avsaknaden av ett för en utanförstående starkt motiv innebära något avgörande hinder. Motiv som för Christer Pettersson skulle kunna ha upplevts som relevanta kan ha varit kopplade till antingen hans relation och sympati för den s k bombmannen, Tingström, eller de avslag han fått från regeringen Palme på sina nådeansökningar. Att Christer Pettersson utifrån något allmänpolitiskt motiv skulle upplevt sig ha haft anledning att döda Olof Palme bedömer vi som osannolikt. Likaså kan uteslutas att Christer Pettersson av någon anledning skulle ha känt sig provocerad av Olof Palme under kvällen den

28 februari. Händelseförloppet i sig ger inget utrymme alls för en sådan hypotes. Det ligger annars i linje med hans övriga brottsbeteende. I och för sig kanske inte en missbrukare av Christer Petterssons typ behöver något motiv som överhuvudtaget är rimligt om han varit 'påtänd' vid mötet.

Christer Pettersson saknar alibi för den aktuella tiden, vilket också är hovrättens bedömning.

Christer Pettersson har med stor sannolikhet befunnit sig i närheten av biografen Grand under mordkvällen, vilket också är hovrättens bedömning. *Det talar i praktiken både för och emot honom som en gärningsmannen - se nedan.*

En rad vittnen har mer eller mindre starkt identifierat Christer Pettersson vid Grand och vid mordplatsen. Speciellt vill vi rikta uppmärksamheten på den fördjupade analys vi gjort av Lisbeth Palmes vittnesmål (bilaga 6). Vidare har vi i bilaga 4 berört övriga vittnesmål främst då Ljubisa Najics (i korvkiosken), Lars-Erik Erikssons (flygledaren) och Leif Ljungqvists (Chevamannen). Sammantaget ger dessa vittnesmål enligt vår bedömning ett starkare stöd för hypotesen att Christer Pettersson är gärningsmannen än vad som framkom under rättegångarna och den bedömning som hovrätten gjorde. Vi konstaterar också att en del rätt viktig information om vad vittnena egentligen sagt och hur de reagerat (t ex Lisbeth Palme, Ljungkvist och Ljubisa Najic) inte kommit fram tidigare. Det kan ha betydelse för deras vittnesvärde.

Hovrätten fäste stort avseende vid den av försvaret åberopade Devlinrapporten. Den ger en generellt sett mycket skeptisk bild av vittnens förmåga att göra korrekta observationer. Ett sammandrag av rapporten bifogas t o m som bilaga till domen. De grundförutsättningar den vilar på kan enligt vissa uppgifter ha varit felaktiga och dess slutsatser därmed helt irrelevanta. Om dessa uppgifter skulle vara riktiga fäster vi det allra största avseende vid dem.

Christer Pettersson kan ha haft tillgång till en revolver av samma typ som mordvapnet och sannolikt även 'pansarbrytande' ammunition. Det har intygats av Sigge Cedergren vid olika tillfällen. I den sk dödsbäddsintervjun intygar Sigge Cedergren att han lämnat över ett sådant vapen till Christer Pettersson en tid före mordet för att denne skulle "skjuta födelsedagssalut för en vän". Han kan också ha haft kännedom om var det fanns vapen gömda, t ex i Sigges bostad eller på andra platser i närheten.

Christer Pettersson hade vid husrannsakan 1988 en karta över en närbelägen skjutbana. Olovlig skjutning lär ha förekommit på denna skjutbana tiden före mordet.

I vår genomgång har vi stött på ett protokoll från en husrannsakan som gjordes hos Sigge Cedergren i oktober 1985. Därvid beslagtogs bl a två magnumpatroner (.357). Dessa lämnades i början av februari 1986 till polisens godsförvaring. Vissa andra beslagtagna objekt återlämnades till Sigge Cedergren. Därefter har patronerna förstörts i maj 1986 utan någon undersökning av Palmeutredningen huruvida dessa patroner kunde ha något samband med Palmemordet. Ett rätt så uppseendeväckande handlande med tanke på att Sigge Cedergren redan då figurerade i samband med mordutredningen och hade hörts av polisen.

Problemet uppmärksammades första gången 1988-11-06, men aktualiserades av oss för nuvarande Palmeutredning i maj 1996. Därvid har detta förhållande ytterligare följts upp. Vår och deras slutsats är att patronerna 'förstörts' och inte kan ha återlämnats till Sigge Cedergren. Det viktigaste argumentet för detta torde vara att Sigge Cedergren självfallet inte uppgivit sig ha någon aning om varför dessa patroner kunnat påträffas hemma hos honom och således inte uppgivit sig vara den rättmätige innehavaren. Därför fanns det inget som helst skäl att lämna tillbaka dem till Sigge Cedergren. I vilket fall som helst skulle det ha varit synnerligen värdefullt för utredningen om dessa patroner kunnat jämföras med Palmekulorna. I det mest extrema och i och för sig mycket osannolika fallet skulle det kunna ha varit dessa två kulor som använts. Det skulle då även förklara varför inte gärningsmannen slutligen likviderade Lisbeth Palme. Gärningsmannen hade inga fler patroner kvar...

Christer Pettersson som person har vi studerat rätt ingående. Vi har analyserat olika källor som belyser Christer Petterssons såväl psyke som brottsbeteende. Vad avser det senare särskilt det s k bajonettdråpet. Vi har även tagit del av den psykiatriska undersökning av Christer Pettersson som gjordes år 1978. Ett utlåtande som Palmekommissionen hos tingsrätten begärt att få ta del av. Något som tingsrätten nekade Palmekommissionen med hänvisning till att Palmekommissionen inte behövde det för att fullgöra sitt uppdrag. Vår bedömning av denna undersökning stöder bilden av Christer Pettersson som en psykopat men en som är fullt medveten om vad han gör och manipulerar omgivningen för sina syften. Han kan överdriva sina aggressiva reaktioner respektive kontrollera dem beroende på vad som för tillfället bäst gagnar hans syften. *Kvar står dock som hovrätten konstaterat att Christer Pettersson tidigare mest reagerat med momentana våldshandlingar när han upplevt sig provocerad eller trängd. Eller som Christer Pettersson själv anförde i sitt första inlägg inför tingsrätten: 'Jag är en dråpare, men ingen mördare.'*

Litet mer utvecklat skulle man här kunna peka på att hans tidigare brottsmönster haft en annan karaktär. De flesta brotten har haft anknytning till hans missbruk av alkohol och amfetamin. Oftast har brotten drabbat personer som han antingen skulle skaffa narkotika från, som han umgåtts med under missbruket eller som han känt sig handgripligt provocerad eller lurad av.

Vidare har vi utifrån beslagsprotokoll vid husrannsakan i Christer Petterssons bankfack konstaterat att han där förvarade ett stort antal nycklar, närmare ett 30-tal. En knippa på fyra nycklar skulle kunna överensstämma, i alla fall i antal, med den knippa som Sigge Cedergren förlorade några dagar innan mordet. Vi är inte helt övertygade om att polisen verkligen kontrollerade vart alla dessa nycklar (29 stycken) gick. Några noteringar i anslutning härtill som skulle styrka att så skett har vi inte sett.

En helt avgörande fråga vid bedömningen av om Christer Pettersson kan vara gärningsmannen är hur han 'tog upp' makarna Palme vid Grand. Vi erinrar om bilden med de två fartygen som mötts på öppna havet. Christer Pettersson är den ende gärningsmannen vi har prövat i vår analys av Palmeutredningens material som verkar ha haft anledning att vistas utanför Grand ofta och rätt långa perioder vid varje tillfälle. Korsningen vid Grand utgör nämligen den bästa observationsplatsen om man vill vänta på Sigge Cedergren. Från korsningen Sveavägen/Tegnégatan vid Grand har man Sigges bostad på Tegnégatan 16 under bra uppsikt och kan dels se om Sigge är på väg mot bostaden från alla tänkbara håll, dels se om lyset tänts i bostaden. Det innebär att Christer Pettersson, som också verifierats av polisen men som inte uttryckts av dem med denna målande bild, ofta gick och vankade precis framför Grand i avvaktan på att Sigge Cedergren skulle komma hem.

På mordkvällen kommer Christer Pettersson in till stan vid åttatiden på kvällen med pendeltåget från Sollentuna för att 'hämta' amfetamin åt sig själv och Ulf Spinnars. Enligt uppgift från Sigge Cedergren har Christer Pettersson sagt att han sökt Sigge vid dennes bostad innan han gick till Oxen. Om dessa uppgifter skulle vara riktiga borde Christer Pettersson rimligen ha gått och väntat en något längre tid vid Grand i anslutning till att den tidiga bioföreställningen slutade och den senare skulle börja. Då ökar sannolikheten rätt väsentligt att Christer Pettersson skulle ha möjlighet att få syn på makarna Palme i samband med biljettköpet. Detta anser vi vara av den allra största betydelse eftersom det ger en någorlunda rimlig förklaring till att det skulle kunna röra sig om kvadrant 3 EGM/OP.

Avslutningsvis vill vi dock återvända till de rätt tunga grundläggande invändningar som hovrätten framfört. Vi har även själva svårt att förstå de grundläggande psykiska mekanismer som styr Christer Pettersson om han faktiskt är gärningsmannen. Vårt allmänna intryck är att han föreföll oskyldig under rättegångarna och likaså vid många av de senare TV-framträderna under senare år. Att t ex Christer Pettersson självantägar även om det rör sig om stora pengar (389 000 kr) ställer upp på ett test med lögnedektor i TV måste betecknas som rätt märkligt om han vore gärningsmannen. Även om dessa test inte godtas i svensk rättsväsende och det finns reservationer för att de inte ger rättvisande resultat för psykopater kan ju inte Christer Pettersson rimligen förlita sig på det i detta läge. Ett negativt utslag för hans del skulle oundgängligen få rätt allvarliga negativa konsekvenser i hans relation till massmedia och allmänhet. Att han sedan i testet även framstod som oskyldig kan i alla fall inte tala för att han därmed vore gärningsmannen.

10.3 *Avvikelser*

I PK-PM 8:4 (1996-04-17) finns översiktligt kommenterat åtalet samt redovisat vilka åtgärder som vidtagits av Palmeutredningen efter hovrättens dom. Men i stort sett finns inte någon liknande analys gjord i Palmekommissionens material.

11 Gärningsmannaprofilen

11.1 Inledning

En gärningsmannaprofil (GMP) är en beskrivning av en brottsling som ännu inte anträffats. Den bygger på allt man vet om det aktuella brottet, kombinerat med allt man kan sluta sig till på grundval av psykologiska och kriminologiska kunskaper om personer som begår denna typ av brott. Det är således ett polisiärt spaningsinstrument bestående av en demografisk, social och beteendemässig beskrivning av den mest sannolika gärningsmannen till ett brott i så många relevanta hänseenden som möjligt. Syftet med en gärningsmannaprofil är att hjälpa en pågående polisutredning att begränsa antalet misstänkta. Om det finns flera möjliga gärningsmän kan profilen ge besked om vem man i första hand bör rikta uppmärksamheten mot (Ulf Åsgård, Om brottsanalys och gärningsmannaprofiler, 1995, s 3). Den kan ses som en psykologisk fantombild (RPS direktiv till internutredningen om gärningsmannaprofilering, 1993). Utgångspunkten är att man utifrån *var, när, hur och mot vem* bör kunna säga en hel del om gärningsmannens profil. Dess största användningsområde är således när man *inte vet varför* brottet begåtts. (PK-PM 11 Gärningsmannaprofilen, 1995-10-31)

Gärningsmannaprofilen intar en central ställning i senare skeden av Palmeutredningen. Skälen till detta är flera.

Den utgör den enda heltäckande sammanställning som finns av hela Palmeutredningens material. En annan scenarieoberoende sammanställning finns i OH-format (1994) avseende vittnesutsagor och delar av händelseförloppet från bostaden till och med flyktvägen. Därutöver finns en sammanställning som gjorts inför rättegångarna mot Christer Pettersson (FU protokoll 1) men den avser av naturliga skäl endast scenariot Christer Pettersson.

Den uppges vara avstämd med Palmeutredningen (åklagare, polis och SÄPO) och "en betydande enighet ha uppnåtts om våra slutsatser" (OÅ s 114).

En presentation av grundläggande fakta i Palmeutredningen har gjorts för FBI:s specialenhet för Behavioral Science Unit (BSU) i Quantico, Virginia, USA, under tre dagar i januari 1994 i avsikt att "utvärdera vårt resultat". FBI konstruerade därefter en egen gärningsmannaprofil som i allt väsentligt överensstämde med OÅ:s (OÅ s 111 f).

Palmeutredningen (chefsåklagare Anders Helin samt spaningsledaren Hans Ölvebro) har inför Palmekommissionen bekräftat att gärningsmannaprofilen gett stöd för deras redan tidigare dragna slutsatser att man kan utesluta en konspiration (PK-PM 11, s 13).

I detta avsnitt skall vi studera de strategiska delarna i gärningsmannaprofilen både med avseende på utnyttjade metoder och åberopade iakttagelser samt därav dragna slutsatser. Vi skall därvid särskilt undersöka vilket stöd som gärningsmannaprofilen åberopar för att utesluta en konspiration, dvs kvadrant 2 i vår modell, respektive ett planerat attentat av EGM, dvs kvadrant 1.

Vidare skall vi översiktligt redogöra för Palmeutredningens arbete med att identifiera tänkbara gärningsmän utifrån den profil som gärningsmannaprofilen ger.

Slutligen översiktligt säga något om de idag kvarvarande öppna spår, dvs ej ad acta lagda spaningsuppslag, som finns.

11.2 Analys

Vår samlade bedömning¹⁴ av Olssons och Åsgårds gärningsmannaprofil är följande.

Vi bedömer det som värdefullt att Palmeutredningen låtit göra en gärningsmannaprofil trots de begränsningar som förelegat i detta fall.

Gärningsmannaprofilen kan komma att visa sig ha haft värde för att slutligen lösa mordet på Olof Palme. Framförallt genom att ge "råg i ryggen" och fokusera uppmärksamheten mot vissa inslag i mordet på Olof Palme som skulle kunna vara av intresse i kvadrant 3 EGM/OP.

Mot detta kan trots allt väsentliga invändningar resas mot gärningsmannaprofilen utifrån teoretiska utgångspunkter. En sådan utgångspunkt är därvid att någon misstänkt ännu inte får ha påträffats. Den görs normalt därför i ett inledande skede av en mordutredning. I detta fall gjordes den närmare åtta år efter mordet. En tänkbar gärningsman som då inte kunnat avfärdas spaningstekniskt var Christer Pettersson. Vidare fanns det andra spår, se nedan avsnitt 11.4, som numera kopplats till gärningsmannaprofilen men redan innan denna formellt avlämnades uppmärksammats utifrån andra utgångspunkter och kommit att stå i fokus. Huruvida även dessa tänkbara gärningsmän faktiskt var kända av Olsson och Åsgård vet vi inte.

En gärningsmannaprofil får således inte åberopas som "bevis" mot en redan misstänkt gärningsman. Ur metodsynvinkel kan det dock sägas att en konstruktör till en gärningsmannaprofil omöjligen kan frigöra sig från dessa misstänkta särdrag och därför påverkas i sin konstruktion av gärningsmannaprofilen. Det kan ta sig sådana uttryck som att för säkerhets skull gardera med några karakteristika från den eller de misstänkta för att inte "stå med lång näsa" i slutet om gärningsmannen skulle visa sig vara någon av de misstänkta. Olsson och Åsgård kan knappast sägas stå opåverkade i dessa avseenden trots deras försök att hantera detta.

Vi inskränker oss därför till en huvudreflektion och det är att gärningsmannaprofilen verkar ha påverkats mycket av möjligheten av Christer Pettersson som gärningsman. Det verkar som man garderat sig på vissa punkter med att även täcka in Christer Pettersson, t ex - "Det är även tänkbart att han är

¹⁴ Detta delavsnitt utgör en sammanfattning av bilaga 5 Gärningsmannaprofilen..

förtidspensionerad"; - "varvid olaga hot eller misshandel kan ha blivit följden av hans oförmåga att hantera frustrationer och kränkningar"; - "vanligen inte leda till kontakter med den psykiatriska vården, i varje fall inte under frivilliga former"; - "att ett eventuellt amfetaminmissbruk vid tiden för mordet inte kan ha varit nämnvärt intensivt. Detsamma torde gälla för alkoholmissbruk." Alla exempel utgör som förefaller direkt klippta ur Christer Petterssons personakt.

Vidare gäller rent allmänt att en gärningsmannaprofil inte bör konstrueras utifrån en enskild händelse med så magert underlag som i detta fall. Det behövs mer specifika särdrag och/eller kunna kopplas till flera händelser av likartat mönster.

Dessa risker kan man inte blunda för vid konstruktionen av gärningsmannaprofilen för detta mord även om man tog dem i fullt medvetande härom. Alternativet - att helt avstå - bedömdes dock med all rätt som sämre enligt vår uppfattning. Det gav en stadga och en referensram vid Palmeutredningens arbete med sökande av tänkbara gärningsmän i kvadrant 3 EGM/OP.

Vad gäller gärningsmannaprofilens urval och tolkning av iakttagelser som enligt denna eliminerar kvadrant 1 EGM/P, kvadrant 2 FGM/P och kvadrant 4 FGM/OP kan dessa diskuteras. Här är man delvis ute på hal is. Man arbetar med alternativ som kan vara de mest sannolika. Efter att gått vidare i händelseflödet genom ett antal av dessa vägval kan det dock i efterhand visa sig att något andrahandsval var det rätta. Samtidigt tycker vi ändå att det är litet för krävande att bedöma gärningsmannaprofilen utifrån korrektheten i dessa så att säga diskriminerande vägval. *Gärningsmannaprofilen bör snarare bedömas som ett strukturerat sätt att hålla ihop huvudscenariot EGM/OP i kvadrant 3, dvs med en scenarioteknik.*

Det ovensagda gör dock att risken för att gärningsmannaprofilen leder fel inte bör underskattas.

Ett antal vittnesmål rörande efterföljande, flyktbilar och W/T har enligt vår uppfattning avfärdats med litet för lättvindiga argument. Såväl kvadrant 1 som 2 kan därför fortfarande vara aktuella.

På en del rätt avgörande punkter har vi avvikande uppfattning (*vår avvikande mening markeras med kursivstil*). Några exempel må nämnas här.

Gärningsmannaprofilens redovisning av konspirationers olika faser leder lätt, ehuru teoretiskt riktigt genomfört, till intrycket att konspirationer måste engagera mycket folk, minst 3-4 personer och ett knappt dussintal torde vara optimalt enligt gärningsmannaprofilens framställning. En vanlig tid för planering och kartläggning är fyra till sex veckor. *Vi tycker att detta getts för stora proportioner och delvis grundar sig på utgångspunkter som inte är för handen i Sverige, främst att Olof Palme så ofta gick utan livvakter och hade överhuvudtaget dåligt personligt skydd. Därför bör man inte dra för stora växlar på planeringsbehoven från attentat i andra länder där förhållandena i dessa avseenden kräver noggrann planering.*

Det görs en intressant jämförelse med attentatet mot Olof Palme jämfört med andra attentat. Gärningsmannaprofilens slutsats är att det skulle vara "ovanligt att det inte finns ett lätt identifierbart motiv till mordet". *Det grundar sig sannolikt på det tankefelet att vi i nästan samtliga av de redovisade fallen i efterhand vet av vem attentatet genomfördes och varför. På samma sätt kommer det sannolikt bli med attentatet på Olof Palme om det klaras upp.*

Den viktigaste skillnaden mellan attentatet på Olof Palme och övriga attentat är, givet att gärningsmannaprofilens analys är riktig, att gärningsmannen stötte på Olof Palme av en slump och inte visste att han skulle göra ett försök att mörda statsministern 3 timmar före skotten föll. I alla andra fall hade gärningsmannen vetat var och när han skulle försöka med attentatet, dvs han valde tillfället och visste var han skulle söka offret. Det är faktiskt, enligt vår uppfattning, det mest uppseendeväckande i attentatet mot Olof Palme givet att kvadrant 3 skulle vara det rätta huvudscenariot. Detta borde ha belysts och analyserats i gärningsmannaprofilen.

"Det är en märkvärdig brist på professionalism att gärningsmannen stoppar på sig vapnet så tidigt när han kan komma att behöva det som allra mest - nämligen för att skydda sig själv under flykten." *Vi tolkar inte detta på samma sätt. Gärningsmannen kan snabbt få fram vapnet vid behov oavsett om han haft ett hölster eller ej. Att däremot komma rusande med en revolver i högsta hugg fram till trappan och uppför och efter denna skulle vara oprofessionellt. Det behövs inte och ökar bara komplikationerna. Den erforderliga tiden för att ånyo frigöra vapnet vid eventuellt behov torde röra sig om någon sekund. Gärningsmannen hade en betydligt längre framförhållning under den kontrollerade flykten.*

I gärningsmannaprofilen anføres även som tecken på bristande professionalism under flykten: "Även i denna fas visar gärningsmannen att han inte är tränad för uppgiften. Han tycks stoppa undan sitt vapen så att det blir oåtkomligt. Hans klädsel verkar opraktisk, vilket tyder på brist på förutseende. Hans kondition tycks inte räcka för en rejäl språngmarsch och fortfarande 2-3 minuter efter mordet väcker han uppmärksamhet genom att försöka dölja sitt utseende. Gärningsmannens val av flyktväg antyder lokalkännedom." *Vi anser dock att man likaväl kan anföra - att bedömningen av att han inte skulle vara tränad för uppgiften verkar sakna grund; - att inget tyder på att vapnet skulle ha blivit oåtkomligt för gärningsmannen; - att klädseln skulle vara olämplig saknas närmare argumentering för. Vi har inte tagit del av något som talar för att den skulle vara särskilt olämplig i detta sammanhang; - att vad avser konditionen så räckte den uppför trappan i rätt rask takt. Sedan är det en avvägning mellan språngmarsch å ena sidan och å andra sidan hur mycket uppmärksamhet gärningsmannen vill dra på sig samt hur länge han räknar med att behöva springa. Någon efterföljare hade han inte sett så av det skälet behövde han inte jakta på. Liksom sägs i gärningsmannaprofilen viker han sannolikt av redan på Regeringsgatan för att försvåra upptäckt från en förföljare; - att han skulle väcka uppmärksamhet genom att försöka dölja sitt utseende borde väl vägas mot alternativet att visa det och*

dess konsekvenser; - att gärningsmannens val av flyktväg antyder lokalkännedom kan även tänkas bero på en "avläsning" av kringområdet under bio-besöket.

Gärningsmannaprofilen anför som tecken på att det inte kan röra sig om en konspiration att ingen gruppering påtagit sig ansvaret för mordet vare sig direkt eller indirekt. *Vi menar att det finns en seriös uppgift (Expressens nyhetsledning direkt på lördagsmorgonen 1986-03-01 kl 09.05) som säger att en man i telefon uppger att PKK tog på sig ansvaret. Det är möjligt att PKK några dagar senare insåg felbedömningen och ändrade sig, dvs tog avstånd från dådet. PKK hade till skillnad från andra terrororganisationer (RAF, Brigade Rosso, m fl) som grundprincip att inte ta på sig terrordåd. Telefonsamtalet kan självfallet också vara ett led i en överskylningsmanöver från gärningsmannen eller en gruppering i anslutning till denne. Men mest sannolikt rör det sig dock även här om kvadrant 2 FGM/P, t ex en eventuell gruppering i anslutning till Sydafrikaspåret.*

Gärningsmannaprofilen anför som tecken på att det inte kan röra sig om en yrkesmördare, bristen på professionalism i själva händelseförloppet. *Vi har svårt att i sekvensen från Grand till mordplatsen, flykten och sedermera undanhållandet finna klara och entydiga tecken på bristande professionalism. Fakta i målet talar närmast i motsatt riktning. Vidare har gärningsmannaprofilen själv gett högsta betyg åt professionalismen i eventuella sekvenser som föregick Grand. Har det rört sig om en planläggning och övervakning före mordet så har detta skett mycket professionellt, förutsatt att det inte är PKK - då finns det vissa mindre brister.*

Överhuvudtaget har vi inte samma kategoriska syn på vad som är professionellt resp icke professionellt beteende som gärningsmannaprofilen har. Om man därtill lägger att gärningsmannen lyckats hålla sig undan i mer än tio år så blir prestationen sannerligen inte mindre. Med facit i hand nödgas man väl istället konstatera att attentatet var i det närmaste perfekt, förutsatt att gärningsmannen inte är Christer Pettersson. Vi tycker snarare att man i Palmeutredningen och i gärningsmannaprofilen arbetar väl mycket med stereotypier när det gäller professionalism och försöker bagatellisera tecken som skulle kunna tyda på professionalism (t ex skottets placering via ryggsömmen).

Vi vill dessutom erinra om att den enda kände hit man vid politiska mord i USAs historia, James Earl Ray - Martin Luther Kings baneman, var en småkriminell person som definitivt inte betedde sig professionellt (jämför avsnitt 6.1). Det är nog en vanlig felsyn att tro, att en hit man som slår till mot en statsminister måste vara särskilt "professionell". Det kan t o m vara så att riktigt professionella hit men undviker sådana uppdrag. Ett skäl skulle då vara att sökandet efter mördaren blir så mycket intensivare och aldrig egentligen upphör - i Sverige först efter 25 år, dvs när preskription inträffar. Det andra och viktigare skälet är risken för en hit man att själv bli mördad av sin uppdragsgivare.

Gärningsmannaprofilen pekar på "den uteblivna effekten av mordet" som ett tecken på att det inte kan ha rört sig om en konspiration. *Vi menar för det*

första att det har skett en markant förändring av den svenska såväl inrikes- som utrikespolitiken efter Olof Palmes död jämfört med tiden före. Att det förhåller sig på detta sätt framgick med all önskvärd tydlighet i samband med medias kommentarer i samband med tioårsdagen av mordet. För det andra att om mordet på Olof Palme skulle hämtat sin näring ur ett allmänt palmehat så behöver man inte isolera ett enskilt motiv som grund, utan det rör sig sannolikt om flera olika motivbilder som successivt lagrats upp. Det blir därmed svårt att urskilja någon "effekt". Exempel på sådana motivbilder kan vara (utan att vi för egen del tar ställning till dessa värderingar): en vänsterorienterad utrikespolitik kombinerat med en viss USA-fientlighet; ubåtsincidenter; gränsdragningsfrågan i Östersjön; löntagarfonder och beskattning av aktiehandeln. En jämförelse kan här även göras med mordet på Martin Luther King - vad blev "effekten" av mordet på honom?

I gärningsmannaprofilen utgör "en uppdelning på organiserat respektive kaotiskt brott" en viktig hörnpelare för analysen. Den har framkommit i den forskning kring brottsplatser och brottslingar, som utförts vid FBI. "Denna klassifikation har sitt ursprung i sexualmord men har kunnat användas även vid annan brottslighet där eventuella sexuella moment, i varje fall inte varit helt uppenbara. Självfallna modifikationer måste göras men i allt väsentligt visar sig dessa typer av brott begås av två olika typer av gärningsmän. Mordet på Olof Palme, sett i sin helhet, synes väsentligen kaotiskt." Tecken på detta är bl a (endast en av flera invändningar som vi gör anges här): "Det förekommer ingen konversation före beskjutningen." *Vi ställer oss litet frågande inför denna analogidragning mellan ett statsministermord och ett sexualbrott framförallt med tanke på hur fakta i målet sedan tolkas. Vad avser att det inte förekom någon konversation mellan gärningsmannen och Lisbeth och Olof Palme före beskjutningen och att detta skulle tolkas som ett tecken på ett kaotiskt brott så visar det vanskligheten i denna analogi. Skulle gärningsmannen istället ha tilltalat Olof Palme före avlossandet av kulan så skulle väl ändå detta vara ett tydligare tecken på ett kaotiskt brott. Det fyller ingen som helst vettig funktion i sammanhanget att "tala ut" först. Det kan väl rimligen inte jämföras med en sexualbrottsling som ger sig på sitt offer utan närmare presentation? Vi ser tvärtom detta som ett tecken på ett organiserat och rationellt brott. Och i detta sammanhang är det av viss betydelse hur man tolkar detta förhållande...*

Vår huvudslutsats vad gäller gärningsmannaprofilen är dock den att rör det sig om en gärningsman i kvadrant 3 och av den typ som antyds i gärningsmannaprofilen är det en rätt bra produkt. Man har gjort korrekta bedömningar i flera svåra avvägningsfrågor. Skulle det däremot i efterhand visa sig att kvadrant 2 framförallt, men även i viss mån kvadrant 1, är den riktiga så kan det öppna för en rätt hård kritik i den riktning vi pekat på.

11.3 Uppföljning av gärningsmannaprofilen

Gärningsmannaprofilen blev slutgiltigt klar 6 maj 1994. En preliminär utgåva togs fram 11 februari 1994 som sedermera överarbetades och stämdes av med Palmeutredningen i olika steg. Därefter extraherades ett antal sökkriteri-

er, ett 40-tal stycken, som ett grovt filter för att söka efter tänkbara gärningsmän.

I början av februari 1994 knöt spaningsledningen stora förhoppningar till detta nya spaningshjälpmedel. Det gav utredningen 'råg i ryggen' att de var på rätt väg och man fick fram ett rätt stort antal nya uppslag att följa upp. I bl a Expressen förekom stort uppslagna rubriker om att mordgåtan skulle lösas inom sex månader. Så blev inte fallet. Stämningssläget idag är nog litet mer tillnyktrat men man hyser fortfarande uppfattningen att det är i denna riktning, dvs kvadrant 3 EGM/OP, man bör söka gärningsmannen.

Efter att, utifrån dessa sökkriterier, kartlagt ett nittiototal personers alibi, motiv, tillgång till vapen m m är denna fas idag avslutad. Ett tiotal personer framstod som intressanta för en fördjupad granskning.

Två av dessa, XX och YY, är fortfarande öppna spår och är inte ad acta-lagda. De ytterligare åtgärder som idag är aktuella för att gå vidare med dem är relativt vaga och vi har fått intrycket att man inom Palmeutredningen, framförallt åklagarna, är villrådig inför hur man skall gå vidare med dem.

11.4 XX och YY

Av naturliga skäl vore det ytterst allvarligt om information kring dessa uppslag kom ut i media eller till de misstänkta. Vi redovisar här endast litet mer allmänna iakttagelser som kan bidra till helhetsbilden. En mer fullödlig muntlig information har lämnats inför Palmekommissionen 1996-08-30.

XX är en man som var i 30 årsåldern vid tillfället för mordet. Hans utseende och rörelseschema överensstämde mycket bra med signalementsuppgifterna på gärningsmannen. Han hade en rätt stor porträttlikhet med Christer Petersson. Han går fortfarande idag i de kläder som i så fall skulle ha använts vid mordtillfället. Han är en enstöring, dock ej mentalsjuk och ej tidigare kriminellt belastad. Han motsvarar på många sätt en gärningsman av typ II eller III i gärningsmannaprofilens och Clarke's schema. Sannolikt mer i riktning mot III, dvs bl a en ensamvarg, enligt vår bedömning. För att återvända till det uttryck som använts av Lisbeth Palme - en typisk 'borderliner'. Motivet skulle i så fall nog röra sig om ett mer allmänt palmehat. Fast det är inte särskilt väl styrkt. En viss annan incident gör även palmehatet litet mer sannolikt. Han saknar alibi och hans uppgifter i anslutning till detta förvärrar hans situation eftersom de passar väl in i det mest rimliga scenariot för en gärningsman av denna typ som 'trycker' efter mordet. Han var registrerad innehavare av en S&W av aktuell typ. Hans uppgifter kring varför vapnet inte längre är i hans ägo är synnerligen försvårande och osannolika. *Det är dock i viss mån förvånande att han inte valt en rimligare historia.* Han kan även ha haft tillgång till ammunition av den aktuella typen. *Något köp av den skytteklubb som XX är med i hos den ende vapenhandlare som har levererat ammunition i Stockholmsområdet har dock inte kunnat påvisas i ammunitionsuppföljningen.* *Byte av ammunition mellan skyttar lär dock vara rätt vanligt.* Han hade också ett hölster till revolvern. Han är excellent skytt, jägare

och allmänt vapenkunnig dock utan vapenfixering. Närhetsfaktorn är helt avgörande för upptagande och flykt. Han har i förhör fällt yttrande som rör närhetsfaktorn, vilka drar till sig ett berättigat undersökningsintresse. Hans beteende efter mordet är extremt och närmast klassiskt för en gärningsman av typ II eller III. *Problemet är dock att det möjligen även kan bero på en fixering för mordet som sådant hos en helt oskyldig, men mentalt störd.* Det kan dock inte jämföras med Christer Petterssons ex-post-beteende som skulle grunda sig på en förhoppning om att inte bli misstänkt för mordet. Detta ex-post-beteende är av en helt annan karaktär. Han uppges under senare år ha blivit mer och mer isolerad och grubblande.

Han har förhörts vid ett antal tillfällen och vet om att han är misstänkt för mordet. Husrannsakan har genomförts i bostaden för att söka efter vapen, ammunition eller annat av intresse. Detta gav inget resultat. Svepning med metalldetektor företogs inte vid detta tillfälle pga snötäcke. Han förnekar all inblandning i mordet och närvaro på Sveavägen den aktuella kvällen. Det görs med en viss trovärdighet, varför den ansvarige utredaren är ambivalent när det gäller XX som gärningsman. Det finns inga indikationer på att han faktiskt har varit på Sveavägen. Däremot är det inte alls förvånande att han skulle ha kunnat vara vid Grand denna liksom många andra kvällar. Han skulle kunna vara den 'i apparitionen avvikande man som lämnar kön i anslutning till insläppet' liksom i beteende och utseende lik den man som står bredvid sällskapet Palme efter bion. Han är litet av en ensam vandrare. För att återvända till vår tidigare bild av de två fartygen så utgör han det fall som innebär två fartyg på korsande kurs, medan Christer Pettersson utgör det fall där det ena fartyget ligger bi i Olof Palmes kurs. Detta förhållande minskar något sannolikheten för XX som gärningsman, i just denna dimension, jämfört med Christer Pettersson.

En intressant iakttagelse är att detta uppslag aktualiserades som ett led i den synnerligen omfattande vapenuppföljningen som skett i Stockholms län. Det hade således kommit fram och undersökts på samma sätt oavsett om gärningsmannaprofilen tagits fram eller ej. Däremot är det en 'klockren' träff i gärningsmannaprofilens anda och bokstav, vilket givetvis inte minskar vare sig värdet av uppslaget eller gärningsmannaprofilen som spaningsinstrument. Det borde således även ha kunnat komma upp som ett uppslag i den uppföljning som gjordes av gärningsmannaprofilen om vapenuppföljningen inte hade hunnit före.

XX bör utifrån en allmän bedömning även kunna vara aktuell i kvadrant 1 EGM/P men även kvadrant 2 FGM/P kan inte heller uteslutas. I kvadrant 1 EGM/P skulle det då röra sig om ett efterföljande redan från bostaden av XX. Något som idag tyder på kvadrant 2 FGM/P med XX som gärningsman finns dock inte oss veterligt.

Enligt vår bedömning är detta det idag mest intressanta, men ej helt genomarbetade, uppslaget vid sidan av Christer Pettersson. Vi anser att Palmeutredningen, främst åklagarna, borde driva detta uppslag med de medel som idag står till förfogande däribland en svepning med metalldetektor. Denna

åtgärd är ett mindre tvångsingripande än en husrannsakan som ju redan genomförts.

YY är en man som var något under 50-årsåldern vid mordtillfället. Vid denna tidpunkt får han sägas ha sett yngre ung ut än sin ålder. Han uppfyller rätt väl signalementsbeskrivningarna och har en viss likhet med Christer Pettersson. Han förefaller vara typ II med direkt uttalade hot att mörda Olof Palme i dennes egenskap av beslutsfattare. Han har sökt personlig kontakt med Olof Palme för att diskutera sitt fall. Något som han inte lyckades med. I anslutning härtill har han även haft med sig ett handeldvapen. Motiv- och hotbild är av klassiskt slag i gärningsmannaprofilens riktning. Han är tidigare straffad för ett brott som har vissa likheter med detta attentat. Men enligt vår uppfattning finns vissa men rätt betydelsefulla skillnader i modus operandi. Vi för vår del vill därför inte tillmäta just denna likhet alltför stor vikt. Tillgång till vapen och ammunition borde inte vara något problem för honom. Vissa svaga indicier finns mot honom rörande resten av händelseförloppet - skotten i ryggen och sättet att springande ta sig från platsen. Men de är verkligen svaga indicier. Problemet är också att han inte ens kan bindas till Stockholm vid den aktuella tidpunkten. Han har inte kunnat förhöras eftersom han inte längre bor i Sverige. Ett förhållande som kan ligga i linje med ett naturligt flyktbeteende i just detta fall. Han har dock återkommit och varit i Sverige under ett par år i slutet av åttiotalet. Han var då inblandad i grövre narkotikahandtering. Att återvända till Sverige och engagera sig i grövre narkotikabrottslighet, om YY skulle vara gärningsmannen, förvånar dock. Det talar i viss mån för att YY inte kan vara gärningsmannen.

YY är nog mest trolig i kvadrant 1 EGM/P med ett efterföljande från bostaden.

Vår bedömning är att detta uppslag är klart intressant men inte riktigt i XX:s klass. Palmeutredningen bör vidta de åtgärder som krävs för att förhöra mannen - även om vi inser komplikationerna i just detta fall.

11.5 Avvikelser

De största skillnaderna mellan detta avsnitt och tidigare PK-PM 11 Gärningsmannaprofilen är

- att en särskild och rätt genomgripande argumentationsanalys av gärningsmannaprofilen som produkt gjorts (jämför bilaga 5),
- att de aktuella och ej avslutade spaningsuppslagen i anslutning till gärningsmannaprofilens huvudscenariokvadrant 3 EGM/OP, XX och YY, redovisats översiktligt,
- att vi på avgörande punkter drar andra slutsatser än vad som görs i PK-PM 11.

Referenser

- PK-PM 11 Gärningsmannaprofilen, 1995-10-31
- Mordet på Olof Palme - Brottanalys, Gärningsmannaprofil; Jan Olsson och
- Ulf Åsgård, RPS Sthlm 1994 (GMP)

12 Slutavvägning

12.1 Inledning

I princip finns det två ansatser som kan tillämpas för att fullgöra ett sådant här uppdrag. Den ena är att analytiskt försöka resonera sig fram till vem som kan vara gärningsmannen. Den andra är att söka eliminera de personer som utifrån något eller några indicier skulle kunna tänkas vara gärningsmannen. Den första torde vara den ur spaningsteknisk synvinkel naturligaste. Den andra metoden, jämför kommissionens direktiv "att undersöka om det finns delar av utredningsmaterialet som inte är tillräckligt bearbetat", har den nackdelen att man måste gå igenom hela materialet för att kunna uttala sig om detta. Så fort det mest sannolika alternativet undersökts och kunnat avfärdas så ersätts det med det näst mest sannolika och så vidare. Det riskerar att aldrig ta slut.

Vi har valt den första metoden av flera skäl. Ett av dem är att tidigare PK-PM ger intrycket av att ha valt den andra metoden. Vårt uppdrag är avsett som ett komplement till det tidigare arbetet inom Palmekommissionen. För att kunna bedöma Palmeutredningen torde det vidare vara oundgängligt att försöka bilda sig en uppfattning om huruvida den faktiskt har funnit gärningsmannen, men inte fått fram tillräcklig bevisning, eller ej.

Den första metoden kan också överensstämma med Palmeutredningens huvudspår. Utredningen har dock även lagt ned stora resurser på uppslag hänförliga till den andra metoden.

I detta avslutande avsnitt skall vi försöka väga ihop de tidigare avsnitten och deras resultat för att se om det kan ge någon vägledning om vad som är mest sannolika kvadrant, huvudspår och gärningsman. Det är en svår, och kanske till och med ur teoretisk synvinkel omöjlig uppgift att på så sätt väga "päron och äpplen" mot varandra i olika indicie- och beviskedjor. I praktiken är det ändå det Palmeutredningen gör, och måste göra, även om man inte satt det på pränt. En fördel med en sådan ansats torde vara att man tvingas tydliggöra hur man värderar nyckelfaktorerna i dessa indicie- och beviskedjor. Man kan också använda något eller några alternativ som referensalternativ och successivt föra in nya alternativ för prövning mot detta/dessa.

För att få så stort utbyte som möjligt av denna metod har vi i vissa lägen även valt att slå bryggor mellan olika indicier med mer spekulativa överväganden.

Vid denna avvägning fokuserar vi på de strategiska delarna i mordet på Olof Palme och den idag tillgängliga kunskapen om dessa, dvs den information som vi redovisat i tidigare avsnitt och i bilagorna.

De strategiska delarna är

- tidigare attentat
- hot- och motivbilder
- upptagandet
- alibi
- brottsplatsen
 - signalement och rörelseschema
 - identifieringen
 - valet av brottsplats
- vapen och ammunition
- hölster
- offren och avlossade skott
- flykten
- expostbeteende
- mordvapnet idag.

12.2 Genomgång av de strategiska delarna

Tidigare attentat

Huvudalternativet är, utifrån mönstret vid tidigare attentat mot statsmän och politiker i USA, en ensamagerande psykiskt störd, men dock ej mentalsjuk, gärningsman. Denne har planerat sitt attentat, dvs kvadrant 1 EGM/P, och i USA ofta använt sitt eget registrerade vapen. Det föreligger dock en del viktiga skillnader mellan attentat i Sverige och i USA, vilket man bör ha i minnet. Såvitt man känner till har det inte tidigare förekommit att en ensamagerande gärningsman slagit till utan föregående planering, dvs kvadrant 3 EGM/OP.

Andrahandsalternativ är mindre sammansvärjningar inkl utnyttjande av hit man. En hit man behöver inte nödvändigtvis agera professionellt eller vara speciellt kvalificerad (jämför James Earl Ray, Martin Luther King's bane-man).

Terroristorganisationer har vanligtvis inte det här aktuella attentatsmönstret med handeldvapen och brukar ta på sig ansvaret direkt för att nå sitt politiska syfte med dådet. PKK utgör dock ett undantag i dessa senare avseenden. De har dock främst agerat mot avhoppare (egentligen inte i rollen som terroristorganisation således) och meningsmotståndare inom sitt "hemområde" (i terroristrollen).

Främmande underrättelsetjänster har inte misstänkts ligga bakom något liknande attentat i väst och i modern tid, dvs efter 1962. Skulle det trots allt röra sig om en underrättelsetjänst kan den ha anlitat en hit man som vore svår att spåra tillbaka till sin slutlige uppdragsgivare. Att en underrättelsetjänst i så fall väljer en hit man som skytt, i stället för en agent, beror då den politiska risken för uppdragsgivaren vid ett eventuellt gripande eller dödande av skytten.

Hot- och motivbilder

Hotbilden mot Olof Palme bedömdes av SÄPO som låg vid tiden före mordet. Det fanns inga specifika hot. SÄPOs bedömning vad avser PKK vid denna tidpunkt var dock, enligt vår bedömning, inte särskilt väl grundad. Senare visade det sig finnas ett stort antal konkreta hot från enskilda kurder som i allmänna ordalag uttryckte hot mot regeringen och Olof Palme. Den allmänna hotbild som fanns pga 'palmehatet' var sannolikt underskattad av SÄPO.

Vad gäller motivbilder så fanns det flera tänkbara. Motivet för ett mord är självfallet viktigt. Problemet är bara att det är först i efterhand man egentligen vet något säkert om motivet för ett mord. Motivet är kopplat till gärningsmannen. En person av Olof Palmes typ har både i kraft av sin position, sina handlingar, sin personlighet och regeringens faktiskt förda politik gett upphov till en mängd tänkbara motiv. Beskrivningar av tänkbara motivbilder, med därtill erforderliga analyser, lyser i stort sett med sin frånvaro i Palmeutredningen eller är så ytliga att de är näst intill meningslösa. Ett exempel på detta är dåvarande f.d. ambassadören Sverker Åströms promemoria som lämnades över till Hans Holmér under första året av utredningen. Det är nog den mest eftersatta delen i utredningen. I och med att gärningsmannaprofilen upprättades år 1994 blev läget något litet bättre men det gällde då främst vilka typer av motiv som kunde tänkas vara aktuella för en ensamagerande, psykiskt störd gärningsman. Det gör att vi själva fått försöka göra sådana enkla analyser (jämför avsnitt 8).

Som huvudalternativ gäller här personliga motiv för gärningsmannen som i sin tur grundar sig på 'palmehatet'. Dessa behöver inte vara rationella eller förståeliga för en utanförstående. Jämför med Clarke's arbeten om gärningsmän av typ II och III. Vi rör oss då främst i kvadrant 1 EGM/P men även kvadrant 3 EGM/OP är tänkbar för vissa gärningsmän.

Som andrahandsalternativ finns det dock flera andra tänkbara motivbilder hänförliga till den faktiskt förda politiken Olof Palme stod för. På det utrikespolitiska planet gäller det Sydafrika och möjligen Irak (-Iran). Vi rör oss då i kvadrant 2 FGM/P - sannolikt med utnyttjande av en hit man. På det inrikespolitiska planet finns främst 'Moskvaresan'. Vi rör oss då främst i kvadrant 2 FGM/P, möjligen med en hit man. Även kvadrant 1 EGM/P är tänkbar för vissa gärningsmän vid Moskvaresan. I denna bedömning har vi inte inkluderat någon bedömning av Polisspåret eftersom det kommer att ägnas en fördjupad granskning i särskild ordning.

Upptagandet

Hur gärningsmannen "tog upp" makarna Palme är centralt oavsett kvadrant. Vilken tänkbar gärningsman man än arbetar med måste man förklara hur denne valde just denna icke tidigare planerade biokväll med en brottsplats som inte gick att planera förrän biobesöket påbörjades. (Den slutligt valda platsen vid Dekorimainfasningen kunde endast förutses någon minut innan

skotten föll.) I kvadranterna 1 EGM/P och 2 FGM/P måste man troliggöra hur upptagandet från bostaden skedde.

Huvudalternativet är här att upptagandet skedde oplanerat av en ensamagerande gärningsman, kvadrant 3 EGM/OP. Mest sannolikt skedde detta, utifrån en bedömning av exponeringstid och förutsättningar för att känna igen Olof Palme, vid Grand före bioföreställningen. Gärningsmannen hämtade därefter en revolver med denna speciella ammunition under den tid bioföreställningen pågick. Han återvände till Grand i god tid före föreställningens slut.

Omedelbart efter bion stod han vid möbelaffären några meter ifrån makarna Palme och Mårten och dennes flickvän. Därefter följde han efter makarna Palme för att senare gå om dem och avvakta vid Dekorima.

Andrahandsalternativet är att ett efterföljande skett från bostaden; grundat på en övervakning av bostaden eller möjligen en telefonavlyssning via en telefonstation. Upptagandet efter bion antas ske på samma sätt som ovan.

Alibi

Vid prövningen av tänkbara gärningsmän är frågan om gärningsmannen har ett alibi självfallet central. Vid en analys av hur starkt ett alibi egentligen är finns det många faktorer att ta hänsyn till. Vid kvadrant 1 EGM/P och kvadrant 2 FGM/P måste man ta med i beräkningen, i synnerhet i kvadrant 2, att gärningsmannen/-männen rimligen måste ha haft denna fråga med i planeringen. I överskylningsfasen ingår då att kunna presentera ett tillsynes hållbart alibi. Vid kvadrant 3 EGM/OP blir det troligen svårare att i efterhand skaffa sig ett trovärdigt alibi.

Vid prövningen av uppgivet alibi har vidare den tid som förflutit efter mordet betydelse för bedömningen. Att komma många år efteråt och pröva ett alibi måste vara svårt för polisen. Närstående personer till gärningsmannen/-männen kan ha påverkats av denne/dessa så att de själva till slut tror på sina uppgifter. Det kan vara lättare för utländska gärningsmän som har varit inblandade att ordna alibin. För sådana uppgivna alibin måste man beakta att ett statsministermord i Sverige inte väcker samma uppmärksamhet i deras land. Det blir därmed mindre troligt att deras anhängare, vänner och kolleger m fl kan komma ihåg några år senare vad de och gärningsmannen gjorde i anslutning till 28 februari 1986. Olika typer av dokument som avses visa att man var på annan ort kan också vara lättare för dem att falskeligen producera.

Brottsplatsen - signalement och rörelseschema

Det finns ett antal vittnesuppgifter om personer vid Grand som dragit till sig uppmärksamhet. Gärningsmannaprofilen talar om två till tre personer, varav en bedöms vara gärningsmannen. De övriga bedöms utan närmare argumentation inte kunna ha med mordet att göra. Vi förstår dock inte riktigt hur man kommit fram till denna slutsats och vill för vår del inte utesluta att de övriga

skulle ha kunnat vara inblandade i mordet på något sätt, dvs att kvadrant 2 FGM/P skulle kunna vara aktuell redan utifrån dessa observationer. Inte heller vi har dock i materialet funnit något som direkt pekar på ett samband mellan dessa personer. Men därav följer ju inte gärningsmannaprofilens slutsats.

Väl framme på brottsplatsen ges relativt samstämmiga uppgifter från vittnena om signalement på gärningsmannen. Det överensstämmer rätt väl med det signalement som givits på mannen vid möbelaffären. Vissa variationer i uppfattningen om klädsel är naturlig i denna situation. Vi fäster vikt vid Lisbeth Palmes uppgifter om "kompakt kropp, kort hals" och tror att hon sett gärningsmannen och har en någorlunda korrekt minnesbild av honom.

Uppgiften om ett något avvikande rörelseschema vid flykten tillkommer i någon senare uppföljning av ett annat (eller två ?) vittnesmål och är litet svårtolkad. Är det en spänstig person eller någon som avviker med en lunkande eller rullande gångstil?

Brottsplatsen - identifieringen

De identifieringar som gjorts av Christer Pettersson, med varierande grad av säkerhet, måste väga tungt även med beaktande av hovrättens berättigade synpunkter. Det finns också ett antal tillkommande faktorer som inte presenterades vid rättegångarna och som stödjer slutsatsen att det är korrekta identifieringar. Exempelvis den närmare analysen av Lisbeth Palmes vittnesmål vi gjort ('borderliner', Devlinrapportens eventuella felslut som kan ha påverkat Hovrättens bedömning, m m). Likaså finns en tydlig "nyckel-i-lås"-identifikation av Najic samt att Ljungkvist (Chevamannen) senare ändrat sina uppgifter till en i det närmaste säker identifikation av Christer Pettersson. Skulle det trots allt röra sig om en felaktig identifiering, vilket ju inte kan uteslutas, torde nog gärningsmannen vara rätt lik Christer Pettersson.

Brottsplatsen - valet av brottsplats

Gärningsmannens avvaktande till en lämplig brottsplats med en mycket bra flyktväg bör vägas in vid prövning av olika tänkbara gärningsmän. Ju bättre förklaring till att den prövade kände till de möjligheter platsen erbjöd jämfört med andra alternativ för attentatet omedelbart före eller efter, desto större sannolikhet för att just denne är gärningsmannen.

Huvudalternativet är här att närhetsfaktorn, dvs att gärningsmannen pga att han bor i närheten eller av annat skäl ofta är på platsen, är avgörande både för upptagande och slutligt val av brottsplats och flyktväg. Det stöder tanken på att vi rör oss i kvadrant 3 EGM/OP.

Andrahandsalternativet är att gärningsmannen, men sannolikare gärningsmännen i kvadrant 2 FGM/P, har "läst av" omgivningen och dess möjligheter under bioföreställningen och därför kunnat slå till på den optimala platsen.

Vapen och ammunition

Starka skäl talar för att vapnet är en Smith&Wesson (S&W) .357 Magnum revolver med 6 tums pipa. Ammunitionen är en 'pansarbrytande' magnumpatron tillverkad av Winchester Western (WW) från en batch i november 1979. Möjligen finns det en viss mindre risk att kulorna skulle kunna vara från en annan batch. Denna ammunition ansågs vid denna tidpunkt gå igenom en skyddsväst.

Vid prövning av tänkbara gärningsmän blir då dels tillgången till dessa typer av vapen och ammunition, dels skälet till att gärningsmannen valt dem, intressanta.

Huvudalternativet, andra överväganden åsido, blir att gärningsmannen med dessa val ville förvissa sig om att ha tillräcklig eldkraft för att kunna skjuta igenom en eventuell skyddsväst och att skotten skulle vara dödande även om det inte blev precisa träffar. Det har t ex sagts att om kulan mot Olof Palme istället träffat i ena lungan så skulle t o m en sådan dålig träff kunna vara dödande. Detta alternativ leder då tankarna till kvadrant 2 FGM/P och eventuellt utnyttjandet av hit man eller en speciell typ av gärningsman i kvadrant 3 EGM/OP.

Vid alternativet 'en hit man eller en terrorist' behöver man också ställa sig frågan varför denne inte valde det, enligt vissa personers bedömning, mest standardiserade sättet att begå ett attentat - d v s att använda flera skott för att garanterat döda offret ('over kill') - och dessutom inte valde ett mer typiskt vapen för sin kategori av gärningsman. Ja, svaret kan ju vara så enkelt som att man inte ville lämna ett sådant "kvitto" på vilken typ av gärningsman det rörde sig om. Om det rör sig om ett sådant scenario blir ju kretsen av tänkbara uppdragsgivare betydligt snävare. De mest närliggande alternativen av uppdragsgivare skulle då få leva med att vara utsatta för den misstanken även om skytten undkom. Hela vinsten med attentatet kunde kanske därmed äventyras (jämför t ex med Irak-Iranspåret). Den slutligt valda kombinationen visade sig ju också vara väl lämpad för sin uppgift. Avslutningsvis kan frågan resas om en agent från ett annat lands underrättelsetjänst skulle agera med massiv eldgivning? Mer intuitivt uppfattar vi inte detta som särskilt troligt. I planeringen av ett sådant här attentat måste ju detta övervägande (att ej lämna "kvitto") rimligen ha varit med för alla dessa alternativa gärningsmän: hit man, terrorist eller agent. En tyngre invändning som talar för att ingen av dessa kategorier skulle vara inblandade är dock att denna typ av gärningsmän nog skulle vilja styra både tillfälle och brottsplats bättre. Biobesöket var i hög grad oplanerat.

Andrahandsalternativet, andra överväganden åsido, blir att det endast rör sig om ett tämligen oflekterat övervägande av typen "kraftiga grejor" som mer eller mindre av en slump fanns tillgängliga för en mindre kvalificerad gärningsman. Det skulle då leda tankarna till kvadrant 3 EGM/OP och kanske någon kriminell person, eftersom S&W vid denna tidpunkt ansågs vara ett typiskt "rånarvapen", i alla fall i Sverige och i Finland. Slutligen finns alter-

nativet med en speciell och kvalificerad gärningsman i kvadrant 3 EGM/OP som klarar hela denna sekvens. En sådan speciell gärningsman väcker dock frågan om det ändå inte skulle kunna ha rört sig om ett efterföljande från bostaden, dvs kvadrant 1 EGM/P.

Hölster

Mot bakgrund av att ett hölster vore ett naturligt hjälpmedel för att öka rörligheten i hela sekvensen och att valet av vapen och ammunition förefaller vara genomtänkta för situationen ifråga, blir frågan om ett utnyttjande av ett hölster en intressant och diskriminerande faktor. Det finns också en vittnesuppgift som säger att gärningsmannen omedelbart efter skotten stoppar in sitt vapen innanför rocken. Flykten sker också utan draget vapen, vilket skulle kunna tyda på att gärningsmannen vet att han snabbt kan få fram vapnet vid behov.

Utan att för den skull gå så långt som till att prata om huvudalternativ anser vi att det är en intressant och diskriminerande faktor i vår analys. Rör det sig om ett utnyttjande av ett hölster, då leder det tankarna till kvadrant 2 FGM/P med en eventuell hitman, terrorist eller agent. Men även kvadrant 1 EGM/P eller kvadrant 3 EGM/OP med en rätt speciell och erfaren skytt kan vara tänkbar. En person av Christer Petterssons typ antas varken ha haft, eller i denna situation utnyttjat ett hölster.

Offren och avlossade skott

Vår bedömning är

- att skottens placering, givet de omständigheter som rådde, tyder på en erfaren skytt som är någorlunda anatomiskt bevandrad,
- att skott nummer två var avsett för Lisbeth Palme.

Vårt huvudalternativ när det gäller tolkningen av skottens placering är att det rimligen måste ha varit en skicklig och erfaren skytt som har rätt goda anatomiska kunskaper. Det krävs också att gärningsmannen kan hålla huvudet kallt i hela sekvensen från Grand till brottsplatsen, avlossandet av skotten och den kontrollerade flykten. Det blir därmed rätt diskriminerande när det gäller tänkbara gärningsmän. Det leder tankarna till kvadrant 2 FGM/P med en hitman, terrorist eller agent. Alternativet är en mycket speciell gärningsman med dessa egenskaper i kvadrant 1 EGM/P eller 3 EGM/OP.

Som andrahandsalternativ gäller att det är slumpens skördar parat med en speciell psykiskt störd och känslokall person.

Vi kan endast spekulera om vilka överväganden som låg bakom att gärningsmannen inte valde att avlossa fler skott mot Lisbeth Palme för att säkert döda henne.

Som huvudalternativ tror vi dock på det mest närliggande, nämligen att gärningsmannen ville undanröja det enda vittne som säkert sett honom. Att han inte avlossade fler skott berodde sannolikt på att han inledningsvis trodde sig

ha träffat henne på ett sätt som skulle ha varit dödande. När han vid 'markeringen' eventuellt blev tveksam valde han dock att snabbt avlägsna sig från platsen istället för att börja en massiv eldgivning mot Lisbeth Palme. Att gärningsmannen faktiskt avsåg att döda Lisbeth Palme kan tolkas på olika sätt. Vi tolkar det som att det rör sig om antingen en hit man, agent eller terrorist som rationellt och känslolöst begår sitt attentat eller en psykiskt störd, möjligen känslolokall, person. Ytterligare ett alternativ vore en narkotikamissbrukare som varit 'påtänd'. Det är nämligen mycket ovanligt att en attentatsman i denna situation så explicit väljer att försöka döda offrets make/-a.

Ytterligare en aspekt i försöken att "läsa" skeendet vid mordplatsen när det gäller antalet skott och deras placering är att det är en skytt med stor självsäkerhet. Han tror sig veta att skotten placerats perfekt och dess konsekvenser. Någon ytterligare eldgivning behövs inte - punkt slut. Det skulle tala för en erfaren skytt med stort förtroende för sin egen förmåga.

Flykten

Det mest frapperande när det gäller flykten är det lugna och kontrollerade sättet att lämna platsen.

Tolkningen av detta överensstämmer med ovanstående faktorer.

Vad gärningsmannen sysslar med uppe på David Bagares Gata när Nieminen iakttar honom är ovisst.

Som huvudalternativ verkar det röra sig om att gärningsmannen tagit fram en vapenväska, vanlig för tävlingsskyttar, för att därefter snarast möjligt göra sig av med vapnet. Men det verkar litet väl starkt att redan så tidigt avskärma sig från möjligheten att använda vapnet under resten av flykten. Det skulle vidare innebära att han inte hade ett hölster. Han kan då rimligen inte fortsätta med hölstret på sig. Det blir meningslöst att ha gjort sig av med vapnet men ha kvar hölstret vid en eventuell kontroll från polisens sida. Att han även skulle tagit av sig hölstret där uppe på gatan vore teoretiskt tänkbart men är knappast sannolikt.

Som andrahandsalternativ gäller att det skulle vara något slags mindre väska i vilken han hade en W/T. Just här uppe, när gärningsmannen kommit uppför trapporna och in en bit på David Bagares Gata, blir ju problemet akut var han skall plockas upp av en eventuell flyktbil. I så fall rör vi oss självfallet i kvadrant 2 FGM/P.

Att gärningsmannen sedan viker av in på Regeringsgatan, vilket vi tagit fasta på, tyder på en rätt medveten handling för att skaka av sig eventuella förföljare snabbt. Möjligen kan detta även tolkas som att han av något skäl borde gå norrut, t ex mot ett gömställe eller sin egen bostad. Den fortsatta flykten kan rätt sannolikt ha gått nedför trapporna ut på Snickarbacken. Där i närheten någon av de två tänkbara flyktbilarna ha plockat upp honom, men det är mycket osäkert.

Expostbeteende

Alla gärningsmän, oavsett kvadrant, måste rimligen efter ett sådant här dåd påverkas i sitt beteende dagarna närmast efter dådet. Det rör sig både om rent konkreta åtgärder för att inte dra på sig onödig uppmärksamhet och olika psykiska reaktioner som kommer i efterhand.

För en gärningsman i kvadrant 3 EGM/OP borde det rimligen bli en rätt kraftig sådan reaktion dagarna efter, men även under en lång tid därefter torde han påverkas. Det kan leda till avvikande beteendemönster och reaktioner.

Mordvapnet idag

Slutligen kan man avrunda med att spekulera litet om vad som vore det naturliga stället att finna mordvapnet på idag, givet olika typer av gärningsmän och deras psykologiska profil. Att det kan vara motiverat att spekulera beror på den vikt hovrätten fäste vid att teknisk bevisning måste anbringas, i alla fall mot en gärningsman av Christer Petterssons typ. Det närmast tillhands liggande alternativet är därför att söka finna mordvapnet. Det har också prioriterats av Palmeutredningen. Det hela är dock, från vår sida sett, bara ett försök att så att säga extrapolera mönstret för respektive tänkbar gärningsman. Det finns inget direkt underlag för dessa spekulationer.

Avslutningsvis vill vi motivera att vi i nedanstående jämförelse för in även Sydafrikaspåret trots att vi inte granskat det särskilt djupt och att det inte behöver vara särskilt 'hett'. Att vi väljer även det beror på att det tillsammans med PKK-spåret, som vi trängt ned på djupet i, ger en bredare förståelse för olika scenarier i kvadrant 2 FGM/P.

I nedanstående sammanställning har med *kursivstil* markerats faktorer som för respektive prövad gärningsman väger tungt.

12.3 En jämförande sammanställning

Faktor	Kvadrant 3 EGM/OP Christer Pettersson	XX	Kvadrant 2 FGM/P
Mönster	- Ensamagerande som planerat attentatet (EGM/P) vanligast i väst efter 1962 - CP kv 3 EGM/OP avviker därmed i fh t samtliga andra kända attentat	- Ensamagerande som planerat attentatet (EGM/P) vanligast i väst efter 1962 - XX i kv 3 EGM/OP avviker därmed i fh t samtliga andra kända attentat - XX är också möjlig i kv 1 EGM/P	- Flera gärningsmän (FGM/P) som planerat attentatet förekommer i väst efter 1962, men är inte så vanligt - I något enstaka fall har en hit man anlits
Hot och motiv	- Hot: vaga och otillförlitliga uppgifter - Motiv: flera löst grundade uppgifter/antaganden -- relation till bombmannen -- avslag nådeansökningar -- 'påtänd' -- CP verkar vara en GM av typ III, ensamvarg, enl Clarke/GMP = tillräckliga motiv för denna typ av GM	- Hot eller tidigare indikationer: en synnerligen illavarslande incident med möjlig koppling till Olof Palme - Motiv: palmehatet -- en enstaka men trovärdig vittnesuppgift -- XX verkar vara en 'klockren' GM av typ III, ensamvarg, enl Clarke/GMP = tillräckligt motiv för denna typ av GM	PKK - Hot: upprepade allmänt hållna hot från organisationen men framförallt enskilda kurder - Motiv: uppgifter om 'beslut' av PKK att mörda Olof Palme har ej gått att styrka och är inte särskilt sannolik heller - PKKs reaktion på terroriststämpeln - tillräckligt stark ??? - Våldsbenägenhet: stark men endast attentat mot egna avhoppare resp i hemområdet - PKK har använt hitresta skyttar, men ej lejda hit men - Risken för PKK som organisation snt

Upptagandet

- CP ofta och länge vid Grand
- jfr fartyg som ligger bi
- CP vid Grand enl HR
- CP troligen vid Grand före bion i väntan på SC
- CP hämtar vapen under biotiden
- efterföljandet - CP vid möbelaffären tveksamt - lugg/boxarblick? - L&Å

- XX inte onaturlig vid Grand - vandrare
- jfr fartyg på korsande kurs
- XX kan vara mannen vid ingången till bion
- XX hämtar vapen i bostaden under biotiden eller hade med sig redan tidigare - i så fall efterföljande från bostaden
- efterföljandet XX vid möbelaffären tittar under lugg (sign passar in)

alltför stor för att våga attentatet
= *motiv tillräckliga ???*

SA

- Hot: inga kända hot/varningar i förväg
- Motiv: politiska stödet till ANC och mot apartheid; omfattande ekonomiskt stöd till ANC under årtionden; behöver kvalitets-säkras. Är bedömningen rimlig - starka motiv
- Våldsbenägenhet: stark, dock inte mot ledande statsmän och politiker utanför Södra Afrika.
- Risken vid avslöjande extremt stor => hit man?
- = *motiven kan vara tillräckliga för denna typ av GM*

PKK

- ankomst till Sverige, en skytt i bil med Akhan??
- snt efterföljande från bostaden, ej telefonkontroll eller buggning
- ev W/T:ies 26 kl 10-11 (Raukas, ev Nylund) samt 28 kl 19.30 (Carlbom m fl)???
- möjligen en 'oid' man i T-banan

Upptagandet: CP ident av LEE (-88; 95%); av BW (-88, lutar mest åt CP); av L&Å som oid man i kön (-88, hur säkert ??)

Upptagandet: XX sign passar in på oid man som vänder vid ingången till föreställningen

= *upptagandet inte förklarat*

Efterföljandet: CP ident av MP lugg/boxarblick (-88; kan vara CP; ident av annan person först); Najic korvkiosken - kort tid/ snäv vinkel (-88, nyckel-i-lås-identf 'mkt rädd')

Efterföljandet: XX tittar under lugg

SA

- grupp ankommer Sthlm i husbil??
- ev W/T:ies 26 kl 10-11 (Raukas, ev Nylund) samt 28 kl 19.30 (Carlbom m fl)???
- telefonkontroll möjlig vid ev svensk koppling - dock ej indicier
- efterföljande från bostaden mest snt
- möjligen en 'oid' man i T-banan

= CP förklarar bäst upptagandet vid Grand och kv 3 EGM/OP
= CP bunden till Grand i samband med bion enl HR => talar både för och emot CP

= XX tänkbar vid Grand och kv 3 EGM/OP
= XX även tänkbar med efterföljande från bostaden, dvs kv 1 EGM/P
= XX ej kunnat bindas till Grand

= *upptagandet inte förklarat*

Alibi

- CP saknar alibi enl HR
- CP försöker "dubba" SC m fl (?) ge alibi
- CP uppgivna alibi Oxen - havererar

- XX saknar alibi 27.2 och ff dagar
- XX 'trycker' efter mordet
- alibiuppgift från anhörig dagen innan för XX undergräver snarast XX:s version

= CP saknar alibi

= XX saknar alibi - trycker - jfr GMP

Brotts- platsen	- CP överensstämmer rätt bra med sign -- längd -- spänstig ('löparen')	- <i>XX överensstämmer mkt bra med sign</i> -- längd -- <i>kompakt kropp, kort hals, kondition?</i>
- signa- lement och rörelse- schema	-- mörkt hår, normalt barhuvad ('vågen') -- vit toppluva -- täckjacka (bränd på balkongen), militär- rock -- var -86 utan mustasch; bar vid konfr -88 mustasch -- stålbågade glasögon vid behov - närsynt och används sällan -- rörelseschema - slängig gång	-- <i>mörkt hår</i> -- <i>gökbomössa (än idag)</i> -- <i>3/4 lång rock (än idag)</i> -- var -86 (och är fortfarande) utan mus- tasch -- stålbågade glasögon vid behov - typ av synfel? -- <i>rörelseschema - hunkande gång</i>
- identi- fiering	- CP identierad -- av Ljungkvist, Chevamannen, (-88; luta- de åt CP, jfr bandet); senare framträtt ano- nymt i TV: 95%; ändrat sitt v-mål formellt -95); -- <i>av Lisbeth Palme (-88, 100%), jfr Devlinrapporten och konfrontationsmiss av åklagarna.</i> - CP ger i många sammanhang (rättegångar, mediaframträdanden och lögndetektortest) intryck av att vara	- konfrontation med LP, MP, m fl och XX har ej skett. En sådan är snt för sent för att ha ngt värde; XX snt ändrat utseendet (tyngre) - <i>jfr mementot Ulf Dahlstens v-mål om LP:s uppgift att CP blivit ngt kg lättare vid konfrontationen jfrt med vid mordtillfället. XX var snt ngt tyngre -86 än CP -88.</i> - XX erbjudit sig ställa upp på konfronta- tion med LP och MP - XX lär, enligt utredaren, ge ett trovärdigt intryck i sitt nekande av att ha med mordet att göra.

oskyldig

= mkt stark bindning av CP enligt vår bedömning eller annan GM mkt lik CP

= troligen inte möjligt att utnyttja konfrontation redan av tidsskäl (>10 år efter), LP v-mål omöjliggör snt också
= XX är lik CP och uppfyller sign och rörelseschema mkt bra kanske t o m bättre än CP. Jämför bilder/video av XX och CP.

- val av brottsplats - CP^a väl förtrogen med denna brottsplats och dess lämpliga flyktväg
-- bajonettdräpet -- Kaffe-Petter
-- ofta denna väg vid brott, v-mål 'polare'

- XX snt förtrogen med omgivn - närhetsfaktorn till bostaden
- XX möjligen läst av under bion
- XX försiktigt avvaktande till lämplig mordplats

PKK

- SAPs lokaler mittemot Grand
- PKKs lokaler uppe på DBG
- möjligen läst av under bion
- försiktigt avvaktande till lämplig mordplats

SA

- möjligen läst av under bion
- försiktigt avvaktande till lämplig mordplats

Vapen och ammunition - CP några mån innan mordet tillgång till (skjuta salut) 0.357 Magnum, 6 tums pipa, std blånerad, väska av ngt slag dock ej en skytteväska (SC dödsbädd och tidigare v-mål). CP förnekar detta.

- XX reg innehavare av .357 Magnum, 6 tumspipa, std blånerad, andrahands vapnet; hade skytteväska till .357 mest troligt - vapnet sedermera (-94) anmält förkommet under egendomliga former

PKK

- tidigare attentat främst finkalibriga pistoler eller knivar, men aktuellt vapen och amm kan vara tänkbara

- CP fick med vapnet amm som kan ha varit den aktuella av SC
 - CP hämtar vapnet under bioforest i ngn av de gömmor han haft/kände till

- XX är perfektionist och mkt exkl utrustning för sina fritidsintressen t ex är favoritvapnet, som ej är en S&W, ett mkt exklusivt vapen
 - XX hämtar vapnet i bostaden under bioforest eller så hade han med sig det redan vid ett ev efterföljande från bostaden (jfr den som vänder vid ingången till salongen före bioforeställningen)

SA

- hit man eller agent: aktuellt vapen och amm fullt tänkbara - spec med tanke på ev skyddsväst (pansarbrytande amm)

Hölster

- CP osannolik som användare av hölster och har inte haft ngt såvitt känt

- XX innehavare av hölster

PKK

- hölster - tveksamt

SA

- för en hit man eller agent är det naturligt med hölster för detta uppdrag

Offren
och av-
lossade
skott

- CP inte känd som anv av skjutvapen
 - CP karta över skjutbana, vid vilken olovlig skjutning förekom tiden före mordet

- XX duktig skytt, resultatintresserad men inte vapenfixerad och dessutom jägare
 - XX väl förtrogen med ammunition av denna typ, men har ej kunnat bindas vid denna batch
 - XX är fullt kapabel att klara denna sekvens (skott nr 1 och 2)
 - XX tillräckligt kall för sekvensen? - snt
 - XX skott mot LP?

PKK

- kapabel ?? - speciell skytt ..

SA

- en hit man är kapabel till sekvensen och naturligt vilja tysta enda vittnet

- XX ensamvarg, Clarke och GMP typ III, sedermera alltmer isolerad och grubblande

- CP: 'Jag är en dråpare men ingen mördare' (TR v-mål)

Flykten

- CP tänkbar för den lugna och kontrollerade flykten
- CP har ngt slags väska men den motsvarar inte riktigt den som Nieminen såg uppe på DBG
- CP väljer den flyktväg som han är väl bekant med sedan tidigare (bajonettdråpet och 'polarens' v-mål)

- XX tänkbar för den lugna och kontrollerade flykten
- XX har snt en skyttväska som motsvarar den som Nieminen såg uppe på DBG.
- XX väljer som flyktväg DBG sedan Regeringsgatan norrut mot bostaden som ligger inom x minuter
- XX trycker sedan ett par dagar i bostaden
- XX faller vid sitt första förhör 1994 en kommentar (den klassiska repliken) med bäring på närhetsfaktorn som väcker berättigt intresse

PKK och SA

- en hit man, (terrorist) eller agent tänkbar för den lugna och kontrollerade flykten
- ev flyktbil vid bankomaten 23.19 () - kan avföras ()
- ev W/T vid korsningen Olofsgatan/Tunnelgatan 23.23 (Skelleftehamnsbrevet??? tveksamt)
- ev flyktbil vid korsningen Olofsgatan/AFKG mot Sveavägen 23.23 () kan avföras (mytoman)
- ev flyktbil Snickarbacken/BJG 23.29
- ev medhjälpare PKK till 00.03 () HH)

Expost-bete- ende

- CP överreagerar dagarna efter mordet (tánt ljus, kondoleansböcker, porträtt av OP, löpsedlar, dagboksanteckn). Dessa reaktioner kan dock vara avsedda för att leda bort misstankarna både i det fall han är GM eller inte, dvs de är svårtolkade. En av

- XX har under senare år ett klassiskt och extremt beteende efter mordet, enl GMP-modell.
- XX har blivit alltmer isolerad och grubblande under senare år.

dess reaktioner - dagboksanteckningarnas jämförelser med mordet på G III torde dock knappast kunna vara hänförlig till att försöka undgå misstankar utan förefaller en mer genuin reaktion från en gärningsman.

**Mord-
vapnet
idag
- speku-
lationer**

- CP troligen gjort sig av med vapnet omgående. Även om det skulle återfinnas, omöjliggör tidens tand sannolikt bindning till mordkulorna.

- XX kan tänkas ha gömt vapnet. Slutsatsen motiveras utifrån det säregna expostbeendet i övrigt. Det kan därmed vara intakt och möjliggöra identif mot mordkulorna
- Husrannsakan i bostaden ägt rum utan resultat. Metalldetektor för sökning utomhus har inte utnyttjats pga tekn svårigheter.

PKK

- gjort sig av med mest snt, men möjligen en trofé någonstans, dvs i så fall intakt

SA

- en hit man har troligen gjort sig av med vapnet omgående

12.4 Matchningar

En teknik att försöka väga ihop dessa indiciekedjor är att matcha olika alternativ, t ex Christer Pettersson mot XX, och peka på vilka faktorer som gör att vi tycker att det väger över åt ena eller andra sidan.

Christer Pettersson versus XX

Om vi sätter Christer Pettersson som gärningsman före XX så beror det på att vi fäster stort avseende vid följande faktorer.

- Den rätt starkt bindande identifieringen av Christer Pettersson vid konfrontationerna.
- Christer Pettersson är den ende som hittills har kunnat bindas till Grand och enligt konfrontationerna, vad de nu är värda, också till mordplatsen.
- Christer Pettersson är den gärningsman med vilken man bäst kan troliggöra hur upptagandet av makarna Palme gick till (jämför 'fartyg som ligger bi') och därmed göra kvadrant 3 EGM/OP mest sannolik.
- Några speciellt starka motiv behövs inte för en gärningsman av Christer Petterssons typ enligt den teoribildning som presenterats av Clarke och i gärningsmannaprofilen. De motiv som vi pekat på för Christer Pettersson räcker fuller väl och är nog något bättre belagda än för XX.
- Det finns en rad i och för sig rätt svaga indicier men som i alla fall täcker och förklarar hela sekvensen - upptagandet, flykten och expostbetendet.
- Det har tillkommit en del nya faktorer, bl a i vår analys, efter domstolsprövningarna som stöder scenariot med Christer Pettersson som gärningsman.
- Christer Pettersson besitter, enligt vad psykiatriska utredningar visat, de psykiska egenskaper som krävs för att kunna begå ett sådant här kallhamrat och rått attentat.

Det innebär därmed att vi *tonat ned* betydelsen av följande faktorer.

- Kravet på skjutskicklighet och anatomiska kunskaper enligt vår tidigare analys. Antingen har då slumpen haft stor betydelse eller så är vår analys felaktig.
- Mycket av det som kan anföras för Christer Pettersson som gärningsman kan likaväl grunda sig på att han var i närheten av mordplatsen. Han insåg själv att han skulle bli den idealiske syndabocken och agerade i senare faser med anledning härav.

Om vi sätter XX som gärningsman före Christer Pettersson så beror det på att vi fäster stort avseende vid följande faktorer.

- Kravet på skjutskicklighet och anatomiska kunskaper. Dessa faktorer talar starkt för XX enligt vår tidigare analys.
- XX var innehavare av ett hölster. Kan man med rimlig, dvs i detta fall hög, grad av säkerhet anta att ett sådant använts, då diskriminerar det i alla fall Christer Pettersson. Det är nog den faktor som, om den kan troliggöras, bäst och enklast diskriminerar mellan dessa två tänkbara gärningsmän.
- XX är en närmast klassisk gärningsman i Clarke's och gärningsmannaprofilens anda. Vissa indikationer på ett 'palmehat' finns och utifrån denna teori-bildning kan de vara tillräckliga för en GM av denna typ.
- Det finns intressanta och alarmerande indicier i hela kedjan från varnings-signaler, upptagande till expostbeteende. Det senare är uppseendeväckande. Detsamma gäller hans förklaring till att han inte längre har kvar sin S&W.
- XX uppfyller faktiskt vissa vittnens beskrivningar rörande signalement och rörelseschema bättre än Christer Pettersson. Vi bortser därvid förstås från utsagorna i konfrontationerna. XX är rätt lik Christer Pettersson och kan förväxlas.
- XX kan även vara aktuell i kvadrant 1 EGM/P vilket är en fördel.

Kvadrant 2 FGM/P versus kvadrant 3 EGM/OP

Om vi sätter en gärningsman i kvadrant 2 FGM/P före en i kvadrant 3 EGM/OP, så beror det på att vi fäster stort avseende vid följande faktorer.

- Vi "läser" skeendet i sekvensen från Grand till brottsplatsen, beteendet vid brottsplatsen, val av vapen och ammunition samt den därav följande lugna och kontrollerade flykten som fullt tänkbara tecken på en hit man (terrorist mer tveksamt) eller agent.
- Det finns ett antal vittnesmål, varav en del verkar trovärdiga, som sett vad som kan vara en flyktbil. Det rör sig om två bilar av denna typ som iakttagits av olika vittnen. Det räcker med en observation som kan bindas till mordet för att kvadrant 2 måste vara den aktuella kvadranten.
- Det finns vidare en del W/T-observationer. De är visserligen mer tveksamma men även här kan någon ha att göra med mordet. Det räcker med en.
- De stora 'svep' som gjordes i början av Palmeutredningen för att kontrollera hotell, hyrbilar, taxi m m riskerar lätt att missa ev gärningsman och medhjälpare, t ex har gärningsmännen både i PKK- och Sydafrikascenarierna kommit in med "egen" bil och bott hos medverkande eller i husbil.

- Utifrån mönstren vid tidigare attentat av denna karaktär i västvärlden i modern tid, dvs efter 1962, är attentatet mot Olof Palme kraftigt avvikande om det skulle röra sig om kvadrant 3 EGM/OP.

- Varken de omfattande vapen- eller ammunitionsuppföljningarna, som krävt åtta respektive sex år, har lett fram till några mer avgörande uppslag, för såvitt det inte rör sig om XX som gärningsman. Om det verkligen skulle röra sig om Haparandavapnet (Mockfjärdskulan) som är aktuellt vid mordet kan det också vara aktuellt i kvadrant 2 FGM/P. Mer sannolik är dock en koppling av detta vapen till Christer Pettersson, kvadrant 3 EGM/OP, än till kvadrant 2 FGM/P.

- Mordet är fortfarande, efter mer än tio år, inte löst.

12.5 *Avvikelser*

Inledningsvis (avsnitt 4.2) ställdes tre frågor som var vägledande för vår studie.

Fråga 1

Finns det något i materialet (främst händelseförloppet) som starkt talar mot kvadrant 3 EGM/OP, dvs som säger att "så här kan det inte ha gått till - det kan inte röra sig om endast en gärningsman som utan föregående planering ('oplanerat') mördade Olof Palme"?

Fråga 2

Vad talar för respektive kvadrant och dess huvudspår?

Fråga 3

Vilken typ av mördare rör det sig om?

Våra svar på dessa frågor bör förhoppningsvis framgå av de tidigare delavsnitten (12.1-12.4).

Någon motsvarighet till detta angreppssätt finns inte i dåvarande Palme-kommissionens material.

13 Värdering av Palmeutredningen

13.1 Inledning

I detta avsnitt gör vi ett försök att värdera Palmeutredningens arbete. Att göra en heltäckande värdering skulle enligt vår bedömning kräva anse- nliga resurser. Vi avgränsar oss därför till de delar av utredningen vi varit i kontakt med, främst de stora huvudspåren, vissa andra mer kända spår samt de mer övergripande utredningsåtgärderna. I tiden omspanner det från och med mordkvällen fram till och med 1996-08-31. Som framgått av avsnitt 4.4 bör detta var de viktigaste och mest representativa delarna av utredningen. Där- för bör det kunna ge underlag för rätt långtgående slutsatser.

Vi avgränsar oss vidare till de utredande delarna som följer av ett spanings- mord. Litet mer precist innebär det fr o m de första preliminära förhören på brottsplatsen och de rättstekniska undersökningarna på brottsplatsen. Där- med ingår inte försöken att fånga den flyende gärningsmannen under de första dygnet. Här begicks en del misstag som kommenterats utförligt i såväl Juristkommissionen som Edenmankommissionen. I bröderna Poutiainnens bok Inuti labyrinten belyses också den handlingsförlamning som spred sig i spaningsledningen under de första timmarna. Problemen i anslutning här till är dock så väl kända att vi inte tror oss kunna tillföra särskilt mycket. Dessutom ligger det utanför vår avgränsning. Däremot behandlas en del av dessa miss- tag i deras relevanta sammanhang t ex i avsnitt 8.3 "polisspåret". I detta av- snitt ingår dock ingen bedömning av hur polisspåret hanterats av utredningen eftersom en speciell studie därav skall genomföras av Palmekommissionen.

Inledningsvis redovisar vi några karakteristika för mordet på Olof Palme och Palmeutredningen. Därefter diskuterar vi bedömningsdimensioner och be- dömningskriterier. Därefter summerar vi de viktigare brister som redan be- rörts i tidigare avsnitt. Vi följer den som vi uppfattar logiska och naturliga utredningssekvensen vid ett mord av denna typ. Utifrån dessa misstag drar vi vissa mer övergripande slutsatser vad avser - organisation och styrning.

Vi tror att största nyttan uppstår om vi anlägger ett mer generellt perspektiv. De tidigare kommissionerna och Palmekommissionen (hittills) har anlagt ett polisiärt/juridiskt perspektiv. Eftersom vi inte har denna bakgrund skulle en sådan ansats riskera att inte bli så meningsfull.

Vi fokuserar här främst bristerna och problemen i Palmeutredningens arbe- te. Att fokusera på brister och problem är en naturlig utgångspunkt för att dels lära inför framtiden, dels fullgöra en granskningskommissions uppgif- ter. Det har dock i utredningen gjorts mycket seriöst, kvalificerat och bra arbete. T o m en rätt innovativ och skarpsinnig tillämpning av en tidigare väl etablerad metod, blyisotopanalys, har utvecklats som ett resultat av Palmeutredningens behov av analys av mordkulorna. Vidare har man inom utredningen också konstaterat den tidigare berörda uppsvampningseffekten på kulor som skjutits med korta pipor. Denna effekt var inte känd tidigare, i alla fall inte i Sverige. Vidare har de mycket omfattande vapen- och am-

munitionsuppföljningarna genomförts oförtröttligt under många år. Men lämpligheten av sådan utdragna projekt kan dock diskuteras.

*Slutligen grundar sig vår bedömning i huvudsak på förekomsten av skriftligt dokumenterat material i Palmeutredningen respektive Palmekommissionen kompletterat med våra egna intervjuer. Att mer eller mindre likartade resonemang som våra kan ha förekommit inom utredningen går inte utesluta men inte heller att styrka om de inte finns med i de ovan nämnda materia-
len. Det är också när det tecknats ned som det går att kvalitetsbedöma av såväl utredningen själv som andra. En mordutredning av denna karaktär måste dokumentera sina åtgärder, bedömningar och slutsatser.*

Vi avstår medvetet från att lämna något skriftligt slutomdöme avseende hela Palmeutredningen eftersom vi inte på en så avgörande punkt vill påverka kommissionärerna. En sådan bedömning bör varje läsare av materialet själv göra.

13.2 *Palmeutredningen - några karakteristika*

Några övergripande iakttagelser (per 1996-08-31) är

- att någon gärningsman inte har kunnat fällas för mordet,
- att utredningen har hållit på mer än tio år utan att någon gärningsman har kunnat isoleras. Det finns dock ett par seriösa kandidater,
- att utredningen har dragit stora resurser (mer än 500 miljoner kronor),
- att utredningen har svängt i inriktning och omfattning under årens lopp,
- att utredningen har hanterat ett mycket stort antal spaningsuppslag (>18 000)
- att antalet nya uppslag flyter in kontinuerligt. Det har gjort att det hela tiden har funnits minst några hundra uppslag att följa upp,
- att intresset fokuserats på kvadrant 3 EGM/OP sedan 1988, dvs de åtta senaste åren. Palmeutredningens ledning samt gärningsmannaprofilen har i olika sammanhang bl a i hörningar med den tidigare Palmekommissionen (Anders Helin och Hans Ölvebro) förklarat att de anser sig kunna utesluta kvadrant 2 FGM/P och 4 FGM/OP. Deklarationer som senare, efter 1996-09-30, nyanserats och snarast återtagits av förundersökningsledare Solveig Riberdahl,
- att både breda och djupa [”]undersökningar har genomförts under årens lopp. Bland de breda kan nämnas de stora ”svep” av hotell, hyrbilar, dörrknackningar som gjordes under första året. Bland de djupa kan nämnas de uppföljningar som gjorts av vapen och ammunition,

- att i och med att Hovrätten frikände (ej biföll åtalet mot) Christer Pettersson uppstod en svårhanterlig situation ur utredningens synvinkel,
- att ett enormt massmedialt tryck hela tiden har pressat utredningen i olika riktningar,
- att ansvariga för utredningen byttes ut vid flera tillfällen de första åren för att därefter gå in i en mer stabil fas i och med huvudspåret Christer Pettersson.

13.3 Bedömningsdimensioner och -kriterier

Givet ovannämnda karakteristika bör man rimligen fundera vilka speciella problem och svårigheter som en sådan här utredning för med sig och hur Palmeutredningen lyckats hantera dem. Några av de viktigaste aspekterna torde vara

- hur skall vi bedöma de resultat som faktiskt nåtts? Det blir givetvis beroende av vem som faktiskt var gärningsmannen, dvs vi måste göra en konditional kvadrantvis genomgång av olika huvudspår.
- hur skulle man ha kunnat förkorta utredningstiden?
- hur borde arbetet ha organiserats t ex vad avser ansvarsfördelningen mellan polis och åklagare,
- hur skulle man snabbt ha kunnat skilja "agnarna från vetet", dvs urskilja de få relevanta iakttagelserna från det stora bruset av ovidkommande uppgifter.

Dessa övergripande frågeställningar ligger med implicit i den fortsatta framställningen.

13.4 Iakttagna brister

Här följer vi det som vi uppfattar oss naturliga flödet vid ett omfattande späningsmord av denna karaktär, nämligen

- mönster
- hot- och motivbilder
- händelseförlopp
- brottsplats
- inledande utredningsåtgärder
- övriga utredningsåtgärder
- en kvadrantberoende bedömning av de resultat som nåtts av Palmeutredningen.

Mönster

Svenska erfarenheter av ett mord på öppen gata av en framträdande politiker eller en mycket känd person saknades helt. Vid ett grovt sexualbrott, mord t ex, är det självklart att polisen snabbt skaffar sig en referensram utifrån tidigare liknande brott; hur ser sexualbrottslingar ut i olika avseenden, finns det några typiska mönster, hur agerar de före respektive efter dådet etc. Detta borde ha varit naturligt även för Palmeutredningen. I och med att gärningsmannaprofilen upprättades 1994, dvs åtta år efter mordet, kom dock detta till stånd. Gärningsmannaprofilens referensram finner vi dock litet grund och den kan jämföras med vår egen litet djupare analys i avsnitt 6. Sådana studier efter tänkbara mönster har självfallet inget eget indicievärde men kan öppna ögonen för mönster/faktorer som man annars kanske inte tänkt på (jämför professionalismen hos James Earl Ray - Martin Luther King's baneman).

Vår bedömning är att Palmeutredningen borde ha låtit göra en sådan mönsteranalys långt tidigare. Det naturliga borde ha varit att föranstalta om en sådan redan inom någon månad efter mordet. Denna skulle då ingå i en grupp av åtgärder som löper parallellt med den ordinarie mordutredningen och kanske behöver en litet annan typ av utredare. Den som slutligen gjordes i gärningsmannaprofilen var också litet tunn.

Hotbilder

SÄPO ansvarade för statsministerns säkerhet. De gjorde fortlöpande såväl specifika som allmänna säkerhetsbedömningar. I inget av dessa avseenden hade SÄPO höjt säkerhetsnivån i anslutning till mordet. Med facit i hand kan konstateras att detta var en felbedömning. När SÄPO efter mordet på Olof Palme väl började komma ifatt med översättningar från den telefonavlyssning som påbörjats av kurder mot bakgrund av terroriststämpeln, kunde man konstatera att det förekom en hel del uttalade hot mot regeringen och Olof Palme. Mot bakgrund av dagens kunskap förefaller även den allmänna hotbilden i form av palmehatet ha varit underskattat av SÄPO. Inget av detta kan Palmeutredningen lastas för av helt uppenbara skäl. Inom utredningen fick i alla fall under de första åren SÄPO i uppdrag att handlägga dessa delar, trots att det fanns en risk att man satte "bocken till trädgårdsmästare", dvs den som var ansvarig för fallisemanget fick själv i efterhand utreda om det förelegat något hot innan mordet. Sedermera tillsattes därför den Gunnarssonska utredningen. Den låg dock utanför Palmeutredningens ram.

Vår bedömning är att ur Palmeutredningens synvinkel borde ansvaret för att i efterhand utreda hotbilden före mordet läggas på annan personal än SÄPOs men att kräva biträde från SÄPO. Vi tror i och för sig inte att SÄPO underlät att framföra alla indicier på hotbilder för att skydda eget skinn. Däremot är det väl troligt att de inte hade några starkare incitament att lyfta fram egna tillkortakommanden som orsak. Den efterföljande utredningen blev den logiska åtgärden att komma tillrätta med detta problem.

Motivbilder

Mera analytiskt genomarbetade motivbilder vad avser såväl inrikes- som utrikespolitiska motiv finns inte dokumenterade. Däremot finns kartläggningar av olika svenska extremrörelser gjorda. Den promemoria på 3-4 sidor avseende utrikespolitiskt motiverade motiv som tänkbara orsaker till mordet, som f.d. ambassadören Sverker Åström lämnade till Hans Holmér 1986, är alltför allmänt hållen och ger föga vägledning för utredningen. Belysande är t ex att man i denna promemoria inte kan finna stöd för att Sverker Åström, som det uppgivits, skulle luta åt en koppling till Sydafrika.

Relativt enkla sammanställningar av ställningstaganden och politiska beslut kompletterade med tidsaxlar borde ha kunnat vara värdefulla. Kopplas dessa sedan till de olika kvadranterna i vår modell borde man kunna dra vissa tentativa slutsatser. *Viktigt är här dock att skilja på sådana analysers användning som spaningsinstrument respektive som instrument för att diskriminera mellan olika tänkbara gärningsmän längre fram i utredningen* (jämför avsnitt 12.4 Matchningar).

Låt oss illustrera detta resonemang med ytterligare ett enkelt exempel. Dagen före mordet klubbades i riksdagen förslaget om en omsättningsskatt på aktiehandeln vid börser. Detta väckte starka känslor i vissa kretsar. En sådan händelse kan få olika betydelse i de fyra kvadranterna. I kvadrant 2 FGM/P har den sannolikt inte haft någon betydelse. Gärningsmännen kan inte hinna reagera på en dag. I kvadrant 3 EGM/OP kan det däremot vara "the triggering cue", den utlösande impulsen, för en gärningsman som stöter på Olof Palme dagen därpå. Även om en sådan gärningsman hyst ett allmänt palmehat så har intensiteten i känslorna sannolikt varierat. Det kan behövas en förstärkt disponibilitet för våldshandlingen orsakad av något. I gärningsmanprofilens och Clarke's arbeten pekas på tämligen akuta relationsproblem mellan gärningsman och hans närmaste som utlösande faktorer. Men man kan självfallet även tänka sig att det är en yttre händelse som förstärker benägenheten. I just detta fall har en sådan händelse föga värde som spaningskriterium. Polisen kan självfallet inte söka tänkbara gärningsmän utifrån ett sådant kriterium. Det är alldeles för vagt och ger för många tänkbara personer. Däremot kan det få betydelse när det gäller att hitta tänkbara faktorer som diskriminerar mellan olika redan misstänkta gärningsmän. Vid en jämförelse mellan Christer Pettersson och XX kan man nog dra slutsatsen att Christer Pettersson inte kan ha haft detta som utlösande impuls. XX däremot hade en viss mindre personlig förmögenhet som delvis placerats i aktier. För en gärningsman i gärningsmanprofilens anda kan en sådan här händelse ge en tillfälligt förstärkt benägenhet att begå mordet. Inom Palmeutredningen uppges den ansvarige utredaren att han undersökt ett sådant eventuellt samband med förluster på aktieinnehavet för XX. Några förluster på aktieinnehavet hade dock inte kunnat förväntas snarare tvärtom. Men det är inte riktigt den aspekten vi åsyftar här. För det första behöver en sådan tänkt reaktion inte alls behöva kopplas till förluster på innehavet, kanske snarare minskade vinster vid omsättning av innehavet. För det andra är det en mer vag utlösande impuls och därmed svagare indicium. Men det kan ha värde ändå. Den kan

ha visst intresse i kombination med andra diskriminatorer vid utnyttjande av en scenarioteknik (se nedan).

Andra exempel på hur långt man åtminstone borde gå i beskrivning och analys av utländska motivbilder ger vi i avsnitt 8.3 där Irak-Iranspåret diskuteras. Vad gäller Sydafrikaspåret borde man i en sådan analys av motivbild beskriva *och styrka* hur mycket pengar som gick till ANC och i vilka former; hur stor andel detta stöd utgjorde av deras budget etc. Vidare borde Olof Palmes och den svenska regeringens ställningstaganden och utspel mot apartheid under åren ha beskrivits och styrkts. Vi tror att i bägge fallen borde en annan utredningskompetens än den polisiära/juridiska ha utnyttjats - kanske med koppling till UD. När man, som skedde i början av utredningen, får in en så tunn produkt som den Åströmska kan man självfallet inte nöja sig med det utan måste lägga ut uppdraget på nytt till någon annan. Det rörde sig i alla fall om en av dåtidens mest kontroversiella politiker på såväl den utrikespolitiska som inrikespolitiska arenan. Att inte ha gjort ordentliga motivbildsanalyser är svårförståeligt.

Vi misstänker snarare att man från Palmeutredningens sida kände ett visst motstånd inför denna uppgift eftersom den kan uppfattas som svår och omfattande. Risken finns också att den inte upplevs ge direkt koppling ned till skeendet på Sveavägen. Med kvadrantresonemang av vår typ kan man nog dock dra vissa tentativa slutsatser (första-, andra- och tredjehandsalternativ). Vidare måste ju detta ses som ett komplement till de mer basala polisiära metoderna.

Vår bedömning är att mer genomarbetade och dokumenterade analyser av motivbilder i stort sett saknas på så väsentliga områden som inrikespolitiken och utrikespolitiken. Inte heller har utredningen låtit företaga någon djupare analys av palmehatet. De är allvarliga brister. Sannolikt skulle utredningen ha varit betjänt av mer generell utredningskompetens för denna del. Däremot har man självfallet undersökt och dokumenterat förhör från ett stort antal spår i anslutning till olika motivbilder.

Brottsplatsen

Stora brister kan konstateras i anslutning till undersökningen av brottsplatsen. Ofta av det mest grundläggande slag. Avspärningarna var i början helt otillräckliga och utökades något nästa dag. Men även det var otillräckligt. Bägge mordkolorna upphittades generande nära brottsplatsen av allmänheten. Den första kulan överlämnades pikant nog av en person som misstänktes vara östagent. Det skedde kl 06.30 1986-03-01 ca 40 meter från brottsplatsens centrum. Det ledde till att avspärningarna utökades något. Möjligen kan det fenomenet - att det var pikant för den svenska polisen att få kulan av en östagent - vara förklaringen till att denne inte hördes första gången förrän sex (?) månader senare. Den andra kulan överlämnades av en kvinna kl 12.20 1986-03-02. Den uppgavs ha legat ca 10 meter från brottsplatsens centrum. Då hade avspärningarna ånyo minskats.

Den kriminaltekniska personalen under Vincent Langes (chef för denna enhet vid Stockholms polisen) ledning avbröt sin preliminära undersökning av brottsplatsen ett par timmar efter mordet och gick hem och lade sig med motiveringen att de inte kunde göra mer förrän det blev ljus. De hade dock inte förväntat sig om att brottsplatsen hade erforderlig bevakning. Endast ett par poliser lämnades kvar att försöka hålla allmänheten utanför avspärrningarna och förhindra att den förstörde densamma ur rättsteknisk synvinkel. Under natten skedde ytterligare intrång inom det avspärrade området. Anledningen till detta synnerligen uppseendeväckande hanteringen har informellt för oss uppgivits vara att Vincent Lange, som var en erkänd och pedantisk yrkesman, "tappade sugen helt" när han kom till platsen och fann den alldeles för litet avspärrad och att folk hade kastat in blommor m m. "Det var ändå kört - ingen idé att göra något."

Vidden av misstagen med avspärrningarna och kulornas upphittande kan belysas ur olika aspekter. Den första skulle kunna vara, om man tänkte sig in i det icke helt osannolika fallet, att upphittarna inte hade lämnat över sina fynd utan behållit dem som souvenirer. Då hade man stått helt naken i utredningen. Den andra är att det förorsakade mycket arbete och huvudbry i massmedia huruvida detta verkligen var mordkulorna eller om de var planterade. Resultatet av det kvalificerade efterföljande utredningsarbetet (kemiska spåranalyser vid SKL, BKA och FBI samt sedermera blyisotopundersökningen) har dock helt kunnat binda kulorna till mordet.

Rikoschettmärken, på trottoaren från första kulan respektive eventuella sådana på intilliggande husfasader, säkrades inte av dåvarande spaningsledningen. Ett desto mer uppseendeväckande faktum eftersom åklagaren K-G Svensson direkt hemställde om en undersökning av husfasaden mittemot brottsplatsen (vid platsen för första kulans upphittande) hos spaningsledningen. Dessa uppgifter framgår även av Juristkommissionens rapport. För Palmekommissionen har dock en annan uppgift framförts (1996-11-21) nämligen att en polis satt med kikare och avsåkte husfasaderna under ett antal timmar men att dessa hade sådana skrapmärken att det inte hade varit meningsfullt att leta närmare. Det är svårt att bedöma denna senare uppgift men nog borde det väl ha gått att se om det var en alldeles färsk skada eller ej.

Vid den medicinska undersökningen säkerställdes aldrig Lisbeth Palmes skottskada på ett ur rättsmedicinsk synvinkel erforderligt sätt. Det lär ha berott på att man inte ville utsätta henne för ytterligare press. I övrigt hade den rättsmedicinska undersökningen hög klass.

Vår bedömning är att dessa brister är uppseendeväckande och knappast ursäktliga. Konsekvenserna därav torde dock senare ha reparerats. De kan knappast ha någon del i att mordet inte har klarats upp än.

Händelseförloppet

Omfattande rekonstruktioner och analyser av händelseförloppet har gjorts i anslutning till promenaden från Grand till brottsplatsen, avlossandet av skotten och den närmast påföljande flykten. Genomgående har dessa varit av hög

klass. Lisbeth Palme uppges dock inte ha kunnat förmås delta i en rekonstruktion på mordplatsen. Det är en allvarlig brist. Det skulle ha kunnat hjälpa henne själv och andra med erinringar av händelseförloppet. Åklagare K-G Svensson framförde önskemål till Hans Holmér om detta men denne ansåg det inte vara motiverat, givet omständigheterna, att kräva hennes närvaro vid en sådan rekonstruktion. En uppfattning som senare åklagare även uppger sig ha hyst förståelse för.

En del av dessa rekonstruktioner har dock kommit till stånd sent t ex rekonstruktionen för att slutligt försöka besvara frågan om det andra skottet var avsett för Olof eller Lisbeth Palme (1994 ?).

Vi tror för vår del att ett av skälen till att just denna rekonstruktion kommer så sent är just att man inte arbetat med skriftligt dokumenterade sammanställningar av den typ vår rapport utgör. Gärningsmannaprofilen utgör ett undantag men den kom sent - 1994. Skulle man ha arbetat med dokumenterade sammanställningar och scenarier kommer dessa frågor upp på bordet snabbare och tydligare. Gör man det inte kan dessa nyckelfrågor hänga i luften år ut och år in utan att man behöver ta ställning till dem. Att man utreder dem är ju inte detsamma som att man bundit sig för ett enda tänkbart svarsalternativ. Det blir troligen tvärtom, man kan upptäcka fler tolkningsmöjligheter än man ursprungligen trodde fanns.

Några exempel på kvarstående frågor som framkommit i vår analys och där enklare rekonstruktioner kunde ge värdefull information är

- hur hörs ljudet vid avlossandet av två skott under motsvarande förhållanden som rådde vid mordet. Hur påverkas hörseln under tiden närmast efter skottet för en normalhörande om en magnum avlossas nästan direkt in i örat på 70 cm avstånd?

- hur mycket dämpas ljudet av första skottet om det skjuts på ett avstånd på 10-30 cm från rocken?

- hur påverkas en otränad eller mindre van skytt av rekylen från en magnum och vilka är möjligheterna att rikta om vapnet säkert inom den här aktuella tidsrymden, dvs som vi bedömer vara en, två eller tre sekunder?

- vilka typer av ytterrockar/täckjackor klarar av att hårbärgera en S&W på en gående respektive halvspringande person?

Vi tror vidare att det skulle ha varit intressant att *simulera via känslighetsanalyser* vilka faktorer i olika vittnesmål rörande personer kring Grand som skulle behöva ändras för att få likartade och stödjande vittnesmål. Något slags verbal motsvarighet till arbetet med signalementsmaskinen. Det skulle ha varit intressant för att pröva sig fram till hur många i klädseln och beteendet avvikande män som fanns vid Grand. I gärningsmannaprofilen pratas om 2-3 personer varav en antas vara gärningsmannen.

Inledande utredningsåtgärder

Redan i början av utredningsarbetet gjordes en rad allvarliga felbedömningar.

Den viktigaste var publiceringen av de s k pusselbilderna ('fantombilden' och 'skuggan'). Sedermera anses det klarlagt att bägge dessa grundade sig på uppgifter som av saklogiska skäl kan ifrågasättas. Fantombilden grundar sig på en observation som är för långt efter skotten. Gärningsmannen torde ha passerat denna plats 10-15 minuter tidigare. Beträffande skugganbilden har uppgiftslämnaren sedermera erkänt att han ljög för att på ett allmänt plan skydda invandrare från misstanke om inblandning i mordet.

Dessa helt felaktiga bilder ledde till en kraftig ansvällning av tips 6-7000, vilka ledde till mer än 1500 förhör. Detta skadade utredningen oerhört dels i form av denna meningslösa "ryggsäck", dels pga att relevanta tips kan ha underlåtitits inlämnas till utredningen. Den förra skadan bedöms dock vara väsentligt större.

Vår bedömning är att dåvarande spaningsledningen helt felbedömde "skaleringseffekten" vid ett mord av denna typ. Alla konsekvenser blir så mycket större än man trodde utifrån sina tidigare erfarenheter. Man var vidare alldeles för "het på gröten" utan att ha gjort erforderliga logistiska (flödes-) undersökningar inför fantombildens publicering. Vi ser det som en allvarlig brist på erfarenhet och professionalism.

Vad gäller uppmaningen till allmänheten att höra av sig om de sett några W/T-observationer i anslutning till bostaden, Rosenbad eller under mordkvälens färdväg är dock situationen litet annorlunda. Även här fick utredningen in ett rätt stort antal icke relevanta uppgifter, kanske 30-40 stycken. Men de är hanterliga i antal och denna uppmaning kanske var den utlösande impulsen för många att höra av sig.

Vår bedömning är att W/T-uppmaningen ändå var motiverad och dess konsekvenser blev hanterliga. Utan denna skulle nog utredningen fått vara osäker på om man verkligen fått in de flesta sådana observationer. Den skiljer sig radikalt från pusselbildernas svaghet med dess ohanterliga mängdkonsekvenser och där man dessutom fick in uppgifter utifrån likheter med personer som inte kunde vara gärningsmannen/männen...

Övriga utredningsåtgärder

Konfrontationerna

Konfrontationerna mellan vittnen och misstänkta gärningsmän har förorsakat problem såväl vad gäller 33-åringen som Christer Pettersson. Vad gäller 33-åringen var förhållandena klart oacceptabla - att visa en bild på den misstänkte innan konfrontationen.

Vad gäller Christer Pettersson har vi dels den väl kända informationen från en av åklagarna till familjen Palme någon månad innan konfrontationen om att

man hade fyra misstänkta (vilket konfirmerats dels i hovrättens dom, dels av den berörde åklagaren i hörning med Palmekommissionen), varav en var "alkoholist ifrån norrort", dels den information som kom fram i kvällstidningarna samma dags morgon om att man skulle konfrontera nyckelvittnena med en alkoholist. Den senare uppgiften stammade ursprungligen från det uppseendeväckande faktum att uppgifter om tvångsåtgärder på den tiden fanns i Riksåklagarämbetets diarium och var offentliga. Massmedia följde detta regelmässigt. De direkta konsekvenserna av detta förbiseende kan inte underskattas. En rad improvisationer vid konfrontationen mellan Lisbeth Palme och Christer Pettersson tvingades fram i ett nödläge. De kan mycket väl vara den direkta och avgörande anledningen till att rättegången i hovrätten fick det utfall det fick.

Vår bedömning är att åklagarens misstag är svårförståeligt och oacceptabelt. Att det inte får gå till på detta sätt torde stå på lärobokens första sida. Denne åklagare saknade tidigare åklagarerfarenhet före denna mordrättegång. Även det ett rätt uppseendeväckande förhållande. Att Riksåklagarämbetet hade dessa uppgifter om tvångsåtgärder i sitt diarium utan sekretesskydd framstår som synnerligen uppseendeväckande och klandervärt. De negativa konsekvenserna härav får inte underskattas. Detta senare bör kanske inte Palmeutredningen primärt lastas för. Visserligen torde de rimligen ha känt till svagheten i denna rutin sedan tidigare.

Förhören

Förhör av misstänkta, vittnen och uppgiftslämnare spelar en avgörande roll i denna mordutredning. I vår granskning har vi uppmärksammat ett antal fall där det brustit.

De mest uppmärksammade fallen var i de inledande förhören med målsägaren och huvudvittnet Lisbeth Palme. De inledande förhören som hölls av Hans Holmér är av notiskaraktär och under all kritik. Men även de förhör som hölls med Lisbeth Palme under slutet av april och början av maj 1986 under ordnade former av rikskriminalens personal, som fått ansvaret för de privata delarna av utredningen, uppvisar allvarliga brister. Vi tänker då på att man, enligt en tillförlitlig uppgift, skulle ha underlåtit att ta med Lisbeth Palmes bedömning av att det rörde sig om en "borderliner". Och detta utlämnande skedde med motiveringen att man föresatt sig att endast ta med "fakta" vid dessa mer ordnade förhör!

Vår bedömning är att hela den inledande förhörsserien med Lisbeth Palme inte är godtagbar ur professionell synvinkel. Det kan på ett avgörande sätt ha påverkat utfallet i hovrätten.

Ett annat exempel på icke godtagbar förhörsmetodik utgörs av Börje Wingrens förhör med den fransktalande afrikanen från Benin. De genomfördes utan tolk trots att uppgiftslämnaren inte förstod svenska på erforderligt sätt. En fråga som reses är huruvida vittnet även påverkades i sin vittnesutsaga. Att en sådan fråga överhuvudtaget kan resas beror på att nämnde polis även förhörde några av Lisbeth Palmes arbetskamrater (bl a Nuder) någon månad

efter mordet. Därvid lämnades enligt Wingrens förhörsprotokoll ett 'klockrent' och exakt signalement med kläder och allt utifrån hur gärningsmannen då uppfattades av spaningsledningen. I ett kompletterande förhör av en överordnad kriminalkommissarie några dagar senare utgår dessa beskrivningar helt. Det interna kvalitetssäkringssystemet inom utredningen hade således fungerat denna gång. Däremot är ju förhållandet i sig uppseendeväckande och väcker frågor även för andra förhör av denne förhørsledare. Mannens tidigare förflutna i Malmö borde rimligen ha diskriminerat honom för att ha något som helst i Palmeutredningen att göra. Informellt har till oss anförts att Wingren hade en speciell förmåga att "infiltrera" utredningen och ta på sig arbetsuppgifter som han inte ursprungligen hade fått sig tilldelade.

Vår bedömning är

- att dessa exempel utgör undantag är helt klart men de är betydelsefulla insatta i sina sammanhang. Därför måste de tillmätas vikt vid en värdering av Palmeutredningen. Det helt övervägande antalet förhör har vi dock inte funnit anledning att ifrågasätta,

- att en man med Börje Wingrens bakgrund och arbetsmetoder kunnat komma in i mordutredningen av statsministern är förbluffande och klandervärt.

Vapen- och ammunitionsuppföljningarna

De stora och i tiden mycket utdragna vapen- (provskjutningarna) och ammunitionundersökningarna, som pågått åtta respektive sex år, tilldrar sig berättigat intresse. De har bundit stora resurser och tagit lång tid. En fråga som därvid prövats av oss är huruvida man med statistisk stickprovsmetodik snabbare skulle ha kunnat dra relevanta slutsatser från denna informationsinhämtning.

Den grundläggande tanken från vår sida var om man med hjälp av statistiskt säkerställda stickprov skulle ha kunnat uttala sig på en viss sannolikhetsnivå, låt oss t ex säga 95 procent, huruvida man med denna undersökning skulle kunna finna mordvapnet i de kvarvarande vapnen som ännu inte provskjutits innan man nått denna provskjutna nivå. Detta emotsäger dock inte att man skulle behöva göra hela provskjutningen för att vara säker. Men det skulle ligga en stor tidsvinst i att kunna veta det tidigare med en sådan sannolikhet. Därmed skulle det kunna påverka andra utredningsåtgärder tidigare som i sin tur påverkas av dessa undersökningar.

Vi måste således formulera problemet i statistiska termer och se vilket svaret blir. Efter att ha formulerat problemet konsulterade vi en av SCBs experter.¹⁵

¹⁵ Formulerat som ett statistiskt problem har vi två fall, jämför med kulor i Bernouilli's urna utan återläggning. Frågan är om vi av de 100 kulor (vapen i undersökningen) har fallet att det finns en och endast en röd kula (mordvapnet) av de totalt hundra kulorna i urnan (fall A) eller att alla hundra kulor är vita (fall B). Om vi sedan säger att varje kula vi tar upp ur urnan besiktigas och vi omedelbart kan konstatera vilken färg den har, då leder det till att den första dragningen är ett stickprov - en på hundra, den andra dragningen är en på nittionio, etc. Vi får således en sk hypergeometrisk serie. Vi vet dock inte

Något förvånande för såväl oss själva som SCBs expert erhålles följande svar. För att kunna beräkna sannolikheten måste man göra ett inledande antagande om hur stor sannolikheten (a-priori-sannolikheten) är för att verkligen finna mordvapnet i den population som undersöks. Detta antagande styr storleken på stickprovet på ett helt avgörande sätt. I en sådan här mordutredning måste det rimligaste och mest försvarbara antagandet vara att man utgår från att man inte kan veta något om huruvida mordvapnet finns i populationen eller inte, dvs a-priori-sannolikheten är 50% (fifty-fifty). För att därefter kunna uttala sig på 95 procentsnivån måste man då välja stickprovets storlek på 94,8 procentsnivån. Med andra ord vinner man inget med en stickprovsansats. För praktiskt bruk innebär det att man måste dra alla kulor innan man vet svaret med rimlig grad av säkerhet.

Vår bedömning är således att Palmeutredningen inte kunnat vinna någon tid med ett mer sofistikerat stickprovstagande utan man har tillämpat en teoretiskt riktig modell.

Vi har stött på ett spaningsuppslag, som var en utlöpare av denna vapenundersökning. Det är dessutom det intressantaste uppslaget under senare år. Det kan tänkas peka på en brist. Den brist vi tror oss se kanske i förstone uppfattas som ett tecken på bristande stickprovsteoretisk kompetens, men nog snarare är en brist på planering, uppföljning och dokumentation av dessa stora undersökningar (se nedan).

Vid vapenuppföljningen av registrerade ägare till 357 revolverar besökte en polisman (S) vid Stockholms polisen den numera aktuella XX (se avsnitt 11.4) redan 1990. S fick därvid inte kontakt med XX. Han restnoterades därmed. Sent på hösten 1993 och början av 1994 tog en annan utredare vid nuvarande Palmegruppen (RPS) upp dessa restförda. I februari 1994 klarnade mönstret och XX började förhöras. Det kan i förstone tolkas som att man inte verkar ha beaktat skillnaden mellan att ha några kvar att titta på (fall a) jämfört med att en person inte går att hitta (fall b). I det rena fallet a), om undersökningsskvensen har gått slumpmässigt tillväga, minskar sannolikheten för att gärningsmannens skall stå att finna i de låt oss säga 10 kvarvarande icke undersökta registrerade vapeninnehavarna av totalt 650. Om det däremot rör sig om 10 personer av 640 som man av någon anledning inte kunnat få tag på, blir sannolikheten mycket större att gärningsmannen kan stå att finna bland de 10. Skälet kan vara att någon av dem inte går att finna just för att denne håller sig undan. När detta resonemang presenteras så här stiliserat finns det säkert inte en enda polis eller åklagare som inte håller med, men det gäller att verkligen tillämpa denna insikt också. Vi anser att det i praktiken inte är möjligt att kontrollera att denna insikt också tillämpas utan att dokumentera design och följa upp hur undersökningen fortlöper regelbundet. Därmed möjliggörs också en kritisk prövning av den valda undersökningsdesignen.

i utgångsläget vilken av händelserna fall A eller fall B som är sann. För att kunna lösa problemet måste vi således anta, en för oss okänd sannolikhet - a priori-sannolikheten - $P(A)$ för A och $P(B)$ för B, först därefter går problemet att lösa enligt Bayes' sats. (Expertyttrande Lennart Nordberg, SCB, 1996-11-10)

Vår bedömning är att en bättre projektstyrning skulle ha kunnat förhindra detta. Om XX är gärningsmannen har detta haft stor betydelse.

En helt annan fråga är självfallet om man inte borde ha försökt pressa själva provtagningarna mer i tiden inom samma totala resursram. Här måste dock vägas in att när "heta" uppslag kommit upp är det naturligt ur polisiär synvinkel att prioritera dessa före de mer långsiktiga studierna. Med dessa överväganden i bakhuvudet undrar vi ändå om det inte vore önskvärt. Det kommenteras nedan.

Samordningsproblem

Vid en sådan här stor utredning, som den var det inledande året, uppstår ett antal situationer där man kan se konsekvenser av svårigheterna att samordna och informera olika delar av polisväsendet. Vi har i vår granskning stött på två sådana fall som kan tänkas ha haft allvarliga konsekvenser.

Det första exemplet utgörs av de två patroner 0.357 Magnum som beslagtogs hos Sigge Cedergren i slutet av år 1985 i samband med ett narkotikatillslag mot dennes lägenhet. I maj 1986, dvs tre månader efter mordet på Olof Palme, destruerades dessa två patroner med största sannolikhet av polisen. Vi har utförligt beskrivit detta fall i bilaga 4 s 19. Det säger sig självt att med det kunskapsläge som rådde vid den första rättegången mot Christer Pettersson och senare skulle det ha varit av den yttersta betydelse (bl a med hjälp av den kemiska analysmetod som fanns tillgänglig vid rättegången, och senare, den blyisotopmetod som kom att utnyttjas efter rättegångarna mot Christer Pettersson) att kunna analysera dessa patroner ur rättsteknisk synvinkel. Skulle man ha kunnat göra en blyisotopundersökning efter rättegångarna och om man funnit att dessa kulor skulle ha kommit från samma batch som mordkulorna, så hade det sannolikt räckt för att få en resning i målet mot Christer Pettersson. Exemplet visar hur svårt det är att nå ut med relevant information i en så stor organisation som polisens för att förhindra ett sådant här misstag. Efter att vi har kartlagt de närmare omständigheterna i detta ärende kan det dock konstateras att misstaget gjordes på en låg nivå - en förrådsman vid godsförvaringen. Ingen av de tidigare inblandade poliserna eller åklagare kom dock ihåg dessa kulor retroaktivt så att säga.

Vår bedömning är att Palmeutredningen inte kan lastas för denna beklagliga händelse utan att det får tillskrivas olyckliga omständigheter.

Den andra händelsen som visar på problem av samordningskaraktär som vi stött på är den spaning mot Oxen och Sigge Cedergren som narkotikaroteln genomförde före och under morddygnet. Trots att personal från denna rotel själva uppmärksammade spaningsledningen på innehållet i ett samtal mellan Sigge Cedergren på Oxen och dennes flickvän Lena där Sigge säger sig i bil ha passerat mordplatsen i omedelbar anslutning till mordet ('hört skotten') och gjort intressanta iakttagelser, så reagerar inte personal från samma rotel när de finner att Sigge Cedergren under samma tid sitter och pratar i telefon med någon som heter Roger (visar sig sedermera vara Roger Östlund). Exemplet visar åter hur svårt det är att nå ut med information i en så stor orga-

nisation. Den oklarhet som här uppstod förorsakade stora undersökningar senare. Även vi har tvingats utreda denna fråga ingående.

Vår bedömning är dock att Palmeutredningen inte kan lastas för denna lapsus.

En kvadrantberoende bedömning av de resultat som nåtts

Vid en övergripande bedömning av de resultat som Palmeutredningen faktiskt nått så måste den göras konditionalt, dvs utifrån ett antagande om vilken kvadrant och gärningsman vi faktiskt har att göra med.

Om vi faktiskt rör oss i kvadrant 3 EGM/OP, ja då har Palmeutredningen "läst" händelseförlopp, brottsplats m m rätt.

Skulle dessutom Christer Pettersson vara gärningsmannen, ja då har utredningen sparat upp rätt gärningsman och lagfört honom. En icke oansenlig prestation. Däremot har man inte lyckats få fram tillräcklig bevisning mot honom. Åklagarens misstag vid Lisbeth Palmes konfrontation med Christer Pettersson och förbiseendet med Riksåklagarämbetets diarium har fått förödande konsekvenser. Att åtalet misslyckades måste som systemet är utformat lastas åklagarna. Dock bör i rättvisans namn erinras om att Anders Helin inför dåvarande riksåklagare och biträdande riksåklagare gjorde en mycket professionell och sannspädd bedömning av sannolikheten för en fällande dom i de olika instanserna. Beslutet att gå till domstol fattades på högsta nivå.

En annan reflektion blir i så fall även att utredningen i sina förhör med Christer Pettersson och under rättegångarna, totalt under nästan ett års tid, inte lyckats förmå en småkriminell s k A-lagare från en förort i Stockholm att erkänna sitt dåd - mordet på landets statsminister. Det väcker frågan om hur förhören i ett sådant här sammanhang utformas. För en lekman verkar det ju tämligen bisarrt - i vilket annat land skulle något sådant kunna äga rum? Motargumentet är givetvis att det visar vilken rättssäkerhet som råder. *Skulle XX vara gärningsmannen, ja då har Palmeutredningen gjort en utomordentlig spaningsinsats för att spåra upp honom. Dock för man dra av något av det positiva omdömet för att man inte fick kontakt med XX förrän flera år efter första försöket. Däremot ger den tveksamhet och oförmåga att "knyta ihop säcken" som man visat ett allvarligt minus i marginalen. Även här tror vi att det i första hand faller på åklagarna. Argumentet att t ex inte utnyttja metalldetektor i XX:s omgivning pga att det skulle vara en för stor tvångsåtgärd haltar betänkligt när man betänker att husrannsakan faktiskt gjorts på samma bedömningsunderlag. Snarare misstänker man att det av polisen anförda motivet med snö på tomten kan ha vägt tyngre. Eller så har åklagarna gjort den i och för sig mänskligt förståeliga bedömningen att svepningen omedelbart skulle röja den misstänktes identitet för massmedia, medan en husrannsakan kan ske diskret. Fast det är ju inget formellt godtagbart skäl. Möjligheten att utnyttja den illegala vapenhanteringen som en indirekt anledning till att sätta press på XX har heller inte utnyttjats. Sammantaget framstår det för en lekman som en överreaktion från åklagarnas sida beroende på tidigare misslyckanden med 33-åringen, PKK och Christer Pettersson. Fast här*

har pendeln svängt över helt i det andra ytterlighetsläget. Nu törs man inte gå fram med rätt naturliga åtgärder. Detta ger ytterligare minus i marginalen. Även XX har lyckats klara polisens förhör utan att på minsta sätt bli skakad. Samma fråga som ovan för Christer Pettersson väcks.

I anslutning härtill kan även noteras att de ungdomar som misstänktes för att vara inblandade i Harvardaffären också klarat polisens förhör utan att erkänna. Trots att polisen tror sig veta att de är de skyldiga.

Frågan om hur stark press misstänkta faktiskt utsätts för av Palmeutredarna kvarstår. Under rättegångarna mot Christer Pettersson lade man tvärtom ned stor möda på att hålla den anhängne på gott humör och i allra bästa form ("given vinnare i kortspel och bordtennis, chokladaskar till jul m m"). Var går gränsen mellan hänsynstagande och dess motsats att aktivt stödja en eventuell gärningsmans uthållighet i förnekandet av dådet? Vi har som lekmän självfallet inget bra svar, men kommissionen kan säkert pröva detta komplex på ett korrekt sätt.

Skulle en sådan prövning leda till att man passerat gränsen i sitt hänsynstagande kan då detta läggas till en rad andra iakttagelser vi redogjort för där utredningen kan tänkas ha varit väl undfallande för en befarad kritik i massmedia: den otillräckliga avspärrningen av brottsplatsen så att media och allmänhet skulle få oinskränkt och omedelbar tillgång till brottsplatsen; offentlighet för tvångsåtgärder i Riksåklagarämbetets diarium; en undfallande linje i förhållande till Lisbeth Palme vid konfrontationer, vittnesmål och polisens önskemål om rekonstruktion. Vidare ett förhållande som självfallet inte utredningen kan lastas för men som kan tolkas som ett utslag av samma polisiära grundinställning är SÄPOs acceptans av att statsministern inte skulle behöva ha livvakter på sin fritid ute på stan m m. Den fråga man ställer sig är om detta är ett utslag av en allmän tidsanda vars konsekvenser gått så långt att rättsväsendets grundläggande uppgift äventyras? Vilka motbalanserande krafter finns egentligen i dessa system för att systemen skall fungera på ursprungligen avsett sätt?

Om vi rör oss i kvadrant 2 FGM/P, ja då har Palmeutredningen misslyckats fullständigt i sin "läsning" av händelseförlopp, brottsplats m m. Prestigemässigt och på alla andra sätt vore det förödande. Inte minst förstärks det omdömet av att två revisorer som går in i materialet, redan efter en månad såg att "kejsaren inte hade några kläder", jämför vårt avsnitt 7. Utredningen har inte varit i rätt kvadrant under de senaste åtta åren med sina huvudinsatser. I många av de stora uppföljningarna har man därmed mer sannolikt "letat nyckeln under gatlyktan istället för där man troligen tappade den".

13.5 Organisation och styrning

Ansvars- och rollfördelning mellan åklagare och polis

Inledningsvis tog dåvarande spaningsledningen under Hans Holmér över hela förundersökningsansvaret och åklagaren K-G Svenssons roll blev oklar och

de facto underminerad. Grundmodellen föreföll dock vara att åklagaren skulle ta över och bedöma om det material som förelades av spaningsledningen höll för att väcka åtal.

Den modell som tillämpats under senare år har varit att biträdande riksåklagare Solveig Riberdahl haft förundersökningsansvaret. Det praktiska ansvaret för spaningsarbetet har dock legat kvar hos polisen. I en nära dialog mellan dessa har prioritering av spaningsåtgärder fastlagts och "protokollförts".

Huruvida denna senare modell är att föredra måste nog analyseras av personer med kvalificerad juridisk kompetens. Våra reflektioner begränsar sig till följande iakttagelser.

Den första är att den högste ansvarige för spaningen, nämligen åklagaren, inte har annat en rudimentär polisiär erfarenhet och kompetens. Det blir därför svårt att ta ställning till polisens arbete och förslag annat än utifrån en bedömning av huruvida de verkligen leder till möjlighet att väcka åtal. Denna senare aspekt är dock självfallet oerhört viktig.

Den andra iakttagelsen är att åklagarna, i detta fall biträdande riksåklagaren Solveig Riberdahl och numera överåklagare Jan Danielsson, är oerhört arbetsbelastade. Riberdahl måste rimligen ha svårt att upprätthålla överblicken över hela denna utredning. Danielsson har för oss uppgivit att han endast avser att sätta sig in i förundersökningsmaterialet från rättegångarna mot Christer Pettersson samt de ytterligare seriösa huvudspår som aktualiseras. Ett sådant yttrande sagt i förbigående får självfallet inte tillmätas för stor vikt men det speglar i varje fall både en attityd och ett allvarligt problem vad gäller tillgänglig tid.

Den tredje iakttagelsen är att man lätt får intrycket att denna uppdelning kan ge utrymme för en oklarhet om vem som egentligen är ansvarig för det klart otillfredsställande resultatet efter mer än tio års utredningsarbete. Åklagarna kan peka på polisen som de facto är spaningsansvariga och polisen pekar på åklagarna som formellt fattat alla prioriteringsbeslut tillsammans med dem.

Vår bedömning är att konsekvenserna av denna roll- och ansvarsfördelning är så allvarliga att grundkonstruktionen bör utredas vidare inför andra "megautredningar".

Utredningsinriktning och utredningskompetens

Vi ser ett klart behov av att bedriva en sådan här utredning på två olika nivåer. En övergripande analytiskt inriktad utredningsnivå som skulle täcka mönster (jämför avsnitt 6 och 11) och motivbilder (jämför avsnitt 8 och 11). Den kräver personal med en annan utredningsbakgrund än den traditionella bland polis och åklagare. Den andra utredningsnivån är den traditionellt polisiära som också har dominerat i denna utredning.

Gärningsmannaprofilen är ett undantag som delvis uppfyller kraven på den första nivån men den kom in sent i utredningen, efter åtta år. Den är dessutom alldeles för tunn vad avser motivbilder etc.

Vidare tror vi på att utredningen borde ha försäkrat sig om en något fristående resurs med kvalificerade analytiker, en s k think tank. Den borde då ha knutits till åklagarna för att stärka deras möjligheter att verkligen styra utredningen och inte vara så beroende av polisen. Gruppen behöver inte vara stor utan det kan räcka med två personer som på begränsad tid, i början någon dag i veckan, analyserade vad som framkommit med samma typ av kritisk analys som vi gjort. Den inriktning vi tänker oss motsvarar närmast system-/operationsanalytiker. Rent tekniskt skulle väl dessa behöva förordnas som åklagarbiträden.

Vår bedömning är att Palmeutredningen redan från början borde ha förvisat sig om en fristående analysgrupp, think-tank, som beslutsstöd för åklagarna.

Mandatperioder

Som en av flera åtgärder, för att snabba upp och effektivisera utredningsarbetet, borde klarare och kortare "mandatperioder" för ledningen av utredningen ha tillämpats. Det gäller såväl för åklagare som polis. Argumenten för dessa är i korthet följande.

För det första så får man effekten med att ny fräscha ögon kan upptäcka saker som förbisetts, se nya mönster, prova nya grepp m m. Det är ju en självklarhet inom andra områden.

För det andra så måste personal slitas ned och tappa mycket av den ursprungliga drivkraften för uppgiften. Man kan självfallet inte leva på toppprestationsnivå under tio år. Arbetet går lätt in i ett för avslaget tempo. Att ställa om från en helhjärtad satsning på ett huvudspår - som PKK och i ännu högre grad efter rättegångarna mot Christer Pettersson - till att börja leta i andra riktningar måste vara svårt även om man faktiskt lyckats rätt bra i utredningen. Men även här har det tagit ordentligt med tid för att komma i stämning för en "nytändning".

För det tredje och kanske viktigaste - visste ledningen om att den t ex hade tre år på sig och sedan måste avgå då skulle planering och uppföljning få en helt annan innebörd. Sex och åttaåriga utredningsprojekt skulle lysa med sin frånvaro. Stode man nära eller mitt uppe i en rättegång vid mandatperiodens slut finge den självfallet förlängas.

Vår bedömning är att principen om mandatperioder borde ha fastslagits direkt och ha utnyttjats därefter. Kontinuiteten kan säkras både via viss överlappning och på lägre nivåer i utredningen.

Dokumentation av utredningsläget

Den mest slående och uppseendeväckande iakttagelsen i anslutning till vårt arbete med Palmeutredning har varit den brist på övergripande och värderande dokumentation. Att en utredning i landets mest prioriterade uppdrag i stort sett saknar uppsummerande översikter om vad man tittat på, vad utredningsläget är, hur scenarier ser ut och hur nyckelfaktorer värderas i scenarierna är förbluffande. Utredningen har hållit på mer än tio år och kostat mer än 500 miljoner kr. Tusentalet människor har engagerats under årens lopp.

Det finns dock några få undantag där i varje fall initiativet till att låta göra dessa översikter förtjänar beröm. Vi tänker då på gärningsmannaprofilen år 1994 och PKK-utvärderingen som åklagaren Per-Erik Larsson gjorde år 1988. Bägge hade stor betydelse för det fortsatta utredningsarbetet. Gärningsmannaprofilen har dock betänkliga svagheter i sin analys, vilket kan ha lett till en felaktig inriktning på det fortsatta arbetet. PKK-utvärderingen är mycket tunn.

Beträffande dokumentationen menar vi att det borde finnas en åtminstone kvartalsvis gjord uppdatering av det totala spaningsläget som medger överblick och alternativa slutsatser för de som behöver gå in i utredningen av olika skäl. För oss låter avsaknaden av detta som att bygga ett dataprogram utan dokumentation.

Vår bedömning är att Palmeutredningen borde ha haft en sådan dokumenterad bild av spaningsläget med krav på uppdatering varje kvartal. En sådan överblick borde i princip kunna byggas upp på samma sätt som vår rapport.

Dokumentation av vittnesmålen

Vidare är vi förvånade över att se hur vittnesmål dokumenteras. De är nedtecknade utan några kommentarer eller analyser i anslutning härtill. Den bakomliggande filosofin är att de skall vara "rena" och inte låsa tänkandet för andra i viss riktning. Det är i sig bra och den aspekten bör man slå vakt om. Men det hindrar inte att det måste finnas nedtecknat hur de lämnade uppgifterna värderas ur olika aspekter. Det är helt avgörande för deras tolkning och fortsatta utnyttjande. Som det nu är finns denna värdering endast i huvudet på de personer som var med vid tillfället och med successivt avtagande minnesförmåga (pga omfattningen på materialet och den tid som förflyter) hos den då aktuella spaningsledningen. Vi vill ha ett kompletterande system som inte skall vara tillgängligt för annat än speciellt utvalda med en värdering av vittnesuppgiften som sådan. Ungefär med samma motiv som fanns för de noteringar som BKA gjorde vid sina intervjuer med vittnen inför "pusselbilderna".

En hel del vittnesmål har vidare varit av desinformativ natur, vilket i och för sig är naturligt i en utredning av denna karaktär. Men frågan är om inte detta borde ha upptäckts tidigare under avgivande av vittnesmålen. Ta t ex så strategiska vittnesmål som Eriksson ('turkdj-l'; vittnet är mest sannolikt my-

toman), Lundin (som möter makarna Palme vid Adolf Fredriks Kyrkogata och i senare vittnesmål sedan går runt kvarteret för att bli ett ögonvittne vid mordplatsen), vittnet med 'Skuggan' m fl. Det drar stora resurser och förse-
nar utredningen väsentligt att de inte avslöjas tidigare.

Ett sådant värderande "skuggsystem" borde för varje vittnesmål ange graden av sannolikhet för

- att vittnet var på platsen ifråga (jämför risken för mytomanerna), samt
- att vittnet gjort de iakttagelser han uppgivit (om det kan antas att han varit där) samt vidare
- eventuella tolkningar av iakttagelsen (jämför resonemanget om flyktbil eller bara att en passagerare stiger in) och
- vilka kopplingar som kan finnas till andra spaningsuppslag. Detta sker idag och innebär således ingen förändring.

Scenarioteknik

Mönster, motivbilder, händelseförlopp, rättstekniska slutsatser m m behöver sedan sammanställas med något slags teknik. Vi tror att den typ av scenarioteknik vi använt bör kunna utnyttjas. Dessa bör då byggas upp i en logisk struktur av typ huvudscenarier (jämför vårt kvadrantresonemang), huvudspår och spår. I detta arbete blir då den av oss föreslagna dokumentationen av vittnesmål ett stort hjälpmedel. Självfallet bör man då och då göra en förut-sättningslös och total omvärdering av hela eller delar av materialet. Gär-ningsmannaprofilen och PKK-utvärderingarna är dock av denna karaktär.

Vår bedömning är att Palmeutredningen borde använt en dokumenterad scenarioteknik i större utsträckning än som skett.

Sammantaget menar vi att det av flera olika orsaker är nödvändigt med en skriftlig dokumentation av var man står. Ett av dessa skäl är att det skall möjliggöra en kritisk och konstruktiv dialog. Ett annat är att det ger större möjlighet till byten av personal i utredningen. Det blir i alla fall möjligt att snabbt sätta sig in hur man tidigare resonerat och se olika svagheter i reso-nemangen. Utredningens omfattning omöjliggör att kunskapen, som de fak-tiskt valda modellen förutsätter, kan ligga i enskilda medarbetares bakhuvu-den under mer än ett årtionde. Att man skulle bli låst i tänkandet är inte ett tillräckligt starkt skäl. Det räcker att jämföra med vår analys av gärningsman-naprofilen - uppenbarligen blev i alla fall inte vi låsta av den... Inom i stort sett alla andra discipliner i samhället idag är kravet på skriftlig dokumentation en självklarhet. Att så inte har varit fallet i Palmeutredningen föder tanken på om att det här kan vara ett strukturellt problem för hela denna profession.

De långsiktiga utredningsinsatserna

Nära kopplat till de ovannämnda bristerna är de svagheter som finns vid de större uppföljningar (t ex vapen och ammunition) som gjorts. Dessa insatser borde planeras och följas upp bättre. En tydligare redogörelse för vilka grundläggande antaganden som uppföljningen bygger på, vilka slutsatser som borde kunna dras vid olika tänkbara utfall, kostnadsberäkningar och brytpunkter för uppföljning och analys. Det kan inte vara rimligt att de skall dra ut på tiden i åtta respektive sex år.

Vår bedömning är att konventionell projektstyrningsteknik borde införts och tillämpats i Palmeutredningen i betydligt större utsträckning än som varit fallet.

Kvalitetssäkring

Hela rättsväsendet är i sin grundkonstruktion egentligen utformat som ett mycket sofistikerat kvalitetssäkringssystem. Det har designats så genom dels den organisatoriska uppdelningen mellan polis, åklagare och rätt till försvarsadvokat, dels överklagningsmöjlighet för bägge parter vid rättegången. Denna kvalitetssäkring syftar både till att förhindra att oskyldiga fälls och att skyldiga inte skall gå fria. Rent allmänt uppfattas nog att det första fallet har starkare såväl formella som praktiska arrangemang för att uppnå sitt syfte - rättssäkerheten.

Varje system i sig måste dock utveckla egna system för kvalitetssäkring eftersom misstag vid varje systems avlämnande av sitt bidrag till nästkommande led får allvarliga konsekvenser. Det gäller dels olika grader av frihetsinskränkningar, dels personliga tragedier, dels stora ekonomiska konsekvenser för den enskilde och samhället om rättsprocesserna går vidare på för svagt underlag.

Vår uppfattning i denna oerhört omfattande frågeställning utifrån våra iakttagelser är följande.

Rättssäkerheten

Palmeutredningens grundläggande uppbyggnad av kvalitetssäkringssystem i syfte att garantera rättssäkerheten är rätt väl organiserad. Som vi konstaterat finns det dock några synnerligen allvarliga brister i de delar vi studerat.

- Hela hanteringen av 33-åringens förhör, konfrontationer och anhållande från dåvarande utredningens sida är katastrofal på gränsen till rättsövergrepp.

- Hanteringen av delar av Lisbeth Palmes vittnesmål och därav föranledda konfrontationer mot Christer Pettersson är undermåliga. Skulle sedan inte Christer Pettersson vara gärningsmannen har de fått mycket allvarliga konsekvenser.

Effektiviteten

Vad avser den andra aspekten - nämligen effektiviteten i arbetet med att få en skyldig fälld för sitt dåd har det berörts tidigare i detta delavsnitt.

13.6 *Avvikelser*

Någon motsvarande genomgång finns inte i den tidigare Palmekommissionens material.

Bilagor		Antal sid
1	Händelseförloppet	35
2	Brottsplatsen	20
3	Huvudspår PKK	41
4	Huvudspår Christer Pettersson	25
5	Gärningsmannaprofilen	14
6	Lisbeth Palmes vittnesmål	21
7	Uppföljning av ammunition	8
8	Skelleftehamnsbrevet	5

GRK

1996-12-11
Bilaga 1 till 'Palmeutredningen'

Händelseförloppet

Innehållsförteckning	sid
1 Uppläggning	1
2 Vissa kalendariska uppgifter efter mordkvällen	2
3 Det detaljerade händelseförloppet	
- Gamla Stan	3
- Grand	5
- Brottpsplatsen	11
- Flykten	13
4 Särskilt tillägg till händelseförloppet (Östlund/Cedergren)	17
Underbilagor	
1:1 kartblad Gamla Stan	20
1:2 kartblad Sveavägen-Tegnérgratan	21
1:3 bildöversikter (14 st) avseende området vid Grand, brottpsplatsen och sannolik/möjlig flyktväg	22

1 Uppläggning

Händelseförloppet redovisas översiktligt och oidentifierade personer redovisas endast som exemplifieringar eller om de uppfattats avvika. Redovisningen har i huvudsak upprättats innan vi hade tillgång till GMP. Därefter har en avstämning skett. Med (*) markerade avsnitt avser händelser som enligt vår uppfattning kan ha viss relevans men som inte redovisats i GMP.

I redovisningen hänvisas till dokument-identitet hos Palme-utredningen samt i vissa fall till förundersökningen i åtalet mot Christer Pettersson. Dessa hänvisningar gör dock inte anspråk på att vara fullständiga och konsekventa

- protokollet, ex	III RK A2	- fu3
	III RK A2 III:2	- fu32
	III RK A2 III:3	- fu33
	tilläggsprotokoll	- ti

2 Vissa kalendariska uppgifter om händelser efter mordnatten som kan ha påverkat vittnesuppgifter och därmed också utredningsarbetet

- 86-03-01 LP-kulan hittas kl 06.30(av
- 86-03-02 OP-kulan hittas kl 12.20
- 86-03-06 Fantombilden publiceras. Tysk polis tar fram fantombilden under medverkan av bl a Mellberg (fu1 s5 resp Z 8124, fu3 s29).
- 86-03-11 Polisen efterlyser w/t-observationer
- 86-03-24 Skuggan publiceras
- 88-12-14 CP hämtades till förhör och anhölls samma dag
- 89-07-27 CP-dom i tingsrätten
- 89-11-02 CP-dom i hovrätten

3 *Det detaljerade händelseförloppet med vissa vittnesuppgifter*

Tid	Styrkt händelse	Vittne (V)	Ref
-----	-----------------	------------	-----

GRK

1996-12-11

Bilaga 2 till "Palmeutredningen"

Brottsplatsen

Innehållsförteckning	Sid
1 Inledning	1
2 Kulorna och vapnet	2
3 Skytten och offren	4
4 Antalet skott	10
5 Valet av brottsplats	15
6 Flyktvägen	16
7 Upptagandet vid Grand	18
8 Samlad bedömning	19

=====

1 Inledning

Här redovisas främst skeendet fr o m kl 23.19.30, dvs fr o m en gärningsman står vid infasningen Dekorimabutiken, Tunnelgatan - norra sidan/Sveavägen östra sidan, och fram t o m när flykten via Tunnelgatan påbörjas och till sista säkra observationen på David Bagares Gata ca 23.22.30. Det innebär att en sekvens på 3 minuter, 90 sekunder före och 90 sekunder efter mordet, studeras och diskuteras. Avslutningsvis studeras översiktligt sekvenser från upptagandet vid Grand efter föreställningen och efterföljandet fram till brottsplatsen.

En gärningsman står således vid infasningen Dekorima och avvaktar Lisbeth och Olof Palmes passerande. Gärningsmannen går upp bakom Lisbeth och Olof Palme och skjuter två skott, varav ett direkt dödande mot Olof Palme. Ytterligare ett skott avlossas i omedelbar anslutning. Det snuddar vid Lisbeth Palmes rygg innanför mockapälsen. Det första skottet faller ca 23.21. Hur länge gärningsmannen har stått i position före skotten har inte kunnat fastställas med säkerhet. Det kan inte heller uteslutas att gärningsmannen går ifatt makarna Palme.

2 Kulorna och vapnet

Kulorna

Påträffade kulor, som tekniskt sett bundits till offren, är av fabrikatet Winchester-Western, kaliber 38 'Metal Piercing', vilka laddats i nämnda fabriks 357 Magnum-patroner. Det är en kula med mantel av kopparlegering och med blykropp, s.k. pansarbrytande. Tillverkning skedde mellan åren 1935 och 1982. Kulorna har avlossats med en revolver, vilket anses bevisat genom att kulorna bär märken av fem högervridna bommar och s k skidmarks, som uppstår när kulan initieras i pipan.

Kulorna är i förhållandevis dåligt skick vilket kan försvåra en definitiv framtida bindning till ett gärningsvapen. Det framgår indirekt av SKLs, BKAs och FBI:s utlåtanden. En uppgift som sedermera bekräftats av SKL på fråga från Palmekommissionen (SKL 1996-09-20, dnr 4571-96). *Något förenklat uttryckt innebär det att kulorna kan användas för att utesluta de flesta provskjutna vapnen, men inte för att med säkerhet binda mordvapnet vid kulorna. Ett förhållande som kan få betydelse vid en framtida rättegång.*

Ammunition av denna typ har litet speciella egenskaper. En förklaring (Vincent Lange) anses vara att tyngdpunkten i kulan ligger långt bak i densamma. När den möter något motstånd, såvida det inte är i 90 graders vinkel, går den lätt in i en instabilare bana ("tumlande"). Det innebär att den när den passerat in i kroppen tumlar runt och sliter sönder vävnader i sin väg samtidigt som den kan förändra riktning. En annan konsekvens är att den snabbt förlorar sin rörelseenergi genom att den tumlar och går "på tvärsen" genom vävnader. Genom att en magnumpatron innehåller en större krutladdning än en vanlig patron är det dock en rätt ansenlig mängd krut i utgångsläget vilket ger en kraftig rörelseenergi.

Denna typ av ammunition är ovanlig i Sverige. De aktuella kulorna anses, utifrån en s k blyisotopundersökning¹ utförd vid Naturhistoriska riksmuseet,

¹ Blyisotopsmetoden är som metod oerhört tillförlitlig generellt sett. Den bygger på att bly är ett av de få ämnen i naturen som förekommer med varierande isotopsammansättning beroende på geologin där blyet bryts. Varje gruva/malmkropp har därmed sin egen "isotopprofil". Denna följer blyet hela tiden oavsett hur det bearbetats industriellt. *Tolkningen* av en blyisotopprofil jämfört med en annan är däremot mer problematisk. Det beror i just detta fall på ett antal faktorer:

- en batch hos W&W kan tänkas ligga på upp till några hundratusen kulor (säg 500 000)
- varje kula ca 10 gr, dvs batchen <5 ton
- en så stor ammunitionstillverkare kan rimligen tänkas köpa mer än 5 ton i varje sats från ett smältverk
- ett smältverk recirkulerar gammalt bly rätt ofta därmed blir den smältan litet annorlunda jämfört med tidigare även om bly från samma gruva utnyttjas som bas i varje batch
- skulle smältan ha blandats ofullständigt finns viss risk för olika isotopprofiler i samma batch..
- skulle smältverket ta direkt från gruvan en större leverans låt oss säga på 100 ton och utan att recirkulera tidigare återvunnet material vid låt oss säga 20 batcher så får alla dessa batcher identisk blyisotopprofil.

komma från en blysmälta (göt eller "batch") från november 1979. Denna batch uppgick enligt uppgift från tillverkaren (GMP s) till flera hundratusen patroner och har sannolikt sålts i många länder. Ett frågetecken kvarstår dock enligt uppgift (1996-09-27) till oss från de utredare som sysslat med ammunitionsuppföljningen, huruvida hela götet användes till .357 Metal Piercing. Det är möjligt att man ur samma göt också tillverkat någon annan kultyp. Det beräknas att 118 askar (å 50 patroner), dvs 5900 patroner under tiden oktober 1979 till och med december 1980 levererades via generalagenten till 19 vapenhandlare i Sverige. I dessa leveranser antas patroner från blysmältan från november 1979 ingå. Det finns t o m vissa argument för att antalet patroner skulle kunna tänkas reduceras till 1650

Den kula som först upphittades, 1986-03-01 kl 06.30, låg ca 40 m från mordplatsen, snett över Sveavägen. Kulan företer tydliga skrapmärken, sannolikt efter att tämligen oreglerat ha tumlat runt pga att den har gått igenom Lisbeth Palmes kappa och därefter slagit i marken. Enligt vittnesuppgifter skedde nedslaget ca 8 meter från mordplatsen, vilket förefaller rimligt med hänsyn till gjorda rekonstruktioner. Nedslagsmärket/-n eller eventuella övriga rikoschettmärken på väggar runt i kring har dock inte säkrats vid den teknis-

- samma blir fallet om man endast utnyttjar en "ren" leverans från en gruva och sedan någon tid senare återigen endast utnyttjar en ren leverans. De går inte att skilja åt.
- mätosäkerheten är förhållandevis liten och det som angivits som en signifikant avvikelse mellan två jämförande prover är väl säkerställt.

Från Naturhistoriska riksmuseets sida uppger man att metoden är väletablerad inom geologin, vilket anseende den har inom kriminologin är inte känt. Ej heller vet man från museets eller SKLs sida hur FBI eller BKA ser på metoden.

(Stefan Claesson, föreståndare för laboratoriet för isotopgeologi vid Naturhistoriska riksmuseet, 1996-10-21)

Slutligen måste man som sista moment ha en förteckning över de olika batcharna och referenskulor till varje batch. Någon sådan förteckning och därtill kopplade referenskulor har inte gått att få ut av W&W. Däremot har SKL självt byggt upp ett referensmaterial via olika uppköp (bl a i Tyskland) och på annat sätt insamlade patronaskar. På så sätt spårades kulorna till batchen i november 1979. Samtliga referenskulor har uppvisat unik profil.

Våra slutsatser

- viss mindre risk (fel typ A) finns för att kulor från samma batch trots allt kan ha olika blyisotopprofiler, *dvs det finns en viss risk att man inte kan identifiera mordkulorna mot samtliga andra kulor från samma batch,*
- en viss mindre risk (fel typ B) finns för att flera batcher trots allt skulle kunna tänkas ha samma isotopprofil, *dvs det går inte att med 100 procents säkerhet binda mordkulorna till den batch som antagits gälla, nämligen november 1979,*
- *risken för fel av typen B är väsentligt större än för typen A,*
- *för att kunna uttala sig mer definitivt om blyisotopmetodens tillförlitlighet just i detta fall måste man veta mer om såväl ammunitionstillverkarens som smältverkets tillverkningsprocesser.*

Ovanstående slutsatser skall nog närmast ses som memento, men för praktiskt spanings-tekniskt bruk kan man nog bortse från dem. Här är det dock risken för typ B som är problemet. Som bevis i en framtida rättegång är det dock en annan sak. Här är det dock risken för typ A som är problemet.

ka undersökningen. Att kulan tumlar och slår i marken efter att ha gått igenom mockakappan leder troligen till att kulans rörelseenergi snabbt kommer att avta. Det skulle förklara varför kulan ligger så nära trots att den endast gått igenom en kappa. Den andra kulan hittades dagen därpå, 1986-03-02 kl 12.30, ca 10 m från mordplatsen.

Vapnet

Det vapen som använts anses av Palmeutredningen mest sannolikt vara en revolver, Smith&Wesson med en piplängd på minst 4 tum (10,2 cm). Möjliga är också Ruger, Taurus, Kassnar, Llama, Escodin och Ruby. Vapnets (S&W) vikt ligger i intervallet 1-1,5 kg, ett rätt tungt och stort vapen. Det används i Sverige företrädesvis för målskytte. Vid tidpunkten för mordet 1986 ansågs detta vapen även förekomma i kriminella kretsar i Sverige pga att det ger status och är skräckinjagande, dvs det kan sägas vara "ett typiskt rånarvapen" (PK-PM6). Detta vapen var också mycket spritt i Finland.

3 Skytten och offren

Enligt gjorda rekonstruktioner av BKA tyder blyfragmenten på offrens kläder tyder på att skotten avlossades bakifrån mot Olof Palme på 20 cm, +/- 10 cm, håll respektive Lisbeth Palme på 70-100 cm.

Ett vittne uppger sig ha sett en mynningsflamma och en nedslagsplats på trottoaren ca 8 m från mordplatsen. Pipans längd, i intervallet 4-6 tum, bedöms inte påverka möjligheten att se en mynningsflamma i mörker.

Från SKLs sida har sopning anförts som en tänkbar förklaring till att bägge kulorna har vissa repor som inte torde vara hänförliga till passagen genom pipan.

En förklaring till att inte nedslagsmärket från L-kulan inte säkrats har senare uppgivits vara att det under natten passerat så många bilar att det ändå inte skulle ge något. En förklaring som är litet udda med tanke på att rekonstruktioner och annat talar om en plats på trottoaren ca 8 m från mordplatsen.

För att försöka bedöma vilka kunskaps- och färdighetskrav som händelseförloppet rimligen ställt på en gärningsman behöver bli en närmare analys göras av vilka svårigheter som möter en gärningsman i denna situation. Det blir då naturligt att polarisera dels en ovan mot en van skytt, dels en som har ingående kunskaper eller färdigheter av dödande skott mot människor mot en som saknar dessa. Begreppet "jägare" anges i fortsättningen som en samlingsbeteckning för sådana personer som yrkes- eller utbildningsmässigt kan antas ha förtrogenhet med dödandets konst - yrkesmördare, hit men, terrorister, militär och polis av mer kvalificerat slag. I begreppet läggs också som en "restpost" en person som på eget initiativ förvärvat motsvarande kunskaper och färdigheter, dvs en vapen- och våldsfixerad person men utan koppling till de ovan nämnda grupperna, t ex brottslingar med gedigna vapenkunskaper och skjutfärdigheter.

Valet av vapen

Såväl vapen men framförallt ammunitionen är av speciell karaktär vilket bör få stor betydelse i den fortsatta analysen.

Vad gäller vapnet talar mycket för att en S&W som använts framförallt vid scenarier i kvadrant 3 EGM/OP. Detta bl a beroende på att S&W antas ha en "marknadsandel" på 96-97% av nu aktuella revolverar med denna kaliber i Sverige (PH PM 6 s 5). Totalt 1510 revolverar av fabrikat S&W fanns registrerade i Sverige och därav i Stockholms län 650. Av betydelse är dock att samtliga av registrerade och tänkbara vapnen (459 eller möjligen t o m 650, SKL?) i Stockholms län numera provskjutits utan att kunna bindas till mordvapnet.

Vidare finns det en andel S&W som aldrig varit registrerade i Sverige. Den bedöms dock inte vara så stor. I princip gäller att det vapen som resterar av olika skäl mycket väl kan vara mordvapnet. Detta dock sagt utan någon hänsyn tagen till övriga förhållanden vilka måste undersökas närmare. Men det torde ändå vara av intresse att veta utredningsläget i denna mycket omfattande kartläggning.

Detta omfattande provskjutningsprogram av registrerade S&W revolverar har ägt rum vid SKL under åren 1988-1996. Vidare har ammunition av denna typ jämförts mot Palmekulorna för att pröva om de kommer från samma göt. Detta har låtit sig göra eftersom alla vapen som påträffas i samband med brott, enligt särskilda föreskrifter för polisen (FAP 446-1), provskjuts för att kulorna skall kunna jämföras med kulor som använts vid andra brott. Alla kulor och hylsor som påträffas på brottsplatser i landet skall sändas till SKL för central registrering. Vapen som kan misstänkas ha använts vid brott skall likaså sändas in till SKL för provskjutning och registrering så att vapen som använts vid flera brott skall kunna spåras. (PK PM 6 1995-05-24) Resultaten härav år 1996 är följande

- alla de registrerade S&W av denna typ i Stockholms län har hämtats in och provskjutits. Inget av de provskjutna vapnen kan antas vara mordvapnet. Ett fåtal är dock på drift.
- alla de 10 S&W som var stöldanmälda före 1986-02-28 har följts upp. Fyra stycken har inte kunnat avföras från utredningen, dvs de är tänkbara som mordvapnet. Ett av dessa vapen det s.k. Haparandavapnet är särskilt intressant då det i stöldgodset även ingick ammunition av nu aktuell typ. Detta vapen har rört sig i kriminella kretsar med finsk anknytning efter det försvunnit år 1983-09-06. Det finns dock uppgifter, som dock inte kunnat verifieras, att vapnet har kastats i en sjö (analyseras i bilaga 7). De tre övriga försvann 1976 (Arvika), 1977 (Stockholm) samt 1983 (Helsingborg).
- den s.k. Mockfjärdskulan, upphittad 1983 vid ett rån i Mockfjärd, Västerbotten, bedöms vara från samma göt. Detta har fastställts med utgångspunkt från en blyisotopundersökning. Detta är den enda kula av nu aktuell

typ med kriminell anknytning som påträffats i Sverige och kunnat härledas till samma göt som Palmekulorna. Kulan har sannolikt avfyrats med Haparrandavapnet. Detta kan också vara mordvapnet även om det inte finns några direkta tecken på det utöver vad som här angivits.

- ytterligare ett registrerat vapen, som tilldrar sig särskilt intresse (se avsnitt 11) har anmälts förekommet (motsvarande) under 1994. Det uppges ha förekommit år 1992 under besvärande former för dess registrerade ägare (XX i avsnitt 11.4).

Den av Palmeutredningen valda uppläggningsen med att vapen i Stockholms län skall lämnas in till Palmeutredningen för provskjutning har gjorts med bitanken att en ev gärningsman som är registrerad innehavare skulle luras att anmäla sitt vapen stulet eller på annat sätt förekommet. Denna strategi förefaller lyckosam i den bemärkelse att vi idag kan sluta oss till att gärningsmannen knappast torde vara en registrerad innehavare av en S&W i Stockholms län, såvida det inte rör sig om XX. Denna slutsats är, förutsatt att den är riktig - vilket behöver diskuteras ytterligare, av strategisk betydelse. Varför är det då så viktigt? Ja, det har betydelse om vi rör oss i kvadrant 3 EGM/OP. Där vi som huvudalternativ för oss med en gärningsman med kännedom om de lokala förhållandena vid mordplatsen.

Kvar står dock som vår slutsats

- att vi rör oss med ett vapen som inte är registrerat i Stockholms län, såvida det inte rör sig om XX:s,
- att det oregistrerade vapnet fördes in i landet för just detta attentat, dvs med en hit man, terrorist eller agent. Har ett vapen förts in just för detta syfte har sannolikt ammunition medföljt, eller
- att det rör sig om ett "svenskt" vapen som förekommit eller i annat sammanhang förts in i landet.

Valet av ammunition

Vi kan heller inte bortse från att den valda metal piercing-ammunitionen vid den tidpunkten allmän sett uppfattades klara av att gå igenom en normal skyddsväst (Tidn art: Myten om ...). Det naturliga borde då vara, som huvudalternativ i just denna fråga, att anta att gärningsmannen ville gardera sig mot att Olof Palme bar skyddsväst. Vi anser vidare att denna ammunition faktiskt också bevisligen var mycket effektiv väl inne i kroppen genom sin tumlande effekt. Det är alltså den rakt motsatta uppfattningen jämfört med de som tyder valet av ammunition som ett tecken på att det inte skulle ha varit en professionell mördare. Att en gärningsman dels har tillgång till denna ammunition, dels vill gardera sig mot ett sådant alternativ leder lätt tankarna till en utländsk gärningsman. Skälet härför är att de som är väl förtrogna med svenska förhållanden och Olof Palmes syn på sin säkerhet nog inte skulle anta att han bar skyddsväst en biokväll tillsammans med hustrun. Tanken att Olof

Palme skulle bära skyddsväst överhuvudtaget i en sådan situation torde vara främmande. Vidare skulle det innebära att han skyddade sig själv och lät hustrun gå oskyddad - ett rätt så psykologiskt antagande.

En utländsk gärningsman som sänts hit speciellt för detta uppdrag skulle dock självfallet aldrig ta risken att behöva återvända hem med oförrättat ärende pga att offret bar skyddsväst. Även om risken vore minimal att så var fallet tar inte en utländsk gärningsman av denna typ (hit man, terrorist eller underrättelseman) en sådan helt onödigt risk. Detsamma kan självfallet antas gälla, men i mindre utsträckning, för en svensk gärningsman. Att senare studier (efter år 1986 bl a Myten om) ibland visar på svag genomträngningsförmåga är därmed inte relevant för denna bedömning.

Ljudbilden

En viktig aspekt är de frågetecken som finns angående ljudbilden av skotten.

Det är något förvånande att Lisbeth Palme kan missuppfatta på vilket avstånd skotten kommer ifrån med tanke på utnyttjat vapen och ammunition. Detta borde rimligen upplevas som en "kanon" bakom örat. Själv anför Lisbeth Palme (1986-03-25, HH s 2): "...tror att vapnet måste ha varit försett med en ljuddämpare." Vid en sådan här ljudnivå borde det nästan rent fysiologiskt vara omöjligt att undgå effekter på hörseln. Lisbeth Palme borde ha haft svårt att höra vad andra säger ett bra tag efteråt. Här har dock anförts av polisen (1996-11-21) att det faktiskt kan ha förhållit sig på så sätt. Den frågan har inte utretts.

Vidare har en del av vittnena i närheten hört resp icke hört skotten. Att de som sett själva skottlossningen också anser sig ha hört ljudet är ju helt naturligt. Ljudbilden förbryllar något och är av intresse främst mot bakgrund av om en ljuddämpare varit med i bilden eller det rört sig om underladdad eller skadad ammunition. Detta skulle i så fall förklara det hela.

Om en ljuddämpare använts förändrar det radikalt tolkningen av händelseförloppet i riktning mot kvadrant 2 FGM/P. Det är dock inget som idag tyder på, enligt Palmeutredningen, att ljuddämpare använts. Frågan sönderfaller i dels om revolverar av detta slag överhuvudtaget brukar/kan använda ljuddämpare, dels vilka spår det skulle kunna sätta på kulan, dels om man kan se en mynningsflamma trots att en ljuddämpare använts. Ett av vittnena uppger sig ha sett en mynningsflamma. Avslutningsvis kan sägas mot de som säger att en ljuddämpare för revolver ändå bara skulle dämpa en del av ljudet pga trummans öppna konstruktion att det är just det som stämmer med ljudbilden enligt denna frågeställning. Den är högre än för en pistol med ljuddämpare men kan förefalla mindre än för en helt odämpad revolver.

Att magnumammunition har en mycket hög ljudbild framgår bl a av att den numera är förbjuden vid skjutbanor i landet pga dess störande inverkan. (GMP s)

Även inom Palmegruppen har ljudbild och kulornas placering förvånat. En fråga som därvid undersöktes var huruvida dessa två förhållanden skulle ha kunnat förorsakas av att ammunitionen varit nedgrävd, dvs med tanken att krutet skulle ha kunnat bli något fuktigt och därmed ge såväl lägre knall som kortare kulbana. Man lät därför SKL utföra ett prov som innebar att ammunitionen sänktes ned i vatten ett par veckor. Resultatet sade dock att någon sådan effekt inte kunde märkas.

Skottavståndet

Det faktiskt tillämpade skottavståndet, 20 cm +/- 10 cm, mot Olof Palme torde vara optimalt ur gärningsmannens synvinkel. Skulle en gärningsman, vilket ligger nära till hands för en ovan skytt, ha tryckt revolvermynningen mot Olof Palmes rygg/kläder för att vara säker på en så "bra" träff som möjligt, så skulle

- kläd- och blodrester m m ha sugits in i revolverpipan,
- vapnet kunnat haka tag i kläderna efter första skottet,
- en eventuell skyddsväst på Olof Palme lett till kraftigare rekyl i det fall kulan skulle trängt igenom. Om kulan inte skulle ha trängt igenom skulle det ha blivit betydande problem med en kula som inte har någonstans att ta vägen.

Därmed skulle i dessa fall problem uppstå vid det andra skottet.

Det faktiska avståndet innebär dock att risken för dålig träffbild minskar förutsatt att vapnet riktas rätt.

Därutöver gäller att skulle revolverpipan tryckts direkt mot ryggen finns en betydande risk att offret instinktivt skulle ha ryckt till och med vänster arm stött undan revolverpipan. Det första skottet skulle därmed bli dåligt. En risk som alla poliser blir medvetna om i sin grundutbildning. Samma gäller sannolikt även för mer avancerad militärutbildning.

En något avvikande kompletterande uppfattning har även framförts nämligen att alla gärningsmän oavsett vana eller ovana skulle dra sig för trycka vapnet mot offret - skälet skulle vara att det vore obehagligt.

Vilka andra svårigheter vad avser skottavståndet gällde det för en gärningsman att hantera?

Enligt rekonstruktion av Palmeutredningen (Vincent Lange) har gärningsmannen att gå ifatt Lisbeth och Olof Palme utifrån sin position vid Dekorima och skjuta 1-2 skott i snabb takt och sedan stanna för att inte kliva på offret/-n, vilket inte skett enligt samstämmiga vittnesuppgifter eller haft stöd i rättstekniska iakttagelser. Att Olof Palme omedelbart föll ihop av den första

kulan inom bråkdelen av en sekund är medicinskt fastlagt. Det gäller alltså för gärningsmannen att i stort sett samtidigt stanna upp, rikta in och skjuta det andra skottet oavsett vem som det var avsett för, Lisbeth Palme eller Olof Palme. Vincent Lange fäster avseende vid just detta moment i sin rekonstruktion. En avvikande uppfattning vad gäller "gå ifatt" har uttryckts av Hans Holmér i så måtto att det endast skulle rört sig om att gå ut i sidled för att avlossa skotten och att gärningsmannen således inte skulle behövt hantera rörelsekraften hos sig själv som måste bromsas upp. Detta stämmer dock inte med gjorda rekonstruktioner enligt vår mening. Det torde röra sig om några steg framåt för att komma ifatt. Platsen där Olof Palme segnar ned ligger 3-5 meter framför den tänkta ursprungspositionen för gärningsmannen vid Dekorima. Dessutom torde ett förfarande att så säga bara stiga ut i sidled omedelbart kunna väcka Olof Palmes uppmärksamhet i ögonvrån. Det torde även försvåra anläggning och siktande. Det skulle nog därmed bli ännu svårare att hantera.

Skottavståndet för den andra kulan har fastställts ligga mellan 70 - 100 cm i förhållande till Lisbeth Palme. För det här avsnittet bortses från andra kulan eftersom den inte rimligen kan ha påverkat gärningsmannens val av position för den första.

Skottets placering mot Olof Palme

Det första skottet placerades på ett ställe i offrets kropp som är det i särklass mest lämpade för sitt syfte. Därmed krossades ryggrad, aorta och luftstrupe. Den yta det rör sig om är i storleksordningen 2-5 cm i diameter. Det finns endast ett ställe på kroppen som är likvärdigt och det är i bakhuvudets centrum, mot hjärnstammen. Detta alternativ har dock den nackdelen att det är mycket svårare att träffa eftersom offret rör huvudet mera. Skott mot huvudet visar sig ofta förvånansvärt nog inte vara dödande för såvitt det inte träffar hjärnstammen.

Sannolikheten att ett skott mot det faktiskt valda området ändå blir dödande vid viss felträff är mycket större vid ryggalternativet. Detta alternativ kräver i praktiken att skottet avlossas bakifrån eftersom kulan sannolikt tumlar litet inne i kroppen och därmed riskera att missa ryggmärgen om det skjuts framifrån.

Därvid uppkommer frågan om ett sådant skott kan ha hamnat där av en ren slump, dvs att även en ovan skytt skulle kunna vara aktuell. Denna fråga är givetvis central och det finns därför anledning att redovisa de olika argumentationslinjerna något utförligare.

De som vill se första skottets placering som slumpens skördar anför att skottet sammanfaller med ryggsömmen på Olof Palmes rock och att det därför är helt naturligt att den hamnar där. Indirekt anses väl också att gärningsmannens längd och naturliga skottvinkel (rak arm förutsätts med tanke på rekyl) i förhållande till offrets, Olof Palme, längd ger resten. Därmed anses skärningspunkten både i lod och våg ha förklarats. Andra bedömare

(Hans Holmér, Tommy Lindström, K-G Svensson) anser det föga troligt att skottet skulle kunna hamna där av en ren slump, dvs kunnat skjutas av en ovan skytt som man uttryckt det. Vid de officiella rekonstruktioner och obduktionen har någon sådan tolkning inte heller redovisats oss veterligt.

En närmare analys av dessa argument visar dock följande:

- a) slumpargumentet är starkt kopplat till kvadrant 3 EGM/OP och i synnerhet huvudspåret Christer Pettersson.
- b) ryggsömmen (lodlinjen) är inte diskriminerande mellan erfarenhet resp brist på erfarenhet eftersom en gärningsman även i det erfarna fallet skulle kunna använda en ryggsöm som ett riktmärke för det avsedda målområdet. Argumentet är därmed valitt för bägge alternativen och är t o m starkare för den erfaren. Däremot utesluter det inte en oerfaren.
- c) gärningsmannens längd resp offrets (våglinjen) har egentligen inte framförts av slumpargumentets företrädare oss veterligt men kan behöva prövas samtidigt. Här måste man dock väga in den osäkerhet som anges vid rekonstruktionen av gärningsmannens längd, dvs +/- 7.5 cm (175-190 cm), dvs 15 cm. Vad denna bedömning grundar sig på vad avser vinklar på handled och arm är något oklart. Vidare är det dock fullt tänkbart att skjuta med böjd arm men med åtföljande större problem med rekyl. Därmed kan inte rekonstruktionen, i strid med Palmeutredningens slutsatser, utesluta personer som är längre än 190 cm. Personer som däremot är kortare än 175 cm torde vara lättare att utesluta. Trots alla dessa alternativ med konsekvenser för träffbild i vågplanet träffade skottet precis.

De allmänna förhållandena vid attentatet var sådana

- d) att gärningsmannen oavsett erfaren eller oerfaren torde befinna sig i en stark stressituation med därmed större svårigheter att rikta väl. Ju mer oerfaren desto större är sannolikheten att rikta ett skott sämre.

4 Antalet skott

En viktig fråga kvarstår dock - hur skall det andra skottet bedömas? Var det ett bra eller dåligt skott avsett för Lisbeth Palme eller så dåligt att det var avsett för Olof Palme?

Det kan konstateras att det andra skottet inte var dödande eller allvarligt skadande oavsett om det var avsett för Olof Palme eller Lisbeth Palme. Om det var avsett för Olof Palme var det en grov miss som i och för sig kan vara förståelig även för en erfaren gärningsman med tanke på omständigheterna. Om det var avsett för Lisbeth Palme så blir skottet genast bättre.

En särskild rekonstruktion gjordes år 1995 av Palmeutredningen (K 023037-86) för att söka utreda vem det var avsett för. Den gjordes således efter rättegångarna mot Christer Pettersson. Deras slutsats är att det var avsett för Lisbeth Palme. "Rekonstruktionen har ej med säkerhet kunnat visa mörda-

rens avsikt med det andra skottet. Den talar dock för att det andra skottet var riktat mot Lisbeth Palme." Från en del håll har anförts att skott nr två nog var ett rätt dåligt skott och således skulle tyda på en oerfaren skytt.

Vår bedömning är dock den motsatta. Skott nr två var i själva verket ett välriktat skott, vilket skulle tyda på en erfaren skytt. Denna bedömning delas av Tommy Lindström (m14). Det har samma tänkta träffområde som för Olof Palme, dvs ryggraden, och skulle ha gett ett dödande skott avsett för Lisbeth Palme om det träffat där. Av avgörande betydelse för denna slutsats är dels tidsskillnaden mellan avlossandet av skott ett resp två, dels hur kula nr två träffat Lisbeth Palme. Som framgått ovan har tidsskillnaden egentligen inte kunnat fastläggas helt. Vittnesuppgifterna varierar något. Vi utgår dock från att det rörde sig om 1-3 sekunder men mer sannolikt 2 sekunder. Av intresse är också hur snabbt en van skytt maximalt kan skjuta två skott. En bedömning görs i Vincent Langes utredning nämligen "två skott på ungefär en halv sekund. Till detta skall adderas de mindre eller större tidsfaktorer, som baseras på händelseutvecklingen i själva händelsen. Med anledning av detta mitt resonemang, gör jag den bedömningen att Lisbeth Palme, då hon träffades av kulan, i huvudsak stod upprätt.... Man kan också i detta sammanhang notera att båda kulorna är inplacerade mot samma kroppsregion." (Vincent Lange s 39)

En fråga är huruvida Lisbeth och Olof Palme gick i armkrok eller ej. I detta avseende blir det dock av underordnad betydelse. Palmeutredningens rekonstruktion ger samma resultat oavsett om de gått i armkrok eller ej. Ytterligare ett skäl är att vi själva efter en enkel rekonstruktion kommit till slutsatsen att armkroken inte nödvändigtvis låser Lisbeth Palme vid Olof Palme på så sätt att hon dras nedåt till vänster utan en armkrok mycket väl kan lösas upp tämligen lätt vid en belastning utan att Lisbeth Palme behöver dras ned. Självan anger Lisbeth Palme i ett vittnesmål (V Lisbeth Palme, FU 1986-05-07): Olof "tappade steget och föll ihop. Hon själv, som var på väg framåt, drogs med nedåt." Händelseförloppet kan vi klarlägga genom att studera hur kulan gick igenom Lisbeth Palmes mockapåls, dvs vid skulderbladen, vilket överensstämmer med den rodnad som fanns på hennes rygg i motsvarande nivå, där den går in och sedan ut ca 25 cm längre bort med en utgång som är 4 cm lägre än ingången ned mot höger sida. Detta beror på att vi har ett över Olof Palme framåtböjt offer, Lisbeth Palme.

Den tillgängliga tiden mellan skotten avgör hur noga en gärningsman hinner fånga upp rekyl och rikta om vapnet mot nästa offer. Den här tillgängliga tiden torde ge en erfaren skytt möjlighet att återigen rikta vapnet mot nästa offer. Vad som rent tekniskt sker mellan skott 1 och 2 är att en patron förs in (initieras) i pipan, vilket går rätt snabbt (0,2 sekunder). Skytten kan därvid antingen spänna hanen ånyo ('single action') och vinna viss tid om han är van, eller genom avtryckaren indirekt pressa upp hanen ('double action'). Nackdelen med det senare är, ur träffsynvinkel, att vapnet blir mindre stabilt eftersom det kräver mer kraft och fasthet i handen. Det senare beräknas ta litet mer tid också. Oavsett vilket alternativ som faktiskt utnyttjades bör det ha funnits tid till bägge. Det senare alternativet har sannolikt påverkat träffbilden negativt. I den kriminaltekniska sammanställningen (FU Protokoll IV -

A2, s 39) tolkar Vincent Lange (VL) utifrån de två vittnesmål (...) som tyckt sig se att gärningsmannen "omfamnat eller klappat Olof Palme" som att gärningsmannen spännt hanen inför skott 1. Slutsatsen grundar sig på att Olof Palme kan ha hört detta ljud och vridit sig litet åt höger därifrån ljudet i så fall skulle ha kommit förutsatt att gärningsmannen var högerhänt. Men det är en tentativ slutsats av Lange.

Träffen på Lisbeth Palme innebär att om kulan istället gått 2 cm längre till vänster, dvs mot Lisbeth Palme hade skottet varit direkt dödande eftersom ryggraden krossats på ungefär samma ställe på ryggen som för Olof Palme. En sådan projektilbana skulle ha inneburit, med tanke på avståndet 70-100 cm från revolverns mynning, *en felaktig vinkel på en grad i våglinjen, dvs en liten avvikelse från en perfekt kulbana*. För att ge en lekman en bättre uppfattning om storleken på misstaget motsvarar detta på det avstånd det rörde sig om (70-100 cm) att *revolvermynningen var fem mm fel givet en fast punkt för kolven*. Det var dessutom en besvärlig skottvinkel, där Lisbeth Palme står lutad över Olof Palme, som är på knä, med axelpartiet vänd mot gärningsmannen. En så bred träffyta som en rygg stod alltså inte gärningsmannen till buds. *Det torde vara ett tankeväckande faktum att om kulan krossat ryggraden istället så skulle sannolikt samtliga bedömare hävda att det var ett mycket bra skott. Konsekvensen härav vore nog för de allra flesta en bedömning av att det rört sig om en skicklig skytt*. Vi har dessutom ett snabbt förlopp med mycket som händer, dvs en stressituation och dåliga ljusförhållanden. Gärningsmannen behöver också kunna kontrollera rekyl från det första skottet. Magnumammunitionen i sig ger en något kraftigare rekyl vilket gör att även en tränad skytt behöver skjuta in sig på denna typ av ammunition för att snabbt kunna ge ett väl riktat andra skott.

A second option har av oss inhämtats i ovanstående frågeställningar från en vapenhandlare i Stockholm, Anders Lindström, Widfors vapenhandel (1996-05-31). Inledningsvis instämmer han i att ljudbilden vid brottsplatsen och Lisbeth Palmes hörselintryck förvånar. Det borde ha uppfattats av henne som en "kanon" vid örat. Att andra vittnen kan ha undgått att höra första skottet är däremot inte så konstigt enligt Lindström. Skyttar som nedlagt ett djur och som avslutar med ett markeringsskott för att säkert döda djuret finner ofta att jaktkamrater längre bort hört det första skottet men inte det andra. Det beror på att ljudet från skottet dämpats pga att det riktats ned mot marken.

Det första skottet sköts så pass nära Olof Palme att en viss dämpning mot kläderna sannolikt uppstod. Det andra skottet mot Lisbeth var dock längre från offret och i annan skottvinkel. Det borde ha hörts bättre av övriga vittnen. I Lisbeths fall borde det varit påtagligt högt i bägge fallen eftersom hon är så nära.

Ytterligare en förklaring har anförts i Palmeutredningens material nämligen att det skulle kunna röra sig om en rent psykologisk effekt. Första skottet höjer observationsförmågan omedvetet varför det andra hörs tydligare och upplevs som det enda. Denna förklaring tror vi dock inte kan vara rimlig på det här aktuella avståndet.

Vad avser möjligheten att skruva på en ljuddämpare så finns den även för en revolver enligt Lindström. Men det kräver att innehavaren först går upp yttre delen av pipan 1-1,5 cm för att kunna skruva på en ljuddämpare. En normal ljuddämpare är 20 cm lång. Siktet behöver sedan flyttas in på pipan 1-2 cm. Det är alltså ett rätt omfattande arbete som kräver rätt hög hantverks-skicklighet. Det är dock ovanligt att dämpa en revolver med ljuddämpare eftersom trumman är öppen. Effekten skulle bli en viss ljuddämpning men inte lika effektiv som på en pistol. En annan faktor att ta hänsyn till är dock hastigheten på kulan vid utskjutningen. För att en ljuddämpare skall bli meningsfull måste kulan ha en lägre hastighet än 340 m/s, dvs ljudhastigheten. En ammunition med en sådan lägre hastighet att användas för ljuddämpare kallas 'subsonisk'. I annat fall lär inte en ljuddämpare få någon större verkan. (Den här aktuella ammunitionen i kombination med vapnet torde ge en utskjutningshastighet vid pipans mynning mellan 366-430 m/s beroende på pipans längd 4-8 tum.)

En ljuddämpare är till sin konstruktion normalt uppbyggd med 30-40 plastbrickor, varav varannan är litet större. Därigenom får ljudvågen expandera respektive bromsas upp. Det förklarar varför dämpning inte uppstår effektivt om utskjutningshastigheten är större än ljudets. Lindström anser att en ljuddämpares konstruktion är sådan att den inte lämnar några märken på kulan.

Vad gäller skothastigheten uppger Lindström att han själv skjuter alla sex skotten i revolvren på tre sekunder. (Att jämföra med Vincent Langes bedömning två på en halv sekund.) Ett skäl till att gärningsmannen missar Lisbeth Palme på 70-100 cm:s avstånd kan vara att han själv blir bländad av mynningsflamman. Den ger litet av en blixteffekt. Skytten ser därmed sämre någon sekund efter skottet, förutsatt att han inte blundar samtidigt som han skjuter. På detta avstånd borde inte enligt Lindströms uppfattning en erfaren skytt annars ha missat Lisbeth Palme. Det skulle kunna tolkas som att gärningsmannen i alla fall inte var van vid att skjuta i mörker. I så fall skulle han ha skyddat sitt mörkerseende genom att blunda under första skottet.

Närmast som kuriosa må pekas på, för de företrädare som åberopar gärningsmannens kroppslängd i förhållande till Olof Palmes längd som avgörande för var kulan hamnar i våg, att trots att Lisbeth Palme befinner sig framåtlutad på ett avstånd som är längre bort än vid första kulan mot Olof Palme så hamnar denna kula i det närmaste perfekt i vågplanet inom samma träffområde som för Olof Palme.

Givet de väsentligt svårare förhållandena i alla avseenden vid skott nummer två ser vi det därför som ett bra andra skott.

Mot detta förlopp, med andra kulan avsedd för Lisbeth Palme, har framförts av Hans Holmér i kvadrant 2 FGM/P och huvudspåret PKK, att andra kulan skulle ha varit avsedd för Olof Palme. Syftet skulle ha varit att förvissa sig om att Olof Palme verkligen skulle vara så skadad att han oundgängligen skulle avlida ("over-kill"). Det är alltså ett renodlat och stiliserat mord i kvadrant 2 FGM/P. Skulle detta varit fallet rör det sig om ett dåligt riktat skott vilket skulle tyda på en oerfaren gärningsman. Att skottet är dåligt riktat

framgår av att det skjuts i en situation där Olof Palme redan torde ha legat på marken när det avfyras och Lisbeth Palme böjt sig ned. Det skulle i så fall röra sig om en rätt okontrollerad skjutning. Vi har då även vägt in att en 'double action' skjutning ger en viss dragning åt höger för en högerskytt. Men det kan inte rimligen uppgå till de här aktuella 20 graderna. Den av Palmeutredningen gjorda rekonstruktionen håller inte heller detta för sannolikt.

Det bör nog snarare uttryckas så att även en erfaren skytt torde behöva ha stöd av en viss slumpvariation för att hamna så exakt att bägge kulorna i de nu aktuella träffområdena skulle bli omedelbart dödande. Det torde ha varit svårt att räkna med att träffa så exakt två gånger i rad givet omständigheterna.

Vad kan då en gärningsman tänkas vilja uppnå med ett skott mot Lisbeth Palme?

Ja, det naturligaste svaret torde väl vara att gärningsmannen för gott vill tysta det närmaste vittnet. Den enda som egentligen varit tillräckligt nära för att kunna tänkas känna igen honom. Att det, som någon framfört, skulle vara ett försök från gärningsmannen att "skrämma" Lisbeth Palme till framtida tystnad genom ett icke dödande skott kan nog avfärdas.

Efter skottlossningen

Gärningsmannen tar omedelbart efter att Lisbeth och Olof Palme beskjutits ett steg bakåt och sedan ett steg till vänster in mot Tunnelgatan. Han stannar sedan och tittar på offren. Sedan börjar han avlägsna sig halvspringande.

Att gärningsmannen tar ett steg bakåt görs sannolikt för att inte gå på den liggande Olof Palme. Den hypotesen framförs i Langes slutdokument. Det verkar rimligt och att så inte skedde framgår bl a av vittnesuppgifter och rättsteknisk undersökning. Skulle gärningsmannen vara en erfaren skytt ingår det naturligt i mönstret att "markera" offer och brottsplats för att undersöka om syftet uppnåtts. En oerfaren gärningsman skulle i och för sig kunna ha samma bevekelsegrunder men det är inte ett inlärt handlingsmönster. En vittnesuppgift använder (i senare vittnesförhör) uttrycket "liksom tvekande". Vi vill dock fästa uppmärksamheten på den första förklaringsgrunden mot bakgrund av övriga omständigheter i denna sekvens.

Varför sköt inte gärningsmannen fler skott mot Lisbeth Palme?

Inledningsvis gäller nog att gärningsmannen som står nära Lisbeth Palme (mindre än en meter) t o m kan tänkas ha sett att kulan träffar Lisbeth Palme i ryggen på den avsedda platsen. Inte därför att man skulle ha möjlighet att se kulan i sig men däremot att mockapälsen slits upp. Att han i hastigheten, med den stress och de ljusförhållanden som rådde inte kan tro att kulan skulle ha gått igenom kläderna men bara snuddat ryggen bedömer vi vara helt naturligt. Vår bedömning är att gärningsmannen trodde sig ha träffat Lisbeth Pal-

me på avsett sätt. Men vid den avslutande markeringen kan osäkerhet ha uppstått. Jämför här vittnesuppgifterna om viss tvekan hos gärningsmannen. Men han väljer uppenbarligen att lämna platsen då han också avläser att dådet har uppmärksamats av andra. Han har dock inte anledning att tro annat än att Lisbeth Palme skulle vara svårt kanske dödligt sårad. Lisbeth Palme var ej heller det primära målet för hans attentat utan närmast en försiktighetsåtgärd.

Våra slutsatser är (som förstahandsalternativ i denna sekvens)

- att någon ljuddämpare inte använts,
- att någon underladdning inte förekommit,
- att ammunitionen inte skulle ha påverkats på detta sätt om den varit nedgrävd eller på annat sätt halvfuktigt bevarad under mellantiden (1979-1986),
- att ljudbilden fortfarande förvånar oss något,
- att det rör sig om en erfaren skytt,
- att skytten har vissa anatomiska kunskaper,
- att gärningsmannen försökte döda Lisbeth,
- att gärningsmannen kan vara en psykiskt störd och ev känslökall person, eller en hit man, terrorist eller agent. Slutligen kan det självfallet även röra sig om en person som av andra skäl är van att skjuta och döda.

5 Valet av brottsplats

Valet av brottsplats analyseras även i avsnitt 6 Flyktvägen. Här räcker det med att fråga sig varför attentatet givet att det skulle röra sig om utnyttjande av skjutvapen, inte ägde rum på annan plats i Stockholm?

Frågan är i sig av den karaktären att den kan ge hur många svar som helst. Det kan däremot vara av intresse att redovisa några insatta personers bedömning vad det gäller överväganden om möjlighet till framgång och upptäcktsrisk.

En åsikt (Hans Holmér) är den att Gamla Stan med sina trånga gränder, mycket folk i rörelse, lätt kan spärras av av polis efter ett attentat och därmed inte är så bra. Den valda platsen enligt PKK-scenariot i kvadrant 2 FGM/P förklaras också av att SAPs partilokaler ligger mitt emot Grand varför gärningsmän i denna kvadrant torde vara väl förtrogna med just dessa gator. En annan uppfattning (Hans Ölvebro) är dock att en gärningsman i kvadrant 1 EGM/P eller kvadrant 2 FGM/P borde ha valt Vasabron. Dels ligger den inom "triangeln" (bostaden, riksdagshuset och Rosenbad), dels gick Olof Palme över den på väg hem åtminstone någon gång per vecka. Vanligtvis utan skyddsvakter. Gärningsmannen skulle ha skaffat sig tillgång till en lägenhet eller ett tak i närheten och skjutit flera skott med ett gevär med kikarsikte. Ytterligare en åsikt (Lars Jonsson) är att en attentatsman enligt kvadrant 1 eller kvadrant 2 borde ha slagit till utanför Rosenbad. Slutligen

ställer en annan initierad frågan (Tommy Lindström) vad som kan ha förorsakat en så symboliskt sett uppmärksam avrättning på öppen gata.

Vår slutsats så här långt är endast att brottsplatsen i sig visade sig väl vald. Vi vänder oss mot uppfattningen om att det var så många vittnen och mycket folk i rörelse att det skulle göra platsen olämplig. Det är faktiskt bara ett vittne (Lisbeth Palme) eller möjligen två till tre (Björkman och Jeppsson) som haft möjlighet att se gärningsmannens ansikte efter skotten. Det kan ju synas många men vad vore alternativen?

6 Flyktvägen

Brottsplatsen visade sig således vara väl vald. Brottsplatsen styrs självfallet först och främst av Lisbeth och Olof Palmes valda väg från Grand och transsportsätt. Både vad det gäller transsportsätt, att gå hem i stället för att ta T-bana, (taxi eller bilskjuts av Björn Rosengren bortser vi från eftersom de ur gärningsmannens synvinkel inte kan vara särskilt förutsägbara eller sannolika), och den väg som valdes innebär ur gärningsmannens synvinkel oförutsedda val. Dels att gå söderut och inte norrut efter Sveavägen och ned i T-bana Rådmansgatan, dels att korsa Sveavägen för att gå över och titta på skyltningen i klädbutiken Sari. Att paret skulle gå söderut borde rimligen kunnat förutses som ett alternativ. Att Lisbeth och Olof Palme skulle gå över gatan däremot torde vara svårare att förutse.

Den slutligt valda brottsplatsen utanför Dekorima kunde således gärningsmannen endast förutse när Lisbeth och Olof Palme korsar Sveavägen. Platsen är dock idealisk ur attentatsvinkel med dess flyktväg.

Flyktvägen in på Tunnelgatan och uppför trapporna samt in på David Bagares Gata är särskilt lämpad av följande skäl.

- Trappan gör att ingen förföljare från brottsplatsen kan följa efter i bil.
- Trappan gör också att eventuella förföljare utsätter sig för en stor riskexponering när de, sannolikt obeväpnade och i övrigt oskyddade, skall följa efter gärningsmannen. Väl uppe på trappans krön kan gärningsmannen få en sista värdefull överblick över brottsplats och eventuella förföljare innan han fortsätter. Vid behov kan han avlossa skott - för att skrämmas eller skada - för att avvärja eventuella förföljare. Han får därmed också en viss minsta tid innan eventuella förföljare kan vara uppe på krönet, kanske i storleksordningen en minut.
- Trappan är visserligen trång vid möte men gärningsmannen har en revolver att argumentera med.
- Tunnelgatan och trappan är under kvällstid så pass mörka dels allmänt, dels vid denna tidpunkt pga byggfuttar och reparationer att de flesta andra flanörer skulle dra sig för att gå in på gatan. Det gäller nog i synnerhet

från Sveavägen men även i viss mån från David Bagares Gata. Risken för möten är därmed mindre.

- Trappan gör också att det är en annan del av staden man möter däruppe. Ljud nedifrån Sveavägen hörs inte så bra på David Bagares Gata och nedåt Regeringsgatan. Eventuella flyktbilar kan med fördel utgå utifrån denna del av staden.
- Brottpsplatsen ligger också vid en stängd T-baneingång Hötorget, vid denna tidpunkt fr o m kl 22 varje kväll. På motsatta sidan av Sveavägen är dock den andra delen av T-banenedgången öppen.
- Denna brottpsplats är sannolikt den sista riktigt lämpliga attentatsplatsen för gärningsmannen innan de centralare delarna tar vid.
- En klar nackdel är dock att centrala Stockholm överlag har mycket polisbilar i rörelse som snabbt kan nå även de övre delarna. En som är väl förtrogen med detta vet att det inom ett par minuter kan komma poliser till platsen efter ett larm.

Att det just blev denna plats som slutligen valdes av gärningsmannen för dådet kunde inte förutses av denne förrän i allra sista stund, dvs ett par minuter före skotten. Däremot kan man konstatera att gärningsmannen avstått från slå till tidigare, dvs bidat sin tid. Hur länge han följt (mest sannolikt) Lisbeth och Olof Palme vet man inte riktigt, men mest troligt från Grand. Hade Lisbeth och Olof Palme inte korsat Sveavägen är det möjligt att brottpsplatsen mittemot på västra sidan av Sveavägen skulle ha valts istället, men den är inte lika bra. Antingen kan då gärningsmannen korsa Sveavägen och fly in på Tunnelgatan eller vika av åt höger Tunnelgatan västerut. Vad som är av intresse i detta sammanhang är att gärningsmannens beteende tyder på en kalkylerande läggning hos gärningsmannen som snabbt kan anpassa sig till nya situationer och därvid göra rationella och optimala val.

En rationell och "kompetent" (i dessa avseenden) gärningsman (eller -män) torde ha haft möjlighet att under biotiden för Lisbeth och Olof Palme "läsa av" omgivningarna och sett de möjligheter som olika alternativa hemvägar för Lisbeth och Olof Palme skulle erbjuda en gärningsman. Denne hade ner- ver nog att välja det bästa tänkbara stället i detta sammanhang. En oerfaren och nervös gärningsman skulle mycket väl ha kunnat slå till tidigare efter vägen och därmed ha haft en annan och sämre flyktväg.

Enligt en vittnesuppgift (Jeppsson) vände sig gärningsmannen om högst uppe på krönet av trappan för att kontrollera bakåt. Denna uppgift tillmäter vi viss vikt eftersom det i alla fall inte tyder på flykt i panik. Gärningsmannen har därmed också utnyttjat de fördelar flyktvägen inneburit.

Den sista säkra uppgiften om gärningsmannens flyktväg finns när gärningsmannen möter paret Nieminen ca 50 m in på David Bagares Gata. Ett par minuter senare finner Jeppsson att gärningsmannen ej längre är synlig på Da-

vid Bagares Gata. Jeppson möter Nieminen efter att ha kommit upp på gatan efter trappan för att se vart gärningsmannen tagit vägen. Vi bedömer därför att det rör sig om någon minut efter det att gärningsmannen kom på krönet. Nieminen gör också en iakttagelse om att gärningsmannen försökte öppna en liten väska under sin halvspringande flykt nedför David Bagares Gata. Detta leder till tanken på en tävlingsskytts vapenväska. Vad syftet egentligen skulle ha varit med att så snabbt få in vapnet i en väska blir litet dunkelt. I synnerhet om gärningsmannen haft ett hölster, vilket inte alls är osannolikt med tanke på val av vapen och ammunition.

Ett annat alternativ vore då att väskan skulle ha innehållit en W/T (vi rör i så fall i kvadrant 2 FGM/P). Det skulle vara naturligt i detta läge eftersom det rör sig om improviseringar efter det att makarna Palme gick "åt fel håll", dvs söderut och korsade gatan vid Sari. En flyktbil torde då ha omgrupperats till Tunnelgatan väster om Sveavägen eller Olofsgatan. Så fort gärningsmannen kommit upp David Bagares Gata uppstår ju behovet av att få kontakt med flyktbilen. Han har då förvissat sig om att ingen följer efter honom. Detta alternativ skulle då te sig rimligare än att ta fram en vapenväska.

Som ett alternativ till en gärningsman som snabbt läser in en situation i planerings- och genomförandefaser kan ställas en gärningsman som är väl förtrogen med de geografiska förhållandena sedan tidigare, t ex genom att bo i närheten eller ha tidigare erfarenhet av området, och således nästan intuitivt hamna rätt. "Förtrogenheten" kan i det senare alternativet förklara varför brottsplats och flyktväg blev det de blev men inte i sig övriga delar av sekvensen, vilka torde ha krävt en duktig skytt.

7 Upptagandet vid Grand

Oavsett vilken kvadrant vi rör oss i torde det mest rimliga alternativet vara att gärningsmannen tog upp det slutliga efterföljandet efter föreställningen vid Grand.

I en liten tankelek inom Palmegruppen har man, för att klargöra problemets struktur, resonerat om hur sannolikt det vore att gärningsmannen tog upp makarna precis vid infasningen till Dekorima. (Här är resonemanget oberoende av kvadrant.) Det inses lätt av den föregående redovisningen att det är ytterst osannolikt. Backar man sedan bakåt så ökar sannolikheten successivt. Oavsett dess förspel måste mest sannolikt gärningsmannen (ånyo) ha tagit upp makarna Palme vid Grand efter bion.

En central fråga, som diskuterats en hel del av de olika aktörer som är av intresse för oss, är därvid *var kan rimligen gärningsmannen ha stått när makarna Palme går ut från bion?* Vissa anser att den logiska platsen ur gärningsmannens synvinkel borde ha varit mittemot biografen vid de 'byggfuttar' som på den tiden stod vid SAPs lokaler. Där borde gärningsmannen ha bäst överblick över situationen. En del av dessa aktörer vill därför inte utesluta möjligheten att gärningsmannen stod tvärs över gatan när bion slutade. Vi instämmer i att man får bättre överblick en bit från utgången. Men är det sär-

skilt sannolikt att gärningsmannen stod där. Går man och ställer sig där konstaterar man omedelbart att personbilar normalt är ca 150 cm höga och att den förmodade gärningsmannen (180 cm) över en sådan personbil skulle kunna se i alla fall delar av huvudena på Lisbeth (164 cm) och Olof (175 cm). Problem tillstöter dock om det kommer bussar, lastbilar, 'vans' eller skåpbilar. Då skymts de som lämnar biografen helt av fordonen under viss tid. Till detta skall läggas att det finns vittnesuppgifter om en person som sannolikt är gärningsmannen som står alldeles bredvid makarna Palme och Mårten och hans flickvän efter bion.

Vår slutsats är att det är gärningsmannen som står bredvid makarna Palme omedelbart efter bion.

En annan viktig aspekt är hur gärningsmannens sätt att ta upp och följa efter makarna Palme skall tolkas ur professionell synvinkel. I gärningsmannaprofilen förs ett rätt ingående resonemang (GMP s 93 ff) om att gärningsmannens beteende efter bion vid Grand skulle vara oprofessionellt. *Vi tycker inte att det finns något i denna sekvens som diskvalificerar en hit man, terrorist eller agent, dvs något slags "yrkesman". Det är kanske inte det allra mest standardiserade beteendet för en sådan men dock inte uppenbart oskickligt.*

8 Sammanfattande bedömning

Inledningsvis torde ovanstående analys belysa vilka svårigheter som rätt snabbt dyker upp vid en tolkning av denna till synes hårddata orienterade sekvens. Det är svårt att dra mer säkra slutsatser t o m i en så grundläggande fråga som om gärningsmannen var en duktig skytt eller inte. Detta konstaterar vi sedermera (1996-05-24) efter att ha tagit del av GMP att även FBI tyckt. Uppmuntrande nog sägs i GMP (GMP RK 1994 s 114) att "vidare byggde de (FBI) sin analys i än högre grad än vi kunnat göra på gärningsmannens faktiska beteende under de sista minuterna före skotten", dvs FBI fäster samma vikt vid den här studerade sekvensen som vi gör. Självfallet har FBI och även Palmeutredningen en mycket större kompetens och erfarenhet än vad vi har i hithörande frågor. Något höjda ögonbryn får vi dock då man i gärningsmannaprofilen omedelbart därefter fortsätter med: "I det avsnittet finns få kontroversiella punkter."

Val av vapen och ammunition, skottens placering samt den kontrollerade flykten tyder enligt vår mening på en erfaren skytt och jägare. Vidare har gärningsmannen på ett improviserat sätt valt en bra brottsplats och flyktväg under snabbt förändrade omständigheter. Han har visat sig ha förmåga såväl att planera en attentatssekvens på ett optimalt sätt i en pressad situation som att kunna hålla huvudet kallt under hela operationen. Särskild vikt lägger vi därvid vid tolkningen av huruvida andra skottet var ett bra skott eller ej. Som framgått anser vi att andra skottet kräver en god skytt med god självkontroll.

Vår bedömning blir att gärningsmannen är riskkalkylerande, som fullgör sitt dåd utan större hänsyn till emotionellt värdeladdade termer t ex som feg eller ej (jämför skottet mot Lisbeth Palme). Förloppet ger snarare ett intryck av

kyla, planering, kontroll och rationalitet i en stressad situation. Det leder närmast tankarna mot en hit man. Men det kan också röra sig om en psykiskt störd person som eventuellt är känslökall.

Sammantaget står mycket i vår analys av denna sekvens därmed i motsats till Palmeutredningens och gärningsmannaprofilens tolkning.

Innan resultatet av överväganden och analys från andra sekvenser vägts ihop med denna sekvens (bilaga 2), så är kvadranterna 2 FGM/P och där särskilt alternativet med en hit man, samt 1 EGM/P mest sannolika. Förloppet i sekvensen ställer nämligen, enligt vår bedömning, så stora krav på gärningsmannen. Anledningen till att inte kvadrant 3 EGM/OP blir så sannolik är den mycket korta exponeringstid som Lisbeth och Olof Palme varit utsatt för på vägen från bostaden till det de lämnar Grand. Det antal personer som de möter och har möjlighet att bli sedda av under denna tid är relativt begränsat. Att det bland dessa människor skulle ha funnits en gärningsman av denna karaktär att mörda Olof Palme och som så raskt (definition enligt kvadrant 3 EGM/OP) kan skrida till verket är uppseendeväckande. Hela analysen i denna sekvens bortser från motivbilder för dådet. Överlagras kravet på ett motiv för dådet minskar ytterligare sannolikheten för kvadrant 3. Det är framförallt att denna kvadrants krav på att det skulle vara ett oplanerat dåd som förvånar.

I den fortsatta analysen behöver därför sannolikheten för att en gärningsman skulle haft möjlighet att "ta upp" Lisbeth och Olof Palme bedömas noggrannt. Vidare hur alternativen EGM/P och FGM/P skulle kunna ha gått till och Palmeutredningens möjligheter med använda metoder att upptäcka detta.

GRK

1996-12-11
Bilaga 3 till 'Palmeutredningen'

Huvudspår PKK

Innehållsförteckning

	Sid
1 Inledning	1
2 Sammanfattning	3
3 PKK och deras aktiviteter i Sverige	10
4 Beståndsdelar i PKK-scenariot	13
5 Vår uppföljning av scenariot	19
6 Övriga aktörers bedömning	26
7 Våra slutsatser	27
8 Avvikelse mellan detta avsnitt och PK-PM 7:3	27
9 Källor	28
Underbilagor	
3:1 Några centrala personer i PKK-scenariot	29
3:2 Kalendarium	31
3:3 Förteckning över vissa SÄK-PM m fl dokument	40

1 Inledning

Huvudspåret PKK i kvadrant 2 FGM/P som det redovisas här bygger inledningsvis på ett scenario som det presenterats för oss av f.d. polismästaren Hans Holmér vid tre tillfällen under sammanlagt 10 timmars tid. Hans Holmér har själv fått avgöra hur scenariot skall redovisas¹. Hans Holmér vill understryka att hans presentation är en översikt men inkluderande scenariots viktigaste delar.

Därefter gör vi en prövning av denna redovisning mot det övriga material vi haft till vårt förfogande och de uppgifter som låtit sig verifieras av övriga inblandade. Givetvis dock med de begränsningar som gäller för vårt och Palmekommissionens uppdrag.

Skälet till att vi väljer denna uppläggning är att PKK-spåret redan har följts upp och utvärderats inom Palmeutredningen. Vidare har Palmekommissionen i en särskild PM (PK-PM 7:3 1996-03-01) gjort en sammanställning med åtföljande analys av PKK-spåret samt med förslag till Palmekommissionens

¹ Vi har även senare erbjudit Hans Holmér att själv lämna en skriftlig redovisning på ca 10 sidor. Han har dock efter viss tvekan avböjt med motiveringen att han tror att det i så fall skulle uppfattas som sista ordet från hans sida i detta ärende. Han uppger vidare att det är mycket svårt att på 10 sidor ge full rättvisa åt detta mycket svårtolkade och omfattande material.

värdering. Vi tycker därmed att den största marginella nyttan med vår insats borde vara att låta den som starkast intresserat sig för detta huvudspår men som inte hade möjlighet att själv avsluta det, nämligen Hans Holmér, få redovisa hur han idag ser på PKK-spåret. Hans Holmér har nämligen i bl a ett TV-program (TV1 1996-02-XX, Norra Magasinet) hävdad att han fortfarande tror på spåret och inte anser att det följts upp ordentligt. Liknande synpunkter har även framförts av honom i en hörning med Palmekommissionen (m-ant. p14 1995-04-25). Hans Holmér uppger sig ha följt detta spårs utveckling även efter sin avgång.

Det fanns enligt vår inledande bedömning även en risk att PKK-spåret avskrivs av Palmeutredningen pga att det är ett komplicerat och svårtillgängligt material och att man inte tror sig kunna komma längre i utredningshänseende snarare än en värdering av att det på saklig grund bör avföras. Vidare var det väl känt att det rådde delade meningar mellan dåvarande Palmegruppen och Palmeåklagarna om värderingen av detta huvudspår. I en situation där den som har drivit en fråga försvinner är det risk att frågan går samma väg utan alltför seriös prövning.

Därmed är det vår förhoppning att denna infallsvinkel kan leda till att Palmekommissionens möjligheter att bilda sig en uppfattning breddas. Den förutsätter dock att läsaren tagit del av PK-PM 7:3 som ger en bra översikt.

PKK-uppslaget har haft en central plats i utredningen kring mordet på Olof Palme. Stora resurser har lagts ned på detta uppslag från sommaren 1986 till det tillslag, operation Alpha, som genomfördes i januari 1987 och det analysarbete som följde på detta tillslag. Däremot är det kanske på sin plats att understryka att Palmeutredningen under Hans Holmérs tid som spaningsledare faktiskt bedrev en rätt bred och förutsättningslös spaning under det första halvåret. Parallellt med det första uppslaget med PKK-anknytning (vapen vid Täbyanstalten), dvs i maj 1986 pågick t ex arbetet med 170 uppslag (m-ant.p14 s 1). Under hösten 1986 växte dock såväl dåvarande Palmeutredningens intresse för som insatta resurser på detta spår. Som mest sysslade mer än femtio poliser med det som huvuduppgift. Vid själva tillslaget den 20 januari 1987 ingick 240 poliser. *(Det här anförda, som därmed blir viktigt vid en värdering av Palmeutredningens arbete, ger ytterligare ett argument för en något djupare analys.)*

Utredningsarbetet avseende PKK bedrevs dels inom den öppna delen av Palmeutredningen, dels inom Palmeutredningens SÄPO-del. När Hans Ölvebro blev chef för Palmegruppen 1 mars 1988 överfördes allt material som avsåg Palmemordet, utom PKK-materialet, till Palmegruppen.

I mitten av februari 1987 påbörjade den s.k. Analysgruppen vid SÄPO sitt arbete, dvs efter operation Alpha avslutats. Gruppens uppgift var att undersöka om det fanns personer, organisationer eller företeelser i materialet som kunde visa att PKK hade del i mordet på Olof Palme. Analysgruppens rapport presenterades i juni 1987. *(Inom parentes kan här också noteras ytterligare ett argument för vår infallsvinkel. SÄPO var den enhet som hade ansvaret för Palmes säkerhet och bedömning av hotbilder. Om det i efterhand*

skulle ha visat sig att PKK låg bakom attentatet, skulle en stor-skugga falla över SÄPO eftersom man i så fall felbedömt hotbilden från PKK totalt. Man låg vidare vid tiden för mordet efter med översättning och analys av den telefonkontroll som just motiverades av terroriststämpeln - våra synp.)

Efter hovrättsdomen i målet mot Christer Pettersson, som avgavs i november 1989, återupptogs visst arbete med bl a PKK-uppslaget. Slutligen gjorde kammaråklagare Per-Erik Larsson, på riksåklagare Axel Moraths uppdrag våren 1992, en total genomgång av PKK-materialet. Per-Erik Larssons rapport lämnades 1993-09-03.

I Palmekommissionens PM 7:3 (1996-03-01) har innehållet i Per-Erik Larssons rapport redovisats tämligen fullödigt. Vidare görs, förutom en historisk och organisatorisk överblick, en redovisning av landshövding Gunnarssons granskning av hotbilden mot Olof Palme (SOU 1989:1), det s k Täbyanstaltsuppslaget samt Ebbe Carlsson-affären. Promemorian avslutas med en sammanfattning av läget:

"Det har inte fattats något formellt beslut i PKK-delen med anledning av den nu vidtagna analysen (*Per-Erik Larssons och Ola Boijas analys per september 1993 - vår anm*). Biträdande riksåklagaren Solveig Riberdahl har emellertid inför Palmekommissionen som sin mening anført att hon inte kan se att man kan komma längre. Hon anser att man egentligen har lagt ner alltför mycket arbete på detta, att det har tagit alltför stor del i utredningen.

Kommissionens uppfattning
(*Palmekommissionens sekretariats förslag till kommissionens ställningstagande - vår anm.*)

De personer i den allmänna debatten som fortfarande förfäktar att PKK-spåret måste fullföljas, bland andra förre länspolismästaren Hans Holmér, förefaller - enligt vad kommissionen förstår - främst hävda att man inte utrett spåret klart, inte kört det i botten och att det fortfarande finns flera lösa trådar att nysta i. Det har också anförts att de som utfört den senaste analysen inte besitter tillräcklig kunskap. Kommissionen anser för sin del att stora resurser har lagts ned på detta spår, att de delar som har gått att följa upp också har följts upp på ett tillfredsställande sätt samt att den analys som gjorts kan anses uttömmande." (PK-PM7:3 s 29 f)

2 Sammanfattning

Hans Holmérs scenario är komplett i så måtto att det innehåller element i hela sekvensen motiv, händelseförlopp och tentativt utpekande av gärningsmän. Detta scenario har intresse för att det som anføres i scenariot delvis torde vara gemensamt för andra tänkbara spår i kvadrant 2 FGM/P. Det gäller främst värderingen av vittnesmål och tänkbart förlopp.

PKK-scenariot är vidare, förutsatt att det skulle vara riktigt, intressant bl a eftersom då har den organisation som begått attentatet varit föremål för en omfattande telefonkontroll under mer än sex månader före attentatet samt en

omfattande elektronisk avlyssning, s k buggning, under flera månader efter attentatet. Ett fullständigt unikt förhållande vid ett attentat av denna typ.

PKK, som var/är (?) en kommunistisk organisation, har sitt ursprung i Melanöstern, en miljö med många och komplicerade relationer. Risken för desinformation från andra aktörer vid eventuella misstankar från polisens sida om PKK:s medverkan i Palmemordet är icke oväsentlig. En aktör, som skulle kunna tänkas agera när misstankarna mot PKK aktualiserades för att misskreditera PKK, är MIT - den turkiska säkerhetstjänsten. Detta förhållande har vi försökt beakta i vår bedömning.

Vi har vid vår uppföljning av Hans Holmérs scenario också konstaterat att det i sina huvuddrag överensstämmer med SÄK PM 1988-02-28 och Hans Holmérs inlägga till rätten i buggningsåtalet mot honom (YD 14534).

För att underlätta förståelsen för och möjligheterna att följa scenariot har vi i underbilaga 3:1 förtecknat några av de centrala personerna i scenariot. I underbilaga 3:2 har vi i kalendarieform samlat några centrala händelser i scenariot.

Hans Holmérs scenario

I mitten av 1985 äger ett möte rum i Damaskus vid vilket man beslutar om att Olof Palme skall dödas. Närvarande är förutom
., sannolikt också . samt representanter för Syrien och Iran. Man kan tänka sig en rätt sammansatt motivbild men det viktigaste torde vara den 'terroriststämpel' som den svenska regeringen åsatte PKK som organisation efter mordet i Uppsala i juni 1984. Regeringen 'terroriststämplade' PKK 1984-10-12. I december samma år kommer 'kommunarresten' med stöd av utlänningslagen. Från PKK:s sida skulle man ha varit rädd för att denna syn på dem och deras frihetskamp skulle sprida sig till övriga länder i världen.

Det förekom ett flertal hot från olika PKK-are mot den svenska regeringen och/eller Olof Palme under 1985. Denna hotbild dokumenterades bl a i en omfattande telefonkontroll som utfördes av SÄPO.

är sannolikt den som tar de praktiska besluten om planering och organisation av attentatet. Hans kontaktperson i Sverige blir .

. Denne återvänder till Sverige i slutet av maj 1985 efter att ha varit borta från Sverige sedan mordet i Uppsala.

Under sommaren 1985 skuggades vid flera tillfällen i Gamla Stan. Den 25 juni mötte han två män. Med stor säkerhet torde det ha rört sig om och . De senare, som är kurder, arbetade för östsidan som agenter i Sverige. Att PKK vände sig till dessa för hjälp med planeringen skulle bero på att de dels ville få mer professionell hjälp, dels att SÄPO inte vid denna tidpunkt visste att de hade något samröre med PKK. antas vidare ha vissa samordnande uppgifter i planeringen.

Den 6 augusti 1985 meddelar via pressen att han ger den svenska regeringen ett ultimatum: "Tvätta bort terroriststämpeln från PKK eller så blir ni betraktade som Kurdistanens fiender."

Ett uppföljningsmöte skedde senare den 16 september 1985 i en lägenhet vid vilket det beslöts att Olof Palme skulle börja övervakas och att attentatet skulle ske inom sex månader. Närvarande vid detta möte var och tillsammans med och Övervakningen påbörjades därefter.

I slutet av december 1985 eller början av januari 1986 tar en PKK-are, upp en fråga med en turk som heter . Den senare är då inneboende hos frågar om denne är beredd att ställa upp på en skuggning. förklarar sig intresserad. Vid det tillfället hemma hos på ser han i ett skåp en W/T. hör dock inte något mer i detta ärende. Han tror att det beror på att han inte är kurd.

I mitten på februari 1986 i Köpenhamn sammanträffar , en i boende kurd, med ledande PKK-are från Västeuropa. Med från detta möte har han i sin bil med sig en okänd man. Denne kan ha varit , en PKK-are som tillhörde specialgruppen för insatser i Skandinavien. Möjligen medföljer också , en ledande PKK-are från Frankrike. Någon av de två medföljande kan vara gärningsmannen/skytten.

När kommer hem från Köpenhamn med denne man får han besked av sin fru om att han skall ringa ett samtal som han inte fick ringa hemifrån. Samtalet var till östagenten

En sovjetisk specialagent, en s.k. illegal resident, är och närmaste chef. Denne känner av någon anledning till det planerade attentatet och meddelar sannolikt detta till sin uppdragsgivare i Moskva. En intensiv radiotrafik iakttas mellan Moskva och dess agent/-er i Skandinavien tiden närmast före mordet. Sedan går den ned till normal nivå.

PKK-arna säger sig i en buggning ha haft sex timmars förberedelse inför ett dåd som skulle kunna vara Palmeattentatet. Hur de skulle kunna fått en sådan information är oklart. Eventuellt tror Hans Holmér att de skulle haft någon kännning (insider) på Televerket. Men det är mycket svaga indicier på det. Eller så kan det tolkas som att bevakningen av bostaden skärptes under fredagseftermiddagen. På kvällen efterföljs makarna Palme till biografen Grand. Det är en professionell skuggning som inte så lätt upptäcks av utanförstående. Under själva föreställningen kan ha stått på Saltmätargatan bakom biografen Grand och bevakat denna reservutgång, vilket stöds av en observation från vittnet . Pistolmannen hämtas under filmförelisningen av de som följt och bevakat Palme. En flyktbil är efter bion beredd vid T-banenedgången (Sveavägen/ Rådmansgatan) sannolikt i färdriktning Sveavägen norrut. Pistolmannen får makarna Palme utpekad för sig efter bion och börjar följa efter. Det är som identifierar Olof Palme. Eftersom

Palmes faktiskt valda hemväg inte var ett förstahandsalternativ måste flyktbilen vändas och gå i ny position för att kunna plocka upp skytten. I denna var då sannolikt , chauffören och eventuellt en tredje person -

Den nya positionen kom inledningsvis (dvs vid 23.20) att bli i närheten av korsningen Tunnelgatan/Olofsgatan, vilket var naturligt eftersom Palmes korsade gatan ett kvarter innan och attentatet skedde utanför Dekorima på motsatta sidan. När bilen svänger in på Tunnelgatan någon minut före skotten, hoppar en person ut och ställer sig i hörnet Tunnelgatan/Sveavägen litet ovanför bankomaten. Denne tittar norrut efter Sveavägen för att se var skytten och paret Palme tagit vägen (vilket observeras av

J. Skotten faller kl 23.21. Bilen beger sig därefter snabbt ut på Sveavägen (vilket observeras av) och ned mot Regeringsgatan där pistolmannen kan ha plockats upp. Vapnet kan dock redan ha överlämnats till en annan medsvuren uppe på åsen efter trappan. Risken för skytten skulle därmed minska. Den som tar över vapnet beger sig iväg och kan vara den stressade och haltande person som iakttagits på Döbelnsgatan vid en tidpunkt som vore tänkbar (). En person som stämmer in på denna beskrivning är

som haltar och inte är så lång. Hans längd, 161 cm, omöjliggör dock honom som skytt. Skytten kan ha gjort sig av med kläder m m och lagt dem i en stor trunk. Ett par kurder beger sig per tåg till

De tar när de kommit till taxi ut till
bostad - bägge bor på - medförande en sådan hockeytrunk. Under färden frågar de taxichauffören om denne har radion på i bilen. Efter att just ha släppt av dem kommer 01.10 i radion den första informationen om mordet (informell uppgift, se nedan).

Tidigt på lördagsmorgon (kl 09.05 1986-03-01) tar PKK på sig ansvaret för dådet i ett telefonsamtal till Expressen. Polisen informeras men information om samtalet publiceras inte. Den fjärde mars tar PKK i ett flygblad kraftigt avstånd från dådet. Man har då insett att detta inte ger någon good-will.

När ett antal PKK-are hörs i början av mars om vad som hände under mordkvällen på restaurang Monte Carlo alldeles i närheten av mordplatsen, säger någon att var där. aliasnamn är Hans Holmér känner inte till någon annan PKK-are med detta namn.

, som bor i kan ha medverkat i attentatet under kvällen. Hans svenska fru är inte informerad om att han skall vara borta och blir därför orolig och polisanmäler den första mars att maken försvunnit. En anmälan som sedermera återtas med förklaringen att det var ett missförstånd.

En granne till PKK-ledaren i Sverige , som heter , kör över till Norge med en person som han kallar några dagar efter dådet. Det torde kunna vara eller

Scenariot avslutas med att dessa två sannolikt blir mördade av PKK självt och begravs i en park i Köln. Två lik återfinns av tyska polisen i denna park. Motivet för dessa avrättningar är inte kända.

Uppgifterna kommer från den s.k. källa A, dvs - , som sedermera hoppade av PKK och begärde uppehållstillstånd i Sverige år 1988. Han utlämnades dock till Tyskland och uppträdde där senare som kronvittne. Han fick därmed lindrigare straff i en dom i Düsseldorf, fem års fängelse. Efter avtjänat straff fick han ny identitet. Efter det att A för den tyska polisen uppgivit att mordats av två från Damaskus utsända PKK-are och skulle stå att finna i parken i Köln, återvänder polisen med ett lik som inte bedöms kunna vara . A vidhåller dock sin uppgift och efter ytterligare grävning återfinns . Som andrahandsalternativ framför Hans Holmér - en PKK-are från Frankrike. Detta skulle kunna vara den andra kroppen som begravts i parken i Köln. lär ha försvunnit vid samma tidpunkt som utan att närmare information om honom skall gå att finna. Bägge dessa skulle kunna ha varit i Stockholm under morddagen enligt vissa uppgifter i scenariot.

Vår bedömning av scenariot

PKK-spåret bygger således, enligt vår bedömning, på ett stort antal mer eller mindre starka indicier (flera hundra som tillsammans bildar ett mönster enligt Hans Holmér). Några mer otvetydiga bevis som talar för PKK-spåret har vi inte tagit del av. Ej heller har någon av oss intervjuat uppgivit, eller annat tillgängligt material indikerat, att några sådana bevis skulle föreligga.

Det indiciematerial som finns är omfattande, svårtolkat och ofta tvetydigt. PKK-arna använder ett bildspråk, sannolikt för att försvåra ev tolkning av utomstående. Kurdiskan som språk betraktat anses dessutom relativt utvecklade vilket i sig kan ge upphov till olika tolkningar.

Vidare är de flesta indicierna, som de för oss presenterats av Hans Holmér, av typen att vissa nyckelpersoner inom PKK träffats i Sverige under 1985-86 eller kommit in i landet före mordet eller lämnat det efter mordet. De har också sammanträffat eller kommunicerat med andra kurder som ansetts vara östagenter. Många av dessa indicier drar onekligen till sig intresse.

Hans Holmérs scenario avslutas med ett tentativt angivande av gärningsman, nämligen en av de två personer som hittats nedgrävda i en park i Köln. Palmekommissionen skulle kunna begära in uppgifter från BKA i Tyskland, via Palmeutredningen, deras identitet och längd m m. Skulle längden inte stämma med den som antas vara gärningsmannens, dvs 175-190 cm, så falsifierar detta förhållande i viss mån Hans Holmérs scenario.

Vad talar då för scenariot

Ja, på ett övergripande plan skulle det kunna ses som en rimlig lösning på följande rätt tankeväckande förhållanden.

Att attentatet kom att ske den 28 februari av en ren slump, som har varit Palmeutredningens huvudalternativ under lång tid och fortfarande är, torde

- vara det mest uppseendeväckande i hela attentatet enligt vår uppfattning. Det skiljer sig därmed från alla av oss kända politiska attentat. PKK-scenariot däremot säger att de planerat och följt Olof Palme under en längre tid. Beslutet om skuggning m m togs närmare 6 månader före attentatet.

Det skulle förklara det besvärliga faktum att vare sig den omfattande genomgång, som tagit närmare 8 år, av registrerade innehavare i Stockholms län av .357 revolverar, eller den uppföljning av - före mars 1986 - stulna och förkomna .357 revolverar i Sverige, eller den omfattande rundvandring till närmare 450 olika tänkbara köpare och förmedlare av ammunition av aktuell typ, har gett resultat som till dags dato i alla fall inte bidragit till mordets lösning. I PKK-scenariot kan man inte bortse från att såväl vapen som ammunition kan ha förts in i landet speciellt för detta uppdrag. Vi bör då erinra oss att den 'svenska' andelen av såväl vapen (S&W .357 Magnum) som ammunition (batchen från november 1979) som använts sannolikt är mindre än en procent av det totala antalet i världen av respektive slag.

Scenariot knyter vidare, på ett rätt intressant sätt, ihop olika indicier och ett antal vittnesmål vilket ger ett naturligt flöde i händelseförloppet. Det ger tankeväckande infallsvinklar även vid tolkningen av andra spår i denna kvadrant.

Mot scenariot talar dock

Det är en stor risk som PKK tar om de försöker mörda Olof Palme på detta sätt. Det skulle skada organisationen och dess syften allvarligt om de blev avslöjade. Såväl risk som skadeeffekt måste rimligen PKK:s ledning ha insett och tagit med i sina överväganden. Det är därför svårt att tro att de trots detta skulle ha slagit till.

Motivbilden är vag och dåligt belagd. Frågan är också om inte PKK rimligen måste ha förstått och accepterat den svenska regeringens motiv för 'terroriststämpeln' och 'kommunarresten'. Mord på öppen gata kan inte accepteras i västländer. Konsekvenserna för de eventuellt övriga inblandade i morden inskränkte sig till 'kommunarrest' - ett modest straff kan tyckas av en utanförstående.

Tidigare PKK-attentat utanför deras hemområde (Turkiet, Irak, Iran, Syrien och Armenien) har vänt sig mot egna avhoppare eller personer som uppfattats ha svikit PKK. De har då använt knivar eller pistoler, normalt finkalibriga, och skotten placerats i bakhuvudet. Mordet på Olof Palme skulle i så fall ha varit mönsteravvikande. Vad som däremot skulle vara analogt med tidigare mönster vid morden i Uppsala och Stockholm (Medborgarhuset) är, enligt Hans Holmérs scenario, att en speciell gärningsman (skytt) kommer in i landet för att genomföra mordet och att denne får sitt offer utpekad för sig.

De delar i Hans Holmérs scenario som skulle tala för en inblandning från östblocket borde rimligen ha blivit kända efter östs sammanbrott om de var korrekta. Informationen av denna dignitet skulle om inte annat ha bjudits ut till högstbjudande.

Telefonkontroll- och buggningsmaterialen är vaga. Vissa av de viktigaste avsnitten som vi följt upp från Holmér's scenario via Per-Erik Larssons PM, Analysgruppens rapport ned mot tolkarnas utskrifter leder till frågetecken för såväl urval som tolkning av citaten sett i dess sammanhang.

Förklaringen till hur PKK skulle ha kunnat 'ta upp' Olof Palme just denna kväll på väg till Grand är tunn.

Längden på de två begravda i parken i Köln talar mot (*alternativt: talar dock för även om det är svagt*) att någon av dem skulle ha kunnat vara gärningsmannen. (*Kontrolleras av Palmekommissionen??*)

I det scenario som Hans Holmér presenterar är det många personer inblandade. Det måste i så fall öka risken för att det börjar läcka i alla fall någon information efter en tid. Att ingen information, utöver den rätt vaga buggnings- och telekontrollinformation, skulle ha sipprat ut under 10 år om PKK vore inblandad är förvånande. Även med hänsyn tagen till den risk det innebär att prata bredvid munnen i denna krets och i ett fall som detta.

Bevisläget i övrigt är svagt även om det finns en del indicier som skulle kunna tyda på att PKK vore ansvarigt.

Slutligen gäller att vi i vårt arbete med materialet kunnat konstatera att det scenario som Hans Holmér presenterat för oss visar stor överensstämmelse med innehållet i en SÅK-PM från februari 1988. Den är på ett par hundra sidor. Den utgår just från en arbetshypotes att PKK skulle ha kunnat vara ansvarigt för mordet på Olof Palme. Mot denna hypotes prövas sedan de indikationer som då förelåg. Det får därmed i sina huvuddrag anses ha prövats av Per-Erik Larsson och även av Palmeutredningen.

Fortsatt utredning

Om PKK-scenariot trots allt skulle vara riktigt inställer sig dock frågan om det i en normal förhörssituation överhuvudtaget skulle gå att få någon av de inblandade att tala ut? Frågan är enligt Hans Holmér berättigad men han anser att det finns några inblandade som skulle kunna prata t ex

som kanske är litet vekare. Han bor numera i efter sitt avhopp från PKK. Han blev i anslutning härtill, enligt Hans Holmér, beskjuten i Holland men undkom oskadd. En nog så verkningsfull tankeställare. *Vår bedömning är dock att det är ytterst tveksamt om de skulle tala ut, framförallt med tanke på konsekvenserna för dem och deras familjer om de skulle röja något.*

Detta konstaterande kan också stå som slutbedömning om framgångsmöjligheterna för ytterligare utredning av PKK-spåret idag. Det finns nog ingen framkomlig väg att bringa ytterligare klarhet i detta spår oavsett om det bedöms intressant eller inte. Vidare torde detta spår vara särskilt svårt att gå vidare med beroende på den långa tid som förflutit.

Vi finner inte heller för vår del efter denna genomgång anledning till annan sammanfattande bedömning än den "Per-Erik Larsson och Ola Boija gör, med deras reservation för vad som kunde komma fram vid de kompletterande utredningsåtgärderna, så hade inga sådana omständigheter framkommit som med tillräcklig grad av styrka kunde binda någon person med anknytning till PPK till mordet på Olof Palme." (PK-PM 7:3 s 29; PELs rapport)

Samtidigt bör dock enligt vår bedömning inte ett scenario i denna riktning helt avföras. Det finns ett par kvarstående indicier som kan tolkas som en koppling till PKK. Man får inte heller läsa scenariot alltför bokstavligt - det har aldrig varit tanken från Hans Holmér's sida.

Det bör också påpekas att detta scenario rört en konspiration med flera inblandade organiserad av PKK. En ensamagerande kurd med eller utan koppling till PKK har alltså inte behandlats, dvs kvadrant 1 EGM/P eller 3 EGM/OP.

3 *PKK och deras aktiviteter i Sverige* (Per-Erik Larssons PM; PK-PM 7:3; Hans Holmér)

PKK uppstod under 1970-talet med syfte att driva den kurdiska frågan och verka för en självständig kurdisk stat. Sedan 1978 har Abdullah "Apo" Öcalan, som generalsekreterare, stått i spetsen för partiet.

Efter militärövertagandet i Turkiet 1980 sökte sig stora grupper kurder till Västeuropa. Öcalan dök upp i Sverige och fick i januari 1984 avslag på sin ansökan om asyl. Under hösten terroriststämplade regeringen PKK och i december 1984 skulle ett antal kurder utvisas. Det förelåg dock hinder för utvisning och i stället ålades dessa kurder kommunarrest och anmälningsskyldighet. Detta innebar också att polisen kunde vidta spaningsåtgärder såsom telefonavlyssning.

PKK är känd för att vara en organisation med stark kärna och med stark repression mot avhoppare och andra motståndare. Under 1984 och 1985 skedde två mord och ett mordförsök i Sverige med koppling till PKK och avhoppade PKK-are.

Uppsala-mordet (1A och 14A)

1984-06-20 mördades Enver Ata på Stora Torget i Uppsala. Ata sköts bakifrån med flera skott från nära håll i bakhuvudet. Under den korta flykten kastade mördaren vapnet. Mördaren Zülküf Kilinc greps inom några minuter. Polisen vet inte var Uppsalavapnet kom ifrån.

Kilinc hördes ett flertal gånger. Under dessa samtal framkom att han rest in i Sverige tillsammans med Hüsnü "Kasim" Altun - en centralkommittémedlem med ansvar för Sverige och en PKK-representant från Danmark Ismet Güler. När Kilinc kom till Helsingborg kontaktade han som var PKK-ansvarig i Sverige. Kilinc ska ha suttit och väntat i flera timmar på att offret

skulle dyka upp på mordplatsen. För identifikation ska Kiliñc ha använt ett foto (?).

Enligt vittnesmål från avhopparna Cetin Güngör och som hördes vid mordutredningen hade Ata hotats till livet efter sitt avhopp från PKK. Hotet skulle ha kommit från den i Tyskland verksamme PKK-ledaren och även riktats mot Güngör och

Medborgarhuset (2A-D)

1985-11-02 mördades "Semir" (alias Cetin Güngör-Mikael Gölarp) av Nuri Candemir som omedelbart grips utanför lokalen.

Candemir uppgav att han haft vapnet med sig in i Sverige. Ett vapen som dock enligt utredningen stals vid ett inbrott i Handen 1978 tillsammans med bl a en revolver S&W .357 magnum.

Candemir hade iakttagits i Sverige vid flera tillfällen sedan hösten 1984 och vid dessa besök sammanträffat med flera ledande PKK-företrädare såsom och Candemir hävdade dock att han kommit till Sverige ensam dagen före mordet och att han haft ett foto för att kunna identifiera "Semir". Mordvapnet överlämnades av När Candemir greps hade han nyckel på sig och kan också ha hjälpt till att peka ut offret. Även kan ha hjälpt till med utpekandet.

Vid tillslaget 1987-01-20 anhölls och delgavs och misstanke om medverkan till mordet på "Semir".

Slussen 1985 (3A)

1985-12-24 knivskars och misshandlades av , sannolikt som hämnd för att man trodde att han pekat ut Ata och/eller Semir. var en av de tio terroriststämplade kurder som belagts med kommunarrest.

Telefonavlyssningarna, bröllopssamtalen och operation Alpha

Efter terroriststämpeln stod många PKK-sympatisörer i Sverige under polisens observation på ett eller annat sätt. Under 1985 och 1986 var minst 250 telefonnummer utsatta för avlyssning.

Vissa lägenheter buggades - avlyssningarna togs upp på band. Detta ledde så småningom till att flera höga poliser, bl a Hans Holmér och P-G Näss, åtalades.

Översättning har endast skett av en begränsad del av den avlyssning som skett. Originalbanden från den illegala avlyssningen har förstörts.

Vissa utskrifter av buggningarna finns hos Palmegruppen - 4 pärmar med totalt 891 sidor. Motsvarande 4 pärmar med 856 sidor insändes av Hans Holmér som skriftlig bevisuppgift 1991-01-28 vid buggningsrättegången.

Under våren 1986 kom allt större intresse att riktas mot PKK som varande inblandade i mordet på Olof Palme. Ett tips om leverans av vapen, särskilt en revolver av fabrikat S&W, från en intagen på Täbyanstalten till PKK, var inledningen till att stora resurser sattes in på PKK-uppslaget.

Under hösten 1986 koncentrerades stora utredningsinsatser på att samla in kunskap och uppgifter om PKK som underlag för vad som senare kom att betecknas "operation Alpha". (*Regeringen underrättades om planeringen 1986-08-07. Tillslaget skulle ske vid lämplig tidpunkt efter uppgiftsinsamlandet - vår kom.*)

Faktamaterialet samlades i pärmserier 1-17. I en särskild databas (bas 8) finns en systematisering av materialet.

240 poliser ingick i operationen. I utgångsläget omfattades 138 namn på PKK-are som senare minskades till 98.

Åklagargruppen lär ha förhållit sig kallsinnig till omfattningen av tillslaget. De ansåg att konkreta bevis saknades. De "fick inte ned någon på Sveavägen". Hans Holmér ansåg att man måste vara mer kreativ och genom ett stort tillslag försöka lösa kvarstående frågor från de tidigare morderna och mordförsöket. Just frontalattacken mot organisationen PKK skulle få dem att börja tala om mordet på Olof Palme. Åklagarna ansåg i mitten på oktober att det skulle vara ödesdigert att slå till med rådande bevisläge medan polisledningen på motsvarande sätt ansåg att det skulle vara lika ödesdigert att avvakta ytterligare. Dessutom skulle tillstånden för telefonkontrollerna inte förnyas av tingsrätten.

Antalet tillslagsobjekt minskades så småningom till 50 personer och kom slutligen att avse 22 objekt.

Tidigt på morgonen den 20 januari 1987 skedde tillslaget.

Efter 1987-01-20 var det SÄPO som fortsatte med PKK-spåret. Våren 1988 framlade Barrling-Kegö den s k arbetshypotesen, i vilken anfördes uppgifter och omständigheter som ansågs tala för PKK som ansvariga för mordet. Materialet finns i den s k åklagarpärmen.

De s k *bröllopssamtalen* avsåg ett antal uppgifter som erhöles genom telefonavlyssningarna. Per-Erik Larssons bedömning av bröllopssamtalen ledde till slutsatsen att man inte kunnat finna något samband med mordet på Olof Palme. Det kan lika väl avse Medborgarplatsmordet eller något planerat attentat mot någon annan avhoppad PKK-are i Sverige. Det finns också en uppgift om att ordet "bröllop" även avsett fest. Bl a har förhörts och uppgivit att "bröllop" står för firandet av det kurdiska nyåret - Newroz och närmast bör översättas med fest.

Från telefonavlyssningarna lär kvarstå ett stort material som ännu inte översatts. Det här redovisats i Per-Erik Larssons rapport och det är oss inte bekant om allt verkligen översatts idag (1996-08-12).

4 Beståndsdelar i PKK-scenariot

Hela redovisningen i detta avsnitt avser Hans Holmér's redogörelse och tolkning. Våra kommentarer finns i slutet av avsnittet. I den mån våra kommentarer ligger direkt i texten så har detta markerats särskilt.

Motivbilden, enligt Hans Holmér's scenario, grundar sig framförallt på den terroriststämpel som den svenska regeringen åsatte organisationen efter mordet i Uppsala (juni 1984). Eftersom kurderna inte kunde utvisas till Turkiet pga den risk de där löpte ålades de 'kommunarrest' med stöd av utlänningslagen 'kommunarrest'. Från PKKs sida såg man detta som en fientlig handling mot deras sak. Att bli stämplad som en terroristgrupp av den svenska regeringen, som av dem upplevdes ha stött i stort sett alla andra frihetsrörelser runt världen och i åtnjutande av stort internationellt anseende, skulle kunna leda till liknande kedjeeffekter runt om i världen. När uttalade hot om vedergällning inte ledde till en annan bedömning skulle PKKs ledning i Damaskus ha beslutat i mitten av 1985 att låta mörda Olof Palme. En bidragande faktor skulle möjligen även kunnat ha varit att PKKs generalsekreterare Abdullah, 'Apo', Öcalan i januari 1984 fick avslag på sin ansökan om asyl i Sverige (*ett förhållande som dock ej åberopats av Hans Holmér i våra samtal - vår anm*). Enligt vissa uppgifter skulle, enligt Hans Holmér, beslutet att låta mörda Olof Palme även ha stöd av Syrien och Iran. Syrien kan också ha stött PKK med Sovjetunionens goda minne bl a beroende på att PKK var en kommunistisk organisation.

Det fanns även uttalade hot mot den svenska regeringen och Olof Palme. (*Större delen av detta stycke har i och för sig inte direkt anförts av Hans Holmér men ligger i linje med vad han uppgivit.*) Vad det gäller Olof Palme i ett brev (1985-10-11) från en person som uppgav sig vara från Kurdistan och uttalade att Palme i sin egenskap av statsminister begick brott då det gällde behandlingen av kurderna, att han gav sitt stöd åt juntan i Turkiet som 'dränker sina händer i det kurdiska folkets blod', att detta ställningstagande måste stoppas 'annars kommer ni att drunkna i vårt folks hatiska hämnd' (PK-PM 7:3 s 6-7; SOU 1989:1). I artiklar i PKK-tidningen Serwebun fanns under hösten 1985 och i början av 1986 kritiska uttalanden mot Sverige. I septembernumret år 1985 beskrevs bl a hur Sverige motarbetade PKK:s kamp och samarbetade med Turkiet och i det uttalades: 'Som en ofrånkomlig princip för vår oavhängighets- och självständighetskamp gäller att inget brott begånget mot vårt folk kommer att förbli utan vedergällning' (SOU 1989:1; PK-PM 7:3 s 7).

Detta senare, att först gå ut i en av sina två tidningar - Serxwbun och Berxwdan ungefärligen Självständighet respektive Kamp - var ett vanligt

mönster innan PKK skulle gå till rätta med sina motståndare (Hans Holmér 1996-06-06).

Den 6 augusti 1985 håller _____ en presskonferens där han ger den svenska regeringen ett ultimatum: "Tvätta bort terroriststämpeln från PKK eller så blir ni betraktade som Kurdistans fiender." (Hans Holmér 1996-06-06).

"Fram till den 28 februari 1986 förekom ca 40 samtal mellan kända och okända PKK:are där man i hatiska ordalag angrep och fördömde den svenska regeringens svek mot det kurdiska folket. I tio av dessa s.k. aggressionssamtal omnämndes Olof Palme. Analysgruppen uppfattade för sin del att de s.k. aggressionssamtalen som riktade sig mot regeringen Palme och SÄPO var spontana yttringar från enskilda drabbade PKK-anhängare." (PK PM 7:3 s 26).

Buggningsmaterialet innehåller sekvenser som skulle kunna tyda på att PKK var anstiftare till mordet. Det är dock samtidigt svårtolkat och det föreligger en betydande risk att man över- och feltolkar materialet enligt vår bedömning. Hans Holmér tror också själv att kurderna räknade med att de kunde vara buggade men att de hade svårt att konsekvent leva därefter under så lång tid.

Det är alltså samma bedömning som gjorts för materialet från telefonkontrollen av Analysgruppen vid SÄPO. Den studerade (under 1987) främst det de tyckte var mest intressant, nämligen uppgifter från telefonkontrollen. Den fann att de personer som varit utsatta för telefonkontroll sannolikt var medvetna om detta. Vad beträffar de s.k. bröllopssamtalen gjorde Analysgruppen bedömningen att det rörde sig om ett tidigare fattat beslut om att undanröja en avhoppare. De samtalande återkom nämligen till frågan om bröllopet vid ett samtal den 2 mars 1986. Då diskuterades om man kunde göra bröllopet före ett visst datum. Analysgruppen var av den uppfattningen att samtalet berörde något inom de egna leden och att det var högst osannolikt att samtalen skulle kunna sättas i samband med mordet på Olof Palme. (PK PM 3:7 s 25). Bröllopssamtalen har dock inte här åberopats av Hans Holmér.

Det finns några vittnesmål som särskilt kan tänkas stödja PKK-scenariot. Tillförlitligheten för en del av dessa är dock rätt tveksam; t ex Skelleftehamnsmannen (E 898) med uppgift om W/T-observation vid korsningen Olofsgatan/ Tunnelgatan kl 23.23. I anslutning härtill finns även vittnesuppgift (Z8713) om att personer med W/T skulle ha setts utanför Palmes bostad i Gamla Stan den 26e eller 27e på förmiddagen. Bägge dessa uppgiftslämnare uppger att de skulle ha talat schweizertyska. En mycket specifik uppgift. Schweizertyska skiljer sig från vanlig tyska ungefär lika mycket som skånska i förhållande till rikssvenska. (Jämför vår kvalitetssäkring av dessa uppgifter i bilaga 8.) *Här bör dock noteras att Hans Holmér själv inte vill åberopa uppgifterna om W/T.* Det är vi som aktualiserar dem utifrån vår egen granskning av förekomsten av W/T. Han är generellt sett skeptisk till ett utnyttjande av W/T i slutskedet av en sådan operation. Däremot uppger han i

anslutning till vårt uppslag att PKK hade ett utbildningsläger 'Longo Mai', ett slags flyktingkollektiv, i Schweiz vid denna tidpunkt.

Vidare finns det uppgifter från turken (Y8018) som uppger sig ha blivit erbjuden skuggningsuppdrag av PKK. Något som inte senare blev av, enligt honom själv sannolikt pga att han inte var kurd. Vid det tillfälle då han fick detta erbjudande, uppger han sig ha sett en W/T hemma i köksskåpet hos , en av de ledande kurderna i Sverige. (talar inom parentes schweizertyska enligt Hans Holmér.) *Vi finner vittnesmålet tveksamt, se vidare under punkt 5 nedan.*

Andra vittnesmål som stödjer scenariot kan dock ha större trovärdighet; t ex (EBD 026) som på Olofsgatan kl 23.22-23 blir påsprungen av en person, som irriterat uppmanar 'Se dig för turkdjävlar'. Denne hoppar in i en eventuell flyktbil som i hög fart far ut på Sveavägen. Därutöver finns ett par rätt trovärdiga vittnesuppgifter om en flyktbil nere på Snickarbacken eller Birger Jarlsgatan några minuter efter mordet. I det fallet finns inga uppgifter som skulle peka speciellt mot en PKK-inblandning. Det generella problemet ur värderingssynvinkel med uppgifter om flyktbilar är, enligt vår bedömning, att observationen kan vara riktig, men att vittnena förstorar upp det enda som faktiskt skett: en person kliver in på passagerarsidan i en bil som därefter far iväg. *Därför bör man enligt vår uppfattning vara något försiktig med uppgifter om flyktbilar, men att någon av dessa uppgifter mycket väl kan vara riktig. Det räcker självfallet med att en av dem är det för att kvadrant 2 FGM/P måste vara den rätta kvadranten.* En ytterligare reservation för uppgifterna av flyktbilar stöds också av SÄPO som framfört att den normala "brottsligheten i området kan ge en naturlig förklaring till de uppgifter som inkommit om folk som springer till bilar resp sitter i bilar och väntar vid den kritiska tidpunkten" (SÄK-PM 1986-03-31).

I en avlyssnad lägenhet i Stockholm den 6 januari 1987, talar man om det möte som ägde rum i september 1985.

I utskriften från avlyssningen finns en mening som är överstruken av tolken ... "Innan P-mo var något annat planerat men så blev P aktuellt" ... sedan fortsätter utskriften .. "Först togs alla beslut om planering, organisation, skuggning, möte i Sverige 16/9. 16/9 beslut 6 månader senare ska/äger händelsen rum vet ngt mycket väl. ... Möte hos .. Bevakningen börjar.." (Hans Holmér 1996-06-06; Uppföljt av oss mot buggningsutskriften - se kommentar under punkt 5 nedan.)

Vid ett annat möte den 27 januari 1987, den s.k. frigivningsfesten, dvs efter operation Alpha då alla kurder släppts, sägs bl a:

): "Jag trodde inte att dom skulle släppa mig. Jag visste det om de inte hade släppt oss skulle razziorna ha börjat. I sådana rättegångarna blir man häktad på 95% (avser troligen misstanke på denna sannolikhetsnivå - vår anm) men vi hade tur. Åklagarna skyllde på Holmér och poliserna..

- "...de understryker .." De (polisen) är säkra på att PKK står bakom Palmes död. Polisen är beslutsam men inte Zeime ..."

- De som är avlyssnade misstänker avlyssning och kontrollerar i lägenheten.. (se vår kommentar nedan).

- De talar "om sex timmars förberedelser (Hans Holmér tolkar detta som att de skulle börjat någon gång vid kl 17 med någon aktivitet t ex intensivare övervakning av bostaden)

säger: "...Jag gick fram och tittade och fick se (sekvensen omlyssnad av tolkar och spaningsledning och bekräftad en andra gång) att det var Olof Palme .. Jag tog bilen och körde dit... var också där då.... Sedan ordnades bilen fram....(nämns i sammanhanget en kurd som troligen fungerade som chaufför vid attentatet enligt Hans Holmérs förmodan)... har tagit fram någonting som gömts i jorden."

- Efter denna kommentar förbjuder dem att överhuvudtaget tala om mordet på Olof Palme: "Det måste bli helt tyst om den här saken". (Hopklipp ... fortsättning komplotter jfr punkt 5 nedan.)

och de andra pratar om ett telefonnummer och säger då till som pratar om det.. "Det där telefonnumret måste ni bränna." (Hans Holmér 1996-06-06; Uppföljt av oss mot buggningsutskriften - se kommentar nedan.)

Hans Holmérs tolkning av denna sekvens av samtalen under frigivningsfesten är följande. har någon gång efter bion konstaterat att det var Palme. har plockat fram någonting som varit gömt i jorden... Det är inte svårt att ha litet fantasi om detta... Det visar sig också att år 1986 hade till sin bostad på. Man hade alltså slängt om siffrorna. Det är ingen tvekan om att det är det nummer som skulle ringa när han kom hem från Köpenhamn (en kort tid innan mordet) var numret till de här östagenterna." (Hans Holmér 1996-06-06)

Vid ett tidigare möte, 1986-09-10 (11?), i Stockholm som buggades säger , en PKK-are från Malmö som vid detta tillfälle är uppe i Stockholm:

och samtalar: ... att jag blev förvånad när jag fick se den mannen där ... som att Palme ... precis som kamraterna i Malmö såg jag åsnan i ljustet ... ingen kom ... lite innan skulle de skjuta ... en vän till oss skulle komma fram tillsammans ... (Hans Holmér finner detta obegripligt) åkte Du ... näe ... var det inte som i Palmeattentatet ... jag drog mig tillbaka där ... Hur kom Du därifrån? ... den kvällen skulle vi ha kommit hit ... det var närmast ... när de skulle skjuta gick jag upp en våning /eller avsats ... jag gick ut precis när de skulle göra det ...sen pratade jag med dom .. prata inte mer .. jag sköt inte så mycket för det var tomt där .. alla sprang åt sidan ... vad är det för ord .. det är ju inte riktigt .. alls vid första skottet ... "

Hans Holmér är medveten om att detta kan avse Medborgarhusmordet, men att skjutit stämmer inte med Medborgarhuset och det finns ock-

så en avsats på Tunnelgatan. Holmér anser att måste höras av Palmeutredningen om det här. har enligt Holmér förts ut ur bilden av polisen med det enda argumentet att han har alibi eftersom han är

som då var i 30-årsåldern, är 161 cm lång och haltar. Han skulle kunna vara den person som iakttas på Döbelnsgatan några minuter efter attentatet, om Hans Holmér tillåter sig att fantisera litet. Men det är en ren spekulatio utan något som styrker det framhåller han. *Vår kommentar: hördes i dec -89 om åsnesamtalet (YC 12233) och hans dåvarande sambo (ej längre sambo) vidhåller sitt alibi för för den 28/2 -86. Se vidare under punkt 5 nedan.*

(en av de ledande kurderna) som bor i har enligt Hans Holmér varit nere i Köpenhamn en vecka i mitten av februari (1986-02-06--11) där han sammanträffar med ledande PKK-are i Västeuropa. En av dessa är skjutsar med bil en okänd man till Sverige, eventuellt följer även med. Denne säger till att det är viktigt att de inte blir tagna av dansk eller svensk polis. Natten han kom hem fick han besked av hustrun att han skall ringa ett samtal som han inte fick ringa hemifrån.

I omedelbar anslutning till Grand och mordplatsen finns förutom de ovan nämnda observationerna ett vittne (EBC 939-C) som uppgivit att han sett en person som står i en portgång bakom Grand vid dess bakre utgång före kl 23. Han uppger att personen "såg ut som (Hans Holmér uppger att av polisen kallades eftersom han var så lik denne.)

Vidare finns taxichauffören informella uppgifter till Hans Holmér, efter dennes tv-program, år 1993 om en taxiskjuts. körde under mornnatten taxi i (svarttaxi, därav anledning till att han inte hört av sig tidigare till polisen) och fick en körning av två män som skulle kunna vara kurder eller turkar till de kurdiska östagenterna bor på

De frågar chauffören om han har radion på - klockan är då ca 00.50. De har med sig en stor hockeybag som de är angelägna om att få med in i bilen i knät. Efter att ha lämnat dem på denna adress (ca 01.00) hör kl 01.10 i bilradion att Olof Palme mördats.

hustru polisanmäler den 1 mars 1986 att hennes man försvunnit. Senare tog hon tillbaka detta och säger att det hela var ett missförstånd. Det var som hämtade den oidentifierade mannen i Köpenhamn två veckor före mordet.

Den 1 mars 1986 kl 09.05 tas ett samtal emot av nyhetschefen på Expressen i vilket PKK tar på sig mordet. En uppgift som omedelbart vidarebefordrades till polisen. Den fjärde mars går PKK ut med ett flygblad i vilket de tydligt tar avstånd från mordet och lägger skulden på CIA, SÄPO och MIT. De kallar

Olof Palme för PKK:s vän. Det anmärkningsvärdä är, som Hans Holmér ser det, att de går ut så tidigt och så skarpt i strid mot deras tidigare deklarerer. De kan ha varit rädda att bli förknippade med mordet. Det hade inte vid denna tidpunkt förekommit några mer specifika uppgifter om att PKK skulle kunna vara inblandade. *(De kan självfallet ha upplevt detta behov även om de inte begått attentatet - just mot bakgrund av sina tidigare mer bombastiska uttalanden - vår anm.)*

Vidare kommenteras (dokumenterat genom buggning) detta vid ett möte som ägde rum 14 september 1986. säger: "...Både jag och sa att vi inte skulle ge ut någonting *(vi finner syftningen oklar - vår anm.)*.... Efter mordet på Olof Palme gick poliserna hem till och frågade vad han visste" ... "Ja gav namn till polisen. ..Det var ett förtal som gjorde.."

Hans Holmér kan tänka sig att t ex skulle kunna ha varit den som inledningsvis i övermod gick ut med meddelandet till Expressen. När PKK centralt sedan ser det unisona och entydiga fördömandet från hela världen inser man att det här inte finns någon goodwill att vinna för PKK och går då ut med sitt flygblad den fjärde mars.

Hur skulle då flykten gått till enligt scenariot? Den 5 mars 1986 ringer, som är granne till ute i ett samtal. I detta säger han att han lämnat av i Norge. (I buggningsmaterial har även kallats enligt Holmér.) När återvänder i september/oktober 1986 kommer han också via Norge. En väg som verkar ha föredragits av PKK-arna vid litet mer känsliga operationer enligt Holmér.

Omedelbart före mordet finns en kraftigt förhöjd trafik noterad på radiofrekvenser som Sovjetunionen ansågs använda för kontakter med sina skandinaviska agenter. Trafiken går ned till normal nivå efter mordet.

Vidare finns avlyssningsuppgifter från en östagents bostad (en s.k. illegal resident) som skulle vara östagenterna och närmaste chef, vilka skulle tyda på ett samband med mordet på Olof Palme. (Jfr även med PK-PM 7:3 s 29 citatet ur Anna-Greta Lejons bok: Alla rosor skall inte tuktas s 280.) Under mordnatten var mannen uppe hela natten. Någon månad senare säger han till hustrun att "i natt hjälpte jag en mördare genom landet". Varpå hustrun replikerar: "Ja, det gjorde du väl även den natten Palme mördades."

Bägge uppgifterna finner vi dock alltför vaga för att tillmätas något större indicievärde.

Den tänkta deltagandet i planeringen av attentatet, som enligt Hans Holmér, skulle förelegat mellan östagenterna och som bägge är kurder, och PKK borde även det, enligt vår bedömning, ha kommit idagen efter östblockets sammanbrott. Det skulle då istället ha rört sig om något annat som avhandlades vid deras möten med PKK-are. På samma sätt förhåller det sig i så fall med radiotrafiken som var extra intensiv.

Det finns, enligt Hans Holmér, uppgifter från BKA i Tyskland från ett samtal som ägde rum mellan två PKK-are som skulle tyda på en PKK-inblandning i mordet på Olof Palme ("... vill ha 'små pojkar' (dvs revolverar) men inte samma som använts förra året uppe i norr").

Hans Holmér replierar inte här (1996-06-06) på de uppgifter som lämnats av om olika vapeninköp. Ett spår som har koppling till en namngiven kurd Detta spår som utretts synnerligen ingående av polisen har slutligen bedömts som mindre intressant främst beroende på uppgiftslämnarens bristande trovärdighet. (PK-PM 7:3 s 14)

Scenariot avslutas i Hans Holmérs version med ett angivande av en tänkbar skytt/gärningsman. Som förstahandsalternativ tror han på som under mitten av 1980-talet enligt tysk polis var medlem av gruppen för specialuppdrag som skulle operera i Skandinavien. Enligt Hans Holmér kan det ha funnits misstankar från PKKs sida att samtidigt bedrev agentverksamhet utan att informera PKK, vilket skulle kunna ha varit ett skäl för att han mördades. Han begravdes i en park i Köln.

(Uppgifterna kommer från den s.k. källa A, dvs som sedermera hoppade av PKK och begärde uppehållstillstånd i Sverige år 1988. Han utlämnades dock till Tyskland och uppträdde där senare som kronvittne. Han fick därmed lindrigare straff i en dom i Düsseldorf, fem års fängelse. Efter avtjänat straff fick han ny identitet. Efter det att A för den tyska polisen uppgivit att mördats av två från Damaskus utsända PKK-are och skulle stå att finna i parken i Köln, återvänder polisen med ett lik som inte bedöms kunna vara A vidhåller dock sin uppgift och efter ytterligare grävning återfinns

Som andrahandsalternativ framför Hans Holmér - en PKK-are från Frankrike. Detta skulle kunna vara den andra kroppen som begravts i parken i Köln. lär ha försvunnit vid samma tidpunkt som utan att närmare information om honom skall gå att finna. Bägge dessa skulle kunna ha varit i Stockholm under morddagen enligt vissa uppgifter i scenariot.

Palmekommissionen skulle här kunna begära in uppgifter från BKA i Tyskland, via Palmeutredningen, om de funna personernas identitet och längd m m. Skulle längden inte stämma med den som antas vara gärningsmannens, dvs 175-190 cm, så falsifierar detta förhållande i viss mån Hans Holmérs scenario.

5 Vår uppföljning av scenariot

Vilka är då svagheterna i detta scenario? Hans Holmér har själv på vår anmaning gjort en öppen och självkritisk värdering av sitt eget scenario: "Attentatet är egentligen in i dumt. Om det kom fram att de var ansvariga för mordet skulle det skada PKK:s sak till döds."

Några av de centrala uppgifterna i Hans Holmérers scenario har vi följt upp genom att ta del av grundmaterialet. Och det finns enligt vår uppfattning utrymme för andra tolkningar än de som Hans Holmér redovisat.

En central fråga för kvalitetssäkring av PKK-spåret är tillförlitligheten i och tolkningen av telefonavlyssning och buggning. Den förra verkar ha utsatts för en större prövning och analys än den senare av Analysgruppen. Vi har därför koncentrerat oss på buggningen. Citat som uppges tyda på inblandning dyker upp i många av de sammanställningar som förekommer i Analysgruppens PM och Per-Erik Larssons PM. Vi har därför säkrat de uppgifter som förekommer i Hans Holmérers scenario dels mot dessa två sammanställningar, dels mot tolkarnas handskrivna utskrifter. Säkringen avser huruvida citaten dels återgetts korrekt, dels getts en rimlig tolkning bl a insatt i dess rätta sammanhang vid buggningen.

I säkringen ingår också ett allmänt övervägande av tolkarnas relation till de som de tolkar. I detta senare avseende uppkommer frågan om det inte måste vara svårt att få tolkar för den kurdiska delen? Det krävdes tolkning även av den turkiska delen eftersom samtalen ofta sker på bägge språken. Det problem som rimligen måste föreligga är att hitta personer som behärskar kurdiska och dels är någorlunda neutrala i sin inställning till PKK (polisen kan t o m tänkas råka ut för infiltratörer), dels villiga att ta risken att bli avslöjade av PKK vid denna syssla. Det här är ett problem som polisen också ägnat stor uppmärksamhet och använt olika tolkar, varandra ovetande, för översättning av samma material.

Hotbild mot Holmér

En uppgift om uttalade hot som lämnades av Hans Holmér (1996-06-06) har vi vid vår uppföljning inte kunnat få styrkt på ett tillfredsställande sätt.

Enligt Holmér skulle i december 1986 förklarats att 'SÄPO-chefen må dödas'. En uppgift som vidarebefordrats av BKA till Palmeutredningen. avser härmed sannolikt Hans Holmér - inte Hjälmroth." Hans Holmér var dessutom tidigare chef för SÄPO. Detta var enligt Hans Holmér grunden för hans livvaktsskydd. På vår fråga vem som skulle kunna styrka denna uppgift hänvisade Hans Holmér till PG Näss. Vare sig denne, Tommy Lindström eller Lars Jonsson i Palmegruppen har dock någon minnesbild av att informationen kom från BKA utan att det var en allmän säkerhetsbedömning inom Palmeutredningen och sanktionerad av högre polisiär instans, som motiverade detta. Vid den tidpunkten ansågs den också vara väl motiverad. Vi tillmäter denna uppgift om hotet från mot Hans Holmér personligen ett visserligen svagt men ändå visst indicievärde i PKK-spårets riktning, förutsatt att den, som uppgivits, har vidarebefordrats av BKA. *Någon sådan verifiering har inte kunnat ske med hjälp av Hans Holmér anvisad källa eller av andra insatta.*

Avlyssningsproblem

Avlyssningarna avser dels telefonkontroll (tk) dels s k buggning av lokal. Enligt uppgift från Boija finns tk-bandet inte alltid kvar men det mesta relevanta finns översatt medan buggbandet är borta. Efter att ha tagit del av en mindre del av tk-materialet och av större delen av de utskrifter av buggningsmaterial som finns hos Palmegruppen är vår uppfattning följande.

Den tekniska kvalitén på buggningarna medför att risken för felhörningar, missförstånd etc är mycket stor. Detta beror dels på språksvårigheter dels på att det är svårt att i ett allmänt brus uppfatta vem som pratar och också vad denne säger.

Problemet med de tillgängliga utskrifterna är vidare att de utgör en salig blandning av direkta citat varvat med tolkens fria bedömning om vad det är man pratar om. Och ibland pratar de avlyssnade om artiklar som de återger från tidningar de läser i. Vid omlyssningar som tolkar gjort har man heller inte alltid kommit till samma resultat. Vidare är utskrifterna såvitt vi kunnat se endast extrakt ur de totala avlyssningarna. Stora bortklipp synes vara gjorda och det är enligt vår uppfattning inte möjligt att vara säker på vad det omkringliggande samtalet har handlat om. Risken finns då att det extrakt man gjort är tendensiöst och att klipp/sammansättningarna gjorts på ett sådant sätt att de anspelar på PKK-inblandning och således "leder rätt" i PKK-scenariot. Och detta kan ju ha varit helt naturligt om uppdraget varit att återge de delar i avlyssningsmaterialet som möjligen kan peka på en PKK-inblandning.

Som exempel på språkproblematik kan vi nämna att tolkarna själva uppenbarligen är osäkra på översättningen till ordet attentat. T ex skriver man "...vi har en månad på oss att utföra (attentatet?) - ev avses en affär"

I ett annat sammanhang visar man på att ordet "Palme" ibland låter som "para", vilket betyder pengar. "Onlar para" skulle översättas med "dom pengar" men kan ibland ha tolkats som att man pratar om Olof Palme i stället för om pengar. Ett annat missförstånd kan gälla

bulamamislav = inte lyckats/kunnat hitta
vuramamislav = inte lyckats/kunnat skjuta

och med lite störande omkringliggande ljud kanske en översättning till "inte kunnat få tag i pengar" i stället ha blivit "inte lyckats skjuta Olof Palme".

Vår uppfattning om avlyssningsutskrifterna är således att de bör tas med en stor nypa salt och att syftningen och sambandet ofta är oklart.

Vad gäller några särskilda avsnitt vill vi lämna följande kommentarer.

Beslutet i Damaskus och förberedelsemötet

16/9 -85

Hans Holmérs källor för beslutet i Damaskus enligt vilket Olof Palme skulle mördas var, enligt vår intervju: källa 'Peter' _____ och material från en buggning _____ i Stockholm den 6 januari 1987.

Källa Peter anser Hans Holmér idag, i likhet med övriga insatta, som generellt sett otillförlitlig. Dennes uppgifter var delvis felaktiga och i övrigt känt allmängods från turkiska tidningar enligt BKA. Att han var MIT-agent har varit känt hela tiden och inte förnekats av honom själv. Han lurade till sig 100 000 DM av dåvarande Palmeutredningen för denna information. Vad gäller information från den turkiske ambassadören förtydligar Hans Holmér sin uppgift vid senare tillfälle (telefonsamtal 1996-06-17) till att ha kommit från dennes chaufför.

Uppgifterna från källa Peter var således kända från turkisk press. Därav följer också att kurder i Sverige genom sin sannolikt dagliga läsning av turkiska tidningar hade samma information. I början på -87 var således kurder i Sverige mycket väl medvetna om de misstankar som riktades mot dem. Detta hade även framgått av svensk press. En del kurder visste också att telefonavlyssning skedde. Mot bakgrund av tidningsskriverierna var det också naturligt om deras vardagliga samtal handlar om det som stått i dessa tidningar och om PKK-inblandning.

Den mer detaljerade planeringen av mordet på Olof Palme skulle enligt Hans Holmér ha skett hemma hos _____ 1985-09-16. Närvarande vid detta möte uppges ha varit bröderna _____ samt fyra ytterligare personer. Dessa senare tror Hans Holmér ha varit _____ De två senare är de som sägs ha varit östare.

Vad gäller den info som grundar sig på avlyssningen 1987-01-06 så framgår det av utskriften att _____ pratar om sina släktingar och sin hemstad. När _____ frågar efter _____ så berättar _____ om _____ och hans skilsmässa. Att _____ inte mådde bra efter skilsmässan och tog sig till Sverige, till sina släktingar och vänner här och bodde i sex månader hos _____ i lägenheten _____. Ett samband kan således vara att _____ återvände från Syrien till Sverige runt 16/9 och att han bodde hos _____ (i stället för att man hade ett möte hos _____ den 16/9). I samma avlyssningsutskrift pratar man om 16 turkiska och kurdiska organisationer som anordnade ett möte för att fördöma mordet på Olof Palme (i stället för att dömma till mord på?).

En annan förklaring kan vara att någon sitter och läser ur en tidning (turkisk?) med dessa uppgifter eller på annat sätt refererar vad som redovisats i tidningarna. Det skulle i så fall förklara samstämmigheten med uppgifterna från källa Peter och varför de själva sitter och refererar tillbaka i tiden till vad de sagt vid detta möte. I annat fall blir samtalet och dess innehåll rätt konstigt.

Sammanhången är minst sagt svårbegripliga och osammanhängande. De utgör enligt vår uppfattning ingen grund för att styrka att förberedelser för ett mord på Olof Palme gjordes vid ett möte i vare sig Damaskus eller i en lägenhet. Vi har således inte kunnat finna något belägg för att man verkligen refererar till beslutet i Damaskus. Och vår bedömning blir således att utgångspunkten för motivbilden, nämligen beslutet i Damaskus, är dåligt belagt.

och

Uppföljningen av Hans Holmérs uppgifter om att PKK skulle övervägt att lämna ett skuggningsuppdrag till turken ger oss följande kompletterande uppgifter.

I den allmänna uppföljningen omedelbart efter mordet och med koppling till det kända PKK-tillhållat på restaurang Mote Carlo gjorde polisen 1986-03-02 hembesök i bostaden hos (Y8017). I bostaden anträffas också den inneboende (Y8018).

uppgav att han inte sympatiserade med PKK, han tillhör Dev-Sol och Dev-Genc, fast han utåt solidariserat sig med utpekade PKK-are.

uppgav att han bott i Sverige sedan -63 och att han sedan något år var inneboende hos är turk, ej kurd.

1986-04-22 anmäler sig anonymt till polis Kjell Hultman på vd3 och säger bl a att bekant är otroligt lik fantombilden på mördaren.

1986-04-28 kallas och till förhör (samtidigt eller möjliggen före vill vara anonym och kallas för Källa Kjell i förhørsprotokollet.

Vid förhöret uppgav att tillfrågat honom 4-6 veckor före mordet på OP om han var villig att åta sig ett skuggningsuppdrag. hade tidigare - innan skuggningsuppdraget erbjöds - i samband med städning hittat 2 st w/t i en plastkasse i ett skåp. Såg ut som militär utrustning av äldre modell. hade då frågat vad det var för något och fått till svar att det skulle han inte bry sig om.

Vid förfrågan om skuggningsuppdraget tvekade Vem skulle skuggas? Det fick han inte veta men det var bra att talade svenska och att han inte var känd (eller ngt motsv). Eventuellt skulle han kunna disponera en bil för uppdraget. Bra betalt, i varje fall bättre än de 200 kr han tjänade på kaféet (?).

Efter att ha funderat accepterade ändå varvid skulle ringa till någon om detta för att få OK. Efter samtalet, som ringde medan var kvar i rummet och som han tror gick till ett annat

riktnummerområde, talade om att det inte blev något skuggningsuppdrag. var ej lämplig eftersom han var turk och inte kurd. uppgav att han trodde att ringt till i hade under någon tidigare period bott hos Bokarp samtidigt med

har konfronterats med uppgifter och säger att det inte finns någon som helst sanning bakom uppgifterna om w/t och skuggningsuppdrag. Det tror att sagt för att bli lite bättre accepterad i det svenska samhället. Om haft någon w/t så hade han gärna visat upp den här - i Turkiet är det dock inte tillåtet att utan tillstånd inneha sådan utrustning (telestörning?).

har hörts om uppgifterna. Han bor i men hade tillfälligt under några veckor bott hos medan han hade ett städjobb på Stockholm. Detta hade tagit slut ca 6 veckor före jullovet -85. har även berättat om de vänner som är bosatta i Tyskland, en barnfamilj, som han hade besök av under julhelgen -85 och som blandat in i sitt scenario.

Vår uppfattning är att det hävdade skuggningsuppdraget saknar grund och att vittnesmålet saknar trovärdighet.

Åsnesamtalet och inblandning

Vid avlyssningen 1986-09-11 (10?) samtalar bl a och en okänd man. Man pratar om att man "har en månad på sig att utföra (attentatet?) - ev avses en affär". Lite senare kommer det s k åsnesamtalet som det refererats av Hans Holmér. Mycket tyder på att varit närvarande vid ett attentat och att han stått och pratat med någon alldeles innan någon skjuts och att han kanske inte varit helt informerad om detaljerna i det som skulle hända. Kanske säger han "att där stod jag som en åsna i ljustet". Några kommentarer tyder på att man inte riktigt tyckte om det som skett och att är rädd för att åka fast. Att någon kan berätta om hans (omedvetna?) medverkan.

Vid avlyssningen från frigivningsfesten finns ytterligare koppling till Medborgarhusmordet, se nedan.

Vår uppfattning är att såväl det s k åsnesamtalet som medverkan i ett attentat är förknippat med något annat än mordet på Olof Palme. Sannolikt handlar det om Medborgarhusmordet men det kan också avse ett attentat mot någon annan avhoppare från PKK.

Frigivningsfesten 27/1 1987

Vid avlyssningen den 27/1 -87 när frigivningen skett efter det stora tillslaget berättar man om de förhör man utsatts för. berättar att han

vid förhöret fått lyssna på en telefonavlyssning mellan _____ och Medborgarhusmördaren. _____ blir alldeles förskräckt och säger att han inte hade trott att de då var avlyssnade. Av en sammanfattning framgår att "man kan ana av deras samtal att _____ och medborgarhusmördaren gjorde sällskap till Medborgarhuset". I anslutning till detta uttalar också _____ att "Vi måste vara mycket försiktiga. Det kan hända att det förekommer nya komplotter mot oss."

resa till Danmark

Avlyssningen från 27/1 -87 indikerar också att _____ sannolikt tagit in någon från Danmark. _____ har träffat _____ och troligen någon mer och anförtrotts uppgiften att ta in någon person i Sverige. _____ har åkt till _____ med denne person. Vid ankomsten hade hustrun berättat att någon ringt och sökt _____.

Det finns dock inget som styrker något samband med en eventuell mördare och det kan således likaväl ha varit någon annan person med PKK-anknytning som man ville ta in illegalt i Sverige.

Kopplingen mellan _____ numret är också synnerligen oklar eftersom bandutskriften från 27/1 visar att det är _____ som "vill att ska bränna det tfn-numret". Uppmaningen är således inte riktad till i det samtal som förs.

6 timmars förberedelser

Den 27/1 -87 talar man om 6 timmars förberedelser för något. Tre "glidande" översättningar/tolkningar ges i anslutning till detta:

- De håller på med sängarna, det verkar som om de ska gömma något i sängarna när de ska lägga sig. "En kan vara kvar och de där andra kan vi lägga i påsarna". Tolkens kommentar: "Det verkar som om dom håller på med något misstänkt."

- De gömmer någonting i sängen/ i madrassen/ under sängen. Tolken uppfattade det som en 'yxa' men var ej helt säker. "De är lättade att ha gömt undan saken och att de har undgått att bli upptäckta av polisen".

- De håller på med några saker och tolken vet ej exakt med vad. "De talar om häftstift, kniv, stolar. Det verkar som om de har ritat något på kartonger. De kanske förbereder sig för någon demonstration, hungerstrejk e d."

Vår uppfattning är nog att de sex timmarna avser den tid man har på sig att förbereda en demonstration i anslutning till frigivningen efter Alpha. Att det skulle röra sig om förberedelsetid för mordet på Olof Palme saknar grund såvitt vi kan se.

Vår samlade bedömning av samtalen som fördes vid den sk frigivningsfesten är att de till huvuddelen avser PKK-arnas kommentarer till tillslaget mot PKK. Man berättar om vad man förhört om, kopplingar till bl a mordet i Medborgarhuset. Man talar om hur man nu ska agera och hur man ska kunna vända polisens misstänksamhet mot PKK och misslyckade tillslag till en fördel för PKK. Man tar också mycket livlig del i tidningarnas artiklar om det som varit.

Vapeninnehav hos PKK

I redovisningen av mordet på Medborgarhuset (PK-PM 7:3 s 9) nämns inte att förutom mordvapnet stals även en S&W .357 Magnum vid inbrottet i Handen 1978 - se s 11. Det finns däremot redovisat i Per-Erik Larssons PM (s x). Det finns inte heller redovisat som stulet eller förkommet i PK-PM6 Fakta kring mordet (s 15). Att denna uppgift om ytterligare en S&W .357 Magnum som skulle stulits vid samma tillfälle är intressant är rätt uppenbart. Om sedan denna uppgift ställs mot buggningsuppgiften (1987-01-27 'frigivningsfesten') att _____, en PKK-are, "skulle ha tagit fram någonting som gömts i jorden" samt de frågetecken som enligt vår uppfattning kvarstår med ljudbilden blir denna uppgift central. (Även Palmeutredningen lät göra en speciell undersökning hos SKL som syftade till att undersöka om ammunitionen legat nedgrävd. Detta i sin tur motiverades av Palmegruppen med kulornas läge så nära mordplatsen och ljudbilden.) Vid kvalitetssäkring från vår sida av dessa uppgifter uppger dock Lars Jonsson, Palmeutredningen, (1996-08-07 telefonsamtal) att det var fel i Per-Erik Larssons PM och att kalibern i stället skulle ha varit kaliber .38. En utsaga i sig som vi godtagit utan kontroll. Hur denna felaktiga uppgift uppstått är inte klarlagt - men det är lätt skett (jfr vår bilaga 7 s 3). Mest sannolikt finns felet med redan i materialet från mordet på Medborgarhuset. I det sammanhanget hade det heller ingen som helst betydelse.

De här exemplen i avsnitt 5 illustrerar dock rätt bra vilka praktiska svårigheter det kan innebära och vilka tidsmässiga konsekvenser det lätt för med sig att försöka bilda sig en egen och välgrundad uppfattning utifrån Palmeutredningens material.

6 Övriga aktörers bedömning

PG Näss (dåvarande SÄPO-chef) tror inte på PKK-spåret. Han tror att mordet begåtts av en svensk kriminell. PKK är en organisation (byggd på 'fåraherdar') som inte skulle gå iland med ett planerat attentat av det här slaget utan att de skulle ha lämnat mer spår efter sig. PKK torde inte heller ha tillräckligt starka motiv. De borde ju egentligen vara rätt nöjda med Sverige och den fristad de fått här. Eventuellt samband med öststaternas säkerhetstjänst, även om det bara skulle röra sig om kännedom om det hela, tror han inte på.

Tommy Lindström tror inte längre på PKK, i alla fall inte såsom det presenterats av Ebbe Carlsson vid den föredragning som han själv närvarade vid. Flera av dennes 'byggklossar' som uppgavs tala mot PKK visade sig senare vara felaktiga. De felaktiga 'byggklossarna' enligt Lindström ingår dock inte i det av Hans Holmér presenterade scenariot. Lindström tror inte heller på något samband med öststaternas säkerhetstjänst.

Hans Ölvebro/Lars Jonsson tror inte på PKK-spåret.

7 Våra slutsatser

Se avsnitt 2.

8 Avvikelser

I detta avsnitt lägger Hans Holmér själv fram de väsentligaste delarna av det som han idag anser vara det mest genomarbetade PKK-scenariot.

De nya uppgifter som därigenom framkommer i detta avsnitt är

- att det är komplett scenario i så måtto att det inkluderar flera moment i hela sekvensen motiv, händelseförlopp och gärningsmän,
- att som tänkbar gärningsman anges endera av två mördade och begravna PKK-are i en park i Köln,
- en enkel uppgift om deras längd kan i alla fall falsifiera hypotesen om huruvida någon av dessa två mördade kan vara gärningsmannen,
- de PKK-are som det i så fall skulle röra sig om (och som inte finns med i PK-PM 7:3) som tänkbar gärningsman, nämligen _____ eller möjligen _____
- den ende omnämnde gärningsman som behandlas i PK-PM 7:3 är den enligt "källa Peter. _____ med kodnamn _____, född 1953- _____ i Turkiet, 161 cm lång och därmed utesluten som gärningsman (jfr vapenavsnittet angående gärningsmannens längd)." (PK-PM 7:3 s 19)
- taxichauffören _____ informella uppgifter till Hans Holmér år 1993 om en taxiskjuts (svarttaxi) av misstänkta PKK-are till _____ på mordnatten,
- att centrala avsnitt ur buggningsmaterialet, som uppgivits vara indicier på inblandning, redovisas. De har stämts av mot underliggande handutskrifter gjorda av tolkarna och bedömts av oss.

Tillkommande uppgifter i vårt avsnitt som i och för sig inte är nya men inte finns med i PK-PM 7:3

- telefonsamtalet till Expressen den 1 mars i vilket PKK påtar sig ansvaret för dådet samt flygbladet med PKK:s avståndstagande några dagar senare.

I PK-PM 7:3 finns det en mer heltäckande redovisning och analys av flera uppslag i anslutning till PKK. Eftersom dessa inte berörs i Hans Holmér's scenario har vi inte tagit med dem - annat än i undantagsfall - i vår redovisning.

Vidare redovisas i avsnittet vår bedömning av vad som talar för resp emot scenariot samt argument för varför det inte torde vara meningsfullt att ytterligare utreda PKK-spåret.

9 Källor

- PK-PM 7:3 (1996-03-01)
- PM Minnesanteckningar med Hans Holmér 1995-04-25 (m-ant. p14)
- Analysgruppens rapport 1987-06-16
- SÄK-PM 1988-02-08 (Kegö/Barrling?)
- Per-Erik Larsson och Ola Boija - PKK, 1993-09-03
- Rapport av den särskilde utredaren för granskning av hotbilden mot och säkerhetsskyddet kring statsminister Olof Palme, SOU 1989:1
- TV-program TV3 1986-02-?? Norra Magasinet (video)
- Intervju med Hans Holmér 1996-06-06--07 (band och minnesanteckningar)
- Utskrifter från buggningar och telefonkontroller.
- Övriga i underbilaga 3:3 angivna dokument

Några centrala personer i PKK scenariot - som det beskrivits av Hans Holmér

Någon distinktion mellan de olika nivåerna inom PKK - kadrar, kaderaspiranter och sympatisörer - görs inte nedan av lätt förklarliga skäl.

- Abdullah 'Apo' Öcalan är generalsekr i PKK centralkommitté och organisationens verkliga ledare, gift med Kesire Öcalan

- är PKK-ledare i Syrien

är aktad kurd i Tyskl

har varit gift med en dotter till

är sambo med en annan dotter till

är son till och
som alltså är svågrar, har varit misstänkta i många år för att vara östagenter.
kom Sverige från Tjeckoslovakien 1977, från Syrien i okt -78,
båda bosatte sig på

som är bosatt i och gör en resa till Danmark

(som liknar

var vid den aktuella tiden
som tog emot de s k bröllopssamtalen. (Anm:

Det var

är en i Tyskland verksam PKK-are (källa - källa

A)

ingår i centralkommittén, finns troligen i Frankfurt

PKK-are i Tyskland

var misstänkt för inblandning i Medborgarhusmordet

är kusin med

är PKK-are med hemvist i

... PKK-ledare i Tyskland ...

(alias

) är gift med

är en central figur bland PKK-arna i Sverige

...och

finns i Sverige och är en av de mest aktiva inom PKK långt
innan Uppsala-mordet. är gift med

Kalendarium

Nedan redovisas vissa faktauppgifter med anknytning till PKK-uppslaget samt citat och anteckningar som härrör från utskrifter av avlyssning m m av vissa personer med PKK-anknytning. Avlyssningarna har skett dels genom telefonkontroll dels genom buggning av tre adresser - _____

och en adress i _____. Nedan redovisade uppgifter kommer enligt Hans Holmér från det materialet. Uppgifter markerade PEL har redovisats i P E Larsson/Ola Boijas rapport och avser i första hand uppgifter från telefonkontroll, bl a de sk bröllopssamtalen.

db	Säk PM 88-02-08, dagboken
M	källa Mats - avlyssning
tk	telefonkontroll
HH	enl Hans Holmérs tolkning
PEL	uppgifter redovisade i P E Larsson/Boijas rapport inkl uppgifter från Analysgruppens rapport

81-05-21 (db) Säk motsatte sig uppehållstillstånd för Kesire Öcalan

83-01-19 (db) Säk motsatte sig att Abdullah 'Apo' Öcalan skulle få återförenas med hustrun i Sverige

84-01-19 (db) Reg avslog Apo Öcalans asylansökan och vägrade Kesire Öcalan fortsatt uppehållstillstånd

84-06-20 Mordet i Uppsala på Enver Ata

84-10-12 regeringen terroriststämplade PKK efter Uppsalamordet

85-05-21 (db, PEL) ... man är upprörd över behandlingen av _____ hade varit borta sedan Uppsala-mordet och togs i förvar vid återkomsten till Sverige)

85- 05/06 (M870106, HH, db) ... möte i Damaskus (i Syrien eller i Iran), okänt när, senast i aug -85) där _____ deltog, beslut att Palme skulle mördas.....

har därefter kommit till Västeuropa

.. + källa Peter +

- 85-06-25 (db) sammanträffade i Gamla Stan med
och (som ska vara med och planera atten-
taten mot OP)
- 85-07-31 (PEL, tk) samtalar med okänd man från utlandet - fram-
trädande PKK-are
- 85-08-04 (PEL, tk) samtalar med okänd man
- 85-08-06 (db) meddelar pressen (Expr?) att han ger den svenska
regeringen ett ultimatum ... tvätta bort terroriststämpeln på PKK
eller så blir ni betraktade som Kurdistans fiender "
- 85-08-16 (tk) talar med en av ledarna för PKK i Köln och den han
talar med säger ... att ni kommer att behöva pengarna ... ni kom-
mer att ha arbete snart ... vi förbereder det där brölloppet ...
- (PEL) samtalar med - "det där ämnet alltså
tårtor bakelser bullar, bröllopet förbereds och vi ska ordna det
där bröllopet" ... (PEL: svårt att ha någon säker uppfattning om
... kan avse Medborgarhuset)
- 85-08-21 (PEL, tk) samtalar med okm
- X 85-09-01 (tk) (uppgift före mötet), av samtalet
framgår att har varit och tittat på OP på ett
valmöte på Järva
- 85-09-12 (tk) säger till att
och ska komma till
- 85-09-16 (M870106, HH, db) och + 4
pers träffades hos vid dessa
skulle kunna vara
och beslut att händelsen ska äga rum 6 mån
senare. Uppstart av skuggning.
- 86-01-05 (PEL, tk) talar med ... av samtalet fram-
går att har en oidentifierad person i sin närhet. (Enl PEL
kommer uppföljning att ske.) (Jfr vittnesmålet från ...)
- 86-02-06 (db, HH) gör en resa till Köpenhamn under tiden 6-11
febr 1986. sammanträffar med en ledande PKK-are i
Västeuropa som heter skjutsar med
bil en okänd man (=revolvermannen=GM) in i Sverige och
säger till att det är viktigt att de inte blir tagna av
dansk eller svensk polis. Möjligen följer också med i bi-
len.

HH: kommer alltså in från Danmark i mitten av februari och har med sig GM. Natten han kom hem fick han besked av hustrun att han skulle ringa ett samtal som han inte fick ringa hemifrån.

86-02-13 (tk, PEL) samtalar med - "under detta år skall ni under alla förhållande hålla bröllop" - en order från till "ska bli/ska göra" ... "han/hon inte kan hoppas över/lämnas utanför"

Remzi menar "att om det passar, om han/hon finns på plats så skall de naturligtvis göra det eller hur"...

svarar "herregud, vi kan ställa till med bröllop på gatan"

(Analysgruppens bedömning är att detta samtal mellan och diskuterar ett redan tidigare beslut om att undanröja en avhoppare från organisationen. Om den aktuella personen kommer till Newroz-firandet så skall planen sättas i verket. I annat fall kan man t o m tänka sig att ordna något på gatan.)

86-02-15 (tk, PEL) ringer till bokkaféet och talar med frågar dock först efter

... "vi ska göra/hålla bröllop" .. "det ska vi göra vintern har kommit..." "det blir ett svar till dom" ... "måste tala om det för massorna"

säger "att om ett par dagar kommer sakerna ... kamraterna".

(Analysgruppens bedömning blir att det handlar om "vissa förberedelser för Newroz" - det kurdiska nyårsfirandet.)

86-02-23 (tk, PEL) samtalar med ... "vi ska fira bröllopinte leva utan bröllop" "vi får se om vi får tag på någon skald". Detta sägs i till resonemang kring huruvida Newroz-firandet påbörjats runt om i Europa.

(Analysgruppen: Newroz hålls vid olika tidpunkter i olika länder. Skalderna är eftertraktade och brukar resa runt, brukar börja i Tyskland och sedan resa norrut och kommer således till Sverige sist. Det är känt att man på Newroz-firandet i olika länder ville ha de bästa skalderna att uppträda.)

- 86-03-01 (db) Den 1 mars 1986 kl 09.05 tas ett samtal emot av nyhetschefen på Expressen (där PKK tar på sig mordet?? och som skulle kunna komma från ???)
- Med anledning av detta samtal sökte polisen upp som då var ledare för PKK i Sverige (?).
- 86-03-01 (HH) hustru polisanmälde att var försvunnen ... detta tog hon sedan tillbaka och sa att det var ett missförstånd ... HH vet inte när men det finns en riktig polisanmälan enl HH
- 86-03-02 (tk, PEL) samtalar med - "skulle ni kunna göra saken/bröllopet för den 19 april" "vi får se vi skall jobba med det, läget har nu blivit lite ... du vet?"
- 86-03-04 (db) PKK delade ut flygblad. OP var deras vän. Det var CIA etc som låg bakom dådet (hade varit ute och surrat i ett anfall av övermod?)
- 86-03-05 (tk) - som är granne till ute i
- ringer till! och säger att han lämnat av (?= i
Norge.
- 86-09 (HH) I början på sept -86 skriver Expressen att PKK är Hans Holmérs huvudspår. Detta väcker uppseende inom PKK och det verkar som om skickas till Sverige för att hålla räfst och rättarting med dem som varit aktiva inom PKK under 1986. Han kommer alltså till Sverige i sept/okt -86 men har sannolikt varit i Sverige även vid mordet. Polisen känner då inte till namnet på men döper honom till p g a porträttlikheten (jfr vittnesuppgift kl 22.00 ca).
- (HH) kommer till Sverige i sept/okt -86. Han kommer via Norge och det är känt att PKK vid flera tillfällen har valt att åka in i Sverige via Danmark-Norge i stället för att åka direkt Danm-Sverige. Detta är känt från övervakning av flera av PKK-arna i Malmö.
- När kommer till Sthlm i sept/okt -86 så är tillsammans med honom.
- 86-09-10 (M, HH) och okänd man samtalar .. man berättar om något man gjort tillsammans .. någon (en kompis) som "pekat ut" och som sedan skjutit? .. säger: ... att jag blev förvånad när jag fick se den mannen där ... som att Palme ... precis som kamraterna i Malmö såg jag åsnan i ljuset (vår anm: stod jag i ljuset som en åsna?) ... ingen kom ... lite innan skulle de skjuta ... en vän till oss skulle komma fram tillsammans ... (HH: alldeles obegripligt) ... åkte

Du ... näe ... var det inte som i Palmeattentatet ... jag drog mig tillbaka där ... hur kom Du därifrån ... den kvällen skulle vi ha kommit hit (på ...) det var närmast ... när de skulle skjuta gick jag upp en våning /eller avsats ... jag gick ut precis när de skulle göra det ... sen pratade jag med dom .. pratade inte mer .. jag sköt inte så mycket för det var tomt där .. alla sprang åt sidan ... vad är det för ord .. det är ju inte riktigt .. alls vid första skottet ... (HH: detta kan ju vara Medborgarhusmordet ... men att skjutit stämmer inte med Medborgarhuset ... och det finns också en avsats på Tunnelgatan .. vad menar han ... HH: måste höras om det här)

(Vår anm: hörd i dec -89 .. och menar att avlyssning och översättning är bristfälliga, YC12234. hörd i dec -89 om åsnesamtalet .. måste bero på något missförstånd, YC 12233.)

86-09-14 (M) Man talar om ett samtal som 86-03-01 kl 09.05 tas emot av nyhetschefen på Expressen. Där säger att "både jag och sa att vi inte skulle ge ut någonting .. efter mordet på OP gick poliserna hem till och frågade vad han visste ... (sen längre fram) ... "ja gav namn till polisen ... det var ett förtal som Ismet gjorde... (C711)

86-12 (HH) åker till sin dåvarande bostad i och försvinner.

87-01-06 (M) Enligt källa Mats sitter det 4 personer och pratar i lägenheten på (tolkarna inte säkra) + okänd man.

Man pratar i efterhand om mordet. Enligt tolkarna så har man sagt vissa saker som sedan bearbetats av polisen för att bringa ordning. Det är svåravlyssnat men man har kommit fram till att det som sagts är följande om vad som hänt under den här tiden ...

(Enligt HHs redogörelse förs följande samtal):

frågar efter: .. om han är här.
säger att är i nu. var i Tyskland hos sin
bror i början sen flyttade han till Sverige och gifte sig
med pratar om skilsmäs-
sa. Sen säger att bodde hos i sex
månader efter skilsmässan. pratar om som bor i
Västtyskland. (B708) .. sedan följer en mening som är överstru-
ken av tolken ... "innan P-mo var något annat planerat men så
blev P aktuellt" ...

... först togs alla beslut, planering, organisation, skuggning, möte i Sverige 16/9 ... 16/9 beslut ... 6 mån senare ska händelsen äga rum .. vet något mycket väl ... möte hos .. bevakningen börjar ..

87-01-27 (M, HH) På frigivningsfesten, efter det att alla blivit släppta efter HHs tillslag den 20/1, pratar man om det som varit. De avlyssnade misstänker avlyssning och kontrollerar lägenheten

säger ... jag trodde inte att dom skulle släppa mig ... rassior ... måste det annars måste ... i sådan fall blir man häktad på 95% men vi hade tur ... åklagarna skyllde på Holmér och poliserna...

- dom understryker ... de (polisen) är säkra på att PKK står bakom Palmes död, polisen är beslutsam men inte Zeime ..

- dom avlyssnade misstänker avlyssning och kontrollerar i lägenheten

- de talar om sex timmars förberedelser ... (vad kan detta avse ??? svårt att få till kopplingenHH: tolkar att detta handlar om OP-mordet och att PKK skulle ha haft info redan kl 1700 - (*tex när Mårten gick och köpte sina biljetter?*) ... om LP pratat på jobbet? ... enl HH hade OP ingen aning kl 17.00 att han skullegå på bio ..

...jag gick fram och tittade och fick se (vid omlyssn) att det var Olof Palme ... jag tog bilen och körde dit ... var också där då ...

... sen ordnades bilen fram ... nämns i sammanhanget ... (HH: en chaufför de använder som är kurd)

har tagit fram någonting som gömts i jorden ...

- efter denna kommentar förbjuder dem att överhuvudtaget tala om OP-mordet, det måste bli helt tyst om den här saken..

- (HH kommentar till samtalet 01-27 har någon gång konstaterat att det var Palme och har plockat fram någonting som varit gömt i jorden. Det är inte svårt att ha lite fantasi om detta.)

och de andra pratar om ett telefonnr ? ..och säger då till som pratar om detta .. det där telefonnumret måste ni bränna ... (HH: det visar sig att år 1986 hade till sin bostad på HH tror att slängt om siffrorna. Det är enl HH ingen tvekan om att

det nummer som skulle ringa när han kom hem från CPH
var numret till)

87-02-15 (HH) Man pratar om en kvinna som jobbat med OP i 5-6 år ...
varför ingen skriver om henne ... (någon som dom känner?) ...

hade sagt att han inte tänkte skjuta ... dom skulle ha
gjort det ... Palmeattentatet behövdes det inte mod till jag såg
ju kvinnan med två gånger ... att satt där var inte bra
... vad hade ni där att göra ... 5 miljarder ... (då det var höjt till 5
miljoner) ... jag gick fram och såg att han hade mössa på huvudet
... (det hade ju OP) ... han hälsade mig välkommen ... tolkens
kommentar: troligen är kvinnan och inblandade ... troligen
bar han sig dumt åt på bion ...

- ... dom talar om Lisbet Palme ... var inte tillgänglig ...
tiden halv 9 nämns ... det förefaller som om varit i Sthlm
vid tiden för attentatet och att jag ringde ... precis
som han skulle skjuta kl halv 9 så var det mycket folk där ...
har lämnat ifrån sig nåt han fått innan han kom hem ...
kanske vapnet från mördaren OP gick samtidigt ...
: ... det verkar som om man följt efter OP en vecka ...
kan inte någon hjälpa mig ... talar om salong och biljett
som han ej köpt ... jag hade köpt flygbiljetten .. alla åkte till
Malmö ...

våren -87 (HH) Under våren -87 så talar med en person som
heter - sannolikt känt via tk i Västtyskland (?). och
diskuterade "små pojkar", vilket är PKKs begrepp för revolverar
(inte pistoler). Vid detta samtal ville få försäkrat ...
"att det inte är samma som använts förra året uppe i norr" ...
(C525). Om så var fallet ville inte ha vapnet.

88- ?? (HH) Källa A - - är en av de ledande PKK-
arna i Europa. Han hade anmält 1988 att han ville hoppa av i
Sverige. Tyskland hade dock begärt honom utlämnad och det
blev inget med avhoppet utan han utlämnades till Tyskland och
blev kronvittne och fick senare ny identitet.

Vid förhör i Tyskland berättar källa A att är mördad
och ligger nergrävd i en park i Köln. Polisen gräver upp två lik.
Enligt den tyska polisen var under mitten av 80-talet, -
85/86, medlem av eller ledare för gruppen för specialuppdrag
som skulle operera i Skandinavien. Men var misstänkt
för agentverksamhet och det skulle vara skälet till att han avrät-
tades.

93-03 (HH) Hans Holmér medverkade i ett TV-program i TV4 i mars 1993. En morgon ringde en _____ (C208) till HH och sa att han sett HH i TV och äntligen beslutat sig för att ta kontakt med någon inom polisen. Att han inte sagt något tidigare berodde på att han körde svart-taxi mörkvällen _____ Kl 00.47 så tog han _____ upp två mörkhyade män som kommit med Sthlm-tåget. De bar på en stor hockeybag som de inte ville lämna i bagageutrymmet utan de satt med den inne i taxin. Det enda de sa var att de frågade om han hade radion på och begärde körning till _____. De betalade med en tusenlapp och gick sedan förbi _____ när de stigit ur bilen. _____ lämnade av dem och sedan kom larmet över radion. Det första larmet över radion kom kl 01.10. Detta stämmer väl enl HH.

Enligt Hans Holmér hade inga av dessa uppgifter varit uppe i TV. Egentligen ingen mer än HH som känner till kopplingen mellan taxiresan _____ och _____

övrigt ... (HH) En indikation på att någon PKK-are haft 'inside' från någon på Televerket är att man tidigt under bevakningen av PKK .. misstänksamma under slutet på maj -86 .. började titta på dom .. uppgifter från _____ att han hade skaffat revolverar .. då stod det klart att de ringde telefonsamtal till utlandet gratis .. de ringde till nummerbyrå ..90150 .. vad är telefonnumret till företaget XXX .. efter att ha lämnat numret lade teleupplysn på luren ...efter några minuter kom ny svarston på den kunde de ringa gratis ... detta måste de ha fått tips om från någon .. detta talar man om på buggningen .. tips från vem??? .. vad vet de om telefonavlyssning .. _____ har alltid sagt att de ska slå SÄK med deras egna medel .. kan de ha kunnat avlyssna andra människor eller kan de ha kunnat lura den som avlyssnar dem ?? .. har PKK haft någon inside eller annat från televerket? ...utlandsringningen kan man inte komma på utan tips ... vänta flera minuter ... det var televerket som blev lurade ...(C630) ..

Hörda PKK-are

I samband med Alpha hördes ett stort antal PKK-are. På senare tid har bl a följande hörts

_____ - Sedan det blivit känt att _____ hoppat av från PKK har han hörts 1993-06-18. Förhöret tillförde inte utredningen något nytt.

_____ om bröllopssamtalen

hördes i dec -89 om åsnesamtalet (YC12233)

hördes i dec -89 om åsnesamtalet (YC12234)

sitt alibi för dåvarande sambo i (ej längre sambo) som vidhåller
för den 28/2 -86

(Y8001)

***Några PM som upprättats inom RPS/SÄK m fl dokument
av centralt intresse för PKK-scenariot - som det beskri-
vits av Hans Holmér***

- 86-03-31 Om händelser som inträffat kvällen den 28 febr 1986 (11544-12).
Beträffande den stora tipsmassan uttalas följande: "Den stora
osäkerhetsfaktorn vad gäller bedömningen av tipsen är området
med det utbud av nöjesaktiviteter som ex Monte Carlo samt att
rörelserna är större på den västra sidan av Sveavägen än den öst-
ra. Brottsligheten i området kan ge en naturlig förklaring till de
uppgifter som inkommit om folk som springer till bilar resp sitter
i bilar och väntar vid den kritiska tidpunkten. Trots detta kan
uppgifterna inte utesluta att de kan knytas till attentatet."
- 86-04-24 Om kartläggning och övervakning (11544)
- 86-10-03 PM (PKK) om info från olika källor
- ??-??-?? PM förberedelser för Alpha (lös PM - 86-10-07?)
- 86-10-28 PM med avlyssningsutskrifter (buggn)
- ??-??-?? Stort antal PM med tk-utskrifter (PKK-avsnitt 11)
- 86-11-12 TK-sammanställning KK1 samt utvärdering (underlag för Alp-
ha?) (avsnitt 11S)
- 87-01-19 Signalementsjämförelse m m (PKK)
- 87-06-16 Analysgruppens PM (finns i sin helhet i PELs PM)
- 87-09-03 Anteckn från kontakt med källa Mats
- 87-11-01 Anteckningar om info från källan
- 87-12-04 Händelseförloppet - del av (A 9594) - (ej PKK-knutet)
- 88-02-08 PM PKK. I åklagarpärmen finns en promemoria som är upprättad
av SÄK 88-02-08. Våren 1988 framlade Kegö/Barrling en ar-
betshypotes där PKK antogs ligga bakom mordet på OP. Detta
skedde efter det att Analysgruppen sagt sitt. Uppenbarligen har
deras ställning varit så stark (med Ebbe Carlsson m fl?) att de fått

fortsätta och göra ett eget PKK-scenario som vidhåller PKK-scenariot trots Analysgruppens tveksamhet.

Hans Holmérs scenario motsvarar i allt väsentligt innehållet i denna PM. Vidare har Hans Holmér redovisat merparten av sina reflexioner i en inläga till rätten när han stod åtalad i buggningsmålet (YD14534).

- 88-05-24 Källa Hassan (=A som utlämnades till Tyskland 89-01) Polisen hade fått kännedom om att Källa A hade kommit in i Sverige i falskt namn och kontaktade honom 88-02-11. I denna pm redovisar Kegö/Barrling de uppgifter som då hade lämnats av källa A. Källa A hade hoppat av PKK och erbjöds långtgående fördelar om han bidrog till att Palmes mördare blev fast. I annat fall skulle han utlämnas till Tyskland som ville ha honom som kronvittne.
- 88-09-19 Sammanställning av uppgifter från källa Mats
- 88-11-02 Upplysningar till Morath/Almblad från Hans Holmér. Bl a att tre adresser var buggade från sommaren -86 till sammanbrottet i jan -87, (gav mest), på och (gav inget).
- 90-10-21 Sammandrag av Bengt Fredriksson ang källa Peter (3 st handlingar - sammandrag, sammanfattning 92-09-30, dagbok/kalendarium odat)
- 91-11-28 Hans Holmérs inläga till Hovrätten i buggningsåtalet (YD 14534)
- 93-09-03 P-E Larsson/Boija rapport PKK-en sammanställning. Larsson/Boija delar i allt väsentligt Analysgruppens bedömningar utom att "vi dock ej funnit tillräckligt underlag för att sätta likhets-tecken mellan 'bröllop' och 'attentat' eller 'mord'.

GRK

1996-12-11

Bilaga 4 till 'Palmeutredningen'

Huvudspår Christer Pettersson

Innehållsförteckning	Sid
1 Inledning	1
2 Sammanfattning	2
3 Personen Christer Pettersson	7
4 Bajonettdräpet	8
5 Våldsbenägenhet	10
6 Motiv, möjligheter och medel	10
7 Utpekandet	14
8 Kompletterande vapenuppgifter	18
9 Oklarheter som kvarstår	18
Underbilagor	
4:1 Anteckningar från brottsregister	21
4:2 Anteckningar från Kvst-material	24

1 Inledning

Huvudspåret Christer Pettersson i kvadrant 3 EGM/OP är intressant i vår analys av flera skäl.

Det är det enda spår som av Palmeåklagarna bedömts ha sådan styrka i bevisningen att det motiverat ett åtal.

I första instans, tingsrätten, bifölls också åtalet och Christer Pettersson fälldes för mord på Olof Palme 1989-07-27. Domen överklagades dock och i andra instans lämnade hovrätten 1989-11-02 åtalet utan bifall.

Hovrättens friande dom innebär dock inte att Christer Pettersson ur spanings-teknisk synvinkel kan avföras som tänkbar gärningsman. Det krävs dock att Högsta domstolen beviljar resning i målet innan Christer Pettersson ånyo kan åtalas.

Förundersökningen mot Christer Pettersson är i huvudsak offentlig och utgör samtidigt det mest genomarbetade materialet som Palmeutredningen presenterat om mordet på Olof Palme. Det har således även utsatts för rättslig prövning av vittnesmål, indicier och bevis. Indirekt ger det oss också en norm på vilka rättsliga krav som de facto ställs.

Det är också det huvudspår som, möjligen i konkurrens med PKK-spåret, dragit mest resurser.

Det bedrivs fortfarande viss spaning och registrering av nya uppslag på detta spår. Christer Pettersson är således vare sig formellt eller informellt avförd som tänkbar gärningsmannen.

Nytt material kan ha framkommit som stärker bevisningen mot Christer Pettersson.

En generell prövning av sannolikheten för kv 3 EGM/OP kan med fördel utgå från en prövning av huvudspåret Christer Pettersson.

Vid en "värdering av polis och åklagares arbete" torde det vara omöjligt att gå förbi deras arbete med huvudspåret Christer Pettersson.

2 Sammanfattning

Av hovrättens dom framgår att den funnit

- att de vittnesmål som identifierar Christer Pettersson inte är så tillförlitliga att de ensamma kan utgöra full bevisning för att denne är gärningsmannen

- "att det i målet inte finns någon teknisk bevisning som kan binda gärningsmannen vid brottet. Det är alltså inte utrett vilket mordvapen som använts eller var det nu finns. Det finns ingen utredning om fingeravtryck, krutstänk på kläder eller på andra föremål som kan binda Christer Pettersson vid de åtalade gärningarna."

- att det "saknas utredning om Christer Pettersson tidigare använt sig av handeldvapen. Vad som framkommit i målet tyder närmast på att han inte varit intresserad av skjutvapen. Inte heller ger utredningen något konkret belägg för att han den aktuella kvällen hade tillgång till eller hade skaffat fram något skjutvapen."

- att "vad som framkommit om Christer Petterssons personlighet och livsföring - en förtidspensionär som missbrukat sprit och narkotika - talar snarast mot att han skulle begå ett brott som det nu aktuella."

- att "visserligen har Christer Pettersson tidigare gjort sig skyldig till allvarliga våldsbrott men det har då rört sig om tämligen momentana aggressionsutbrott. Såvitt framkommit har Christer Pettersson aldrig tidigare gjort sig skyldig till den typ av planlagt våldsbrott som det synes vara fråga om i detta fall."

- att "det också måste tillmätas betydelse att det inte visats, eller ens gjorts antagligt, att Christer Pettersson haft något motiv att mörda statsministern."

Vad har vi då gjort i vår analys av huvudspåret Christer Pettersson? Ja, vi har - gått igenom hela förundersökningen mot Christer Pettersson,

- översiktligt tagit del av de spaningsuppslag som tillkommit efter rättegångarna,
- tagit del av och värderat den infallsvinkel som gärningsmannaprofilen (GMP) innebär för prövning av Christer Pettersson som en eventuell gärningsman samt
- försökt bilda oss en egen uppfattning om vilka indicier och bevis som förelagat då och tillkommit efter dess, sett mot vår egen rekonstruktion av händelseförlopp m m.

I vår analys har vi funnit att följande faktorer talar 'för' (respektive 'emot' kursiverat) att Christer Pettersson skulle vara gärningsmannen.

Motivbilden är den sämst utvecklade. Något riktigt starkt motiv, sett med en utanförståendes logik, har vi inte funnit i materialet. Om man däremot godtar de utgångspunkter som ges i GMP (jfr bilaga 5) och anser att Christer Pettersson kan hänföras till den typen av gärningsman, behöver inte avsaknaden av ett för en utanförstående starkt motiv innebära något avgörande hinder. Motiv som för Christer Pettersson skulle kunna ha upplevts som relevanta kan ha varit kopplade till antingen hans relation och sympati för den s k bombmannen, Lars Tingström, eller de avslag han fått från regeringen Palme på sina nådeansökningar. Att Christer Pettersson utifrån något allmänpolitiskt motiv skulle upplevt sig ha haft anledning att döda Olof Palme bedömer vi som osannolikt. Likaså kan uteslutas att Christer Pettersson av någon anledning skulle ha känt sig provocerad av Olof Palme under kvällen den 28 februari. Händelseförloppet i sig ger inget utrymme alls för en sådan hypotes. Det ligger annars i linje med hans övriga brottsbeteende. I och för sig kanske inte en missbrukare av Christer Petterssons typ behöver något motiv som överhuvudtaget är rimligt om han varit 'påtänd' vid mötet.

Christer Pettersson saknar alibi för den aktuella tiden, vilket också är hovrättens bedömning.

Christer Pettersson har med stor sannolikhet befunnit sig i närheten av biografen Grand under mordkvällen, vilket också är hovrättens bedömning. *Det talar i praktiken både för och emot honom som en gärningsmannen - se nedan.*

En rad vittnen har mer eller mindre starkt identifierat Christer Pettersson vid Grand och vid mordplatsen. Speciellt vill vi rikta uppmärksamheten på den fördjupade analys vi gjort av Lisbeth Palmes vittnesmål (bilaga 6). Vidare har vi i bilaga 4 berört övriga vittnesmål främst då Ljubisa Najics (i korvkiosken), Lars-Erik Erikssons (flygledaren) och Leif Ljungqvists (Chevamannen). Sammantaget ger dessa vittnesmål enligt vår bedömning ett starkare stöd för hypotesen att Christer Pettersson är gärningsmannen än vad som framkom under rättegångarna och den bedömning som hovrätten gjorde. Vi konstaterar också att en del rätt viktig information om vad vittnena egentligen sagt och hur de reagerat (t ex Lisbeth Palme och Ljubisa Najic) inte kommit fram tidigare. Det kan ha betydelse för deras vittnesvärde.

Hovrätten fäste stort avseende vid den av försvaret åberopade Devlinrapporten. Den hade publicerats en kort tid innan rättegången mot Christer Petters-

son. Den ger en generellt sett mycket skeptisk bild av vittnens förmåga att göra korrekta observationer. Ett sammandrag av rapporten bifogas t o m som bilaga till domen. De grundförutsättningar den vilar på kan enligt vissa uppgifter ha varit felaktiga och dess slutsatser därmed helt irrelevanta. Om dessa uppgifter skulle vara riktiga fäster vi det allra största avseende vid dem.

Christer Pettersson kan ha haft tillgång till en revolver av samma typ som mordvapnet och sannolikt även 'pansarbrytande' ammunition. Det har intygats av Sigge Cedergren vid olika tillfällen. I den s k dödsbäddsintervjun intygar Sigge Cedergren att han lämnat över ett sådant vapen till Christer Pettersson en tid före mordet för att denne skulle "skjuta födelsedagssalut för en vän". Han kan också ha haft kännedom om var det fanns vapen gömda, t ex i Siggas bostad.

I vår genomgång har vi stött på ett protokoll från en husrannsakan som gjordes hos Sigge Cedergren i oktober 1985. Därvid beslagtogs bl a två magnumpatroner (.357). Dessa lämnades i början av februari 1986 till polisens gods-förvaring. Vissa andra beslagtagna objekt återlämnades till Sigge Cedergren. Därefter har patronerna förstörts i maj 1986 utan någon undersökning av Palmeutredningen huruvida dessa patroner kunde ha något samband med Palmemordet. Ett rätt så uppseendeväckande handlande med tanke på att Sigge Cedergren redan då figurerade i samband med mordutredningen och hade hörts av polisen.

Efter vi uppmärksammat nuvarande Palmeutredning i maj 1996 om detta förhållande har ytterligare uppföljning gjorts. Vår och deras slutsats är att patronerna 'förstörts' och inte kan ha återlämnats till Sigge Cedergren. Det viktigaste argumentet för detta torde vara att Sigge Cedergren självfallet inte uppgivit sig ha någon aning om varför dessa patroner kunnat påträffas hemma hos honom och således inte uppgivit sig vara den rättmätige innehavaren. Därför fanns det inget som helst skäl att lämna tillbaka dem till Sigge Cedergren. I vilket fall som helst skulle det ha varit synnerligen värdefullt för utredningen om dessa patroner kunnat jämföras med Palmekulorna. I det mest extrema och i och för sig mycket osannolika fallet skulle det kunna ha varit dessa två kulor som använts. Det skulle då även förklara varför inte gärningsmannen slutligen likviderade Lisbeth Palme. Gärningsmannen hade inga fler patroner kvar...

Christer Pettersson som person har vi studerat rätt ingående. Vi har analyserat olika källor som belyser Christer Petterssons såväl psyke som brottsbeteende. Vad avser det senare särskilt det s k bajonettdräpet. Vi har även tagit del av den psykiatriska undersökning av Christer Pettersson som gjordes år 1978. Ett

utlåtande som Palmekommissionen hos tingsrätten begärt att få ta del av. Något som tingsrätten nekade Palmekommissionen med hänvisning till att Palmekommissionen inte behövde det för att fullgöra sitt uppdrag. Vår bedömning av denna undersökning stöder bilden av Christer Pettersson som en psykopat men en som är fullt medveten om vad han gör och manipulerar omgivningen för sina syften. Han kan överdriva sina aggressiva reaktioner respektive kontrollera dem beroende på vad som för tillfället bäst gagnar hans syften. *Kvar står dock som hovrätten konstaterat att Christer Pettersson tidigare mest reagerat med momentana våldshandlingar när han upplevt sig provocerad eller trängd. Eller som Christer Pettersson själv anförde i sitt första inlägg inför tingsrätten: 'Jag är en dråpare, men ingen mördare.'*

Litet mer utvecklat skulle man här kunna peka på att hans tidigare brottsmönster haft en annan karaktär. De flesta brotten har haft anknytning till hans missbruk av alkohol och amfetamin. Oftast har brotten drabbat personer som han antingen skulle skaffa narkotika från, som han umgåtts med under missbruket eller som han känt sig handgripligt provocerad eller lurad av.

Vidare har vi utifrån beslagsprotokoll vid husrannsakan i Christer Petterssons bankfack konstaterat att han där förvarade ett stort antal nycklar, närmare ett 30-tal. En knippa på fyra nycklar skulle kunna överensstämma, i alla fall i antal, med den knippa som Sigge Cedergren förlorade några dagar innan mordet. Vi är inte helt övertygade om att polisen verkligen kontrollerade vart alla dessa nycklar (29 stycken) gick. Några noteringar i anslutning härtill som skulle styrka att så skett har vi inte sett.

En helt avgörande fråga vid bedömningen av om Christer Pettersson kan vara gärningsmannen är hur han 'tog upp' makarna Palme vid Grand. Vi erinrar om bilden med de två fartygen som mötts på öppna havet. Christer Pettersson är den ende gärningsmannen vi har provat i vår analys av Palmeutredningens material som verkar ha haft anledning att vistas utanför Grand ofta och rätt långa perioder vid varje tillfälle. Korsningen vid Grand utgör nämligen den

bästa observationsplatsen om man vill vänta på Sigge Cedergren. Från korsningen Sveavägen/Tegnérsgatan vid Grand har man Sigges bostad på Tegnérsgatan 16 under bra uppsikt och kan dels se om Sigge är på väg mot bostaden från alla tänkbara håll, dels se om lyset tänts i bostaden. Det innebär att Christer Pettersson, som också verifierats av polisen men som inte uttryckts av dem med denna målande bild, ofta gick och vankade precis framför Grand i avvaktan på att Sigge Cedergren skulle komma hem.

På mordkvällen kommer Christer Pettersson in till stan vid åttatiden på kvällen med pendeltåget från Sollentuna för att 'hämta' amfetamin åt sig själv och Ulf Spinnars. Enligt uppgift från Sigge Cedergren har Christer Pettersson sagt att han sökt Sigge vid dennes bostad innan han gick till Oxen. Om dessa uppgifter skulle vara riktiga borde Christer Pettersson rimligen ha gått och väntat en något längre tid vid Grand i anslutning till att den tidiga bioföreställningen slutade och den senare skulle börja. Då ökar sannolikheten rätt väsentligt att Christer Pettersson skulle ha möjlighet att få syn på makarna Palme i samband med biljettköpet. Detta anser vi vara av den allra största betydelse eftersom det ger en någorlunda rimlig förklaring till att det skulle kunna röra sig om kv 3 EGM/OP.

Avslutningsvis vill vi dock återvända till de rätt tunga grundläggande invändningar som hovrätten framfört. Vi har även själva svårt att förstå de grundläggande psylogiska mekanismer som styr Christer Pettersson om han faktiskt är gärningsmannen. Vårt allmänna intryck är att han föreföll oskyldig under rättegångarna och likaså vid många av de senare TV-framträderna

under senare år. Att t ex Christer Pettersson självmannt även om det rör sig om stora pengar (389 000 kr) ställer upp på ett test med lögn-detektor i TV måste betecknas som rätt märkligt om han vore gärningsmannen. Även om dessa test inte godtas i svensk rättsväsende och det finns reservationer för att de inte ger rättvisande resultat för psykopater kan ju inte Christer Pettersson rimligen förlita sig på det i detta läge. Ett negativt utslag för hans del skulle oundgängligen få rätt allvarliga negativa konsekvenser i hans relation till massmedia och allmänhet. Att han sedan i testet även framstod som oskyldig kan i alla fall inte tala för att han därmed vore gärningsmannen.

Huruvida CP försökt tubba några vittnen har inte kunnat fastläggas. Vi kan dock konstatera att CP pratat med Sigge om vilka uppgifter han hade beträffande den aktuella kvällen. Därutöver har två vittnen, Algot Åsell och Enar Holm, på ett sent och egendomligt sätt dykt upp till stöd för att CP inte skulle kunna vara gärningsmannen. Dessa vittnesmål har utförligt redovisats i tilläggsprotokoll C resp D i förundersökningen och har inte vidare redovisats av oss.

3 Personen Christer Pettersson

7 Utpekandet

I utredningen av mordet på Palme finns det ett antal vittnesmål som utpekar misstänkta gärningsmän i och kring biografen Grand. Vittnesmålen tyder på att det är minst två olika personer som utpekas. I GMP har detta utvecklats i en särskild bilaga. De vittnesmål som tydligast utpekar CP är Lars Erik Eriksson, Ljubisa Najic och möjligen Östlund och Grantz. Därutöver det utpekande som skett av Lisbeth Palme. Mer om detta i bilaga 6.

Lars Erik Eriksson och Ljubisa Najic har båda iakttagit en person som de vid konfrontation utpekade som CP. Lars Erik Eriksson har sett CP utanför biografen Grand och Najic har sett CP som den man som följde efter makarna Palme på deras promenad förbi korvkiosken. Eriksson får nog bedömas som ett trovärdigt vittne. Vad gäller Najics vittnesmål är det som Hovrätten pekar på tveksamt med tanke på den mycket korta tid han kan ha sett den efterföljande och den snäva synvinkel som rådde. *Vår slutsat blir dock att CP kan ha befunnit sig utanför biografen Grand. Men vi anser det inte helt styrkt.*

Roger Östlund kände CP personligen och ett styrkande av hans vittnesmål, skulle därvid av det skälet, allt annat oförändrat, ha en annan tyngd än utpekanden vid konfrontation i efterhand. Östlund vittnar om att han använde telefonautomaten inne på biografen Grand och att han i samband med detta både såg och tilltalade CP. Östlunds vittnesmål behöver dock av andra skäl provas noggrant. *Vi ställer oss i likhet med domstolarna mycket tvekande till Östlunds vittnesmål, vilket utvecklas nedan.*

Bland övriga vittnesmål finns bl a iakttagelser av som uppgett att han körde svarttaxi den aktuella kvällen. känner CP till utseendet och har uppgivit att han iakttagit CP utanför Sigge Cedergrens bostad, på Sveavägen, utanför Grand och vid Dekorima. De tidpunkter han uppgivit överensstämmer med övriga vittnesmål med undantag för observationen vid Dekorima. uppger att han sett CP utanför Dekorima, hört skotten och därvid trott sig bli beskjuten av CP. De bilar som fanns i korsningen Tunnelgatan-Sveavägen när första skottet avlossades hade alla stannat för rött ljus och fick grönt precis i skottögonblicket. Dessa bilar tros alla vara identifierade och bland dessa finns inte den bil som siger sig ha kört. *Vi ställer oss därför tvekande inför vittnesmål.*

Östlunds vittnesmål

Roger Östlunds (RÖ) vittnesmål är centralt av flera skäl. Om hans uppgifter skulle vara korrekta kan CP bindas starkare vid att ha varit vid Grand precis när GM tar upp förföljandet av LOP. Det förutsätter dock att tidsuppgiften är riktig, vilket har kommit att diskuteras. HR ägnar flera sidor i sin dom till att redovisa sin bedömning på denna punkt. En annan fråga som finns all anledning att ställa sig är huruvida Rös minnesbilder är riktiga.

Tidsuppgiften

RÖ har i sitt vittnesmål berättat om hur han på mordkvällen först varit på Oxen för att få tag i Sigge Cedergren. Då Cedergren inte var där hade han begivit sig till Cedergrens bostad på Tegnérgatan. Cedergren var inte hemma och Östlund har därefter uppehållit sig på Sveavägen i avvaktan på att Sigge skulle komma hem. Han har då använt telefonautomaten på Grand för att prata med Cedergren. Han förlägger själv tiden, i ett senare och svävande vittnesmål till ca 23.30.

Flertalet vittnesmål vill vid sina försök att förlägga RÖs telefonsamtal i Grand till före eller efter mordet (23.21), lägga det efter mordet. Det gäller bl a Sigge, vaktm Olofsson, Engström och Jadin när han kom ut efter att ha sett filmen Ran.. Mot detta står fröken Ur uppgiften vid den avlyssning som företogs mot SC pga av misstankar om narkotikabrott.

Sigge Cedergren har i sitt vittnesmål sagt att han ca 23.15 lämnade Oxen för att i bil, tillsammans med Reine Jansson, via Malmskillnadsgatan, Apelbergsgatan, Luntmakargatan ta sig till bostaden på Tegnérsgatan. Cedergren säger att han från Apelbergsgatan skulle köra mot enkelriktningen på Luntmakargatan. Han hindrades då av en bil som höll på med någon parkeringsmanöver och backade därför tillbaka upp på Apelbergsgatan. Vid denna backning hörde han skottlossning (kl 23.21??) och när han efter några minuter kört Luntmakargatan som han planerat och kom fram till Tegnérsgatan så hörde han polissirener (kl 23.25??).

Det som kanske är något förvånande är att man inte inom polisen lyckades koppla ihop de uppgifter man hade i den pågående narkotikaspänningen mot Oxen och Cedergren, inkl vapenaffärer, med mordspänningen. Beror det på förklarliga händelser eller är det fråga om uppenbara misstag? Klart är dock följande kalendariska förutsättningar

86-03-01	husrannsakan Oxen kl 00.15 - 03.00 (men då hade väl narkotikaspänarna som döpt CP till 'löparn' nattat för länge sen)
86-03-19	1:a Sigge-förhör
86-04-15	narkotikaspänarna anmäler tk och spaningsförekomst till PU
86-05-28	1:a CP- förhör
87-04-03	tk röjs för SC

(Vår preliminära slutsats är att kommunikationerna mellan de poliser som deltog i utredningsarbetet mycket sent observerade det samband som fanns och de motsägelser som sedan visade sig föreligga mellan telefonavlyssningen av Siggas bostad och hans vittnesmål om hur han färdats på Luntmakargatan vid tidpunkten för mordet. Sigge kan inte ha talat med Östlund i telefon och samtidigt ha hört skotten vid Tunnelgatan.)

Av protokoll från Stockholmspolisens spaning mot Oxen och Cedergrens bostad framgår att han skulle ha samtalat i telefon med Östlund mellan kl 23.15 och 23.21. Uppgifterna från Cedergren och Östlund är som synes motstridiga. Mycket talar dock för att Cedergren varit i bostaden och talat med Östlund i telefon under den nämnda perioden. Detta är också vad tingsrätten tagit fasta på.

I polisens utredningsmaterial finns ytterligare uppgifter som kan användas för att söka fastställa när Cedergren befann sig i bostaden. Av den nämnda spa-

ningen som pågick mot Cedergrens bostad framgår att Cedergren, förutom samtalet med Östlund, även hade andra samtal, bl a ett med Kjell Fernberg. Enligt tidsuppgifterna, med koppling till samtalet med Östlund, skulle samtalet med Fernberg ha ägt rum kl 00.15 till 00.23. Från detta samtal finns antecknat att Fernberg samtidigt med samtalet med Cedergren avlyssnar den öppna kommunikationen över polisens radiokanal. "Kjell låter Sigge lyssna på polisradion så han får höra att de gått igenom alla restauranger, Alexandra, Bolaget etc." Tidpunkten för detta samtal skulle således kunna bekräftas om det fanns en tidsrelaterad utskrift av kommunikationen på polisradion. Nu finns det dock ingen sådan. Däremot finns det protokoll som fördes på ledningscentralen med anledning av dödsskjutningen. I detta protokoll finns fyra anteckningar mellan kl 00.10 och 00.25 om att restauranger genomsökts. Detta talar för att tidsuppgiften för samtalet mellan Östlund och Cedergren är korrekt angiven till 23.15 - 23.21. Vi antar därmed implicit att är denna tidsuppgift korrekt så torde även den tidigare uppgiften en timme tidigare vara korrekt, dvs ingen manipulation har skett av tidsuppgiften 23.15-23.21. Vi har inte funnit något som skulle tala för att tidsuppgiften manipulerats av polisen eller av tekniska skäl blivit felaktig.

Ett möjligt scenario

Det finns tämligen säkra observationer av Östlund från Lars-Erik Eriksson som väntade utanför Grand, från Pia Engström som var på samma bio och som efter bion ställde sig vid busshållplatsen, från biografvaktmästaren Olofsson och från Ran-besökaren Jadin.

Ett möjligt händelseförlopp, se bilaga 1 sid xx, skulle då kunna vara att Östlund var inne på biografen vid två tillfällen, dels ca 23.14-23.22 dels ca 23.45.

Efter det att biobesökarna strömmat ut från visningen av Br Mozart (23.10?) går Eriksson in i foajén (23.12?) och strax efter kommer Östlund in (23.13?). Och det är när han står vid telefonautomaten som han påstår att han sett och tilltalat CP (23.14). Därefter samtalas han med Cedergren 23.15 - 23.21. Östlund går sedan ut ur foajén och drar sig ner mot busshållplatsen där han observeras av Pia Engström när han jagar ungdomarna. Därefter går Östlund åter in i foajén och observeras av Jadin när han kommer ut från Ran samt av Olofsson ca kl 23.45 när han ska släcka ner efter det att de sista biobesökarna kommit ut och lämnat foajén.

Enligt detta möjliga scenario skulle Östlund ha sett CP ca kl 23.14. Ett motsäggande vittnesmål blir då Eriksson som säger att den vankande mannen som han identifierat som CP hade försvunnit när Eriksson gick in i foajén ca kl 23.12. Som synes blir slutsatsen, om man ska sätta tilltro till Eriksson, att Östlund rimligen inte kan ha sett och tilltalat CP ca kl 23.14.

Om, å andra sidan, CP funnits kvar utanför Grand men just då inte observerats av Eriksson så är det tidsmässigt fullt möjligt att Östlund kan ha sett CP ca kl 23.14. Tidpunkten för när Mårten/Kleering och LOP skiljdes åt utanför bok-

handeln (23.15?) och efterföljandet började överensstämmer med en sådan iakttagelse.

8 Kompletterande vapenuppgifter

Efter det att hovrätten ogillade åtalet mot CP i nov 1989 har vissa uppgifter tillkommit hos PU. Bland dessa är uppgifterna från Cedergren om att han skulle ha överlämnat en Magnumrevolver till CP av särskilt intresse (KB 10393).

Bakgrunden till de kompletterande uppgifterna är att Cedergren var svårt sjuk och att han i dec 1995 kontaktade PU för att få lämna kompletterande uppgifter. Bevisupptagning på video genomfördes i jan 1996 (KB10393-12-S) och Cedergren avled den 3 maj 1996. De kompletterande uppgifterna var att han runt årsskiftet 1985/86 skulle ha överlämnat en Magnumrevolver till CP. CP skulle ha vapnet för att skjuta salut för någon bekant som fyllde år. Cedergren har aldrig fått tillbaka vapnet. I samband med vapenöverlämningen är det också troligt att CP skulle ha fått ammunition. Cedergren säger att han haft patroner liggande lösa i bokhyllan. Han har på bild pekat ut motsvarande patroner och dessa har identifierats som s k metal piercing, d v s samma typ som mordkulorna.

Vad som förvånat oss är att Cedergren lämnat nästan identiska uppgifter (*vår kommentar: till samma förhørsledare - J-Å Andersson*) vid ett tidigare tillfälle. Bakgrunden till detta var ett anonymt brev som kom till polisens kännedom i november 1991 (14069) med uppgift om att Cedergren överlämnat ett vapen till en känd våldsman med anknytning till polisen 1986. (*Vår anm: inkom till Expressen som i brevet uppmanades annonsera i DN och på så sätt kom i kontakt med en avtänd kvinna som med säkerhet bedömdes vara brevskrivaren.*)

Vid förhör med Cedergren i dec 1991 (KB10393-12-O) säger han spontant att kan det vara det vapen som han överlämnade till CP sent hösten -85 eller början på -86 då han skulle saluera någons födelsedag. Denna uppgift var således inte ny för PU våren 1996.

9 Oklarheter som kvarstår

När vi gått igenom utredningsmaterialet om CP kan vi konstatera att materialet är synnerligen omfattande. Detta gäller även utredningsmaterial som avser tiden efter domen i hovrätten i nov 1989. Kommentarer kring detta material finns sammanfattade i PK-pm 8:4. Vi har tagit del av denna pm och kan konstatera att vi har ett par punkter som vi vill komplettera med.

Lokalkännedom och nycklar

Mot bakgrund av händelseförloppet och platsen för Bajonettdräpet 1970 är det känt att CP hade synnerligen god lokalkännedom i trakterna kring mord-

platsen. Detta finns också omvittnat i ett förhör med en gammal kamrat (ti G, KD11253-1-A) som uppger att den aktuella flyktvägen skulle ha använts vid ett flertal tidigare tillfällen. Kamraten uppger också att CP hade olika typer av våldsvapen utplacerade strategiskt på olika platser i Stockholm. Eftersom CP själv var en våldsverkare som attackerade andra så var han också medveten om att han själv kunde bli attackerad. Kamraten har aldrig sett CP med något skjutvapen men hans uppfattning är att CP med lätthet kan skaffa sig vapen.

CP har också, åtminstone i samband med Bajonettdräpet, haft tillträde till fastigheten på Smala Gränd 3. Men vad vet man om Ottossons lägenhet vid tidpunkten för mordet på OP 1986? (och tiden mellan 1970 och 1986 - Ottosson avled 1984)

När CP greps 1988 gjordes bl a husrannsakan i hans bankfack. Av ett beslagsprotokoll från 1988-12-14 framgår att CP hade 4 nyckelknippor med sammanlagt 29 nycklar i sitt bankfack. (*Vår komm: varav ett fordral med 4 nycklar - Cedergrens borttappade?*). Vart gick dessa nycklar? Vet man om några nycklar kunde ge CP tillträde till Cedergrens bostad där det fanns vapen och ammunition? Passade några nycklar till fastigheten på Smala Gränd? Detta är av intresse för eventuellt vapeninnehav och eventuellt gömställe under flykten. Det är således ett 30-tal nycklar vi talar om och det torde kunna bli oklarheter här.

Detta är kända fakta för Palmegruppen som dock säger att det inte finns några uppgifter om t ex oidentifierade nycklar. Vi har inte funnit något sätt att verifiera eller falsifiera att så skulle vara fallet. I avsaknad härav måste vi godta dessa uppgifter.

Patronbeslag hos Cedergren

Det är känt av polisen att Cedergren handlade med vapen, ibland som likvid för amfetamin som han lämnade till missbrukare. Genom polisens spaning i det s k Bjur-ärendet (*Riberdahl åklagare?*) visste man att Cedergren var inblandad i en vapenaffär. Med anledning av denna gjorde polisen husrannsakan hos Cedergren 1985-10-13. Vid denna husrannsakan beslagstogs bl a 2 st patroner till .357-ammunition.

Av beslagsprotokollet kan man utläsa att beslaget hävdades 1986-01-31 varvid Cedergren bl a inte vidkändes äganderätten till patronerna utan dessa överlämnades till polisens godsförvaltning 1986-02-04. Vidare har antecknats att patronerna har förstörts 1986-05-28, d v s 3 månader efter mordet på OP, och att patronerna ej kan anträffas (KE10652).

På vilket sätt patronerna förstörts har vi ingen kännedom om. Att de skulle ha lämnats tillbaka till Cedergren kan dock uteslutas. Cedergren saknade ju licens för denna typ av vapen och ammunition varför han naturligen uppger sig okunnig om hur patronerna hamnat i hans lägenhet.

Men vart tog dom vägen? Om det t o m skulle ha rört sig om dessa två patroner som använts vid mordet skulle det vara den naturliga förklaringen till att

LP inte eliminerades slutligt trots att GM kanske anade att hon inte var döende. GM hade helt enkelt inte mer ammunition i revolvern! Hypotesen är dock så långsökt att den mest omnämns som kuriosum.

Allt talar således för att patronerna har funnits i polisens förvar vid mordtillfället. Och med hänsyn till mordplats, Cedergrens bostadsadress på Tegnégatan och polisens kännedom om hans vapenhantering så borde patronerna ha blivit föremål för polisens intresse och behållits. Cedergren hade ju dessutom m a a Palmemordet varit i förhör hos polisen redan 1986-03-19 (KB10393-1). Och narkotikaspanarna hade anmält till PU 1986-04-15 (något sent kan tyckas) att man hade haft särskild spaning mot Oxen och Cedergren (KE 10413).

Visserligen var inte metoden med blyisotopjämförelser utvecklad vid denna tidpunkt men möjligheten till kemisk analys förelåg. Vidare kunde inte utveckling av analysmetoderna uteslutas heller som t ex blev fallet med isotopanalyserna. Några analyser har heller inte företagits såvitt vi låtit oss underrättas av PU. Vi vet inte heller huruvida det rörde sig om Metal Piercing ammunition.

Oklarheterna kring dessa kulor är besvärande och polisens hantering av dem borde varit en annan.

Andra oklarheter

Som framgått ovan har Sigge Cedergren lämnat kompletterande uppgifter i januari 1996 om att han överlämnat ett vapen till CP runt årsskiftet 1985/86. Cedergren har också vidhållit uppgiften att han måste ha kört Luntmakargatan just vid tiden för mordet. Han vidhåller detta trots att han konfronterats med uppgiften att han samtidigt haft ett telefonsamtal med Östlund.

Att Cedergren kört den aktuella sträckan under mordkvällen förefaller sannolikt. Den bil som gjorde backningsmanövern har också identifierats och en person som disponerade bilen har också bekräftat att hon den aktuella kvällen omparkerade bilen (14079-3). Däremot har inte den exakta tidpunkten kunnat fastställas.

Vi bedömer att Cedergrens vittnesmål genomgående visat sig osäkra och att de därför, även när det gäller uppgifterna på "dödsbädden", bör iakttas med viss försiktighet.

Andra vittnesuppgifter som är centrala är uppgifterna från Östlund och Centrala därför att de kommer från personer som känner igen CP. Men båda uppgifterna bedömer vi ha osäker trovärdighet. (*Vår anm: Vi kan också också konstatera att flera vittnen kommer från missbrukarkretsar - Cedergren, Östlund, omparkerade bilen m fl.*)

Underbilaga 4:1

Anteckningar från brottsregister m m (H)
(obs endast utdrag)

Underbilaga 4:2

**Anteckningar från Kvst-akt/behandlingsjournal (KD 12949) och PUs
sammanställning ur denna handling (12949-1)**

(obs endast ett mindre utdrag)

GRK

1996-12-11

Bilaga 5 till 'Palmeutredningen'

Gärningsmannaprofilen (GMP)

Innehållsförteckning	Sid
1 Inledning	1
2 Sammanfattning	2
3 Analys	2
4 Avvikelser	14

1 Inledning

Inledningsvis bör poängteras att detta avsnitt av utrymmesskäl förutsätter att läsaren tagit del av

- a) "Mordet på Olof Palme - Brottsanalys, Gärningsmannaprofil; Jan Olsson och Ulf Åsgård, RPS Sthlm 1994 (GMP) samt
- b) Gärningsmannaprofilen, PK PM 11, 1995-10-31 (PK11).

GMP intar en central ställning i senare skeden av Palmeutredningen. Skälen till detta är flera:

- den utgör den enda heltäckande sammanställning som finns av hela Palmeutredningen-materialet. En annan scenariooberoende sammanställning finns i OH-format (1994?) avseende vittnesutsagor och delar av händelseförloppet från bostaden till och med flyktvägen. Därutöver finns en sammanställning som gjorts inför rättegångarna mot Christer Pettersson (FU protokoll 1) men den avser av naturliga skäl endast scenariot Christer Pettersson,
- den uppges vara avstämd mot Palmeutredningen (åklagare, polis och SÄPO) och "en betydande enighet ha uppnåtts om våra slutsatser" (OÅ s 114),
- en presentation av grundläggande fakta i Palmeutredningen har gjorts för FBI:s BSU under tre dagar i januari 1994 i avsikt att "utvärdera vårt resultat". FBI konstruerade därefter en egen GMP som i allt väsentligt överensstämde med OÅ:s (OÅ s 111 f),
- Palmeutredningen (chefsåklagare Anders Helin samt spaningsledaren Hans Ölvebro) har inför PK bekräftat att GMP gett stöd för deras redan tidigare dragna slutsatser att man kan utesluta en konspiration (PK s 11, 13).

I denna bilaga skall vi försöka kvalitetssäkra GMP i vitala delar:

- studera de strategiska delarna i GMP både med avseende på utnyttjade metoder och åberopade iakttagelser samt därav dragna slutsatser,
- särskilt undersöka vilket stöd som GMP åberopar för att utesluta en konspiration, dvs kv 2 i vår modell respektive ett planerat attentat av EGM, dvs kv 1.

2 Sammanfattning

Vår samlade bedömning av denna bilaga blir följande:

- vi bedömer det som värdefullt att Palmeutredningen låtit göra en GMP trots de begränsningar som föreligger i detta fall,
- GMP kan komma att visa sig ha haft värde för att slutligen lösa mordet på Olof Palme,
- mot detta kan trots allt väsentliga invändningar resas mot GMP såväl utifrån teoretiska utgångspunkter som urval och tolkning av iakttagelser. Det gör att risken för att GMP leder fel inte bör underskattas,
- ett antal vittnesmål rörande flyktbilar och W/T har enligt vår uppfattning avfärdats med för svaga argument. Såväl kv 1 som 2 kan därför fortfarande vara aktuella.

Vår huvudslutsats vad gäller GMP är den att rör det sig om en gärningsman kv 3 och av den typ som antyds i GMP är det en mycket bra produkt. Man har gjort korrekta bedömningar i flera svåra avvägningsfrågor. Skulle det däremot i efterhand visa sig att kv 2 framförallt, men även i viss mån kv 1, är den riktiga så kan det öppna för en rätt hård kritik troligen i den riktning vi antytt.

3 Analys

I detta delavsnitt följer vi med våra egna kommentarer GMP:s redovisning avsnitts- och sidvis.

Inledande överväganden

Vid en källkritisk analys ingår inledningsvis normalt följande fyra element:

- a) hur har GMP påverkat författarnas ställning vid en jämförelse mellan före resp efter dess framtagande,
- b) hur passade GMP:s resultat uppdragsgivaren,
- c) följer GMP de grundläggande metodförutsättningar som gäller för framtagande av en GMP,
- d) har GMP lett till några konkreta resultat?

Svaret på ovanstående frågor är

- a) de som arbetat fram GMP har vunnit prestige och ökat inflytande samt fått en permanent egen enhet. Olsson är chef för denna och Åsgård har fastare och mer omfattande knutits till RPS,
- b) GMP genomfördes i en situation då Palmeutredningen gått in i ett dödläge efter 7-8 års resultatlösa försök att lösa mordet. Denna ansats och dess resultat kom att innebära en värdefull vitalisering av Palmeutredningen. Dess resultat innebar vidare att Palmeutredningens huvudinriktning under senare delen av år 1987 och framgent legitimerades och i synnerhet den starka betoning som skett av kv 3 under senare år. Den legitimerar vidare indirekt h-spåret Christer Pettersson och dess hantering av Palmeutredningen. Den innebär vidare också ett gott "alibi" för den händelse Palmeutredningen aldrig skulle kunna rättsföra en gärningsman- en EGM med psykiska störningar kan

av naturliga skäl vara ytterst svår att spåra upp och rättsföra. På så sätt "lugnar" scenariot, kv 3, såväl allmänhet som politiker och lättar på trycket för Palmeutredningen.

c) en GMP skall vara ett hjälpmedel för att ringa in kretsen av tänkbara GM. En viktig teoretisk utgångspunkt är därvid att någon misstänkt ännu inte får ha påträffats (FBI, NVAVC, CIA, 1990 s 13 ff; SRtv3). Den görs normalt därför i ett inledande skede av en mordutredning. I detta fall gjordes den närmare 8 år efter mordet. En tänkbar gärningsmansom då inte kunnat avfärdas spaningstekniskt var Christer Pettersson, trots TR:s fällande (och i och för sig HR:s friande) dom. Inom parentes kan måhända framföras att en del personer inom Palmeutredningen fortfarande håller Christer Pettersson som den mest trolige GM. Vidare fanns det andra spår, se nedan, som numera kopplats till GMP men redan innan denna formellt avlämnades uppmärksamhets utifrån andra utgångspunkter och kommit att stå i fokus. En GMP får således inte åberopas som "bevis" mot en misstänkt gärningsman (SRtv3, xx). Ur metodsynvinkel kan det dock sägas att en konstruktör till en GMP omöjligen kan frigöra sig från dessa misstänkta särdrag och därför påverkas i sin konstruktion av GMP. Det kan ta sig sådana uttryck som att för säkerhets skull gardera med några karakteristika från den eller de misstänkta för att inte "stå med lång näsa" i slutet om GM skulle visa sig vara någon av de misstänkta. O&Å kan knappast sägas stå opåverkade i dessa avseenden trots deras försök att hantera detta (s 22 och 111).

Vidare sägs rent allmänt (Srtv3, xx) att en GMP inte kan konstrueras utifrån en enskild händelse med så magert underlag som i detta fall. Det behövs mer specifika särdrag och/eller kunna kopplas till flera händelser av likartat mönster.

Dessa risker kan man inte blunda för vid konstruktionen av GMP för detta mord även om man tog dem i fullt medvetande härom. Alternativet - att helt avstå - bedömdes dock med all rätt som sämre enligt vår uppfattning.

d) vad gäller de konkreta resultat som GMP lett fram till i detta fall kan konstateras att den ännu inte lett fram till några frihetsberövanden eller åtal efter drygt två år, trots de starka förhoppningar som knöts till GMP i början (jfr intervjuuttalanden från spaningsledningen under år 1994, t ex Expressen 1994-02-??). Däremot finns det i dagsläget några mycket intressanta uppslag som kan knytas till GMP:s scenario.

Sammantaget leder dessa fyra förhållanden till att GMP bör studeras med något förhöjd uppmärksamhet.

Fördjupad granskning

Inledningsvis skall sägas att GMP på många sätt är en bra produkt i anslag, struktur och balans - en icke oväsentlig prestation med tanke på det väldiga och bitvis motstridiga material som förelegat. Det görs en rimlig avvägning i presentationen mellan teori och praktisk analys med en resultatorienterad framställning. Olika sammanställningar och översikter ger en bra överblick och medger läsaren att ta del av viktiga referensramar t ex av händelseförlopp, analyser av vittnesmål samt politiska attentat. Inte minst avslutas den med konkreta och förnuftiga åtgärdsförslag - viktiga att genomföra oavsett om GMP:s slutsatser är erforderligt underbyggda eller inte.

Några viktigare bärande element i GMP:s analys, som vi vill kommentera, är

- tidigare attentat
- Clarke's typologi av GM i tidigare attentat i USA
- typ av brott (organiserat eller kaotiskt) enligt FBI:s indelning

I det följande redovisas endast de punkter där vi finner anledning att ställa frågor till resonemang och slutsatser. Det innebär i de flesta fall att vi snarare lyfter fram osäkerhet och tveksamheter i bedömningen snarare än att påstå att de är direkt felaktiga. Även om det i varje beslutssteg kan ha valts det mest sannolika alternativet kan slutresultatet i en indiciekedja bli helt felaktigt vid ett sådant förfarande. Vi anser att det är av intresse för PK att bli medveten om ev osäkerheter i de olika stegen inför dess slutliga bedömning av GMP.

Avsnitt Översikt av attentatsmän (s 27 - 27 samt bilaga Politiska attentat)

- Den amerikanske samtidshistorikern James W Clarke's två uppmärksammade arbeten om amerikanska attentatsmän har stor betydelse för GMP genom den typologi med åtföljande analys av kända GM, totalt 17 stycken fördelade på 16 attentat, som görs. Vi har därför valt att själva ta del av dessa två standardverk för att få en fördjupad förståelse för hur dessa utnyttjas i såväl GMP som i Palmeutredningens uppföljning av GMP. Vi har lagt tyngdpunkten på de åtta attentat som gjorts under senare tid, dvs sedan 1963, med samma argument som Clarke gör nämligen den nya tidsåldern med TV.

En del i Clarke's sammanfattande analys som dock inte medtagits utgörs av "situational indicators of dangerousness" (OBMOMA, Clarke, 1990, s 112) som, uppdelat på tre grupper av totalt 12 variabler, torde vara möjliga att iaktta före attentatet. Vi för själva in denna struktur i ett resonemang i avsnitt 7.2 GMP:s uppföljning. Vi tycker att den ger en ökad förståelse för kv 3.

- Den redovisning av konspirationers olika faser leder lätt, ehuru teoretiskt riktigt genomfört, till intrycket att konspirationer måste engagera mycket folk, minst 3-4 personer och ett knappt dussintal torde vara optimalt enligt GMP:s framställning (s 34).

Vi tycker att detta getts för stora proportioner och delvis grundar sig på utgångspunkter som inte är för handen i Sverige, främst att Olof Palme så ofta gick utan livvakter och dåligt personligt skydd överhuvudtaget. Därför bör man inte dra för stora växlar på planeringsbehoven från attentat i andra länder där förhållandena i dessa avseenden kräver noggrann planering.

- Det görs i slutet av avsnittet en intressant jämförelse med attentatet mot Olof Palme jämfört med andra attentat. Vi har dock något avvikande uppfattning på några punkter i denna jämförelse. (Detta bör läsas parallellt med GMP s 36 för att bli förståelig. Som tidigare påpekats avstår vi från att upprepa hela ursprungstexten eftersom det blir för utrymmeskrävande.)
-- GMP:s slutsats att det skulle vara "ovanligt att det inte finns ett lätt identifierbart motiv till mordet" sannolikt grundar sig på det tankefelet att vi i näs-

tan samtliga av de redovisade fallen i efterhand vet vem och varför attentatet genomfördes. På samma sätt kommer det sannolikt bli med attentatet på Olof Palme om det klaras upp.

-- Den viktigaste skillnaden mellan attentatet på Olof Palme och övriga attentat är, givet att GMP:s analys är riktig, att GM stötte på Olof Palme av en slump och inte visste att han skulle göra ett försök att mörda statsministern 3 timmar före skotten föll. Denna mycket uppseendeväckande skillnad tas inte upp i detta sammanhang (s 37). Det kan finnas ett pedagogiskt argument för att inte göra det här, men det är samtidigt så oerhört centralt så det borde enligt vår mening ha kommit med även här. I alla andra fall hade GM vetat om var och när han skulle försöka med attentatet, dvs han valde tillfället och visste var han skulle söka offret. Det är faktiskt, enligt vår uppfattning, det mest uppseendeväckande i attentatet mot Olof Palme givet att kv 3 skulle vara det rätta huvudscenariot. Vi har inte heller sett det behandlat på annat ställe i GMP på ett tillräckligt transparent sätt.

Avsnitt Offerkunskap

(s 39-45)

- Vad gäller den översiktliga genomgång av tänkbara motivbilder som görs kan vi konstatera

-- att Privatpersonen inte är fullständig, även om vi anar skälen för att inte utveckla detta här.

-- att av de övriga motivbilderna är

--- Bofors-Indienaffären ofullständigt belyst. Slutsatsen, att det troligen inte finns någon påvisbar koppling, delar vi dock.

--- Ubåtsfrågans betydelse inte tillräckligt klarlagd. Här kan vi mycket väl tänka oss en tänkbar motivbild, jfr med von Hofstens artikel i SvD/DN?. Men något mer substantiellt som stöder detta finner vi inte så lätt.

- Vad gäller den aktuella hotbilden bedömer vi de hot som framförts från PKK som så allvarliga att de skulle kunna utgöra grund. Vi delar således inte GMP:s bedömning (s 43 4e st).

- Vad gäller en ev koppling till den s k Harvardaffären anser vi inte att den utretts fullt ut till skillnad från den värdering som görs i GMP. Detta behandlas i avsnitt 7.

Sammanvägt blir vår slutsats att detta avsnitt i GMP liksom i hela Palmeutredningen är den svagaste delen i hela Palmeutredningen. Vi delar inte den uppfattningen att rimliga motiv skulle saknas utan snarare att dess motsats skulle gälla - det finns flera tänkbara motivbilder. Resonemanget om synliga effekter av mordet uteblivit (s 76) är vi också frågande inför. Det räcker med att ta del av de retrospektiva analyser som gjordes i massmedia i samband med 10-årsdagen av mordet så ser man att det skett en markant svängning i den svenska politiken på en rad områden. På kort sikt och saknas dock några mer dramatiska förändringar men det behöver ju inte ha legat i motivbilden att några sådana avsågs utan just den mer allmänna gradvisa förändring som faktiskt inträffat.

Avsnitt Rekonstruktion

(s 46-64)

- Inledningsvis kan konstateras att avsnittet är bra disponerat och redovisat.
- Vi efterlyser dock en fylligare och mer neutral redovisning av vittnesmål som talar mot kv 3. Vi har själva gjort en sådan rekonstruktion i avsnitt 7 och funnit ett antal var för sig fristående observationer och vittnesmål som dessutom ingår i vissa mönster och som inte låter sig avfärdas så lätt. Det avser observationer om W/T och troliga flyktbilar. Från Palmeutredningens sida har i våra diskussioner genmålts att dessa fortfarande är öppna och inte kunnat avfärdas. Kan det stå i strid med GMP:s uppgifter att man i allt väsentligt skulle vara överens om tolkningen (OÅ s 114)?

.....

Avsnitt Analys (s 77-101)

Prövning av konspirationshypoteser

- Inledningsvis vill vi i likhet med GMP:s resonemang understryka att man vid konstruktion av en GMP måste driva resonemanget framåt och inte kan arbeta med för många grenar i sin analys samtidigt. Det är således inte att man efter analys valt *en* linje som vi kritiserar - det är oundvikligt - utan att man kanske valt fel som vi försöker uppmärksamma.
- Vår bedömning (avsnitt 7) är vad avser, och dess ev koppling till mordet på Olof Palme, telefonavlyssning att den är osannolik men inte kan uteslutas helt; vad avser buggning att den är osannolik; samt vad avser en övervakning av bostaden och därav upptagande av ett efterföljande inte kan uteslutas. Sammantaget kan Lisbeth och Olof Palme ha efterföljts redan från bostaden även om det inte är ett förstahandsalternativ, dvs samma slutsats som GMP i detta läge.
- Vad avser "Bristen på tecken på övervakning" (s 80) så anser vi inte att V Nylunds (8713) observationer av W/T personer i omedelbar närhet av bostaden den 26:e eller den 27:e samt vittnet Raukas (Z8541) kan avfärdas helt.

I anslutning härtill (s 80) sägs "Det finns visserligen ett antal observationer av flera män och vid ett tillfälle även en kvinna, som under varierande tid stått och tittat på Palmes bostadshus. Det förefaller väl klumpigt om detta beteende skulle vara del i en konspirations kartläggning." Det bör då jämföras med vad som sägs i GMP några sidor tidigare (s 79): ... "I de övriga fallen (dvs mindre erfarna eller professionella personer i en sammansvärjning, vår hänvisning) bör man däremot kunna räkna med att i ett eller flera avsnitt av utredningen finna tecken på bristande professionalism i eller flera faser." .. "En mindre professionell övervakning borde rimligen ha uppmärksamats på olika sätt." (s 81)

Med detta synsätt som anläggs av GMP själv blir väl det argument som använts ovan mot vittnesuppgifterna litet diffust och motstridigt?

Detta grundläggande förhållningssätt går igen på några fler punkter i GMP och även Palmeutredningens resonemang. Det finns ingenting som tyder på

övervakning eller efterföljande men det beror på att man på mer eller mindre fast grund sorterat bort de tecken som funnits i denna riktning. (Utvecklas av oss i avsnittet 5.4.)

- På likartat sätt förhåller det sig med "Tunnelbaneresan". Den argumentation som används här är visserligen rätt vettig men tunn. Det kan ha rört sig om en person (ev GM) som följde efter hela vägen från GS även om det inte är ett första handsalternativ.

- Vad avser avsnittet om "Mordet" (s 88) så har vi ett rätt utvecklat resonemang på annan plats (avsnitt 7) som inte leder till samma slutsatser som GMP:s. Det gäller främst tolkning av första skottets placering samt om andra kulan var avsedd för Lisbeth Palme och varför i så fall Lisbeth Palme inte eliminerades helt. På en punkt skiljer sig vår tolkning dock ordentligt från GMP:s: "Det är en märkvärdig brist på professionalism att GM stoppar på sig vapnet så tidigt när han kan komma att behöva det som allra mest - nämligen för att skydda sig själv under flykten." Vi tolkar inte (jfr avsnitt 7) detta på samma sätt. GM kan snabbt få fram vapnet vid behov oavsett om han haft ett hölster eller ej. Att däremot komma rusande med en revolver i högsta hugg fram till trappen och uppför och efter denna skulle vara oprofessionellt - det behövs inte och ökar bara komplikationerna. Den erforderliga tiden för att ånyo frigöra vapnet vid ev behov torde röra sig om någon sekund. GM hade en betydligt längre framförhållning i tid under den kontrollerade flykten.

- Vad avser avsnittet "Kommunikation mellan gärningsmännen" delar vi bedömningen av värdet med W/T vid en konspiration. När det däremot gäller bedömningen av vissa W/T observationer har vi en något mer öppen attityd. Det har berörts ovan i detta avsnitt och även på annan plats (avsnitt 7). Vi anser inte att Nylunds och Raukas observationer i Gamla Stan dagarna före mordet kan avfärdas helt (jfr GMP s 90).

Det behöver kanske upprepas att en enda observation av W/T som kan säkerställas och hänföras till mordet på Olof Palme räcker för att spräcka kv 3. Vi har inte funnit tillräckligt starka argument för att helt avföra Nylunds och Raukas vittnesmål.

- Vad avser "Överskylningsfasen" (s 93) sägs "... Denna reaktion visade för en ev konspiration att man gjort en kolossal felbedömning av värdet av Palmes död och att man därför valde att inte framträda." Konstaterandet torde vara korrekt under förutsättning att man inte godtar det inledande uttalande om ansvar som ev PKK gjorde (jfr avsnitt) men sedan i så fall gick ifrån några dagar senare av just det skäl som anförts ovan. Vi tycker dock sannolikt i likhet med GMP att RAF kan föras bort ur bilden.

Nästkommande mening förblir dock kryptisk oavsett hur det förhåller sig i denna fråga: "Motsvarande valhänthet borde i så fall även präglade genomförandet i alla andra faser."

Den slutsats man drar från utebliven information från andra underrättelsetjänster delar vi dock.

- Vad avser slutsatserna i "Ensamagerande gärningsman - del av konspiration" (inhyrd mördare) nämligen att "En sådan GM kan således förväntas agera ytterst diskret i alla faser av sitt uppdrag. Det har tidigare påpekats att den aktuella gärningsmannen inte synes besitta de egenskaper som krävs. Det talar starkt emot att mördaren skulle ha varit lejd." (s 93)

Vi finner inte att argumentationen är konsistent eller övertygande i detta resonemang. GMP visar ju själv, vare sig det är rätt eller fel, att övervakning och upptagning från bostaden oavsett hur det skett i så fall varit synnerligen professionell - ingen har ju sett något. Man kommer ju tillbaka till detta gång på gång - att det i så fall skulle vara synnerligen professionellt gjort för att undgå upptäckt. Således återstår endast beteendet utanför Grand. Förutom att det faktiskt är svårt att fastställa vad en ensamagerande GM egentligen gjorde där, utom att mest sannolikt stått relativt nära Lisbeth och Olof Palme samt Mårten Palme och dennes flickvän, finns väl inte mycket att klaga på?

Överhuvudtaget har vi inte samma kategoriska syn på vad som är professionellt resp icke professionellt beteende som GMP (jfr även "Sammanfattning av genomförandefasen" s 92) har även i tidigare beteenden utanför Grand och vägen därefter (jfr avsnitt ?). Vi finner inte några övertygande indikationer på brist på professionalism i sekvensen från Grand och fram till MP, i själva attentatet samt i flykten därifrån. Om man därtill lägger att GM lyckats hålla sig undan i mer än 10 år så blir prestationen sannerligen inte mindre. Med facit i hand nödgas man väl istället konstatera att det var i det närmaste perfekt (förutsatt att GM inte är Christer Pettersson). Vi tycker snarare att GMP (och även Palmeutredningen) arbetar väl mycket med stereotypier när det gäller professionalism och försöker bagatellisera (skottets placering via ryggsömmen, etc) alla tecken som skulle kunna tyda på professionalism.

- Vad avser "Konklusion" (s 93) för hela avsnittet om konspiration har vi invändningar. Däremot accepterar vi det som sägs om alternativet en opportunistisk konspiration. Vad som anförs mot alternativet en konspiration bör dock återupprepas för klarhetsvinnande liksom kortfattat våra invändningar.

GMP:

* Bristen på information om motiv.

Vi menar att det inte är ett bra argument eftersom det utgick från en jämförelse med andra liknande attentat där vi vet vem som var GM. Om mordet på Olof Palme klaras upp kommer vi också veta vilket motivet var. Problemet är egentligen inte heller bristen på tänkbara motivbilder - snarare dess motsats (se nästa punkt).

* Den uteblivna effekten av mordet.

Vi menar för det första att det har skett en markant förändring av den svenska såväl inrikes- som utrikespolitiken efter Olof Palme:s död jämfört med före. För det andra om mordet på Olof Palme skulle hämtat sin näring ur ett allmänt Palmehat så behöver man inte isolera ett enskilt motiv som grund,

utan det rör sig sannolikt om flera olika motivbilder som successivt lagrats upp. Exempel på sådana kan vara (utan att vi för egen del delar dessa värderingar): en vänsterorienterad utrikespolitik kombinerat med en viss USA-fientlighet; ubåtsincidenter; gränsdragningsfrågan i Östersjön; löntagarfonder och aktievinstbeskattning. En jämförelse (utvecklas i avsnitt 6) kanske här kan göras med mordet på Martin Luther King - vad blev "effekten" av mordet på honom?

* Bristen på tecken på kartläggning och övervakning ...

Vi menar att det finns tecken som inte kan avfärdas så lättvindigt som redovisningen i GMP antyder.

* Att ingen gruppering påtagit sig ansvar vare sig direkt eller indirekt.

Vi menar att det finns en möjlighet att PKK tog på sig ansvaret men sedan insåg felbedömningen och ändrade sig, dvs tog avstånd från dådet. PKK hade till skillnad från andra terrororganisationer (RAF, BR, m fl) som grundprincip att inte ta på sig terrordåd.

* Bristen på professionalism

Vi har svårt att tolka sekvensen från Grand till mordplatsen, flykten och sedermera undanhållandet som klara och entydiga tecken på bristande professionalism. Fakta i målet talar i direkt motsatt riktning. Vidare har GMP själv gett högsta betyg åt professionalismen i ev sekvenser som föregick Grand. Har det rört sig om en konspiration med planläggning och övervakning före mordet så har detta skett mycket professionellt, förutsatt att det inte är PKK då finns det vissa mindre brister.

* Bristen på taktisk förmåga i den postulerade gruppen

Samma argumentation som punkten ovan.

"Prövning av hypotesen om ensamagerande gärningsman"

(s 94-101)

- Rent allmänt upprepas mycket av argumentationen från tidigare avsnitt och vi upprepar inte motargumenten här annat än i de viktigaste frågorna.

- Vidare gäller för hela detta delavsnitt att det är bra analyserat förutsatt att det verkligen rör sig om kv 3. Så bör det då ha kunnat gå till. Vi vill dock peka på några delfrågor som är tvetydiga och likaväl kan tolkas som belägg för kv 1 och 2.

- "I prövningen av hypotesen om den ensamagerande torde framgå att GM saknar de egenskaper som förväntas av en lejd mördare."

Vi menar att det här rör sig om ett förenklat stereotypiresonemang. Det är visserligen den mest närliggande tolkningen, men det finns inslag i bilden som mycket väl öppnar upp mot en lejd mördare: den avvaktande hållningen före

attentatet, det slutliga valet av MP, skottens placering, valet av vapen och ammunition, den kontrollerade flykten, undanhållandet i mer än 10 år, bristen på läckage av information.

- Vad avser "Agerande efter föreställningen" sägs bl a: "Därför talar det mesta för att han inte gick förbi Palme för att han önskade det, utan för att han tvingades göra det."

Vi anser att man likaväl kan tolka det som att GM avstod tidigare under kvarteret eftersom han "läst" av omgivningarna tidigare under bion och därför går förbi Lisbeth och Olof Palme för att kunna utnyttja den optimala mordplatsen - ett rätt så professionellt agerande.

- Vad avser "Bedömning" (kopplat till "Agerande vid mordplatsen") sägs bl a att "Det förefaller obetänkt att så snabbt stoppa på sig vapnet, som skulle kunna användas mot eventuella angripare. Det kan knappast tänkas att gm trodde sig ha skadat Lisbeth Palme tillräckligt effektivt eftersom hon skrek obehindrat och inte föll samman. Därför ter det sig märkligt att han inte försökt sig på att skjuta ett eller flera ytterligare skott. Även om Palme föll framåt direkt torde en mer professionell gärningsman ha skjutet ytterligare ett eller annat skott, företrädesvis i huvudet, för att vara säker på att han verkligen lyckats. Bilarnas rörelser mot mordplatsen kan även delvis ha hindrat honom från att skjuta flera gånger. Tendensen till kvardröjande kan naturligtvis tolkas som att gm övervägde vad han skulle göra men eftersom han redan stoppat på sig vapnet är det mer sannolikt att han helt enkelt blev något förvirrad över vad han åstadkommit."

Vi anser (jfr avsnitt 7) att man likaväl kan tolka det som

- att vapnet var så lättillgängligt (t ex via ett axelhölster eller i fickan) att det kunde tillgripas inom någon sekund,

- att GM hade den uppsikten över mordplatsen att han visste att det inte in-
nebar någon akut risk att stoppa ned vapnet,

- att det är oklart om andra skottet verkligen var avsett för LP. Om det var avsett för Olof Palme uppfyller det rekvisitet på "överkillning" och också kan ha varit riktat mot huvudet. Händelseförloppet är dock så snabbt att det möjligen kan förklara missen. Det skulle då även förklara varför Lisbeth Palme inte elimineras. Som huvudalternativ delar vid dock uppfattningen att andra skottet var avsett för LP. Det finns dock många tänkbara förklaringar till att inte ytterligare skott avlossas mot Lisbeth Palme (jfr avsnitt 7).

- att den "tvekan" som spekuleras i likaväl är det logiska beteendet hos en van skytt att "markera" dådet, dvs läsa av om han lyckats. GM kunde då konstatera att huvudmålet, Olof Palme, med största sannolikhet eliminerats. Ev skott mot Lisbeth Palme var sekundärmål mer för säkerhets skull. GM borde kunna ha grund för att tro att Lisbeth Palme var allvarligt skadad ev döende ända fram till markeringen men då var tillfället förbi. Det skulle vara förenat med betydande olägenheter att börja massiv eld i detta läge. GM väljer därför att fly som GMP också resonerar.

- att "det andra skottet" förutsatt att det antas vara avsett för Lisbeth Palme snarare bör ses som en säkerhetsåtgärd för att röja ett vittne. Det enda vittnet som eg kunnat se GM:s ansikte väl. Inte som GMP antar för att "döda även henne motiverat av att hon var associerad med sin make, det förhatliga objektet." Det senare antagandet är som framgått av GMP:s egen översikt mycket udda i förhållande till tidigare dåd. Redan att röja vittnet är udda men skulle kunna tolkas som ett beteende av en känslokall hit man eller terrorist.

- Vad avser "Bedömning" av detta delavsnitt om en ensamagerande gärningsman sägs att

-- "Även i denna fas visar gm att han inte är tränad för uppgiften. Han tycks stoppa undan sitt vapen så att det blir oåtkomligt. Hans klädsel verkar opraktisk, vilket tyder på brist på förutseende. Hans kondition tycks inte räcka för en rejäl språngmarsch och fortfarande 2-3 minuter efter mordet väcker han uppmärksamhet genom att försöka dölja sitt utseende. Gärningsmannens val av flyktväg antyder lokalkännedom."

Vi anser dock att man likaväl kan anföra

- att bedömningen av att han inte skulle vara tränad för uppgiften verkar sakna grund,

- att inget tyder på att vapnet skulle ha blivit oåtkomligt för GM,

- att klädseln skulle vara olämplig saknas närmare argumentering för. Vi har inte tagit del av något som talar för att den skulle vara särskilt olämplig i detta sammanhang,

- att vad avser konditionen så räckte den uppför trappan i rätt rask takt. Sedan är det en avvägning mellan språngmarsch å ena sidan och å andra sidan hur mycket uppmärksamhet GM vill dra på sig samt hur länge han räknar med att behöva springa. Någon efterföljare hade han inte sett så av det skälet behövde GM inte jäkta på. Liksom GMP säger viker han sannolikt av redan på Regeringsgatan för att försvåra upptäckt från en förföljare,

- att han skulle väcka uppmärksamhet genom att försöka dölja sitt utseende borde väl vägas mot alternativet att visa det,

- att GM:s val flyktväg antyder lokalkännedom kan bero på en "avläsning" av kringområdet under biobesöket.

Sammanvägt för vår del blir GMP:s argumentering inte invändningsfri.

Klassifikation av brottet

(s 100-101)

- I den fortsatta analysen utgör "en uppdelning på *organiserat* respektive *kaotiskt* brott" en viktig hörnpelare. Den har framkommit i den forskning kringbrottsplatser och brottslingar, som utförts vid FBI. "Denna klassifikation har sitt ursprung i sexualmord men har kunnat användas även vid annan

brottslighet där eventuella sexuella moment, i varje fall inte varit helt uppenbara. Självfallna modifikationer måste göras men i allt väsentligt visar sig dessa typer av brott begås av två olika typer av gärningsmän.

Mordet på Olof Palme, sett i sin helhet, synes väsentligen kaotiskt. Tecken på detta är:

- *Brottet är inte planerat utan spontant.
- *Gärningsmannen har expositionsbeteende vid biografen.
- * Gärningsmannen har ett högriskbeteende genom att inte ta större hänsyn till människor omkring, bilar och eventuella civila poliser i samband med beskjutningen.
- * Det förekommer ingen konversation före beskjutningen
- * Genomförandet är oklart genom att Lisbeth Palme beskjuts men inte dödas.
- * Gärningsmannen förefaller lätt förvirrad omedelbart efter det att han skjutit.
- * Brottet är i sig till synes motivlöst.

Det finns dock några drag av organiserat brott.

- * Gärningsmannens tålamod att vänta två timmar efter mötet med offret.
- * Gärningsmannen visar sin avsikt mycket sent i förloppet.))

Vi ställer oss litet frågande inför denna analogidragning mellan ett statsministermord och ett sexualbrott framförallt med tanke på hur fakta i målet sedan tolkas.

* Vad avser GM:s expositionsbeteende vid biografen så förefaller detta ha en naturlig förklaring i sitt sammanhang och som inte alls torde kunna ges samma innebörd som en sexualbrottslings expositionsbeteende. Den tolkning som görs i GMP på s 95 av typen "Möjligen blir han så upphetsad av situationen att han tidigt lever sig in i rollen som attentatsman att han på ett påfallande sätt stryker längs husväggarna och rör sig bort mot busshållplatsen sedan Palme kommit ut på gatan...." är självfallet hårddragen och bör så få vara i denna situation. Vad vi vill antyda är bara att den saknar stöd av fakta.

* Vad avser att GM har ett högriskbeteende kan väl konstateras att han tidigare i GMP bedömts försiktig i sekvensen och avvaktat rätt tillfälle. Med facit i hand kan vi väl konstatera att bättre tillfälle inte funnits den kvällen och sannolikt inte heller skulle ha erbjudits den resterande biten hem. Man måste också bedöma detta "högriskbeteende" mot andra tänkbara realistiska alternativ för attentatet. I ett sådant perspektiv kanske detta var det mest försiktiga.

* Vad avser att det inte förekom någon konversation mellan GM och Lisbeth och Olof Palme före beskjutningen och att detta skulle tolkas som ett tecken

på ett kaotiskt brott så visar det vanskligheten i denna analogi. Skulle GM istället ha tilltalat Olof Palme före avlossandet av kulan så skulle väl ändå detta vara ett tydligare tecken på ett kaotiskt brott. Det fyller ju ingen som helst vettig funktion i sammanhanget att "tala ut" först. Det kan väl rimligen inte jämföras med en sexualbrottsling som ger sig på sitt offer utan närmare presentation? Vi ser detta tvärtom som ett tecken på ett organiserat och rationellt brott. Och i detta sammanhang är det av viss betydelse hur man tolkar detta förhållande...

* Vad avser tolkningen att GM förefaller lätt förvirrad har vi utförligt motiverat varför det inte kan ses som ett första handsalternativ. Det kan möjligen vara så men det finns så många rationellare tolkningar till hands.

De två punkter som anges som "några drag av organiserat brott" så delar vi den uppfattningen men vill ge dem större tyngd. Med de alternativa tolkningarna som görs ovan får de stor betydelse enligt vår uppfattning.

Gärningsmannaprofil

Med den konklusion och klassifikation av brottet som bas som redovisats i föregående avsnitt gör GMP ett försök att beskriva GM:s karaktäristika. Denna GMP är mycket intressant och har sannolikt stor relevans förutsatt att man har gjort korrekta avvägningar i det föregående. I denna bilaga bör konstruktörerna få ha stor frihet utifrån sin professionella grund.

Vi inskränker oss därför till en huvudreflektion och det är att GMP verkar ha påverkats mycket av möjligheten med Christer Pettersson som GM. Det verkar som man garderat sig på vissa punkter med att även täcka in Christer Pettersson, t ex "Det är även tänkbart att han är förtidspensionerad." (S 107); "...varvid olaga hot eller misshandel kan ha blivit följden av hans oförmåga att hantera frustrationer och kränkningar." (s 106); "vanligen inte leda till kontakter med den psykiatriska vården, i varje fall inte under frivilliga former." (s 106); "att ett eventuellt amfetaminmissbruk vid tiden för mordet inte kan ha varit nämnvärt intensivt. Detsamma torde gälla för alkoholmissbruk." (s 106)

Vi är vidare inte helt klar över vilken kännedom O&Å hade om den numera misstänkte xx vid tidpunkten för utarbetandet av GMP. Man kan inte helt frigöra sig från denna misstanke. Den behöver dock utredas närmare.

Utvärdering av analysen

Den kvalitetssäkring som O&Å gjort av sitt material genom att låta FBI göra samma analys utifrån ungefär samma material som ingår i GMP är förtjänstfull. Den fråga som uppstår är bara om och hur de tveksamheter vi pekat på verkligen beskrivits på ett sådant sätt att FBI-arna verkligen kunnat göra en självständig bedömning av dessa svåra avvägnings- och bedömningsfrågor med så pass stor osäkerhet. Den argumentering som görs (s 112) som stöds för FBI-arnas bedömning av att brottet i sina huvuddrag var kaotiskt är dock bättre än den tidigare (s 101) och lämnar inte lika många blottor.

Vi noterar också med viss tillfredsställelse att " Vidare byggde de (FBI-arna vårt förtydligande) sin analys i än högre grad än vi kunnat göra på gärningsmannens faktiska beteende under de sista minuterna före skotten." , så har vi även försökt arbeta i avsnitt 7 Händelseförloppet ovetande om denna bedömning från FBI:s sida. Samtidigt kan vi dock inte instämma i nästa mening: "I det avsnittet finns få kontroversiella punkter." - vi har på avgörande punkter alternativa tolkningar som vi inte anser kan avfärdas utan vidare.

4 *Avvikelser*

Vår bilaga 5 har en helt annan struktur och ett annat syfte än PK11. Det är naturligt. Vår produkt är självfallet inte avsett för att tryckas i en officiell slutrapport som kommissionens ställningstagande, vilket förefaller syftet med PK11. Vår produkt är beredningsunderlag för kommissions ställningstagande till GMP och kan därför skrivas på ett helt annat sätt.

Den stora skillnaden ligger dock i att vi i vårt avsnitt pekar på ett antal faktorer som inte gör argumentationen för en ensamagerande gärningsman lika självklar. PK11 accepterar i allt väsentligt GMP:s argumentation.

Vår huvudslutsats vad gäller GMP är den att rör det sig om en GM i kv 3 och av den typ som antyds i GMP är det en mycket bra produkt. Man har gjort korrekta bedömningar i flera svåra avvägningsfrågor. Skulle det däremot i efterhand visa sig att kv 2 framförallt, men även i viss mån kv 1, är den riktiga så kan det öppna för en rätt hård kritik troligen i den riktning vi antytt.

- - - - -

Referenser

- FBI, NCAVC; Criminal Investigative Analysis, 1990
- Clarke, James, W; American Assassins; Princeton University Press, 1982
- Clarke, James, W; On being mad or merely angry; Princeton University Press, 1990

GRK

1996-12-11

Bilaga 6 till 'Palmeutredningen'

Lisbeth Palmes vittnesmål

Innehållsförteckning	Sid
1 Betydelsen av Lisbeth Palmes vittnesmål	1
2 Sammanfattning	2
3 Vittnesmålen	7
4 Hovrättens dom	8
5 Tolkning av vittnesmålen	11
5.1 Lisbeth Palmes iakttagelser	11
5.2 Teoretiska utgångspunkter	14
5.3 Övriga vittnens uppfattning om Lisbeth Palmes sinness tillstånd	14
6 Domstolarnas bedömning av Lisbeth Palmes vittnesmål	15
7 Övriga aktörers bedömning	18
8 Allmän karakteristik	18
9 Våra slutsatser	19
10 Avvikelser	19
Underbilaga 1	20

1 Betydelsen av Lisbeth Palmes vittnesmål

Inledningsvis vill vi klargöra att vi är medvetna om att det är ett riskfyllt företag att försöka göra en egen bedömning av Lisbeth Palmes vittnesmål. Argumenten för en fördjupad analys av Lisbeth Palmes vittnesmål är följande:

- Hovrättens friande dom innebär inte att Christer Pettersson kan uteslutas som gärningsman. Palmekommissionen har enligt sina direktiv att 'undersöka om det finns delar av utredningsmaterialet som inte är tillräckligt bearbetat'. En tolkning av hovrättens domslut är just konstaterandet att bevisen mot Christer Pettersson inte räcker för en fällande dom.
- Lisbeth Palmes vittnesmål är det enda vittnesmål i Palmeutredningen som om det är korrekt omedelbart löser mordet. Då är Christer Pettersson gärningsmannen. Vittnesutsagan är så entydig att antingen är den korrekt eller så är den det inte - rätt eller fel. Några mellanlägen finns inte.
- En naturlig slutsats borde därmed bli att en analys av detta vittnesmål och hur dess vittnesvärde bedömts inte kan undvikas. Det torde vara god utred-

ningsekonomi att börja med att bilda sig en egen uppfattning om ett förhållande som om det bedöms riktigt i ett slag löser problemet. Om det kan avfärdas får även detta stort värde. Christer Pettersson kan då inte vara gärningsmannen. Tvetydigheten uppstår i omvärldens tolkning av huruvida vittnesmålet kan vara korrekt eller ej. Det torde därmed vara av värde att bilda sig en egen uppfattning om i vilken riktning det hela rimligen lutar åt.

- Lisbeth Palmes vittnesmål, inkl de som avgivits i samband med konfrontationer av misstänkta, liksom övriga omständigheter i anslutning härtill får betydelse för en bedömning av Palmeutredningens professionalism. Något som också ingår i kommissionens uppdrag.

Att Lisbeth Palmes vittnesmål i utredningen av mordet på Olof Palme är av sådan betydelse grundar sig på följande förhållanden.

- Lisbeths Palme är målsägare och nära anhörig till Olof Palme.
- Lisbeth Palme är den enda person som direkt uppger sig ha sett gärningsmannens ansikte. Hon är också den som varit närmast gärningsmannen.

2 Sammanfattning

Vår tolkning av hovrättens dom är att hovrätten anser

- att åklagarna inte förebragt tillräcklig bevisning och utredning för en fällande dom,
- att själva scenariot med Christer Pettersson som gärningsmannen inte verkar sannolikt med tanke på brottets karaktär och på dennes personlighet och tidigare brottsbeteende.

I stort delar vi hovrättens bedömning av Lisbeth Palmes vittnesmål.

Något stiliserat uppfattar vi att denna bedömning kan beskrivas med följande matris. Den består av två variabler. Den ena utgörs av frågan huruvida Lisbeth Palme haft en klar bild av gärningsmannens (GM) utseende eller ej. Den andra huruvida hon, tre år efter observationen, kan minnas gärningsmannens utseende på ett korrekt sätt eller ej.

Hovrättens ställningstagande till denna enkla fyrfältstablå är att det finns intermediära fall vid bägge variablerna och därmed skapas en flaggstablå enligt nedan.

	Hade Lisbeth Palme en klar bild av GM:s utseende vid mordplatsen		
	Ja	Osäkert	Nej
Kan Lisbeth Palme korrekt minnas GM:s utseende tre år efteråt			
Ja	LP själv		
Osäkert	Hovrätten		
Nej			

Att Christer Pettersson trots hovrättens friande dom inte kan uteslutas som gärningsman beror, enligt vår uppfattning, i hög grad på just Lisbeth Palmes identifiering. Vi vill därför lyfta fram några tänkbara "motbilder" till hovrättens slutsatser för att ytterligare belysa den osäkerhet som råder, t o m enligt hovrätten själv. Vi redovisar bitvis en argumentering som vi inte vet om hovrätten fört inför sin bedömning och därför inte heller redovisat i domslutet. *Denna argumentering ger visst ökat stöd för Lisbeth Palmes vittnesutsaga.*

- Lisbeth Palmes vittnesmål måste väga tungt. Hon är målsägare och maka till den mördade. Vidare löper hon viss risk i egenskap av enda ögonvittnet som uppgett sig ha sett gärningsmannen. Till det kan ju även det ursprungliga motivet för försöket att döda henne tänkas finnas kvar. Ingen kan ha starkare skäl än hon att få den rätte gärningsmannen fälld.¹

- Vid det första mer ordnade förhöret som ägde rum på lördagen (1986-03-01) kl 15.35 är det oklart vilket tillstånd hon rimligen kan ha befunnit sig i. Det är å ena sidan ett tidigt vittnesmål och därmed föga påverkat av störande faktorer. Å andra sidan inträffade det 16 timmar efter skotten fallit. Lisbeth Palme har först arbetat hela fredagen. Hon lämnar sjukhuset omkring klockan två på natten mot lördagen för att bege sig till bostaden. Hon har en starkt traumatisk upplevelse bakom sig. Hon har sannolikt intagit lugnande medel för att överhuvudtaget kunna få någon sömn. Hon befinner sig mest troligt i chock även dagen efter mordet. Kort sagt borde möjligheterna för henne att erinra sig detaljer i gärningsmannens utseende och vad som hänt vid mordtillfället vara starkt nedsatta. Det torde därför vara tveksamt att lägga för stor vikt vid vad hon just då förmår erinra sig eller inte. Gångse praxis vid vitt-

¹ Man kan visserligen tänka sig ett fall i vilket Lisbeth Palme känner igen mördaren men av något skäl inte vill att det skall bli känt vem det var och motivet för attentatet. Det innebär samtidigt att hon inte skulle känna något fortsatt hot från honom. Ett rätt märkligt antagande i så fall eftersom hon själv blev beskuten. Även andra faktorer talar mot detta fall.

nesvärdering lägger normalt största vikten vid de tidiga vittnesmålen. Men det kan finnas särskilda förhållanden i det enskilda fallet, vilka bör resultera i en försiktighet i motsatt riktning.

- Lisbeth Palme reagerar starkt när hon tar del av fantombilden i tidningarna veckan därpå. Hon ringer direkt upp statssekreteraren Ulf Dahlsten och "frågar upprört Ulf Dahlsten varför polisen gör på detta sätt. Hon ansåg att det var fullständigt vansinnigt att publicera som hon sade 'fel bild på gärningsmannen'" (T 8418-E). Därpå lämnar hon (1986-03-08 kl 18.05) kompletterande uppgifter till Palmeutredningen 'gärningsmannen har ett fylligare ansikte än fantombildens'. Vår slutsats av detta är att hon måste ha haft en sådan minnesbild vid detta tillfälle att hon tyckte sig kunna avvisa fantombilden. En fantombild som sedermera allmänt anses ha varit missvisande.

- Lisbeth Palme hade innan videokonfrontationen och identifieringen av Christer Pettersson i december 1988 utan tvekan sagt sig kunna avfärda likhet mellan gärningsmannen och de 647 foton som presenterats för henne av åklagarna vid tre tillfällen under september 1987 och en videokonfrontation med 9 (?) deltagare i mars 1986 som avsåg att pröva Victor Gunnarsson som gärningsman.

- Tiden efter mordet lär hon dels känt stor oro för sin och sin familjs säkerhet, dels ha haft svårt att tänka sig att en socialt utslagen person skulle vara gärningsmannen utan hon sökte en gärningsman relaterad till Olofs politiska gärning. Vidare hade hon informellt som en samlingsbeteckning för sitt intryck av gärningsmannen använt uttrycket en 'borderliner'. Sammantaget talar det för att hon borde göra korrekta bedömningar vid konfrontationer av olika slag och speciellt vid identifieringen av Christer Pettersson. Denne kan i vissa lägen ge intryck av att vara en borderliner och var dessutom en socialt utslagen person. Efter sin identifiering av Christer Pettersson och polisens häktning av honom uppges hon ha känt sig lugn. Hon uppgavs t ex ha ringt hem till en av sönerna direkt efter konfrontationen och sagt att "Nu kan vi äntligen vara lugna - polisen har tagit rätt man." Dessa uppgifter har oss verterligt inte presenterats vid rättegångarna, kanske därför att de är av mer subjektiv och privat karaktär. De kommer från en insatt person, dåvarande pint Tommy Lindström, som ansvarade för och var med vid de senare mer seriösa förhören i slutet av april och början av maj 1986.

- Det finns officiella nedtecknade uppgifter av åklagarna från videokonfrontationen med Christer Pettersson som tyder på en stark reaktion hos Lisbeth Palme när hon ser Christer Pettersson, vilket skulle kunna tydas som att hon har en genuin upplevelse av att verkligen ha rätt gärningsman framför sig - inte bara någon som påminner om gärningsmannen. Det är också vad hon konfirmerat i senare vittnesmål. Mot detta står dock hennes första yttrande att 'det ser man väl vem som är alkoholist' ..., vilket skulle tyda på en analytiskt resonerande identifiering och utgående från förhandsinformation snarare än en aha-upplevd "nyckel-i-lås"-identifikation. I detta sammanhang måste dock vägas in att Christer Petterssons utseende skiljer sig en hel del mellan februari 1986 och december 1988. Han har vid det senare tillfället gått upp i vikt kanske 10-15 kg och bär mustasch vilket skulle kunna förklara denna

senare tolkning av hennes yttrande. Det är inte exakt samma utseende som för tre år sedan.

- *I anslutning här till finns dock ett memento.* Enligt ett annat vittnesmål av Ulf Dahlsten (1989-06-02, T 8418-C), angående Lisbeth Palmes reaktion efter att ha sett konfrontationsvideon med Christer Pettersson i december 1988, säger hon till honom i ett telefonsamtal i nära anslutning till konfrontationen: "Det var han." Vidare skulle hon enligt Ulf Dahlsten ha sagt: "... lite mer nergången än vid mordet. Att han var något kilo lättare i vikt och att han också hade haft mustasch (vid konfrontationen jämfört med tidpunkten för mordet - vår tolkning). Hon hade ju tidigare berättat om den onaturligt vita överläppen." Den fråga vi ställer oss om Ulf Dahlstens uppgifter skulle vara korrekta är: *Hur kan hon missta sig så ordentligt på Christer Petterssons vikt vid mordtillfället, om han vore gärningsmannen?* Det rör sig således om 11-16 kg och dessutom i fel riktning. Christer Pettersson måste ha vägt väsentligt mer vid konfrontationen jämfört med tidpunkten för mordet. Det framgår tydligt av de videofilmer som narkotikaspanarna tagit kort tid innan tidpunkten för mordet. Men den här aktuella bedömningen om vikten har vi inte sett till i något av Lisbeth Palmes egna vittnesmål. *Denna uppgift har vi inte sett berörd någon annanstans i Palmeutredningens material.*

- Lisbeth Palme förefaller vara en "vittnesgill" person, dvs klar och redig på ett allmänt plan. Möjligen skulle materialet i och för sig även kunna ge ett intryck av en person som i kraft av sin självkänsla också *kan 'läsa' sig* och ha svårt att ändra eller nyansera sin uppfattning.

- Lisbeth Palme bör ha sett gärningsmannen, dvs den person som står några meter ifrån henne några sekunder efter skotten. Det stöds av såväl hennes egna uppgifter som ett par av vittnenas. Hon uppfattar dock enligt egna uppgifter sannolikt inte i detta läge honom som 'gärningsmannen', därför borde han ha uppfattats som perifer av Lisbeth Palme. Det borde i sin tur då inte ha lett till någon "inetsning" av hans utseende i hennes minne. Det torde i så fall minska sannolikheten för att hon långt senare skall känna igen gärningsmannen.

- En ofta framförd hypotes är att Lisbeth Palme inledningsvis skulle ha förväxlat gärningsmannen med Björkman beroende på att hennes beskrivning mer stämmer in på dennes kläder och har mindre överensstämmelse med övriga vittnens utsagor om gärningsmannens. Så behöver emellertid inte vara fallet om man godtar hennes egna uppgifter om att hon främst kom att fokusera på den närmast stående mannens ögon- och munparti, vilket torde vara det naturliga i denna situation. Klädseln blir då lätt kringinformation av lägre kvalitet. Erfarenheter inom vittnespsykologin tyder även på att just intryck av klädsel är otillförlitliga i situationer liknande denna. Denna hypotes om att hon sett Björkman istället för gärningsmannen bör därför inte ges någon vikt och bör inte leda till slutsatsen att hon skulle ha sett fel person. De övriga delarna i hennes signalement visar god överensstämmelse med övriga vittnens. Därtill finns det vittnesmål som stöder att hon haft ögonkontakt med gärningsmannen.

- Lisbeth Palmes möjligheter att göra korrekta iakttagelser under den inledande minuten bör inte underskattas. Vidare är det svårt att i efterhand bedöma hur ljusförhållandena varit vid den första blicken mellan Lisbeth och gärningsmannen. Han kan ju, trots hovrättens berättigade påpekande beträffande svårigheten att se detaljer i ett ansikte i motljuset från Dekorima, ha stått så eller rört sig så att hans ansikte synts av Lisbeth.
 - Devlinrapporten, som kan ha grundat sig på helt felaktiga förutsättningar och för detta senare ifrågasatts av Palmeutredningen, kan ha lett hovrätten till en alltför generell kritisk hållning gentemot vittnesmål. Vi har dock i likhet med Palmeutredningen inte kunnat utreda hur det faktiskt förhåller sig på denna punkt med Devlinrapporten. Vi tillmäter emellertid denna uppgift stor vikt om den skulle vara riktig.
 - Palmeutredningens hantering av Lisbeth Palmes vittnesmål och framförallt videokonfrontationen avseende Christer Pettersson lämnar en del övrigt att önska i professionellt avseende. I detta omdöme har vi då tagit hänsyn till de mycket speciella förhållanden som rådde. Vi har viss förståelse för det, som det uppfattades, nödvändiga hänsynstagande som visats Lisbeth Palme. Att fullt ut kräva samma hantering av Lisbeth Palme som vilken målsägare som helst vore helt orealistiskt med tanke på omständigheterna. Däremot har förspelen till ('en tidigare straffad och alkoholist som bodde i en norr förort') och även utformningen av videokonfrontationen med Christer Pettersson varit olämpliga.
 - Konfrontationsmissarna från Palmeutredningens sida kan ha stört hennes möjligheter att göra en opåverkad bedömning, men det behöver inte ha gjort det. Därmed behöver det inte totalt ha förstört Lisbeth Palmes vittnesvärde. I sig behöver således inte detta leda till en avgörande negativ bedömning av vittnesmålet.
 - Lisbeth Palmes vittnesmål får stor betydelse för ev fortsatt rättslig prövning av en gärningsman oavsett vem denne kan tänkas vara. Det gäller faktiskt oavsett om man idag fäster avseende vid vittnesmålet eller ej. I en ev framtida rättegång mot någon annan än Christer Pettersson lär i alla fall försvaret fästa den största vikt vid Lisbeth Palmes tidigare avgivna vittnesmål. Det leder till krav på en mycket stark bevisning mot en annan gärningsman än Christer Pettersson i en ev framtida rättegång.
- Som *huvudalternativ* gäller dock ändå hovrättens bedömning nämligen att Lisbeth Palme kan ha förväxlat Christer Pettersson med gärningsmannen och därför måste hennes vittnesmål värderas med försiktighet. I likhet med hovrättens slutsats blir det också vår slutsats beroende på
- att ljusförhållanden, avstånd och synvinklar ändå inte var fördelaktiga
 - att så lång tid förflutit mellan konfrontationen och mordtillfället särskilt med tanke på ovanstående samt att någon "etsning" rimligen inte kan ha skett,
eller

- en likhet i utseendet mellan den verkliga gärningsmannen och Christer Petersson.

Det leder därmed dock fram till slutsatsen att *hennes vittnesuppgifter om gärningsmannens utseende bör kunna tillmätas visst värde i vår fortsatta analys av tänkbara gärningsmän.*

3 Vittnesmålen

Lisbeth Palme har (för-) hörts vid ett flertal tillfällen liksom deltagit i olika konfrontationer med misstänkta. Vid en del av tillfällena har det varit litet oklart om det överhuvudtaget kan anses ha karaktären av vittnesmål eller bara allmänna upplysningar. Vid en del andra tillfällen har formkraven utförats med stor hänsyn till de faktiska omständigheterna varför deras status blivit litet oklara.

Nedan förtecknas de olika tillfällen som Lisbeth Palme har "hörts" i bemärkelsen att någon typ av anteckningar förts och bevarats.

De aspekter som vi här intresserar oss för är endast Lisbeth Palmes iakttagelser av gärningsmannen i vittnesmålen och identifiering av gärningsmannen vid konfrontationerna och de därav dragna slutsatserna av Palmeutredningen och vid domstolarnas prövning.

1986-02-28 kl 23.20 Brottsanmälan (PU A1) i vilket ges ett kort referat. I fortsättningen benämnt LP1

1986-03-01 kl 00.00. Uppgiftsmottagare (UM): Krinsp. Agneta Lund och Sture Lingsberg/KCV. Två poliser försökte redan under tiden på sjukhuset ställa några mer övergripande frågor om hur Lisbeth Palme uppfattat situationen och signalementet på gärningsmannen. LP2

1986-03-01 kl 15.35 (Fu I s 24 f, T 116), UM: Krkom Inge Renborg och krinsp Christer Sjöblom, ägde rum i bostaden i närvaro av statssekr Ulf Dahlsten och Mårten Palme. LP3

1986-03-08 kl 18.05 (Fu I s 27, T 116-A), LP3, UM: Krinsp C H Sjöblom), komplettering av tidigare lämnade uppgifter med anledning av "fantombildens" publicering. LP4

1986-03-25 kl 09.30-11.00 (FU I, s 28-30, T 116-B), UM: Hans Holmér, troligen i bostaden skedde en uppföljning av tidigare vittnesmål. LP5

1986-04-29 samt komplettering gjord 1986-05-05--06 (även TL) (FU I, s 31 ff, T-116-D) (C som ej behandlas här avser diskussion om ev kontakt med Turan), UM: Krinsp Lars Thonander, Gunnar Hierner samt Pint Tommy Lindström vid de två senare tillfällena i bostaden. Förnyade förhör under mer förhörsliknande former efter att avsnitt T (Palme privat) lagts över på Rikskriminalen som ett självständigt delansvar. LP6

1986-03-17 (PU T 116-G) (video?) konfrontation med Viktor Gunnarsson. Lisbeth Palme avskrev samtliga som tänkbar gärningsmannen. LP7

1987-09-04; 1987-09-09; 1987-12-21 (PU T116-I; T116-7 18989-05-16) förevisar åklagarna sammanlagt 647 foton för Lisbeth Palme. Lisbeth Palme anser att inget överensstämmer med gärningsmannen. LP8

1989-01-26 upprättad promemoria över konfrontation med Lisbeth Palme 1988-12-14 kl 18.00 på RÅ:s kansli (*vår kursivering*). Närvarande bc Jörgen Almblad och Solveig Riberdahl. (Fu I, s 35, T 116-H), LP6. En videotape (OP 533) visades för Lisbeth Palme. LP9

1989-01-26 kl 18.30-19.40 förhör med Lisbeth Palme i anslutning till datering av ovanstående PM samma personer och lokaler som ovan. LP10

1989-06-19 kl 9.55-10.02 förhör vid Stockholms tingsrätt med Lisbeth Palme. Detta förhör har föregåtts av skrivelse (1986-06-12) till tingsrätten från Lisbeth Palme om motiven för sin begäran om speciella förhållanden i samband med avgivande av sitt vittnesmål samt tingsrättens ställningstagande därtill (Protokollsbilaga C till aktbil. 167, B 847/88) ej daterad i själva bilagan. LP11

1989-07-27 Tingsrättens dom och i denna bedömningen av Lisbeth Palmes vittnesmål samt i anslutning härtill avgivet vittnesmål. LP12

1989-09-18 kl 09.33-12.28 förhör vid Svea hovrätt med Lisbeth Palme. LP13

1989-11-02 Hovrättens dom och i denna bedömningen av Lisbeth Palmes vittnesmål. LP14

1993-11-03 uppföljningsförhör med Lisbeth Palme ang om Lisbeth Palme själv skulle ha varit den som nämnde för åklagarna att Christer Pettersson skulle ha varit alkoholist. UM: Krkom P. Johansson och krinsp L. Hamrén (PU T116-L). LP15

4 Hovrättens dom

Domstolen sätter givetvis in Lisbeth Palmes vittnesmål i en helhet vid sin bedömning av dess vittnesvärde. Av det skälet vill vi här redovisa hovrättens slutöverväganden i dess domslut. Dessutom har vi, utifrån våra förutsättningar för uppgiften och efter att ha arbetat en hel del med materialet, funnit att dessa överväganden på ett föredömligt och kortfattat sätt sammanfattar målet och domstolens kvalificerade bevisbedömning.

"Slutöverbäganden

Hovrättens bedömning av bevisningen under avsnitten om spelklubben Oxen och påstådda iakttagelser i Märsta och Rotebro innebär att Christer Pettersson inte har något alibi för mordkvällen.

Åklagarens hypotes om hur mordet gått till bygger på antagandet att Christer Pettersson upptäckt makarna Palme vid deras ankomst till biografen Grand, att han bestämt sig för att döda statsministern och därför skaffat fram en revolver, att han väntat utanför biografen och följt efter makarna Palme när de promenerade på Sveavägens västra sida, att han passerat dem i samband med att de sneddade över Sveavägen vid Adolf Fredriks kyrkogata och stannade till vid klänningsaffären, samt att han därefter inväntat dem vid avfasningen vid butiken Dekorima.

Hovrätten har i avsnitten om biografen Grand och gatuköket prövat hållbarheten av den indiciekedja som åklagaren åberopat till stöd för sin hypotes. I korthet innebär hovrättens bedömning följande. Birgitta Wennerlings uppgifter innefattar inte någon säker identifiering av Christer Pettersson. Eftersom vittnesmålet inte heller stöds av annan utredning om samma tillfälle, omkring kl 21, är det inte bevisat att Christer Pettersson då befunnit sig där. Även Roger Östlunds uppgifter talar för detta. Men det kan också ha varit en person som är mycket lik Christer Pettersson som de iakttog. Varken Mårten Palmes uppgifter eller någon annan utredning utgör bevis för att någon följde efter makarna Palme från Grand. Vad Najic iakttagit utanför gatuköket visar sedan att någon gick efter makarna när de passerade gatuköket men hans iakttagelse och utpekande har inte skett på sådant sätt att identifieringen av Christer Pettersson kan anses tillförlitlig. När det gäller sträckan från gatuköket till mordplatsen finns det i utredningen inte redovisat några iakttagelser om att någon gått efter makarna Palme. Sammanfattningsvis ger utredningen alltså inte något tillförlitligt belägg för påståendet att Christer Pettersson följt efter makarna Palme från Grand till mordplatsen.

(Hovrättens slutsats att Roger Östlunds uppgifter skulle tala för eller emot att Christer Pettersson skulle ha varit vid Grand omkring kl 21 är förvånande eftersom Roger Östlund oss veterligt endast varit vid Grand kl 23.10-23.20 eller möjligen vid en något senare tidpunkt. Vi uppmärksammar också att hovrätten tillmäter Roger Östlunds uppgifter vikt. Möjligen kan en förklaring till detta något uppseendeväckande faktum vara att hovrätten, till skillnad från tingsrätten, inte lär ha sett den videokonfrontation som gjordes mellan Christer Pettersson och Roger Östlund. En video som även vi tagit del av och som gjort oss tveksamma till Östlunds vittnesvärde - våra kommentarer.)

Lisbeth Palme har med stark personlig övertygelse pekat ut Christer Pettersson som gärningsmannen.

Som framhållits måste stor försiktighet iakttas vid värdering av identifikationsbevisning, eftersom erfarenheten visar att även i övrigt trovärdiga målsäganden och vittnen kan missta sig vid en identifiering. *(Jämför här med den*

bilaga B med ett sammandrag av Devlinkommissionens rapport som hovrätten fogar till sin dom - vår kommentar.) Det finns därför anledning att vara uppmärksam på sådana omständigheter som försvagar tillförlitligheten i Lisbeth Palmes utpekande.

Som förut anförts har Lisbeth Palmes iakttagelser varit kortvariga. Belysningen på platsen har inte medgett några tydliga iakttagelser av mannens ansikte. Att Lisbeth Palme varit upprörd kan ha påverkat hennes förmåga att göra säkra iakttagelser. När det gäller Lisbeth Palmes möjligheter att bevara sin minnesbild måste beaktas att hon gjort sina iakttagelser i en för henne traumatisk situation. I målet redovisade forskningsrön visar att det i sådana händelser är den centrala informationen som man minns, medan minnet för perifer information t o m är sämre än för perifera detaljer i en neutral händelse. Eftersom Lisbeth Palme, när hon gjorde iakttagelserna av mannen, inte hade klart för sig att det var gärningsmannen som hon såg, kan man inte utgå från att detaljer i mannens utseende var det centrala för henne. Det förhållandet att hon vid polisförhören den 1 mars 1986 inte kunnat återge några detaljer i mannens utseende talar också för att detta var av perifer karaktär i hennes iakttagelse. *(Detta förhör ägde rum kl 15.35, dvs 16 timmar efter skotten föll. Hur man bör väga inte detta förhållande med tanke vad som förevarit och vilken grad av chock, trötthet pga brist på sömn, påverkan av lugnande medel etc som rådde framgår inte av domskälen - vår kommentar.)*

Med hänsyn till detta och hennes uppgift att hon först på ett senare stadium av utredningen var i stånd att bättre ta fram sin minnesbild av den man hon iakttagit finns det en risk för att denna då inte längre var oförvanskad. Minnesbilden kan ha varit påverkad av andra omständigheter.

Att det sedan förflöt nästan tre år till den för identifieringen avgörande videokonfrontationen, den 14 december 1988, är ägnat att vidga utrymmet för misstag vid identifieringen.

Det kan inte heller uteslutas att sammansättningen av konfrontationsgruppen har bidragit till utpekandet; Christer Pettersson skiljde sig från övriga figuranter ifråga om klädsel, frisyra, ansiktsfärg och ansiktsuttryck. *(Även Christer Petterssons något slängiga rörelseschema avviker från övriga konfiguranter - vår anm.)*

Vidare kan förhandsinformation om den misstänkte som Lisbeth Palme hade fått också bidragit till utpekandet.

Inget av vittnena på själva brottsplatsen har gjort sådana iakttagelser av gärningsmannens ansikte som kan utgöra grund för identifiering. Brottsplatsvittnens iakttagelser av gärningsmannens klädsel, kroppsbyggnad och gångstil innehåller inte heller så särpräglade detaljer att de kan läggas till grund för någon säker identifiering.

Vad som särskilt är ägnat att inge betänkligheter är att det i målet inte finns någon teknisk bevisning som kan binda gärningsmannen vid brottet. Det är alltså inte utrett vilket mordvapen som använts eller var det nu finns. Det

finns ingen utredning om fingeravtryck, krutstänk på kläder e d som kan binda Christer Pettersson vid de åtalade gärningarna.

Vidare saknas utredning om Christer Pettersson tidigare använt sig av handeldvapen. Vad som framkommit i målet tyder närmast på att han inte varit intresserad av skjutvapen. Inte heller ger utredningen något konkret belägg för att han den aktuella kvällen hade tillgång till eller hade skaffat fram något skjutvapen.

Vad som framkommit om Christer Petterssons personlighet och livsföring - en förtidspensionär som missbrukat sprit och narkotika - talar snarast mot att han skulle begå ett brott som det nu aktuella.

Visserligen har Christer Pettersson tidigare gjort sig skyldig till allvarliga våldsbrott men det har då rört sig om tämligen momentana aggressionsutbrott. Såvitt framkommit har Christer Pettersson aldrig tidigare gjort sig skyldig till den typ av planlagt våldsbrott som det synes vara fråga om i detta fall.

Det måste också tillmätas betydelse att det inte visats, eller ens gjorts antagligt, att Christer Pettersson haft något motiv att mörda statsministern.

På anförda skäl det inte anses bevisat att gärningsmannen är identisk med Christer Pettersson. Åtalet skall därför lämnas utan bifall.

XXXX
Enhälligt"

Vår tolkning av denna dom är att hovrätten anser

*- att åklagarna inte förebragt tillräcklig bevisning och utredning för en fällande dom,
- att själva scenariot med Christer Pettersson som gärningsmannen inte verkar sannolikt med tanke på brottets karaktär och på dennes personlighet och tidigare brottsbeteende.*

Vidare bifogar hovrätten som enda bilaga utöver tingsrättens dom ett sammandrag av *Devlinrapporten*. Det torde indikera vilken vikt hovrätten fäst vid denna rapport.

5 Tolkning av vittnesmålen

5.1 Lisbeth Palmes iakttagelser

- Det första skottet uppfattade Lisbeth Palme inledningsvis som ungdomars "smällare" och kommande längre bakifrån än det var. Lisbeth Palmes uppfattning av ljudet som kommande längre bakifrån och därmed inte så starkt finns med i alla hennes vittnesmål som berör detta. (LP3 s 2, LP5 s 2, m fl)

- Som en konsekvens härav tror hon inledningsvis inte, enligt hennes vittnesmål, att gärningsmannen befinner sig i omedelbar närhet. Hon tittar sig omkring för att få hjälp i den situation hon befinner sig med Olof skadad. ... När hon sedan tittade tillbaka såg hon den person som stått och stirrat på henne röra sig med några steg... (LP14 s 28).
- Hon uppger sig ha haft ordentlig ögonkontakt med gärningsmannen några sekunder efter skotten och därmed sett hans ansikte ordentligt, framförallt ögon- och munpartiet. Detta styrks även av andra vittnesmål. (LP14 s 28 ff)
- Det första utvecklade signalementet (1986-03-01, kl 15.35-, LP3 s 2) anger gärningsmannen som "en man i 40-årsåldern, ca 180 cm lång och med "kompakt" kropp med kort hals. Han var mörk men inte på ett direkt syd-ländskt sätt utan håret var mer brunaktigt. Han var iklädd en blå, något litet 'bullig' täckjacka som gick en bit nedanför midjan. Han hade vidare mörka, troligen grå byxor. I övrigt lade fru Palme inte märke till några detaljer vare sig i utseende eller klädsel."
- I det andra mer ordnade förhöret (1986-04-29, 1986-05-05--06, LP6 s 4) anger Lisbeth Palme: "Då hon tittade upp från maken, som fallit ihop på trottoaren, såg hon en man med stirrande blick, ha smala, tunna läppar och ljus, platt överläpp, ha en rak panna med raka ögonbryn samt ha ett rektangulärt och stelt stirrande ansikte med kraftigt, något framskjutet hakparti och markerade kindsidor. Han var iklädd mörkblå/marinblå jacka som gick nedanför midjan, dock ej till knäna, och han hade mörka byxor. Mannen var bred över axlarna men gjorde inget 'stort' intryck. Han verkade dra upp axlarna och hade ett kort halsparti. Då hon senare såg mannen röra sig, gjorde han ett 'spänstigt', vältränat intryck på henne. Hon kunde inte se om mannen höll något i händerna. På en fråga om hon sett om mannen bar glasögon eller ej, var hon ej säker. Hon uppgav sig ha svårt att komma ihåg just den detaljen hos människor som hon träffat. Beträffande eventuell huvudbonad var hon inte heller säker. Hans huvud gav dock ett cendré-brunt intryck. Han var varken blond eller svartmuskig."
- Ytterligare information om vad som förevarit vid detta förhör har lämnats till oss vid en informell diskussion (1996-06-19 bandupptagning) med Tommy Lindström, som uppger sig ha närvarit vid totalt 12 timmars förhör med Lisbeth Palme. Lindström anför idag att Lisbeth under tiden efter mordet dels känt stor oro för sin och sin familjs säkerhet, dels ha haft svårt att tänka sig att en socialt utslagen person skulle vara gärningsmannen. Hon sökte snarare en gärningsman relaterad till Olofs politiska gärning. Vidare hade hon, informellt utanför protokollet, som en samlingsbeteckning för sitt intryck av gärningsmannen använt uttrycket en 'borderliner' (*dvs en person som rör sig i gränslandet mellan själslig hälsa och ohälsa. En psykologisk term som torde ha varit naturlig för Lisbeth Palme att använda och som sannolikt har en rätt specifik innebörd för henne. Det motsvarar sannolikt det som i vittnesmålet sägs om 'stirrande blick' - men termen har onekligen högre informationsvärde och är mer talande - vår anm*). Både Victor Gunnarsson och Christer Pettersson anses av Lindström i vissa lägen kunna uppfattas som 'borderliners'. Lisbeth som konfronterats med bägge pekar ut Pettersson.

Den senare var dessutom en socialt utslagen person. Ett förhållande som hon enligt de ovan angivna uppgifterna dels var medveten om 'en alkoholist från en norr förort', dels egentligen inte var tilltalad av. Enligt det kända psykologiska mönster där vi helst vill se att en stor man åtminstone skall ha offrats för en stor sak. Efter sin identifiering av Christer Pettersson och polisens häktning av honom uppges hon ha känt sig lugn. Hon uppgavs till exempel ha ringt hem till en av sönerna direkt efter konfrontationen och sagt att "Nu kan vi äntligen vara lugna - polisen har tagit rätt man." Dessa uppgifter har oss veterligt inte presenterats vid rättegångarna, kanske därför att de är av mer subjektiv och privat karaktär. *(Det har självfallet inte heller något större indicievärde, men ger ett ändå ett visst perspektiv - vår anm.)*

- Vid samtliga fotokonfrontationer (647 stycken bilder) och videokonfrontationen avseende Victor Gunnarsson tillbakavisar hon varje fotos respektive persons likhet med gärningsmannen (LP7-8).

- Vid (och inför) den videokonfrontation som avsåg eventuell identifiering av Christer Pettersson som gärningsmannen finns en rad ofullkomligheter och misstag vid utformningen som minskar värdet av Lisbeth Palmes vittnesmål. Klart står i alla fall att Lisbeth Palme gör en klar identifiering av Christer Pettersson. LP9-10, UM3

En allvarligt komplicerande faktor utgör dock följande: "Efter att Lisbeth Palme sett de inledande bilderna, där samtliga deltagare i konfrontationen står uppställda, säger hon att 'det ser man vem som är alkoholist. Det är nummer åtta' (Christer Pettersson - vår anm). Hon fortsätter 'men det är inte bara det'. När Lisbeth Palme sett hela videotapen säger hon att 'ja, det är åttan han stämmer på min beskrivning, hans ansiktsform, ögon och hans ruskiga utseende'. Hon tillade att nr 9 och nr 11 också har drag som passar hennes beskrivning, men inte som nr 8 och de har inte heller nr 8:s ruskiga utseende. Efter en paus fick Lisbeth Palme se sekvensen med nr 8 en gång till. Hennes uppfattning rubbades därvid inte." LP9, UM3

Denna senare reaktion skulle tyda på en analytiskt resonerande identifiering och utgående från förhandsinformation snarare än en aha-upplevd "nyckel-lås"-identifikation. I detta sammanhang måste dock vägas in att Christer Petterssons utseende skiljer sig en hel del mellan februari 1986 och december 1988. Han har vid det senare tillfället gått upp i vikt kanske 10-15 kg och bär mustasch vilket skulle kunna förklara denna senare tolkning av hennes yttrande. Det är inte samma utseende som för tre år sedan och igenkännandet behöver nog gå i två steg - först att hon uppmärksammar att det något speciellt bekant med personen och sedan övertygelsen om att det är samma person som vid mordplatsen.

Vidare finns det en officiellt nedtecknad uppgift av åklagarna från videokonfrontationen som tyder på en stark reaktion hos Lisbeth Palme när hon ser Christer Pettersson. Det skulle kunna tydas som att hon har en genuin upplevelse av att verkligen ha rätt gärningsman framför sig - inte bara någon som påminner om gärningsmannen. Det är också en känsloupplevelse som hon

konfirmerat och snarast upplevt ännu starkare vid mötena med Christer Pettersson inför domstolarna. UM3, LP12, LP14

5.2 Teoretiska utgångspunkter

De teoretiska utgångspunkter som anförts i Palmeutredningen och vid domstolsprövningarna hänför sig till två skilda skolor. Den ena företrädades av åklagarens expertvittne professor Lars-Göran Nilsson som redovisade forskningsrön som visade att "minnet av central information i en traumatisk händelse är bättre än minnet av central information i en neutral, vardaglig händelse. Med central information avses den information som en person fokuserat sin uppmärksamhet på. Perifer information minns man däremot sämre, dvs sådan information som vid inkodningstillfället, legat utanför uppmärksamhetsfokus. Minnet för perifera detaljer i den traumatiska händelsen är sämre än minnet för perifera detaljer i en neutral händelse." (LP14 s 34)

Den andra skolan som företrädades av fil dr Astrid Holgersson, Vittnespsykologiska forskningslaboratoriet, pedagogiska institutionen, Stockholms universitet, och som åberopades av försvaret, hänvisade till den s.k. Devlinkommissionens rapport som med en mer vetenskaplig analys belyser ett känt rättsfall år 1969 i England. I detta fall blev en oskyldig fälld för ett brott som denne inte hade begått pga ett stort antal (sex, varav tre polismän, av totalt tolv) var för sig mycket trovärdiga vittnen pekade ut honom som gärningsman utan minsta tvekan (exempelvis "His face is imprinted on my brain"). Sedermera erkände en annan dådet och befanns skyldig.

5.3 Övriga vittnens uppfattning om Lisbeth Palmes sinnestillstånd

- Engström (Skandiamannen, 1986-03-10 kl 09.52; PU E 63, FU Tpr B s 42 f) som kommer fram till mordplatsen 5-6 sekunder efter skotten uppfattar Lisbeth Palme som rätt redig under de pressade förhållandena. "Hon var upphetsad, men stundtals sansad. Hon ropade efter ambulans ett par gånger i minuten.

På frågan 'åt vilket håll sprang mannen?' pekade Lisbeth Palme i riktning mot tunneln i Tunnelgatan. Engström frågade vidare: Hur var han klädd?

- 'Mörkblå täckjacka', svarade Lisbeth Palme."

- I hovrättens dom (LP14 s 30) refereras "Engström uppgivit följande. Lisbeth Palme var orolig och rörde sig fram och tillbaka. Hon var virrig och flaxig men inte hysterisk eller skrikande. Hon sysselsatte sig med att söka hjälp och verkade efter omständigheterna behärskad. På fråga av Engström pekade hon ut att mannen sprungit in i gränden och att han var klädd i en blå täckjacka."

- Övriga vittnen (Wallin, Delsborn, Ljungquist, Johansson och Hage) som kommer fram allteftersom ger successivt bilden av en chockad människa som befinner sig under extrem press. Vissa använder ord som 'chockad', 'talade högt eller skrek och var chockad', 'svårt att tala med' och att 'hon var skär-rad och att hon ville att man skulle ringa efter ambulans och beställa operationsbord.', 'svårt att få kontakt med Lisbeth Palme men lyckades inte.' etc.. hovrättens dom (LP14 s 28 f), 'liksom ej kontaktbar', 'ingen kontakt med henne alls' (LP12 s 21 f)

- de poliser som relativt snabbt får kontakt med Lisbeth Palme säger (LP1) att hon enligt intervjuade ambulansförare skulle ha varit "mycket 'hysterisk' under ambulansfärden" till sjukhuset (underlagsmaterial 1, UM1),

- de poliser som först kom till platsen Å Rimborn (Ra-bil 5520) omnämner (LP1) inte något sådant utan ger en mer neutral bild (*vilket i och för sig inte behöver betyda något utan kan vara ett försök att skydda hennes integritet - vår anm.* (UM1))

Vår bedömning av ovanstående:

- Lisbeth Palmes inledande reaktion är ändå rätt samlad, vilket torde kunna antas bero på att chocken antagligen inte drabbar fullt ut omedelbart. En generellt sett stark och handlingskraftig person kan nog inledningsvis visa en relativt god kontroll. Jämför här även med en utsaga av överläkaren i psykiatri vid Beckomberga sjukhus, Kurt Vikström. Denne som själv verkar ha hört av sig till Palmeutredningen under rättegången i tingsrätten (spaningsuppslaget är daterat 1989-07-05, dom föll 1987-07-27) redovisar en närmast identisk ståndpunkt med vår. (UM2)

- Lisbeth Palmes senare omvittnade reaktioner kan t o m vara rätt rationella och synnerligen förståeliga i hennes perspektiv. Allt fler människor tillstöter och börjar sina frågor med samma utgångspunkt medan egentligen ingen upplevs av Lisbeth Palme göra det enda adekvata att så snabbt som möjligt skaffa fram en ambulans och se till att operation förberedes på sjukhuset. Att i ett sådant läge vara oberörd vore snarare onaturligt.

Bägge dessa bedömningar ligger i linje med bedömningen i hovrättens dom (LP14 s 30).

Vår slutsats blir således att Lisbeth Palmes förmåga att göra korrekta iakttagelser inte bör underskattas. Att hon däremot kan ha missbedömt delar i förloppet, t ex var skotten kom ifrån och vem som därmed rimligen borde ha kunnat vara gärningsmannen, är en annan sak.

6 Domstolarnas bedömning av Lisbeth Palmes vittnesmål

Tingsrätten godtar (majoriteten bestående av tingsrättens lekmän) Lisbeth Palmes vittnesmål fullt ut och anser att även andra vittnesmål stöder identifi-

ering av Christer Pettersson. I det senare fallet främst då vid Grand. Därutöver hämtas stöd även i andra indicier som förebragts av åklagarna. Tingsrättens majoritet anser Christer Pettersson skyldig. Lagmannen och chefsrådmannen friar i skiljaktig mening.

Hovrätten gör en ingående analys av de olika vittnesmålen. Inledningsvis kan vi konstatera att hovrätten gör en djupgående och vad vi förstår ytterst kompetent prövning av vittnesmålen. Självfallet inser vi att vår bedömning inte kan mäta sig med denna, men det är av intresse att se vilket tolkningsutrymme som hovrätten själv anger finns kvar vid tolkningen av Lisbeth Palmes vittnesmål. Hovrätten har ju också helt naturligt vägt in bevisvärdet av detta vittnesmål mot övriga förebragta omständigheter i målet.

Vad hovrätten anför beträffande Lisbeth Palmes utsaga och hovrättens bedömning därav är följande:

”Lisbeth Palme har berättat att hon omedelbart efter skotten bestämde sig för att söka hjälp, att hon därför tittade sig omkring och att hon då omedelbart fick syn på en person som stod vid avfasningen vid Dekorima och orörligt stirrade... Eftersom hon sökte hjälp, tittade hon mycket noggrannt på personen och hon förstod då intuitivt att hon inte skulle få någon hjälp av denne. Hon fortsatte då söka bakåt och upptäckte en person som kom längre bort (avser sannolikt Björkman - vår anm). När hon tittade vädjande på den personen rörde han huvudet i sidled något som hon uppfattade som ett avvisande av att på något sätt hjälpa till. När hon sedan tittade tillbaka såg hon den person som stått och stirrat på henne röra sig med några steg. Han befann sig nu på Tunnelgatans södra sida. Mannen förflyttade sig med studsande steg, uppdragna axlar och någon sorts ojämnhet som gav ett spänstigt intryck. Det var ett kort intervall, 15-30 sekunder, mellan de båda iakttagelserna av mannen. ...

Flera vittnesmål ger vidare vid handen att Lisbeth Palme haft möjlighet att iaktta gärningsmannen efter skotten. Enligt Anders Björkman tittade Lisbeth Palme upp när hon stod på knä och kan då ha iakttagit mannen som sköt eftersom de var så nära varandra. Leif Ljungqvist har redovisat en minnesbild av att gärningsmannen och Lisbeth Palme tittade på varandra. Inge Morelius, som befunnit sig på längre avstånd från brottsplatsen, har omvittnat att Lisbeth Palme tittat mot mannen och att hon, som Morelius uppfattade det, såg mördarens ansikte 1-2 sekunder.

Hovrätten finner på grund av det anförda att Lisbeth Palme haft tillfälle att se mannen först framifrån och därefter snett bakifrån när denne förflyttade sig. Det rör sig emellertid om kortvariga iakttagelser. Enligt vad hovrätten kunnat iaktta vid syn under huvudförhandlingen har belysningsförhållandena på platsen - främst motljuset från Dekorimas skyltfönster - varit sådana att det inte varit möjligt att göra några säkra iakttagelser av detaljerna i ett ansikte...

Av utredningen (beträffande Lisbeth Palmes sinnestillstånd som det bedömts av övriga vittnen - vår anm) framgår att Lisbeth Palme gjorde sina iakttagelser av mannen på brottsplatsen innan något av vittnena kom fram till henne.

Nyss redovisade vittnesmål är därför av begränsat värde när det gäller att bedöma hennes tillstånd i detta ögonblick. De som först kom fram till henne var Anna Hage och Stig Engström. Det förhållandet att de uppfattade henne på olika sätt kan förklaras av att Lisbeth Palme kan ha känt större förtroende för Stig Engström. Hovrätten finner inte anledning dra annan slutsats av vittnesmålen än att Lisbeth Palme - helt naturligt och såsom hon själv uppgivit - var upprörd samt att hon var angelägen att se till att Olof Palme snabbt fördes till sjukhus. Att hon var upprörd kan dock ha påverkat hennes möjligheter att göra säkra iakttagelser.

Lisbeth Palme har även i hovrätten utan att tveka pekat ut Christer Pettersson som gärningsman. Hon har vidare beskrivit att hon vid videokonfrontationen den 14 december 1988 blev chockad över att hon då kände igen Christer Pettersson så tydligt samt att det vid huvudförhandlingarna i tingsrätten blev en än starkare upplevelse av att det var vederbörande.”

Sedan gör hovrätten en summering av Lisbeth Palmes inledande vittnesmål som vi redovisat ovan. Det leder fram till hovrättens slutsats att hennes minnesbild kan ha förvanskats. Den traumatiska situationen kan ha gjort att den för henne vid denna tidpunkt 'perifera' informationen av den närstående man som hon inte tror vara gärningsmannen inte lagrats felfritt i minnet.

Vad beträffar omständigheterna inför konfrontationen är enligt hovrätten ”klarat att Lisbeth Palme informerats om att polisen inriktade sina spaningar mot tre eller fyra personer, däribland en man som tidigare dömts för grova våldsbrott och var bosatt i en förort norr om Stockholm. Enligt Mårten Palmes vittnesmål omfattade informationen till familjen Palme uppgifterna att mannen var dömd för mord, bosatt i Sollentuna samt alkoholiserad. Det är vidare utrett att kvällstidningarna Expressen och Aftonbladet den 14 december 1988 innehöll sådana uppgifter om den gripne... Hon har vidare berättat att hon på något sätt före konfrontationen hade fått uppgift om att den gällde någon som hade alkoholbesvär. Lisbeth Palme har förklarat att att hon inte medvetet letat efter någon person med alkoholbesvär bland figuranterna i konfrontationsgruppen. Det kan dock inte uteslutas att hennes kännedom om att den gripne var alkoholiserad kan ha bidragit till att fokusera hennes uppmärksamhet på nr 8 (Christer Pettersson) vid konfrontationen. Trots att hon enligt egen uppgift hade bestämt sig för att inte kommentera figuranterna förrän efter visningen yttrade hon - såsom framgår av protokollet över konfrontationen - efter visningen av de inledande bilderna där hela konfrontationsgruppen står uppställd, 'det ser man vem som är alkoholist, det är nr 8, men det är inte bara det.' Bevisvärdet av utpekandet reduceras också av att Lisbeth Palme vid den andra visningen endast såg sekvensen med nr 8.” (LP14 s 36)

Därefter gör hovrätten en negativ värdering av konfrontationsgruppens konstruktion. Christer Pettersson bedöms avvika p g a slitna byxor och sitt längre, ovårdade hår samt sammanbitna ansiktsuttryck (LP14 s 36)

”Stor vikt måste också läggas vid den långa tid, nästan tre år, som kom att förflyta från mordet fram till visningen av konfrontationsvideon. Man kan inte

ta för givet att Lisbeth Palme då har en oförvanskad minnesbild av ansiktet på den man som hon vid iakttagelsen inte uppfattade som gärningsman. Det måste således föreligga ett betydande utrymme för att hon kan ha misstagit sig vid identifieringen. Den omständigheten att Lisbeth Palme sedan vidhållit utpekandet vid den upprepade visningen den 26 januari 1989 och vid huvudförhandlingarna i målet saknar självständigt bevisvärde.

Inget av brottsplatsvittnena har gjort sådana iakttagelser att de kunnat beskriva gärningsmannens ansikte. Vittnena har beträffande mannens kroppsbyggnad och klädsel redovisat i huvudsak överensstämmande uppgifter men beskrivningarna är mycket generella och ger inte någon större vägledning i identifieringsfrågan." (LP14 s 37)

7 Övriga aktörers bedömning

För att ytterligare bredda Palmekommissionens möjligheter att självständigt bedöma Lisbeth Palmes vittnesmål i dessa avseenden redovisar vi kortfattat några intressanta aktörers bedömning som de framkommit i våra diskussioner med dem.

- PG Näss ... Christer Pettersson blev friad i hovrätten... orimligt av hovrätten att inte sätta tilltro till Lisbeth Palme. Lisbeth Palme hade avvisat mer än 600 bilder tidigare. Hon måste ha besinnat sitt ansvar för att på osäker grund ange en oskyldig. Det måste vara Christer Pettersson hon sett. Även övrigt i målet talar för det bl a Lars Erik Erikssons nästan säkra identifiering av Christer Pettersson vid Grand.

- Tommy Lindström Lisbeth Palme hade definitivt ögonkontakt med gärningsmannen. Om det inte är Christer Pettersson som är gärningsmannen så måste han i alla fall vara bra lik Christer Pettersson. Var Lisbeth Palme säker i domstolarna utan minsta tvivel så bör det ha varit Christer Pettersson.

- Hans Holmér Lisbeth Palme var för svårt chockad. Hennes vittnesmål är otillförligt av detta skäl och kan inte ligga till grund för säker identifiering.

- Hans Ölvebro ... Hovrätten läste sig i denna fråga pga Devlinrapporten som enligt vissa uppgifter torde vara fel i grunden. Enligt uppgift skulle av misstag foto av den först misstänkte ha visats för vittnena innan konfrontationen. Därmed kan Devlinrapporten inte användas på det sätt som den ger sig ut för... Palmeutredningen begärde för sex år sedan, via Interpol, att få ta del av förundersökningen från den rättegång som är utgångspunkten för Devlinrapporten för att själv kunna bedöma denna uppgift. Men förundersökningen har inte gått att få ut trots påstötningar.

8 Allmän karakteristik

Några enstaka separata uppgifter finns i Palmeutredningens material som rör en allmän bedömning av Lisbeth Palmes vittneskapacitet under normala om-

ständigheter. Det finns ett vittnesmål av dåvarande statssekreteraren Ulf Dahlsten som talar om att Lisbeth Palme enligt hans uppfattning hade ett mycket bra personminne - ett 'fotografiskt minne'. Vidare ett förhör med en ambassadör som erinrar sig att Lisbeth Palme skulle direkt ha känt igen hans son i en grupp barn efter att som hastigast ha träffat barnet en enda gång tre år tidigare. Denne vill dock själv inte tillmäta sin iakttagelse på denna punkt något större indicievärde.

Vår bedömning är att dessa vittnesmål har begränsat värde av flera skäl. Där- emot är den allmänna bild vi fått av Lisbeth Palme såväl rent allmänt som i samband mordet på Olof Palme att hon är vittnesgill, dvs utifrån allmänna utgångspunkter en klar och redig person som sannolikt inte har min- nesproblem.

9 *Våra slutsatser*

Redovisas under punkt 2 Sammanfattning.

10 *Avvikelser*

Någon bedömning av Lisbeth Palmes vittnesmål finns inte i de PK-PM vi tagit del av.

Underbilaga 1

1. LP1 - Brottisanmälan (PU A1)

s3

- tid för brottet kl 23.20

- "signalement (gärningsmannen)

Mannen är ca 35-40 år, ca 175 cm lång. Han har mörkt hår. Mannen var iklädd mörkgrå eller mörkbrun lång rock. På huvudet hade han en mörk mössa eller hatt."

s 5

"Tilläggsanmälan. Agneta Lund/krinsp

Krinsp. Agneta Lund och Sture Lingsberg/KCV anlände 86-03-31, kl 00.00 till Sabbatsbergs Sjukhus med anl av mordet på Stadsminister Olof Palme....

Vi träffade även ambulanspersonalen Christer Eriksson och Peter Andersson, ambulans 951 från Sollentuna... resan tog ca 5 min. I ambulansen hade även Lisbeth Palme medföljt hon var då mycket "hysterisk".

s 6

"Å Rimborn tf kom.

Radiobil 5520 med tf. kom Å Rimborn och insp. T Torstensson beordrades till Sabbatsbergs sjukhus...

(sammandrag av frågor från ambulansförarna Eriksson och Andersson vår kom.)

..Hon talade endast med ambulansmännen om makens tillstånd. Under färden till sjukhuset åkte hon med i ambulansens framsäte. Hon nämnde inget om händelsen på platsen under resan.

...

Uppgifter från Lisbeth Palme

Fru Palme uppgav för oss följande: Hon var mycket misstänksam av sig, varför hon varje kväll tittade ut från fönster i bostaden. En kväll efter julhelgen hade hon sett två manspersoner stå och iakttaga familjen Palmes lägenhet. Fru Palme uppgav att den exakta tidpunkten inte gick att säga. Det kunde lika väl ha varit en vecka efter jul som för två veckor sedan. Hon sade att hon lade märke till männen på grund av att en av dem var speciellt lång. Båda var mörkhåriga. Hon kunde inte säga något om nationalitet. De båda männen skulle ha varit i 40-45 års åldern. En av männen skulle ha varit iklädd en mörkblå täckjacka. Vidare sa hon att just den mannen med den mörka täckjackan trodde hon sig sett springande från platsen för brottet i kväll. Hon nämnde till sist att enligt henne kunde det vara person eller personer från organisationen Ustasja som låg bakom beskjutningen. Detta är hennes personliga reflektioner om organisationen och hon ville inte att detta skulle komma ut.

..

..

2. Överläkaren i psykiatri Kurt Vikström (PU T116-9 1989-07-05)

Intervju/förhör/uppslag (?) mellan krinsp Isaksson och överläkare i psykiatri Kurt Vikström, Beckomberga och Norrtulls sjukhus, ang Lisbeth Palme psykiska tillstånd då hon gör sina iakttagelser på MP.

Vikström "anser att en central fråga beträffande Lisbeth Palmes psykiska tillstånd i samband med mordet ej blivit belyst vid rättegången. Det gäller i vilket läge Lisbeth Palme förstår att maken blivit skjuten och är döende eller död. Det är först i detta läge som en kraftigare reaktion kan inträda. Innan hon har förstått detta bör hennes iakttagelseförmåga ha varit god. .. Då de vittnen som beskrivit Lisbeth Palmes sinnestillstånd kommit fram bör det ha gått ett par minuter och då bör hon ha förstått att maken var skjuten och död eller döende. .. Har hon då böjt sig ner över honom och samtidigt eller strax därefter tittat upp mot mördaren hade hon då kanske ännu ej förstått vad som hänt. Det är alltså först sedan hon verkligen förstått vad som hänt som en kraftigare reaktion kan inträda, dvs en chockreaktion. Innan detta bör hennes iakttagelseförmåga ha varit god."

3. Konfrontationsdokumentation

- LP8 (PU T116-I samt T116-7 89-05-16) PM

"Lisbeth Palme förevisas foton 870904, 870909, 871221. "Det totala antalet foton som förevisats är 647" Inget av dessa foton överensstämmer enligt Lisbeth Palmes uppfattning med gärningsmannens utseende.

- LP 9-10 (PU T166-M) Bil till pm 1989-01-26 s2 bs/Lisbeth Palme-pm

"Lisbeth Palme var märkbart tagen av visningen i synnerhet när nr 8 visades. Hon vände då vid några tillfällen bort blicken på ett sätt som tydde på att hon inte vågade titta.

Jörgen Almblad

Solveig Riberdahl"

GRK

1996-12-11

Bilaga 7 till 'Palmeutredningen'

Uppföljning av ammunition

Innehållsförteckning	Sid
1 Inledning	1
2 Sammanfattning	2
3 Uppföljning av ammunition	3
4 Mockfjärdskulan och Haparandavapnet	4
5 Slutsatser	7
6 Avvikelser	8

=====

1 Inledning

Palmeutredningens strategi avseende ammunition och vapen har varit att följa upp

- den batch av kulor från november 1979 som kulorna som användes vid mordet på Olof Palme anses hänföra sig till,
- .357 speciellt S&W i Sthlms län genom inlämning och provskjutning för jämförande analys avseende spår detaljer av kulorna gentemot säkrade kulor vid mordet på Olof Palme,
- .357 speciellt S&W som anmälts stulna eller på annat sätt förkomna i Sverige,
- kulor av .357 Magnum Metal Piercing, tillverkad av Winchester Western, som kunnat säkras i samband med olika brott för isotopanalys.

Två speciellt intressanta uppslag i samband härmed har varit

- det s k Haparandavapnet som anmälades som stulet i oktober 1983 i Nikkala, Haparanda. Det har inte kunnat påträffas av Palmeutredningen. Det är särskilt intressant eftersom samtidigt med vapnets stals 91 patroner av typ .357 Magnum Metal Piercing, W&W,
- den kula kaliber .357 Magnum Metal Piercing W&W som säkrats 27 oktober 1983 vid ett postrån i Mockfjärd. Vid den under senare år sedvanliga blyisotopanalysen som företas åt Palmeutredningen vid denna typ av ammu-

nitition har det visat sig att denna kommer från samma göt/batch som kulorna vid mordet på Olof Palme.

2 Sammanfattning

Vår slutsats utifrån den synnerligen omfattande ammunitionsuppföljningen under åren 1990-96 är

- att uppföljningen av den legalt köpta ammunitionen inte gett något "hett" uppslag,
- att den del av den legalt köpta ammunition som följt med ett stulet vapen, Haparandavapnet, kan vara aktuell,
- att det kan röra sig om ammunition som illelagts förts in i landet, kanske t o m just för detta attentat. I det senare fallet får det stora konsekvenser för vilken kvadrant som blir mest trolig. Det pekar då sannolikt mot kvadrant 2 FGM/P - en hit man, terrorist eller agent.

Uppslagen med Mockfjärdskulan och Haparandavapnet har av naturliga skäl föranlett ett ansevärt arbete från Palmeutredningens sida för att på olika sätt följa upp.

De övergripande frågor som utredningen sökt svar på (*vår tolkning av svaret anges kursiverat inom parentes*) är följande.

- Har Mockfjärdskulan skjutits med mordvapnet? (*Mockfjärdskulan är i så dåligt skick att det inte går att göra en spåranalys med mordkulorna, men den är från samma batch*)
- Har Mockfjärdskulan skjutits med Haparandavapnet? (*Ja, mest sannolikt. Kan spåras via dess koppling till Bruzaholmsrån*)
- Har Haparandavapnet varit mordvapnet vid mordet på Olof Palme? (*Vet man inte, men det kan heller inte uteslutas - jfr första frågan ovan*)
- Vart har Haparandavapnet hamnat efter Mockfjärdsrån? (*Vet man inte - flera alternativ möjliga, däribland Sigge Cedergren, men det finns inget som direkt pekar mot honom*)
- Hur många patroner från tillgreppet i Haparanda var kvar efter Bruzaholms och Mockfjärdsrånen? (*75 stycken*) De är från den batch i november 1979 som är den aktuella vid mordet på Olof Palme. (*Totalt beräknat till ett par hundratusen patroner spridda över hela världen*) Hur stor del utgör Haparandapatronerna av de patroner från den aktuella batchen som kan beräknas ha nått den svenska marknaden? (*91 av 1650 eller möjligen 5900, dvs antingen 5,5% eller 1,5%*)

- SKLs yttrande över Mockfjärdskulans eventuella koppling till mordvapnet uppfyller inte rimliga krav på precision och klarhet i ett ärende av denna karaktär.

3 Uppföljning av ammunition

Två utredare från Palmeutredningen har haft i uppdrag att söka upp köparna av patroner från den batch som Palmekulorna anses komma från, november 1979. Under den aktuella tiden var det krav på licens för att köpa denna typ av ammunition. Kopia på sådana licenser skulle enligt gällande regler behållas i tio år. Palmeutredningen gick ut med en skrivelse till vapenhandlarna om att de skulle behålla dessa kopior längre än tio år. Palmeutredningen bad också de kända skytteklubbarna att namnge de medlemmar som sköt s.k. grovpistol under tiden 1979-1986.

Uppföljningen (XA 17573) påbörjades 1990 och avslutades 1996-04-10. När den avslutades hade utredarna sökt upp och intervjuat närmare 500 personer, vapenhandlare, skytteklubbar och köpare/skyttar. Ett av syftena har självfallet varit att försöka få direkta uppslag som visar sig värdefulla för att finna en gärningsman. Ett annat har varit att genom denna noggranna kartläggning samla på sig uppgifter som skall kunna binda en gärningsman vid mordet. Därmed skulle utredningen eventuellt kunna förklara hur gärningsmannen fick tag på ammunitionen via knytning till de orter som fått ammunition. (Uppgifterna om vilka orter som haft respektive inte haft ammunition torde ha visst bevisvärde och anges därför inte här.) Slagningar mot kontaktmönster för köparna uppges också ha gjorts men inte lett fram till något av intresse.

Den slutliga utvärderingen av denna uppföljning ger bl a för handen

- att den sista försäljningen av denna ammunition i Sverige ägde rum under 1983,

- att större delen hade gått till 87 klubbar i Sverige. Med hjälp av dessa klubbar kunde utredningen identifiera 350 skyttar/köpare av ammunitionen. Totalt rörde det sig om 80 inköp av klubbarna,

- att nästan alla intervjuade kom direkt ihåg hur mycket ammunition man hade köpt och när det skedde. Utredarna uppger sig också haft en rätt säker känsla för om de intervjuade lämnat korrekta uppgifter eller inte. De tror sig ha fått korrekta uppgifter. Ingen sade sig ha sålt eller blivit bestulen på ammunition. Preskriptionstiden för brott mot reglerna för vapen- och ammunitionshantering är 5 år och därför torde dessa uppgifter vara rätt trovärdiga.

- att utredarna tog i beslag en patron från varje parti, dvs påträffad ask hos kunden, för provskjutning hos SKL och därefter följande blyisotopundersökning,

- att efter denna undersökning tror man sig ha lokaliserat två tredjedelar, dvs 4000 patroner av den här aktuella legala ammunitionen, en tredjedel, dvs 2000 är inte helt identifierad i förhållande till slutkund,

- att den göt från november 1979 som mordkulorna antagits komma ifrån kan tänkas ha delats på både .38 och .357 patroner.

4 Uppföljning av Mockfjärdskulan och Haparandavapnet

För att besvara de inledningsvis ställda frågorna i avsnitt 2 har Palmeutredningen inhämtat ett yttrande från SKL. I yttrandet från SKL (SKL 1989-04-18 Dnr 3285/89; PU IA 12023-4; ankn B1918-6) sägs:

".. spår detaljer mellan mordkulorna och kulan från mordvapnet har inte påvisats några detaljer som skulle visa att kulorna utskjutits från samma vapen. Fråga har uppstått om rånarkulan är i kaliber .38 eller .357.

I anledning härav får laboratoriet meddela att kulan i Mockfjärd är delad genom att manteln skilts från blykärnan och att både manteln och blykärnan lidit materialförlust. Tillsammans väger delarna 8,75 g. Winchesterkuler av aktuellt utförande har tillverkats i kaliber .38 Spec. (dvs även denna med Metal Piercing men inte den längre Magnumpatronen som alltid är fallet i kaliber .357 - vår anm) och .357 Magnum. Enligt uppgift från tillverkaren har kulorna i kaliber .357 Magnum endast tillverkats med kulvikten 158 grains (ca 10,2 g) medan kulorna i kaliber .38 Spec. tillverkats med kulvikten 150 grains (9,7 g). Det är således inte möjligt att avgöra om kulan från Mockfjärd hört till en patron i kaliber .38 Spec eller kaliber .357 Magnum.

Åke Åbrink
sektionsföreståndare"

Vid intervju med ansvarig utredare vid Palmeutredningen framkommer att detta yttrande skall tolkas som så

- att "har inte påvisats några (spår)detaljer" inte betyder det som finns anledning tro nämligen att det inte finns ett samband utan *endast att någon sådan jämförelse överhuvudtaget inte kunnat utföras* pga att Mockfjärdskulan är i ett sådant dåligt skick att en sådan analys inte kunnat genomföras! Palmeutredningen, som även de haft problem med tolkningen av yttrandet, vet via ett kompletterande telefonsamtal att det är det som är anledningen... *Det kan således vara från samma vapen.*

- att SKL inte vet om det är från en Magnum eller en .38 Spec.

- att skillnaden mellan kaliber .38 och .357 egentligen avser måtten i pipan på bomdal respektive bomtopp, dvs det är samma kaliber men olika mätdefinitioner (sätt att mäta). Däremot används alltid beteckningen .357 för att indi-

kera Magnum, dvs den patron som är längre och har större krutladdning och därför har större genomslagskraft.

- att det finns en revolver i kaliber .38 som skiljer sig från den i .357 genom att den förra inte får rum med den längre Magnumammunitionen i sin trumma. Det motiverar skillnaden i beteckningssystem.

- att Metal Piercing ammunition W&W förekommer i bägge kaliberna. Den vanligast förekommande i Sverige av dessa typer är troligen .357 men säkra uppgifter saknas.

Så långt, utifrån SKLs yttrande, vet man således inte om Mockfjärdskulan överhuvudtaget är en .357. Dock vet vi att eftersom den tillhör samma göt som Palmekulorna vilket fastställts i en blyisotopundersökning vid Rikshistoriska muséet (SKL/RHM 1987-06-17), så torde den sannolikt vara .357. Det är den enda i brottsammanhang funna kulan som stämmer isotopmässigt¹.

Vidare gäller enligt en inom Palmeutredningen upprättad PM (1989-03-19 IA 12023-7)

- att vid en inbrottsstöld i Nikkala, Haparanda, tillgreps bl a en revolver kaliber .357 S&W med 6 tums pipa samt 91 patroner .357 Magnum Metal Piercing W&W. Ammunitionen hade inköpts i en sportaffär i Luleå 1979.

I en kompletterande PM 1989-11-16/GT (PU IA 12023-7-A) sägs att Harri A uppgivit att en tredje person, Veikko S sålt Haparandavapnet vidare. S mördades 1988-08-02 i Filipstad av Gert E. Motivet tros vara personligt agg dem emellan. Det finns dock en vittnesuppgift om det skulle kunna ha varit ett mord mot ersättning på uppdrag av två andra namngivna personer. Denna uppgift har dock inte kunnat styrkas. Enligt uppgift från utredaren vid Palmeutredningen är dock Harri A trovärdighet så låg att man nog *kan bortse från dessa uppgifter*.

Däremot finns *klara paralleller mellan 'modus operandi'*, dvs hur rånen genomförts, i Bruzaholms- och Mockfjärdsrånen². Vidare finns det vissa uppgifter från de som antas vara inblandade i endera eller bägge av dessa rån (bröderna A K och R) som gör att man är tämligen säker på att Haparandavapnet använts såväl i Bruzaholm som i Mockfjärd. Att det är så svårt att få de inblandade att tala ut om vapnet beror sannolikt främst på att Mockfjärdsrånet, som formellt sett är ouppklarat, skulle kunna rendera upp till 10 års fängelse eftersom man skadesköt en person i benet. Lasse A har t o m suttit häktad som misstänkt för detta rån men släppts i brist på bevis. Det finns däremot inget som talar för att de här aktuella personerna skulle ha någon inblandning i mordet på Olof Palme, annars skulle det självfallet vara skälet till att de inte talar ut.

¹ På annat ställe (avsnitt 7 i huvudrapporten) redogörs för de tolkningsproblem som föreligger med isotopmetoden.

² Bruzaholm ingår även numera i IA 12023; vapenstöld i Haparanda IA 12029; provskjutningarna i Elijärvi resp Kemi IA 12026 resp IA 12029

Vidare har Palmeutredningen i en fördjupad analys (PU XA 11216) av antalet patroner från den aktuella göten för Palmekulorna, kommit fram till att de 5900 (118 askar) som sålts till de 19 vapenhandlarna kan räknas ned till ca 1650 (33 askar) om man inskränker sig till perioden 1977-?? - ?? . Den högre siffran omspanner hela perioden oktober 1979 till december 1980. Palmeutredningen har gått igenom generalagentens i Helsingborg utleveranshandlingar under dessa tidsrymder.

Det är dock enligt vår bedömning tveksamt att räkna på den kortare tidsrymden eftersom askar med patroner kan riskera att bli liggande hos generalagenten rätt länge utan att säljas vidare. Att inkludera oktober 1979, dvs en månad före den aktuella batchens tillverkningsmånad, är dock att gardera sig väl mycket. Men risk finns för att december 1980 är för snävt. Sista försäljningen lär ju ha varit under 1983 (se ovan).

5 Slutsatser

Vår slutsats utifrån den omfattande ammunitionsuppföljningen under åren 1990-96 blir

- att uppföljningen av den legala ammunitionen inte gett något "hett" uppslag,
- att den del av den legala ammunitionen som följt med ett stulet vapen, Haparandavapnet, kan vara aktuell,
- att det kan röra sig om ammunition som illelaggt förts in i landet, kanske t o m just för detta attentat. I det senare fallet får det stora konsekvenser för vilken kvadrant som blir mest trolig. Det pekar då sannolikt mot kvadrant 2 FGM/P - en hit man, terrorist eller agent.

Våra slutsatser av de speciellt intressanta uppslagen med Mockfjärdskulan och dess eventuella koppling till Haparandavapnet blir

- att Mockfjärdskulan har skjutits med Haparandavapnet,
- att Haparandavapnet efter rånet i Bruzaholm september 1983 hade ca 75 patroner kvar av den i Nikkala tillgripna ammunitionen,
- att Haparandavapnet kan, men inte behöver vara mordvapnet. En jämförelse har inte kunnat göras beroende på att den sammanbindande länken, Mockfjärdskulan, varit för skadad,
- att Palmeutredningen efter anvisningar från en av de inblandade i rånen sökt dragga efter Mockfjärdsvapnet i anvisad sjö men inte funnit något. Denna undersökning har varit så grundlig att vapnet med stor sannolikhet skulle ha påträffats om det legat där. Att vapnet inte påträffats kan bero på att det antingen fiskats upp igen av någon av de andra inblandade enligt sagesmannens

förmodan, *eller att det aldrig kastades*. För det senare antagandet talar bl a att det skulle ha varit svårt att senare hitta ett ikastat vapen samt att det är mycket besvär för en liten summa pengar (för ca 3000 kr hade det gått att köpa ett nytt vapen på den illegala marknaden). Detta leder till, som framgått ovan, att vapnet kan ha dykt upp för försäljning (motsvarande) på den illegala marknaden. Denna slutsats gäller således sannolikt oavsett vilket av alternativen som gäller.

- att Haparandavapnet är ett särskilt 'hett' alternativ eftersom Mockfjärdskulan utgör en av ett innehav på 91 patroner av de ca 1650 (eller 5900) aktuella patronerna som framräknats av Palmeutredningen i en särskild analys. Det innebär att om dessa siffror skulle vara riktiga rör det sig om 5,5% eller 1,5% av populationen.

- att Haparandavapnets fortsatta öden, efter att ha eventuellt dumpats/fiskats upp ur en sjö i Dalarna eller likvärdigt aldrig ha kastats, är höljt i dunkel. Det kan dock ha sålts på den illegala marknaden.

- att bröderna A. , som varit inblandade i rånen och faktiskt är de sista kända innehavarna, inte har någon känd koppling till mordet på Olof Palme.

- att här slutar de hittills kända spåren efter vapnet.

Ytterligare några reflektioner blir för vår del

- att 'tystnaden' kring Haparandavapnet efter Mockfjärdsrån i och för sig kan vara förståelig även utan en ev inblandning i mordet på Olof Palme. Ett upphittande av vapnet efter användning i annat sammanhang, kan resultera i nya rättsliga problem (upp till 10 års straff) för de som var inblandade i rånet i Mockfjärd. Det skulle således tala för att vapnet dumpats för gott under den närmaste tiden efter Mockfjärdsrån. Eller att vapnet förts över till Finland där det inte ursprungligen var lika hett som i Sverige. Efter mordet på Olof Palme så är det nog i viss mån hett även i detta land oavsett om det är mordvapnet eller ej.

- att *om Haparandavapnet skulle vara mordvapnet* är det mest närliggande antagandet att det sålts (eller lämnats som utbyte) på den illegala marknaden någon gång efter Mockfjärdsrån.

- att SKLs yttrande inte uppfyller rimliga krav på precision och klarhet i ett ärende av denna karaktär. Hur skulle det se ut att ta upp detta yttrande i en ev rättegång mot en misstänkt GM för mordet på Olof Palme? Vidare gäller att om det kommer in personer i Palmeutredningen som av något skäl inte kan rådgöra med den utredningsansvarige (t ex att denne slutat) så drar de helt felaktig slutsats av yttrandet, vilket t o m kan vara helt avgörande för uppklarandet.

- att det inte finns något som talar för att Haparandavapnet skulle ha hamnat hos Sigge Cedergren men heller inte något som talar emot det. Samtidigt

skall man vara medveten om att det är väldigt många som 'köper och säljer' vapen på Siggens nivå bara i Stockholm.

6 *Avvikelser*

De skillnader av betydelse som finns mellan föreliggande sammanställning och PK6 (1995-05-24) är följande.

- Vår sammanställning innefattar den slutliga redovisningen från Palmeutredningens sida om utfallet av ammunitionsuppföljningen. Vi redovisar även våra slutsatser med anledning därav. Denna uppföljning är av strategisk betydelse för mordutredningen.
- Vi anser det troliggjort av Palmeutredningen att Haparandavapnet använts vid rånet i Mockfjärd. PK6 tar inte upp denna fråga.
- Haparandavapnet har 6 tums pipa, vilket är den vanligaste för S&W och den mest troliga i mordet på Olof Palme. PK6 nämner inte detta.
- I PK6 sägs att vapnet "har vandrat mellan den svenska och finska sidan...". Vi har egentligen inte fått del av något som ger belägg för att vapnet verkligen skulle ha varit utanför Sverige efter stölden. De kända innehavarna efter stölden i Haparanda har däremot finsk anknytning. Osannolikt är det väl därför inte att det 'vandrat'.

GRK

1996-12-11

Bilaga 8 till 'Palmeutredningen'

Skelleftehamnsbrevet

(E eller EBE) 898; 898-A; 898-B)

Innehållsförteckning	Sid
1 Bakgrund	1
2 Palmeutredningens bedömning	2
3 Analys	3
4 Slutsatser	5
5 Avvikelser	5

1 Bakgrund

Vittnesmålet är centralt i diskussioner om eventuellt FGM i kvadrant 2. Våra inledande bedömningar ger vid handen att det verkar vara det mest intressanta vittnesmålet för eventuella W/T-observationer.

Fakta

- det första brevet kom in till Palmeutredningen 1986-03-07 med poststämpel från Skelleftehamn, det andra 1986-03-11 från Linköping och det tredje från Stockholm 1987-03-31,
- det första är handskrivet; det andra handskrivet med detaljerad bild av W/T-mannen; det tredje handskrivet undertecknat N.N.,
- det är det första vittnesmål som kommer in till Palmeutredningen om en W/T-observation,
- efter det första brevet går Palmeutredningen ut i massmedia (86-03-11) med en uppmaning till brevskrivaren att ta kontakt med polisen samt att övriga som kan gjort W/T-observationer skall höra av sig till Palmeutredningen,
- efter det tredje brevet har brevskrivaren inte hört av sig,
- handstilsanalys inkl jämförelser med referensmaterial har gjorts vid SKL utan något resultat,
- tiden för observationen anges genomgående till 23.23 dvs ca 2 min efter mordet.

2 *Palmeutredningens bedömning*

Palmeutredningens bedömning, som den referats för oss, av detta vittnesmål har varit

- att det inledningsvis bedömdes som intressant och att mycket resurser lagts ned på att försöka få kontakt med mannen,
- att det idag bedöms som att det mesta talar för en desinformation men att det fortfarande hålls "öppet",
- att ett av de viktigare argumenten för att anta att det rör sig om en desinformation har varit att brevskrivaren även om han "vänsterprasslat" borde ha hört av sig till Palmeutredningen under alla dessa år. Mordet på Olof Palme borde ha uppfattats som så viktigt att övriga överväganden rimligen borde ha vikit. Denna uppfattning har även framförts av f.d. överintendenten Tommy Lindström.

i GMP (s. 90) ges följande bedömning beträffande denna desinformation: U/7.

